

EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL PSİKOLOJİ ANABİLİMDALI

ERGENLERDE SUÇA SÜRÜKLENMENİN
SOSYAL PSİKOLOJİK ARKA PLANI

EBRU TEZCAN

DANIŞMAN:
PROF. DR. NURİ BİLGİN

İZMİR-2015

EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL PSİKOLOJİ ANABİLİMDALI

ERGENLERDE SUÇA SÜRÜKLENMENİN
SOSYAL PSİKOLOJİK ARKA PLANI

EBRU TEZCAN

DANIŞMAN:
PROF. DR. NURİ BİLGİN

JÜRİ ÜYESİ:
PROF. DR. K. OYA PAKER

JÜRİ ÜYESİ:
PROF. DR. OYA SOMER

JÜRİ ÜYESİ:
DOÇ. DR. MEDİHA KORKMAZ

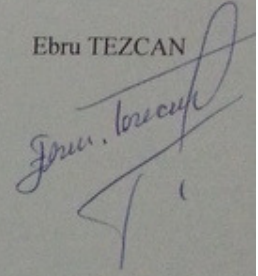
JÜRİ ÜYESİ:
DOÇ. DR. ARZU ARAZ

JÜRİ ÜYESİ:
YRD. DOÇ. DR. GÜLGÜN MEŞE

İZMİR-2015

Ege Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum "Ergenlerde Suça Sürüklenmenin Sosyal Psikolojik Arka Planı" adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Ebru TEZCAN

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : EBRU TEZCAN
Numarası : 920800004118
Anabilim Dalı : SOSYAL PSİKOLOJİ
Tez Başlığı (Türkçe) : Ergenlerde Suça Sürüklenmenin Sosyal Psikolojik Arka Planı
Tez Başlığı (İngilizce) : The Social Psychological Background of Delinquency in Adolescents
Tez Savunma Tarihi : 26.02.2015
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık: -

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. K. Dya Peker
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Dya Somer
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Medine Kortmaz
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Arzu Aras
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Gülgün Meşe
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle ☒
Oy çokluğuyla ☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Doktora programlarında düzeltme alan öğrencinin 6 (altı) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın en önemli özelliği bir doktora tezi olmasından ziyade, Prof. Dr. Nuri BİLGİN'in danışmanlığını yaptığı bir tez, aslında son tez olmasıdır. Savunmama sayılı günler kalmışken, danışmanımı kaybetmiş olmanın derin üzüntüsü içindeyim. Bir akademisyen ve bir insan olarak bana ve eğitim verdiği yüzlerce öğrenciye sayısız bilgi ve beceri kazandıran danışman hocam, aslında benim için en temelinde bir hayat danışmanıdır. Lisans eğitimimde kendisinden aldığım dersleri ile ufkumu genişleten ve Sosyal Psikoloji alanını seçme sebebim olan, sonrasında da saha ve akademik yaşantımda varlığını ve desteğini hep hissettiğim değerli hocam ile öğrencisi olarak yaklaşık 15 yıl zaman geçirmiş olmaktan dolayı kendimi çok şanslı hissediyorum. Hem hayat hakkında hem de çeşitli akademik alanlarda kendisinden çok şey öğrendim. İçimde bir yerde baba yarım bildiğim hocama, çok derin bir şükran ve minnet duyuyorum. Varlığı bulunduğu her mekanı dolduran, fikirleri, bilgisi, birikimi ve hepsinden öte *bilgeliği* ile her konuda ışık olan hocam, eminim şimdi de ışıklar içindedir. Eksikliği hep hissedilecek...

Bu araştırmaya yapıcı eleştirileri ile katkıda bulunan, yaşama ve insana bakış açısından feyz aldığım, bilgi ve kavrayış zenginliği ile beni her zaman şaşırtan sevgili hocam Prof. Dr. Oya PAKER'e, hayatımdaki kıymetli varlığı ve destekleri için yürekten teşekkür ederim.

Tez savunmamdaki önemli katkıları, net ve açık geribildirimleri ve bu zorlu süreçteki manevi destekleri için tez jürisi üyeleri Prof. Dr. Oya SOMER, Doç. Dr. Mediha KORKMAZ, Doç. Dr. Arzu ARAZ ve Yrd. Doç. Dr. Gülgün MEŞE'ye, ayrıca psikoloji eğitimim boyunca bugüne kadar üzerimde emeği olan tüm Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı gerçekleştirmemde her türlü kolaylık ve desteği sağlayan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, uygulama esnasında emeği geçen ceza infaz kurumu personeli ve okul yönetimlerine ve tabii ki büyük bir içtenlik ile ölçekleri dolduran katılımcılara, özellikle de samimiyet ile aralarına kabul eden ve bana kendilerini açan ceza infaz kurumunda kalan ergenlere çok teşekkür ederim.

Meslek hayatım boyunca, yapamayacağımı sandıklarımı yapabilme becerimi görmeme vesile olan, onca olumsuz deneyime rağmen yaşamları ile yüzleşme ve

hayatta kalma becerilerine çoğu kez hayranlık duyduğum, bazen basit bir cümlenin veya küçük bir dokunuşun bile yaratabileceği büyük etkileri görebilmemi sağlayan, beni yaşamlarına tanık ve çoğu kez öykülerine ortak eden, kimi zaman gururlandıran kimi zaman hüznlendiren, hem insani hem de mesleki anlamda büyümeme vesile olan, yolu adli sistemde benimle kesişmiş tüm o güzel çocuklara teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans ve doktora eğitimlerim boyunca, hem tam zamanlı çalışıp hem akademik çalışma yürütmenin zorluklarını, gösterdikleri anlayış ve verdikleri her türlü destek ile kolaylaştıran, adli sistem içerisinde bilgi birikimleri ve duyarlılıkları ile fark yaratan, birlikte çalışmaktan gurur duyduğum Sayın İzmir 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Yusuf ŞAHİN ve İzmir 13. Aile Mahkemesi Hakimi Ali SOYER’e bana gösterdikleri anlayış ve destek için sonsuz teşekkür ediyorum.

Tezimi yürütme ve tamamlama konusunda teşvik ve desteklerini eksik etmeyen, varlıkları ile birçok şeyi daha kolay, keyifli ve doyurucu kılan, sadece bu çalışmada değil, hayatımdaki her iniş ve çıkışımda beni yalnız bırakmayan, varlıklarıyla yaşamımı renklendiren, burada adını sayamadığım, ama hepsi birbirinden değerli arkadaşlarıma da her şey için çok teşekkür ederim.

Elime verdiği ayna ile olanak ve kaynaklarıma yeni bir göz ile bakmaya teşvik eden, hem bireysel hem de mesleki gelişimime önemli katkılar sağlayan, ufkunun genişliğine ve bir terapist olarak ustalığına hayranlık duyduğum değerli hocam Psk. Dr. Mehmet ZARARISOĞLU’na, Türkiye Sistem Dizimleri Enstitüsü’ne ve 3 yıllık eğitim sürecindeki yoğun paylaşımlarımız ve kıymetli destekleri için Sistem Dizimleri Terapisi İzmir Eğitim Grubu’ndaki sevgili arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

Her konuda olduğu gibi bu çalışma sırasında da benden hiçbir desteği esirgemeyen, bana her olanağı sağlamak için tüm ‘mevcut’ları ile ellerinden geleni yapan, sundukları herşeyin kıymetli ve yeterli olduğunu bildiğim, bana güvenen, destekleyen ve cesaretlendiren annem Emine TEZCAN, babam Ahmet TEZCAN ve biricik kardeşlerim Tuğba ve Ezgi’ye yürekten teşekkür ederim.

Son olarak doktora eğitimim süresince bana burs vererek bu tezin yazılmasına katkı sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu’na (TÜBİTAK) teşekkürü bir borç bilirim.

Ebru TEZCAN

İzmir, 2015

İÇİNDEKİLER

YEMİN BELGESİ.....	i
TUTANAK.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
TABLoların LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

KURAMSAL AÇIKLAMALAR

I.1. ERGENLİK DÖNEMİ VE SUÇ	7
I.1.1. Türkiye’de Çocuk Suçluluğuna İlişkin Yasal-Örgütsel Düzenlemeler.....	11
I.2. GENEL GERİLİM KURAMI.....	13
I.2.1. Genel Gerilim Kuramı ve Tarihçesi	13
I.2.2. Gerilim.....	16
I.2.2.1. Temel Gerilim Türleri.....	17
I.2.2.1.1. Pozitif Değerli Hedeflere Ulaşamama Şeklinde Gerilim.....	17
I.2.2.1.1.a. Arzu ve Beklentiler/Gerçek Başarılar Arasındaki Fark	
Şeklinde Gerilim.....	17
I.2.2.1.1.b. Beklentiler ve Gerçek Başarılar Arasındaki Fark Şeklinde Gerilim.....	18
I.2.2.1.1.c. Adil Çıktılar ile Gerçek Çıktılar Arasındaki Fark Şeklindeki Gerilim .	19
I.2.2.2. Pozitif Değerli Uyarıların Kaybı Şeklinde Gerilim	20
I.2.2.3. Negatif Uyarıların Sunumu Şeklinde Gerilim	21
I.2.3. Gerilimin Cinsiyete Göre Farklılaşması.....	23
I.2.4. Gerilim ve Suç Davranışı Arasındaki İlişki.....	24
I.2.4.1. Gerilim ve Suç Davranışı Arasındaki İlişkide Negatif Duyguların Rolü ...	27
I.2.4.2. Suç ile Sonuçlanması En Olası Gerilim Türleri	30
I.2.5. Gerilim Kuramı ve Diğer Suç Kuramları Arasındaki İlişki.....	32
I.3. BAĞLANMA.....	34
I.3.1. Bağlanma ve İçsel Çalışan Modeller.....	34
I.3.1.1. Bağlanma Biçimleri	37
I.3.1.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma	39

I.3.2. Gerilim ve Bağlanma Arasındaki İlişki	41
I.3.3. Bağlanma ve Başa Çıkma Arasındaki İlişki	42
I.3.4. Bağlanma ve Suç Davranışı Arasındaki İlişki	44
I.4. BAŞA ÇIKMA	47
I.4.1. Stres ve Stresle Başa Çıkma	47
I.4.1.1. Ergenlik Döneminde Stres ve Stresle Başa Çıkma.....	50
I.4.2. Gerilim ve Başa Çıkma Arasındaki İlişki.....	51
I.4.3. Başa Çıkma ve Suç Davranışı Arasındaki İlişki	53
I.5. DÜŞMANCA NİYET YÜKLEME YANLILIĞI	54
I.5.1. Düşmanca Niyet Yükleme Yanlılığı ile İlgili Kuramsal Açıklamalar	54
I.5.2. Gerilim ve Düşmanca Niyet Yükleme Yanlılığı Arasındaki İlişki	59

BÖLÜM II

YÖNTEM

II.1. Araştırmanın Amacı	63
II.2. Araştırmanın Yöntemi	63
II.3. Örneklem	64
II.4. Veri Toplama Araçları.....	66
II.4.1. Olumsuz Yaşam Olayları Listesi	66
II.4.2. Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği.....	66
II.4.3. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği	68
II.4.4. Resim Anketi	69
II.4.5. Kişisel Bilgi Formu	71
II.5. Verilerin Analizi.....	71

BÖLÜM III

BULGULAR

III.1. Betimleyici Bulgular	72
III.2. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olaylarına İlişkin Bulgular	84

III.3. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin Bulgular.....	87
III.4. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Başa Çıkma Tarzlarına İlişkin Bulgular.....	87
III.5. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Yükleme Eğilimlerine İlişkin Bulgular.....	88
III.6. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Yükleme Eğilimleri Arasındaki İlişkiler	89
III.7. Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Yükleme Eğilimlerinin Ergenlerde Suça Sürüklenme İle İlişkisi	94
III.8. Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenlerin Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Başa Çıkma Tarzları İle İlişkisi.....	98
III.8.1. Etkisiz Başa Çıkma Tarzlarını Yordayıcı Faktörler	98
III.8.2. Etkili Başa Çıkma Tarzlarını Yordayıcı Faktörler	100

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

IV.1. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Betimleyici Bulguların Tartışılması.....	103
IV.2. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Gerilim Kaynağı Olarak Olumsuz Yaşam Olaylarına İlişkin Bulguların Tartışılması	113
IV.3. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin Bulguların Tartışılması	117
IV.4. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Başa Çıkma Tarzlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	120
IV.5. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Yükleme Eğilimlerine İlişkin Bulguların Tartışılması	124
IV.6. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Düşmanca Yükleme Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin Tartışılması	127
IV.6.1. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları ve Bağlanma	127

IV.6.2. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları ve Başa Çıkma	128
IV.6.3. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları ve Düşmanca Yükleme Eğilimi	129
IV.6.4. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Bağlanma ve Başa Çıkma	130
IV.6.5. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Bağlanma ve Düşmanca Yükleme Eğilimi	131
IV.6.6. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Başa Çıkma ve Düşmanca Yükleme Eğilimi	132
IV.7. Ergenlerde Suça Sürüklenmenin Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Düşmanca Yükleme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması	133
IV.8. Ergenlerde Başa Çıkmanın Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması.....	145
IV.8.1. Suça Sürüklenmiş Ergenlerde Başa Çıkmanın Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenler	145
IV.8.2. Suça Sürüklenmemiş Ergenlerde Başa Çıkmanın Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenler	147
IV.9. Değerlendirmeler ve İleriye Dönük Öneriler	149
IV.9.1. Çalışma Bulgularının Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Literatüre Katkıları.....	149
IV.9.2. Çalışmanın Sınırlılıkları ve İleriye Yönelik Öneriler	151
IV.9.3. Uygulamaya Dönük Öneriler	154
KAYNAKÇA	163
EKLER.....	198
EK 1: Kişisel Bilgi Formu	198
EK 2: Olumsuz Yaşam Olayları Listesi	203
EK 3: Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği.....	205
EK 4: Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği	206
EK 5: Resim Anketi	208
EK 6: İzmir Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı	214
EK 7: Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü İzin Yazısı.....	215

ÖZGEÇMİŞ.....	216
ÖZET.....	218
ABSTRACT.....	219

TABLoların LİSTESİ

Tablo 1. Örneklemin kurumlara göre dağılımı.....	65
Tablo 2. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerin öz/üvey oluşlarına göre dağılımları	72
Tablo 3. Katılımcıların öz anne babalarına ilişkin dağılımlar.....	73
Tablo 4. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre dağılımları	74
Tablo 5. Katılımcıların ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre dağılımları	75
Tablo 6. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerin çalışma durumlarına göre dağılımları	75
Tablo 7. Katılımcıların ekonomik durumlarına ilişkin değerlendirmeleri.....	76
Tablo 8. Katılımcıların kardeş sayısına göre dağılımları.....	76
Tablo 9. Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre dağılımları	77
Tablo 10. Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre dağılımları	77
Tablo 11. Katılımcıların göç ettikleri bölgeye göre dağılımları.....	78
Tablo 12. Katılımcıların çalıştıkları iş türüne göre dağılımları.....	78
Tablo 13. Akran grubunda alkol ve madde kullanımı	79
Tablo 14. Kendisinde alkol ve madde kullanımı.....	79
Tablo 15. Katılımcıların psikiyatrik tedavi nedenlerine göre dağılımları.....	80
Tablo 16. Ebeveynlerinin ev dışında nerede ve kimlerle olduklarına ilişkin bilgisi	81
Tablo 17. Ebeveynlerinin ev dışında nerede ve kimlerle olduklarına ilişkin bilgisine dair ikili karşılaştırma sonuçları	81
Tablo 18. Ebeveynlerinin arkadaşlarına ilişkin bilgisi	82
Tablo 19. Ebeveynlerinin arkadaşlarına ilişkin bilgisine dair ikili karşılaştırma sonuçları	82
Tablo 20. Ceza infaz kurumlarındaki katılımcıların suç türlerine göre dağılımları	83
Tablo 21. Katılımcıların deneyimledikleri yaşam olayına ilişkin t testi sonuçları.....	84
Tablo 22. Katılımcıların deneyimledikleri yaşam olayı türüne ilişkin t testi sonuçları..	85
Tablo 23. Katılımcıların deneyimledikleri en etkili yaşam olayına ilişkin dağılımlar ...	86
Tablo 24. Katılımcıların bağlanma stillerine ilişkin t testi sonuçları.....	87
Tablo 25. Katılımcıların başa çıkma tarzlarına ilişkin t testi sonuçları	88
Tablo 26. Katılımcıların yükleme eğilimlerine ilişkin t testi sonuçları	89

Tablo 27. Suça sürüklenmiş ergenlerde deneyimlenen olumsuz yaşam olayı, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimleri arasındaki korelasyonlar	91
Tablo 28. Suça sürüklenmemiş ergenlerde deneyimlenen olumsuz yaşam olayı, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimleri arasındaki korelasyonlar .	94
Tablo 29. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi	95
Tablo 30. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi sınıflandırma çizelgesi	96
Tablo 31. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi	97
Tablo 32. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi sınıflandırma çizelgesi	98
Tablo 33. Suça sürüklenmiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzına ilişkin regresyon analizi sonuçları.....	99
Tablo 34. Suça sürüklenmemiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzına ilişkin regresyon analizi sonuçları.....	100
Tablo 35. Suça sürüklenmiş ergenlerde etkili başa çıkma tarzına ilişkin regresyon analizi sonuçları.....	101
Tablo 36. Suça sürüklenmemiş ergenlerde etkili başa çıkma tarzına ilişkin regresyon analizi sonuçları.....	102

GİRİŞ

Çocuk suçluluğu son yıllarda tüm ülkelerin önemli sorunlarında biri haline gelmiştir (Estrada, 1999; Leary ve ark., 2003; Kandakai ve King, 2002; Smith ve Smith, 2006). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda Suça Sürüklenen Çocuk, “Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk suçluluğu sadece hukuki bir sorun olmaktan ziyade sosyolojik, psikolojik ve sosyo-ekonomik pek çok nedenle ilişkili oldukça karmaşık bir toplumsal olgudur. Bu sebeple, çocuk suçluluğuna farklı açılardan yaklaşan çeşitli kuramsal çerçeveler mevcuttur. Bunlardan Genel Gerilim Kuramı (General Strain Theory) (Agnew, 1992) nispeten yeni geliştirilmiş bir teori olmasına rağmen, farklı popülasyonlar ve araştırma yöntemleri ile önemli sayıda araştırma yapılmış, bu araştırmaların Genel Gerilim Kuramı’nın önermelerine destek sağladığı ve Genel Gerilim Kuramı ile tutarlı olarak, gerilim ile suçluluk arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koydukları görülmüştür (örn. Agnew ve Brezina, 1997; Agnew ve ark., 2002; Aseltine ve ark., 2000; Bao ve ark., 2004; Baron, 2004; Broidy, 2001; Jang ve Johnson, 2003; Mazerolle ve Maahs, 2000; Moon ve Morash, 2004; Piquero ve Sealock, 2000).

Agnew (1992), hedef ve araçlar arasındaki uyumsuzluğun alt sosyal sınıfta suçluluğa sebep olduğunu ileri süren Klasik Gerilim Kuramı’nı geliştirerek, odağı makro yapısal eşitsizlikten mikro sosyo-psikolojik faktörlere kaydırmış ve Genel Gerilim Kuramı’nda gerilim kavramını bireysel yaşamın daha geniş alanlarına uygulanabilir şekilde yeniden tanımlamış ve bireysel sapmanın, kişiler arası ilişkiler bağlamında diğerlerinin kötü muamelesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür.

Genel Gerilim Kuramı, pozitif değerli hedeflere ulaşmayı engelleyen durumlar, pozitif değerli uyaranları ortadan kaldıran durumlar ve negatif uyaran üreten durumlar olmak üzere üç ana gerilim türünden söz etmiş ve tekrarlayan gerilime maruz kalan bireylerin suç davranışı göstermesinin daha olası olabileceğini vurgulamıştır (Agnew,1992). Bu durum, gerilim ile diğer baş etme mekanizmalarının zorlamasından,

negatif ilişkiler için eşiğin sınıra dayanmasından, bireyin düşmanca ve agresif hale gelmesinden ve bireyin sürekli yüksek bir negatif uyarım halinde olmasından kaynaklanmaktadır. Özü itibariyle, genel gerilim teorisi, gerilimdeki artışın negatif duygulanımın, özellikle de öfkenin artmasına, bunun da sonrasında suçta artışa yol açabileceğini iddia etmektedir (Agnew, 1992).

Agnew (2001), gerilimin, haksız, yüksek büyüklükte (süreklilik, yakın zamanda olma ve merkezilik boyutlarında) ve düşük sosyal kontrol ile ilişkili algılandığı zaman ya da suç gerilim ile etkili bir baş etme alternatifi olarak görüldüğünde, suç davranışına daha fazla sebep olduğunu ileri sürmüş ve bu özellikleri daha fazla taşımaları sebebi ile bazı gerilim türlerinin (ebeveyn reddi, çocuk istismarı, ebeveynler ile negatif ilişkiler, evsizlik, suç mağduru olma, zorbalığa uğrama, cinsiyet ya da ırk ayrımcılığı) suçta sürüklenmeye yol açmasının daha olası olduğunu ifade etmiştir.

Bireyin diğer bireyler ile ilişkileri temelinde tanımlanan gerilimi, “iki insan arasında kurulan, anlamlı, özel ve uzun süreli duygusal bağ” (Bowlby, 1977; akt. Çelik, 2006) olarak tanımlanan bağlanma kavramı ile ilişkili ele almak mümkündür. Bağlanma kuramı, birebir suçlu ya da suçluluk psikolojisi yaklaşımı olmamakla birlikte, Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) 1950 yılında Bowlby’i Londra’da yaşayan evsiz çocukların ruh sağlığı üzerine bir bildiri sunmak üzere çağırması, Bowlby’nin bağlanma kuramını geliştirmesinde bir başlangıç teşkil etmiştir. Bağlanma kuramına göre, anne ve çocuk arasında kurulan ilişki sonucunda gelişen bağlanma tarzı, genelleştirilerek çocuğun tüm yaşamı boyunca, içinde taşıyacağı bir “ben” ve “öteki” kalıbına dönüşmekte ve kişinin bugünkü ve gelecekteki ilişkilerini ve kişilerarası davranışlarını belirlemektedir (Bretherton, 1992). Çocuğun gereksinimlerine uygun yanıtlar veren, ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olan ve destekleyici olarak algılanan ebeveyn, sağlıklı bir gelişimin önünü açarken (Uğur, 2010), ebeveynle olan ilişkide yaşanan sorunlar güvensiz bağlanmaya neden olarak çevresindekilerle kurduğu ilişkilerin de bu temel üzerinden şekillenmesine neden olabilmektedir. Bu durumda, ilişkilerde yaşanan güvensizlik ise, kişinin atıflarını etkilemekte, daha şüpheli olmasına, özellikle belirsizlik durumlarında daha öfkeli ve agresif davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir. Yapılan pek çok araştırma, güvensiz bağlananların etraflarındaki insanları düşman olarak algılama eğiliminde olduklarını ve bunun sonucunda da

kışkırtıldıklarında sert tepkiler gösterdiklerini ve şiddet içeren davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur (Çelik, 2012).

Bunun yanı sıra, yapılan çalışmalar, kişinin sahip olduğu bağlanma stilinin problem çözme becerilerini etkilediğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Lopez ve ark. (2001) güvenli bağlanan bireylerin çatışma durumlarında aktif çözücü olma, bütünleyici olma ve uzlaşmacı olma eğiliminde olduklarını, kaçınan bir kişinin ana eğiliminin geri çekilmek iken, kaygılı bir kişinin ana eğiliminin üzerine gitmek olduğunu bulgulamışlardır. Feyzioğlu (2008) da, bağlanma biçimi ve problem çözme becerileri arasında yüksek düzeyde korelasyon bulmuştur. Güvenli bağlanan bireyler, dürtüleri ve duygularını yönetmede daha esnek olmakta, çatışma durumlarında bile ilişkileri sürdürebilmekte, empati kurabilmekte ve kişilerarası duyarlılık gösterebilmekte, problem odaklı bir çözüm şekline veya başkalarından yardım isteme, destek alma davranışına yönelebilmektedirler. Buna karşılık, kaçınan bağlanan kişiler, kognitif mesafe koyma, işi zamana bırakma, vb. davranışları benimserken, kaygılı/kararsız bağlanan kişiler heyecan odaklı bir başa çıkma davranışı benimseme eğilimindedirler (Yörükan, 2011). Problemleri etkili çözemeyen bireylerin etkili problem çözme becerisine sahip bireylere göre, daha fazla kaygılı ve güvensiz oldukları, başkalarının beklentilerini anlamada yetersiz ve daha fazla duygusal problemler yaşadıkları, sosyal hayatla ilgili olumsuz beklentilere sahip oldukları, dolayısıyla güvensiz bağlanmanın problem çözme becerilerinde negatif yönde etkisi olduğu görülmektedir. Bu durum da kişilerarası ilişkilerini, diğer becerilerini, olaylara bakış açılarını ve olayların nedenlerine ilişkin yaptıkları atıfları olumsuz yönde etkileyebilme ve örneğin karşılaştıkları durumlar saldırganlık ögesi içermediği halde, söz konusu durumları saldırgan olarak algılayıp saldırganlıkla tepki gösterebilmektedirler.

Bu durum, özellikle ergenler için hassasiyet içermektedir. Ergenler, yaşamlarında yeni birçok stresör ile karşı karşıya olup bunlarla baş etme çabasıdadır. Birey için anlamlı olan diğer kişiler ile kurulan yakın ilişkiler, ergenin uyumlu veya uyumsuz baş etmeleri için model olmaktadır. Bakım verenin gerektiğinde ulaşılabilen, destekleyici, güven ve korunak sağlayabilen biri olarak deneyimlenmesi, çocuğun stres altında kaldığında uygun başa çıkma yöntemleri geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Shaver ve Mikulincer, 2005) ve buna bağlı olarak bağlanma, kişinin stresli durumları

nasıl ele aldığı ve nasıl çözüm ürettiği ile yakından ilgili görünmektedir. Ancak suça sürüklenen ergenlerin, yaşamlarındaki stres faktörleri karşısında uygun başa çıkma yöntemleri kullanmadıkları görülmektedir (Çelik, 2006). Yapılan çalışmalar, suça sürüklenen çocukların, diğerleri tarafından olumsuz muamele gördüklerine inandıkları için düşük bağlanma gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Agnew, 1993). Bowlby'e göre (1973), gereksinim duyduğu an ulaşabileceği bir bağlanma figürüne sahip çocuklar, kendilerini de sevgiye layık görür ve diğer insanları güvenilir olarak algılar iken, güvensiz bağlanan çocuklar, daha karamsar ve düşmanca olma eğiliminde olup, kendilerini başkaları tarafından sevilme ve değer görme konusunda yetersiz olarak değerlendirirler. Kişinin kendisini değersiz veya yetersiz görmesinin ya da diğerlerini ulaşamaz ya da reddedici algılamasının, kişilerarası ilişkilerde yaşanabilecek problemleri her iki taraf için de tatmin edici bir tutumda algılama ve çözme becerisini engelleyebileceği düşünülebilir. Güvensiz bağlanan bireyler, gerek içsel gerekse kişilerarası ilişkilerinde şüphe, öfke, kızgınlık, güvensizlik, kaygı ve memnuniyetsizlik duyguları içinde sıkışıp kaldıklarından (Yörükan, 2011) yakın ilişkilerinde daha çok çatışma ve daha fazla saldırganca davranışlarda bulunma eğilimi gösterirler. Özellikle ergenler açısından değerlendirildiğinde, kimlik gelişimi ve kendini 'var' etme sürecinde olan ergenin, olumsuz bir benlik algısına sahip olması, kendini değerli ve ait hissedeceği, saygı gördüğünü düşüneceği bir çeteye dahil olmasını, sevilme veya destek görmek ya da ihtiyaçlarının (korunma, sığınma, vb) karşılanması için daha "büyük" birilerinden emir almasını veya onların dediklerini yapmasını, onu beğenmeleri, onaylamaları, takdir etmeleri için onların normları doğrultusunda davranıp antisosyal davranışlara yönelmesini mümkün kılabilir niteliktedir. Ayrıca diğer içsel çalışan model olan başkaları modelinin olumsuz olması da, bireyin çevresindeki herkesi reddedici, güvenilemez, ona hak ettiği değeri vermeyen, ilgisiz/duyarsız olarak algılamasına sebep olur ki, temel güvenlik hissi ebeveynce karşılanmamış olan bu kişiler dünyayı güvensiz bir yer, insanları da güvenilemez olarak algılama eğilimindedirler. Bu nedenle, bu kişilerin diğerlerini sürekli hostile algılamaları ya da bu tekinsiz dünyada kendilerini korumaya çalışmaları gibi sebeplerle suça yönelmelerine veya antisosyal davranışlara sürüklenmelerine sebep olabilmektedir. Nitekim yapılan çalışmalarda, niyetle ilgili bir belirsizliğin söz konusu olduğu ve davranışın sonucunun olumsuz olduğu durumlarda, çocuklarda saldırgan davranışın nedeni olarak düşmanca

yükleme yanlılığının olduğunu gösteren çeşitli bulgular elde edilmiştir (Aydın ve Markova, 1979; Aktaş, 2001; Crick ve Dodge, 1994; Dodge ve ark., 1990). Dolayısıyla, düşmanca niyet yüklem eğiliminin yüksek olmasının, özellikle kişiye yönelik suçlar (yaralama, vb) açısından suça sürüklenmede bir risk teşkil edebileceğini varsaymak mümkün görünmektedir. Genel Gerilim Teorisine ilişkin araştırmalarda nedensel yüklemelerin aracı rolü ihmal edilmiş olmakla birlikte, dışsallaştırılan sorumluluk, kuramdaki anahtar aracı değişkenlerden biridir ve gerilimin, özellikle, genç, kendi olumsuz deneyimlerinden dolayı başkalarını suçladığında suç davranışına yol açması, bu kişilerin yabancılaşma, konvansiyonel sosyal normları meşru görmeme ve değer verdikleri kaynaklara ulaşmak için suç, vb. alternatif yollar bulma eğilimi göstermeleri daha olası görünmektedir (Hoffmann ve Spence, 2010).

Ayrıca, gerilimin suça sebep olup olmayacağı noktasında, bireylere ulaşılabilir olan başa çıkma seçenekleri önemlidir ve suç davranışı, kişinin gerilime karşı kullandığı bir başa çıkma yolu olarak karışımıza çıkabilmektedir (Agnew, 1992). Bireyin gerilimler ile başa çıkmak için suç yoluna başvurup başvurmayaacağı, yasal ve yasal olmayan baş etme yollarını kullanma becerilerine, suçun bedellerine ve kişilerin suç eğilimine bağlıdır. Bu faktörler ise, baş etme becerileri ve kaynakları, konvansiyonel sosyal destek, sosyal kontrol, suçlu akranlar ile arkadaşlık ve suça yol açan durumlara maruz kalma da dahil olmak üzere, bir dizi değişkenden etkilenmektedir (Agnew, 2006).

Sonuç olarak, anne ile çocuk arasında kurulamayan sağlıklı ve güvenli bağlanma ilişkisinin, bireylerin kendilerine ve başkalarına yönelik algılarına da yansiyarak, karşılaştıkları kişi, durum veya olayları olduğundan daha hostile algıladıkları, kişilerarası ilişkilerde düşmanlık, güvensizlik, kindarlık ve kuşku yaşanmasına yol açtığı, yaşamlarının ilerleyen aşamalarında karşılaştıkları sorunlar ile etkin şekilde baş etmekte güçlük çektikleri ve alternatif çözüm yolları üretmekte yetersiz kaldıkları anlaşılmakta olup, tüm bu faktörlerin birbirini besleme ve pekiştirmeleri kişinin gerilim karşısında suç veya antisosyal davranışa yönelmesi açısından yüksek risk teşkil eder görünmektedir.

Bu bağlantılardan hareketle, bu çalışmada, ergenlerde suça sürüklenme davranışının Genel Gerilim Kuramı şemsiyesi altında, Bağlanma, Stresle Başa Çıkma

ve Yükleme kuramları çerçevesinde incelenmesi amaçlamıştır. Bu bağlamda, çocuk adalet sisteminin formel olarak içine girerek sistemin aktörleri ile birebir temas etmiş olan cezaevindeki ergenlerin suça sürüklenmelerine etki eden temel gerilim noktalarının belirlenmesi, bu gerilim faktörleri içerisinde bağlanma ve yükleme eğilimlerinin değerlendirilmesi, tüm bu faktörler dahilinde ergenin başa çıkma tarzlarını nasıl yapılandığıının anlaşılması ve bu verilerin örgün öğrenimini sürdürmekte olan ergenler ile karşılaştırılması hedeflenmiştir.

BÖLÜM I

I.1. ERGENLİK DÖNEMİ VE SUÇ

Ergenlik dönemi, birçok biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimin yaşandığı bir geçiş süreci olması nedeniyle, araştırmacıların ilgisini çekmiş ve çok yönlü olarak araştırılmıştır. Yaşamın en önemli dönüm noktalarından biri olan ve kişinin yetişkinliğe hazırlandığı bu dönemde, bu değişimlere sağlıklı uyum sağlayabilmek ergenin başarması gereken en önemli görevlerden biridir. Ergenlik dönemi, kişinin amacını, beklentisini, duygu ve düşüncelerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını belirlemeye ve kendine özgüleştirmeye çalıştığı ve kimlik gelişiminin önemli bir bölümü tamamlandığı kritik bir evredir.

Gelişimsel özelliklerindeki değişimlerin yanı sıra, ergenin iyilik halini tehdit eden riskli veya problem davranışları gösterme eğiliminin, bu dönemde arttığı görülmektedir. Aileden özerk ve bağımsız olma isteği, akranların öneminin ve akran baskısının artması, cinsel farkındalık, hormonal değişimler, vb. birçok faktör ergenin riskli davranışlara yönelmesine zemin hazırlamaktadır. Kendini ispat etme, kişisel kimliğini doğrulama, kendi yaşamını kontrol edebilme, yetişkin otoritesine ve geleneksel topluma karşı açıkça karşı koyma, akran grubuna kabul edilme, kaygı, engellenme, yetersizlik ve başarısızlıkla baş etme gibi birçok faktör, riskli davranışların toplum tarafından uygun görülmemesi ve ergeni çeşitli olumsuz yaşantılar ile karşı karşıya getirmesine karşın, ergenin edindiği birtakım kazanımlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bulut, 2010). Bu nedenle, ergenlik döneminde ortaya çıkan riskli veya suça yönelik davranışlar, kökenleri hem toplumsal hem de bireysel düzeyde aranması gereken, tek bir kuram veya yöntemle kolayca anlaşılamayan oldukça karmaşık bir konudur.

Suç davranışı, kişiyi toplum halinde birlikte yaşadığı öteki bireylerin karşısına konumlandıran bir çatışmanın ürünüdür ve toplumun sapkın aktivitelere en aykırı tepkilerini temsil edenleri kapsamaktadır. Sosyal bir problem olarak, suç, insan davranışı ve sosyal çevrenin kapsamlı şekilde anlaşılmasını gerektirmektedir. Psikoloji, antropoloji, tarih, sosyoloji, ekonomi ve siyasi bilimler alanlarından yararlanarak yapılan açıklamalar, bireyin davranışlarına ve sosyal, ekonomik ve politik bağlamlarına,

özellikle de insan davranışları ve sosyal çevre arasındaki etkileşimlere odaklanmaktadır (Fitzgerald, 2011). Dolayısıyla, suç ve suçluluğu açıklamak basit bir görev olmayıp, hem insan davranışına hem de toplumsal çevreye dikkat etmeyi gerektirmektedir. Tüm suçlar birer sapma olmasına karşın, tüm sapmalar suç değildir. Sapmanın suç haline gelebilmesi için, yasama organının sapkın davranışı ceza yasası formunda etiketlemesi gerekir (Fitzgerald, 2011).

Ergenlik döneminde, sapkın aktivitelerde güçlü bir artış olmaktadır. Batılı toplumlarda yapılan çalışmalar, 10-11 yaşlarından itibaren, şiddet içeren suçlar, vandallık ve mala yönelik suçların görülme sıklığının yükseldiğini ortaya koymaktadır (örn. Johnson ve ark., 1991). Bazı araştırmacılar, suçluluğun 16-17 yaşına kadar arttığını ve o yaş döneminden sonra, özellikle genç yetişkinliğe girilmesi ile birlikte düşüş gösterdiğini öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, başka çalışmalar, suçluluğun zaman içinde görece bir sabitlik gösterdiğini de bildirmişlerdir (örn. Sampson ve Laub, 1992). Loeber ve Stouthamer-Loeber (1998), şiddet suçları, vandallık ve mala yönelik suçlar olmak üzere suç davranışına giden üç gelişimsel yol ayırt etmişlerdir. Şiddet suçları otorite ile çatışmalara değinmektedir. Buna göre, gençler, çocukluk ve erken ergenlikte okulda ve evde ciddi çatışmalar yaşarlar ve bu durum, okul devamsızlığı, gece geç gelme ve evden kaçma ile dışa vurulur. Vandallık, açık agresif davranış ile bağlantılı olup, çocuklukta zorbalık ve sık kavgaya karışma, sonrasında da hırsızlık ve tecavüz gibi şiddet içeren eylemlere yol açar. Mala yönelik suçlar ise, örtük suçluluğu ele alır. Evden ve süpermarketten küçük şeyler çalma, vandallık ve yangın çıkarmaya, sonrasında da dolandırıcılık ve ciddi hırsızlıklara doğru bir gidiş gösterebilir.

Moffit'e (1993) göre, erken yaşta suç işlemeye başlayan ve ergenlik yılları boyunca kriminal bir kariyer geliştiren gençler ile suç davranışları ergenlik dönemi içinde sınırlı kalan kişileri ayırt etmek önemlidir. Özellikle ilk grup ergenler, ciddi ve yaşam boyu sürecek kriminal davranış paterni geliştirmeye eğilimlidirler. Bu patern nedeniyle, etkili önlem ve müdahale programlarının geliştirilmesi için kullanılabilecek bir kavrayış geliştirebilmek için gençlerde suç kariyerinin yordayıcılarının incelenmesi önemlidir (Raaijmakers, Engels ve Van Hoof, 2005).

Yapılan çalışmalar, erkeklerin, daha sık ve daha ciddi suç davranışında bulunduğunu ortaya koymaktadır (Engels ve ark., 2004). Yaş açısından bakıldığında,

Raaijmakers, Engels ve Van Hoof'un (2005) yaptıkları kesitsel ve boylamsal çalışmada, gençlerin ahlaki muhakeme düzeyi arttıkça, daha az suça karıştıkları bulunmuştur. Bu sonuç, literatürdeki diğer çalışmalar ile uyumludur (örn. Blasi, 1994; Kohlberg ve ark., 1974, Rest, 1994; Rest ve ark., 1999; Thoma ve ark., 1986; akt. Raaijmakers ve ark., 2005).

Bugüne kadar çok sayıda çalışma, suç davranışının yordayıcılarını incelemiş, bu çalışmalar, suçluluğu açıklamaya ya da suçluluğa ilişkin çeşitli teorik açıklamaları test etmeye çalışmışlardır. Pek çok çalışma, ergenlikte suça sürüklenmenin sebeplerinin çok faktörlü olduğunu ortaya koymaktadır. Ergenleri suça yönelten nedenler, bireysel ve çevresel nedenler olmak üzere iki temel grupta ele alınmakla birlikte, bireysel nedenlerin, ergenlerin işlediği suçların, ancak oldukça küçük bir kısmını açıklayabildiği, çevresel nedenlerin (aile, okul, iş, kent, arkadaş çevresi, vb) daha önemli bir rol oynadığı üzerinde durulmaktadır (Akduman ve ark., 2007). Akran etkisi, aile altyapısı, akademik performans ve duygusal uyum gibi çok çeşitli faktörler bireysel gelişimin yönünü etkilemektedir (Raaijmakers ve ark. 2005).

Hutchison (2003), şiddete tanık olmanın çocukları etkileyebileceğini ve gelecekte onların da şiddet davranışında bulunmalarına yol açabileceğini, Ashford ve ark. (2006), en az bir ebeveyni hapse atılmış olan çocukların, diğerlerine göre davranışsal problemler yaşamalarının daha olası olduğunu, ayrıca, bu çocukların ikinci nesil hapis açısından yüksek risk taşıdıklarını belirtmişlerdir (akt. Fitzgerald, 2011).

Suçluluğun gelişimi hakkındaki çeşitli teoriler, yetersiz ebeveynliğin çocuklukta anti-sosyal davranışın gelişimindeki merkezi rolünün altını çizmişler (örn. Moffitt, 1993) ve sapkın akranların, ön ergenlikteki artan etkilerine işaret etmişlerdir (örn. Scaramella ve ark., 2002). Yaşamın bu dönemi, akranların rolünün özellikle belirgin hale geldiği ve sapkın akranların, antisosyal ve suç davranışının artmasında temel bir rol oynadıkları kritik bir geçiş dönemidir. Dolayısıyla, aile ve arkadaşların ergenin davranışları üzerinde önemli etkisi olmakla birlikte, bu sosyal etkiler, birbirlerinden bağımsız değildir (de Kemp ve ark., 2006). De Kemp ve ark.'nın (2006) yaptıkları boylamsal çalışmada da, ebeveyn desteğinin ve gözetiminin yüksek düzeyde, psikolojik kontrolün ise düşük düzeyde olmasının, daha düşük ergen suçluluğu ile bağlantılı olduğu ortaya konmuştur.

Ebeveynliğin görece birbirinden bağımsız üç boyutu vardır: davranışsal kontrol, psikolojik kontrol ve destek. Bu boyutların her biri ergenlikte psikososyal uyum ile ilişkilidir. Daha yüksek davranışsal kontrol, daha düşük düzeyde madde kötüye kullanımı ve suçluluk gibi dışsallaştırıcı davranışla ilişkilidir. Psikolojik kontrol için ise tersi bir etki söz konusudur. Çocuğun davranışını suçluluk duygusu yaratarak düzenlemenin, davranış problemlerini dışsallaştırma kadar içselleştirmeye de yol açtığı görülmüştür (Pettit ve ark., 2001). Ebeveynsel desteğin, ergenin psikolojik iyi olma hali üzerinde güçlü bir etkisi olabilir. Ebeveynsel destek ve suç davranışı arasındaki doğrudan bağlantılar, çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Örneğin, Simons ve ark. (1994), çocuğun agresif ve suçlu davranış geliştirmesi riskini arttıranın, bizzat fiziksel cezanın değil, ebeveyn desteği ve ilgisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Ciddi mükerrer suçlara karışan ergenlerin, parçalanma, çatışma veya ebeveyn ilgisinin az olduğu ailelerinin olması daha olasıdır (Gorman ve ark., 1998). Wright ve Cullen (2001) de ergen suçluluğunun sadece ailevi kurallar ve süpervizyon ile değil, ayrıca ebeveyn desteği ile azaltılabileceğini ileri sürmüşlerdir (akt. de Kemp ve ark., 2006).

Çocuk suçluluğuna dair çok sayıda boylamsal ampirik araştırma, ergen suç davranışının sapkın arkadaşlarla yakınlık ile tetiklendiğini, suç davranışı gösteren akranlar ile ilişkinin suçlu davranışın güçlü bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur (Loeber ve Farrington, 2000). Sapkın akranlar ile ilişki, ergenlikte antisosyal ve suç davranışı ile güçlü bir şekilde ilişkilidir (Lowe, May ve Elrod, 2008). Ayrıca, gençlik çetelerine katılma, suç işleme düzeyinin artması ile ilişkilidir (Esbensen, Huizinga ve Weiher, 1993). Bu ilişkilerin yorumlanması hakkında iki zıt görüş vardır (Lacourse ve ark., 2003). İlk görüş, sapma eğilimi olan çocukların sapkın akran gruplarını seçtiği bir seleksiyon etkisini ileri sürer. İkinci görüş, sapkın akranlar ile etkileşimin suç davranışını stimüle edeceği görüşünü savunur. Thornberry ve ark. (2003) ise, iki zıt görüşü entegre eden enteraksiyonel bir görüş önermişlerdir. Bu teoriye göre, suçlu akranlar suç davranışını pekiştirmektedir ve dolayısıyla ergenler suç davranışına karışan akranlar aramaktadırlar (Collins ve ark., 2000). Giardino ve ark. (1986) ise, antisosyal değerlerin ergenler ve arkadaşları arasında karşılıklı olarak pekiştirildiği daha dinamik bir paten önermişlerdir (akt. de Kemp ve ark., 2006).

Okulu bırakma, suçluluk ve mağduriyet (victimization) birçok okulda önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulda mağdur edilme, öğrencilerin konsantrasyonunu bozmakta, akademik performanslarını düşürmekte ve öğrenme isteklerini azaltmaktadır (Lowe ve ark., 2008). Gençler okul içinde ciddi fiziksel saldırılara karşı görece olarak daha güvende olmalarına karşın, okulda mala yönelik suç mağduriyetini daha yüksek oranda yaşamaktadırlar (Dinkens ve ark., 2006; akt. Lowe ve ark., 2008). Bununla birlikte, mağduriyet sadece okul ortamı ile sınırlı değildir.

Yapılan çalışmalar, ebeveynlerin psikolojik kontrol, destek ve gözetiminin sapkın akran etkileri üzerinde azaltıcı etkileri olabileceğini göstermiştir. Örneğin Dishion ve ark. (1991), risk altındaki gençlerle yaptıkları çalışmada, ebeveyn gözetimini iyileştirmenin sapkın akranlara karışmayı azalttığını göstermişlerdir. De Kemp ve ark. (2006), ebeveyn destek ve gözetiminin suç davranışının daha düşük düzeyde olması, psikolojik kontrolün ise daha yüksek suç düzeyi ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ergenin davranışını manipülasyon ve suçluluk aşılama yoluyla kontrol etme, güvensizlik ve engellenme hislerine yol açabilmektedir. Psikolojik kontrolün kullanımı, özellikle gençlerin kendilerini önemli diğerleri ile bağlantılı olarak tanımladıkları erken ergenlik döneminde zarar vericidir. Psikolojik ihlale tekrarlayan şekilde maruz kalmak, problemleri dışsallaştırma kadar içselleştirme riskini de arttırmaktadır. Dolayısıyla, suçluluk aşılmasının yarattığı negatif atmosferi hafifletmenin bir aracı olarak, ergen, dışarıya yönelik agresif davranışlarda bulunabilmektedir (Stone, Buehler ve Barber, 2002; akt. de Kemp ve ark., 2006).

I.1. TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN YASAL-ÖRGÜTSEL DÜZENLEMELER

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye tarafından 14 Ekim 1990'da imzalanmış ve 27 Ocak 1995'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. On sekiz yaşın altında olanları çocuk olarak tanımlayarak başlayan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin paralelinde, ülkemizde on sekiz yaşına kadar her birey çocuk olarak değerlendirilmekte olup, çocuk suçluluğu

konusundaki yasal düzenlemeler, 15.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu'nda yer almaktadır

Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde, Suça Sürüklenen Çocuk (SSÇ) “Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak tanımlanmakta, 5. maddesinde “Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler” başlığı altında, “çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirler” öngörülmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 12. Maddesinde, “Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.” denilirken, Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinin birinci fıkrasında “Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur, bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir”, ikinci fıkrasında “Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur, ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur” ifadeleri yer almaktadır. Dolayısıyla, 12 yaş altındaki çocukların cezai ehliyetinin bulunmadığı kabul edilmekte, 12-15 yaş arasındaki çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin incelemeye tabi tutulması öngörülmektedir. 31. maddenin üçüncü fıkrasında ise 15-18 yaş arasındaki çocukların işledikleri suçlardaki ceza indirimi tanımlanmaktadır. Buna göre, hukuk sistemi, suçun süresini çocuklar ve yetişkinler olmak üzere ikiye ayırmakta, yetişkinleri ve çocukları farklı ceza, yargılama ve infaz siyasetine tabi tutmaktadır.

I.2. GENEL GERİLİM KURAMI

I.2.1. GENEL GERİLİM KURAMI VE TARİHÇESİ

Genel Gerilim Kuramı, kriminoloji alanındaki en etkili ve en sık test edilen teorik perspektifler arasındadır. Ortaya konulduğundan (Agnew, 1985, 1992) bu yana, çok sayıda araştırmacı, kuramın teorik yapılarını çeşitli uyumsuz ve antisosyal davranış formları, psikiyatrik ve fiziksel sağlık problemleri, şiddet suçları, şiddet mağduriyeti ve diğer güncel konular ile ilişkilendirmişlerdir. Yeni yöntemler ve yeni veri kaynakları ile genel gerilim teorisine ampirik destek sunulmaya devam edilmektedir.

Gerilim teorilerinin dayandığı Merton'un (1938) makro yapısal bir perspektif içeren anomi teorisi, ortak paylaşılan değer yönelimlerine (başarı ve refah arzuları) ve aynı zamanda dikey bir sosyal sınıf yapısı varsayımlarına dayanır (Agnew, 1992). Geleneksel Gerilim Teorisi, yasa dışı davranışın, görünürde demokratik veya meritokratik bir toplumda engellenmiş ekonomik fırsatlar (Cloward ve Ohlin, 1960; Merton, 1938), orta sınıf statüsüne ulaşamama (Cohen, 1955; Stinchcombe, 1964), üst sınıfın sosyal reddi (Bohke, 1967), yetişkin statüsünün edinilmesindeki belirsizlikler (Bloch ve Niederhoffer, 1958) gibi engellenme kaynakları tarafından ortaya çıkarıldığını ileri sürmektedir (akt. Bao ve ark., 2014). Buna göre, Merton'un (1938) bahsi geçen makro düzey anomi çerçevesini bireysel analiz düzeyine uygulayan ilk gerilim teorileri, suçtaki kişiler arası varyasyonun kısmen alt sınıf bireylerin, ideallerindeki arzulara ulaşmaya yönelik düşük beklentilerine dayanan engellenmeden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda, özellikle, alt sınıf bireylerin, parasal başarı ya da orta sınıf statüsüne ulaşma yönündeki hedeflerinin engellenmesi ele alınmıştır. Örneğin Cohen (1955; akt. Bao ve ark., 2014), orta sınıf statüsü ile birlikte anılan saygıya ulaşamamanın işçi sınıfı erkeklerde suç işlemeye katkı sağladığını öne sürmüştür. Bu ilk gerilim teorileri, hem büyük düşünmek için teşvik edildikleri hem de sınırlı ödüller için büyük bir rekabetin olduğu bir düzende, alt sınıf bireylerin ekonomik başarı veya orta sınıf statüsü gibi geleneksel hedeflere ulaşmada karşılaştıkları engellere odaklanır (Bao ve ark., 2004). Suçun alt sınıf dezavantajlılardan– yani yoksullardan– kaynaklandığını varsayar. Ancak bu varsayım, ampirik çalışmalarca desteklenmemiştir (Akers ve Seller, 2009; Tittle ve Meier, 1990; akt. Boers ve ark., 2010).

Klasik Gerilim Teorisi, bireyin uzun vadeli parasal başarı hedefi ya da en azından orta sınıf statüsüne ulaşmasını engelleyen bloklardan kaynaklı gerilimlere odaklanmış olması sebebiyle, gerilime ilişkin dar kavramsallaştırması açısından eleştirilmiştir. Eleştiriler, gençlerin uzun vadeli hedefler ile ilgili oldukları yönündeki merkezi varsayımı sorgulamış ve ampirik çalışmalar, bu hipotezi doğrulamamıştır (Agnew ve ark., 1996; Broidy, 2001; Piquero ve Sealock, 2000). Yapılan çalışmalar, çocukların suç davranışının alt sınıf ile sınırlamanın zor olduğunu ortaya koydukça, gerilim kuramcılarını orta sınıf gençlerin bile suça yönelecek kadar engellenmiş hissetmelerine ilişkin çeşitli nedenler önermişlerdir (Bao ve ark., 2004). Teorinin sonraki versiyonlarında, ergenlerin, sadece parasal başarı ya da orta sınıf statüsüne yönelik geleceğe ilişkin hedefler ile ilgili olmadıkları, bunun yanı sıra, iyi notlar, karşı cinse yönelik popülerite, sportif alanda başarı gibi şimdiye dair hedeflere ulaşmak ile de ilgili olduklarını ileri sürülmüştür (Agnew, 1984; Elliott ve Voss, 1974; Elliott ve ark., 1985; Empey, 1982; Greenberg, 1977; Quicker, 1974; akt. Agnew, 1992). Ancak burada da odak, yine pozitif değerli hedeflere ulaşmak üzerindedir.

Genel Gerilim Kuramı, başkaları ile olan negatif ilişkilere açık bir şekilde odaklanan ve suç işlemenin bu ilişkilerin yol açtığı negatif duygulanımdan kaynaklandığını ileri süren tek ana teori olup, önceki gerilim teorilerinden çok daha geniş kapsamlıdır (Agnew, 1992).

Agnew (1992), klasik makro düzey gerilim kavrayışı ile bağlantılı önceki problem ve sınırlılıkların üstesinden gelmek amacıyla gerilimin mikro düzey bir yorumu olarak ‘Genel Gerilim Kuramı’nı geliştirmiştir. Genel Gerilim Kuramı, kriminolojide yer alan gerilim teorisini birçok açıdan zenginleştirmiştir (Agnew, 2006). Agnew’in (1992, 2006) Genel Gerilim Kuramı, gerilim kavramını yeniden tanımlamış, odağı engellenmiş ekonomik isteklerin ötesine genişleterek, makro yapısal eşitsizlikten mikro sosyo-psikolojik faktörlere kaydırmış ve suçun gerilime karşı *adaptif bir tepki* olarak kullanılabildiği bir süreci belirterek araştırmaları yeniden harekete geçirmiştir (Rebellion ve ark., 2012).

Genel Gerilim Kuramı, toplumsal sınıf düzeyi, sosyal çevre veya tarihsel döneme takılı kalmayıp, geniş bir ranjda durum ve paterne uygulanabilir niteliktedir (Agnew, 2006). Agnew’in (1992) anahatlarını çizdiği üç gerilim kaynağı (gerçek ya da

beklenen zorlukları içerecek şekilde) büyük çeşitlilikte durumları içeren geniş ve esnek kategorilerdir (Bao ve ark., 2014).

Klasik gerilim teorileri, sadece pozitif değerli uyaranlara ulaşamama şeklindeki gerilime odaklanır ve yalnızca arzular ve beklentiler/gerçek başarılar arasındaki farkı ele alırken, Genel Gerilim Kuramı, yeni gerilim kaynaklarına işaret ederek gerilim teorisinin odağını birey ve diğerleri arasındaki tüm negatif ilişki biçimlerini kapsayacak şekilde önemli ölçüde genişletmiş, gerilimin aynı zamanda pozitif uyaranların kaybı ve negatif uyaranların sunulmasını da içerebileceğini iddia etmiştir (Agnew, 1992; Agnew, 2006). Bunun yanı sıra, Genel Gerilim Kuramı, suç içeren veya içermeyen baş etme yollarının seçimini etkileyen faktörleri daha etraflıca açıklamıştır (Agnew, 1992). Agnew, spesifik olarak, hem diğerleri hem de negatif yaşantılar ile olan negatif ilişkilere odaklanmış, bireylerin karşılaştığı gerilim türlerini detaylandırmış (negatif uyaranların sunumu, pozitif uyaranların kaldırılması, pozitif amaçlara ulaşamama), bireylerin çeşitli gerilimlerin bir sonucu olarak deneyimledikleri duygusal tepkilere önem atfetmiş ve bireylerin gerilim yüklü olaylardan kaynaklanan duygusal tepkilerin üstesinden gelme yolu olarak kullanabildikleri potansiyel başa çıkma mekanizmalarını belirlemiştir (Morris ve ark., 2012).

Agnew (1992), gerilim teorisinde yaptığı modifikasyonlarda, geleneksel kriminolojinin dışında, özellikle medikal sosyoloji ve psikolojideki stres ve agresyon araştırmalarından ve sosyal psikolojideki eşitlik/adalet çalışmalarından yararlandığını ifade etmiştir. Genel Gerilim Kuramının sosyal-psikolojik düzeyde yazılmış bir teori olduğunu belirten Agnew (1992), kuramın temel olarak bireye ve bireyin birincil sosyal çevresine odaklandığını ifade etmiştir.

Ergenlerde suça sürüklenmenin köklerini anlamak için, Agnew'in (1992) Genel Gerilim Kuramı diğer kuramlara göre daha ümit verici görünmektedir. Gerilime yol açabilecek belirli bir koşullar kümesine işaret etmekten ziyade, çeşitli gerilim kaynakları belirleyen kuram, gençlerin yetişkin rolüne ilişkin kaygılarını en önemli faktör olarak varsaymak yerine, anlık hedeflerine ve mevcut sosyal ilişkilerine odaklanmaktadır. Reaksiyon formasyonu kavramına dayanan bazı klasik teorilerin aksine, gerilim kaynağı ve suç davranışı arasında açık ve test edilebilir bağlantılar önermektedir (Bao ve ark., 2004).

I.2.2. GERİLİM

Genel Gerilim Kuramı'nda, gerilim (strain), hoş gitmeyen olay ve koşullar olarak tanımlanmaktadır (Agnew, 1992, 2001, 2006). Buna göre gerilim, diğerleri ile olan negatif ya da ters ilişkilere, bir başka deyişle “bireye diğerleri tarafından arzu ettiği şekilde davranılmadığı” ilişkilere işaret etmektedir (Agnew, 1992). Agnew (2006), gerilim olarak tanımladığı belirli olay ya da koşulların “ekstrem stresörler” olduğunu, bu stresörlerin rutin aktiviteleri aksattığını ve kişinin en temel hedefleri ile meşgul olmasını riske attığını ifade etmiştir. Genel Gerilim Kuramı, kişinin yaşadığı gerilim ya da stresörlerin suç olasılığını arttırdığını ileri sürmektedir (Agnew, 2006).

Agnew (2001, 2006) objektif ve sübjektif gerilimleri birbirinden ayırmıştır. Objektif gerilimler, verili bir gruptaki çoğu kişi tarafından hoş gitmeyen olay ve koşullara gönderir. Fiziksel saldırı, parasal sıkıntı ve kriminal mağduriyet gibi çok sayıda stres verici koşul ya da olaylar objektif gerilim olarak düşünülebilir. Sübjektif gerilimler ise, onları deneyimleyen kişiler tarafından hoş gitmeyen olay ve koşullara işaret etmektedir. Agnew (2001)'e göre, bireyler, kişisel özellikler, sosyal kaynaklar veya yaşam koşulları gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak, objektif gerilimleri farklı şekillerde değerlendirebilirler. Objektif gerilimleri deneyimleyen bazı bireylerin, bunları beklediği gibi negatif algılaması olası iken, aynı gerilimi deneyimleyen başkalarının nötr, hatta pozitif algılamaları da olasıdır. Agnew, bu nedenle, gerilim ve suç arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için, hem objektif hem de sübjektif gerilimlerin ölçülmesi gerektiğini ileri sürmüştür. (Agnew, 2001, 2006)

Genel Gerilim Kuramı'nı test eden araştırmacılar, genellikle objektif gerilimleri incelemektedir. Bu çalışmalarda, bireylere aversif olduğu varsayılan bir olay ya da koşulu yaşayıp yaşamadıkları sorulur; bireyin olay/koşula sübjektif tepkisini ölçmeye çalışılmaz. Buna karşılık, bulgular (Froggio ve Agnew, 2007) sübjektif gerilimlerin suç ile daha güçlü ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Her iki gerilim türünü de ölçmek, suçun daha iyi açıklanmasını sağlamakta ve objektif gerilimlere verilen sübjektif tepkileri etkileyen faktörleri incelenmesine de olanak vermektedir (örn. Boşanma bir kişide depresyona yol açarken, bir diğerinde neşeye yol açmaktadır). Agnew (2006)'e göre, boşanma, yoksulluk, kriminal mağduriyet gibi objektif gerilimlerin bireyleri niçin farklı şekillerde etkiledikleri Genel Gerilim Kuramı'nın gelişimi açısından önemlidir.

I.2.2.1. Temel Gerilim Türleri

Genel Gerilim Kuramı, bireyin diğerleri ile olan negatif ilişkilerini merkez almaktadır. Söz konusu negatif ilişkiler, diğerlerinin bireye, bireyin kendisine davranılmasını istediği şekilde davranmadıkları ilişkilere göndermektedir (Agnew, 1992).

Merton (1983), Cohen (1955) ve Cloward ve Ohlin (1969)'in başında geldiği klasik gerilim teorileri, sadece, bireyin pozitif değerli hedeflere ulaşmasına diğerlerinin engel olduğu negatif ilişki biçimine odaklanmıştır (akt. Agnew, 1992). Agnew (1985) ise, gerilimin sadece pozitif değerli hedeflere ulaşamamaktan kaynaklanmayabileceğini, aynı zamanda acı verici durumlardan yasal şekilde kaçamamanın da etkili olabileceğini ileri sürmüştür.

Genel Gerilim Kuramı, iki yeni gerilim kategorisi ekleyerek geleneksel gerilim teorilerini detaylandırmıştır (Morris ve ark., 2012). Agnew (1992), her biri diğerleri ile farklı bir negatif ilişki türüne işaret eden üç temel gerilim kaynağı tanımlamıştır. Buna göre; diğer bireyler (1) kişinin pozitif değerli hedeflere ulaşmasına engel olabilir, (2) kişinin sahip olduğu pozitif değerli uyaranları ortadan kaldırabilir veya kaldırmakla tehdit edebilir ya da (3) kişiye aversif ya da negatif değerli uyaranlar sunabilir veya sunmakla tehdit edebilirler. Dolayısıyla, gerilimler, (1) değer verilen hedeflere ulaşamamayı (örn. yüksek notlar, parasal başarı, otonomi, statü), (2) değer verilen uyaranların olası ya da fiili kaybını (örn. romantik partner kaybı, mali kayıp, mutad ayrıcalıklar) ya da (3) negatif uyaranların varlığını (örn. aile içi çatışma, mağduriyet, sözel veya fiziksel istismar) içerebilir (Sigfusdottir ve ark., 2012).

I.2.2.1.1. Pozitif Değerli Hedeflere Ulaşamama Şeklinde Gerilim

I.2.2.1.1.a. Arzu ve Beklentiler/Gerçek Başarılar Arasındaki Fark Şeklinde Gerilim

Klasik gerilim teorilerinde, kültürel sistemin herkesi parasal başarı ve/veya orta sınıf statüsü şeklindeki ideal hedefler peşinde koşmaya teşvik ettiği ileri sürülmüş ve gerilim, bu doğrultuda, tipik olarak, bu hedeflere ulaşamama, bir başka deyişle, arzular (ya da ideal hedefler) ve beklentiler (ya da beklenen hedefe ulaşma düzeyi) arasındaki

fark açısından incelenmiştir. Buna göre, Cohen'in (1955) belirttiği gibi, çalışan sınıf çocukları, okulda başarılı olma çabası açısından dezavantajlıdır; çünkü bu tür kurumlar, orta-sınıf hırsını ve orta-sınıf beklentilerine uymayı ödüllendirmek üzere tasarlanmıştır. Sonuç olarak, okulda sosyal ya da akademik olarak başarısız olan öğrenciler, suç davranışı olasılığını arttıran gerilim yaşayabilirler. Gerilim, okul ortamında, suç davranışına karışma da dahil olmak üzere, çeşitli adaptasyonlar ile sonuçlanabilir ve gençleri, benzer çevrelerden gençler ile ilişki kurmaya sevk edebilir (Cohen, 1955; Merton, 1938; akt. Lowe ve ark., 2008) ya da belirli koşullar altındaki bazı bireylerin suça yönelme olasılığını arttıran bir zemin hazırlayabilir (Agnew, 1992).

Ancak, bu teoriler, orta sınıf suçluğunun kapsamlı yapısını açıklayamaması, parasal başarı/orta sınıf statüsü dışındaki hedefleri ve hedeflere ulaşmada sosyal sınıf dışındaki engelleri ihmal etmesi ve gerilim yaşayan bireylerden neden sadece bazılarının suç işlediğini tam olarak tanımlamaması sebebiyle eleştirilmiştir (Agnew, 1986, 1991; Clinard, 1964; Hirschi, 1969; Komhauser, 1978; Liska, 1987; Bernard, 1984; Famworth ve Leibcr, 1989; akt. Agnew, 1992).

Bu eleştirilerin bir sonucu olarak yapılan revizyonlarda, gelecekte parasal başarı ve/veya orta sınıf statüsüne ulaşma dışında, kişinin çeşitli aktüel, bugüne dair hedefleri olduğu ve bu hedeflere ulaşmanın sosyal sınıftan başka çeşitli faktörlere de (zeka, fiziksel çekicilik, kişilik, sportif yetenek, vb.) bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, gerilim teorisinin bu versiyonunda gerilimin (alt) kültürel sistem tarafından vurgulanan belirli ideal hedeflere ulaşamamadan kaynaklandığı savı sürdürülmüştür (Agnew, 1992). Buna göre, birçok orta sınıf birey, hedeflerine meşru kanallar ile ulaşması için (sadece sosyal sınıfa değil) gerekli özellik ya da beceriye sahip olmadığını gördüğü için gerilim deneyimleyebilmektedir. Bu revizyonda da gerilim, arzular ve mevcut başarılar arasındaki fark açısından ölçülmeye devam edilmektedir (Agnew, 1991).

1.2.2.1.1.b. Beklentiler ve Gerçek Başarılar Arasındaki Fark Şeklinde Gerilim

Bu gerilim türünün odak noktası, beklentiler ve gerçek başarılar (ödülleri) arasındaki farktır. Bu yaklaşım, kaynağını sosyal psikolojideki adalet literatüründen almaktadır (Agnew, 1992). Adalet literatürü, beklentilere ulaşamamanın, öfke,

güçeniklik, hiddet, hoşnutsuzluk, hayal kırıklığı ve mutsuzluk gibi duygulara (kriminolojide gerilimin ilişkili olduğu duygular) yol açabileceğini ortaya koymuştur. Burada, bireylerin, beklenti ve başarılar arasındaki boşluğu azaltmaya güçlü bir şekilde motive olacakları ileri sürülmekte ve sapma da olası bir seçenek olarak sıklıkla anılmaktadır.

Agnew (1992), bu gerilim türünün kriminolojide büyük ölçüde ihmal edildiğini ifade etmiştir. Beklentiler, bireyin geçmiş deneyimlerine ve/veya bireye benzer olan referans (ya da genellenmiş) diğerleri ile yaptığı karşılaştırmalara dayanmaktadır. Agnew (1992), arzuların ütöpik bir şeyi barındırdığını, beklentilerin ise gerçeklik temelli olduğunu, dolayısıyla, beklentiler ve gerçek başarılar arasındaki farkın, arzular ve başarılar arasındaki farka nazaran duygusal olarak daha rahatsız edici olacağını ileri sürmüştür. Bu alternatif gerilim kavramı, ayrıca, bireysel hedeflerin (beklentilerin) oluşturulmasında temel bir rol oynadığını için, sosyal karşılaştırmaya merkezi bir işlev yüklemektedir (Agnew, 1992).

1.2.2.1.1.c. Adil Çıktılar ile Gerçek Çıktılar Arasındaki Fark Şeklindeki Gerilim

Yukarıdaki gerilim modelleri, spesifik hedeflere ulaşmaya odaklanırken, adalet/eşitlik literatüründen gelen bu üçüncü tür, bireylerin zihinlerinde arzu ya da beklentilere dair spesifik çıktıların bulunmasının zorunlu olmadığını, bireylerin kaynakların nasıl dağıtılması gerektiğini tanımlayan belirli dağıtımsal adalet kurallarının izleneceği beklentisi ile de diğerleri ile etkileşime girdiklerini ileri sürer. Bu, diğerleri ile eşit ve/veya adaletli bir ilişki kurulacağı beklentisine göndermektedir. Bir başka deyişle, bu gerilim türünde hedef, ulaşmak istenen spesifik bir çıktı yerine, diğerleri ile etkileşimin adalet ilkesine uyması şeklindedir. Buna göre, eşit bir ilişki bir değiş tokuş/paylaşma ilişkisinde yer alan aktörlerin girdi/çıktı oranlarının denk olduğu bir ilişkidir (Agnew, 1992). Bir ilişkideki bireyler, kendi girdi ve çıktıların oranını, ilişkideki spesifik diğerlerinin oranları ile karşılaştırırlar. Eğer oranlar birbirine eşitse, çıktıların adil veya adaletli olduğunu hissederler. Eğer girdi/çıktı oranları eşit değilse, aktörler durumu adaletsiz olarak algırlar ve bunun sonucunda rahatsızlık hissederler.

Agnew'e (1992) göre, eşitsizlik, eşitliği yeniden sağlama çabasına bağlı olarak, suç işlemeye yol açabilir. Buna göre, eşitsiz ilişkilerdeki bireyler, *kendi çıktılarını*

arttırmak (örn. hırsızlık), *kendi girdilerini azaltmak* (örn. okuldan kaçmak), *diğerlerinin çıktılarını azaltmak* (örn. vandallık, hırsızlık, saldırı) ve/veya *diğerlerinin girdilerini arttırmak* (örn. düzeni bozucu şekilde davranarak) için suça karışabilirler. Yüksek düzeyde eşitliksiz durumlarda bireyler, alanı terk edebilir (örn. evden kaçma) veya diğerlerini alanı terk etmeye zorlayabilirler. Bu sebeplere bağlı olarak Agnew (1992), adaletsiz ilişkiler içindeki bireylerin mevcut durumda ya da gelecekte suça karışmalarının daha olası olacağını öngörmüştür.

Yine kriminoloji literatüründe göz önünde bulundurulmamış olan bu gerilim kaynağı, görüldüğü gibi, bireyin çıktılarına odaklı önceki gerilim kaynaklarının aksine, bireyin girdilerini de göz önünde bulundurmaktadır. Beklentiler ve gerçek başarılar arasındaki fark şeklindeki gerilime benzer şekilde de sosyal karşılaştırmanın önemine ışık tutmaktadır. Kişinin, çıktılarına ilişkin değerlendirmeleri, en azından kısmen, alışveriş/paylaşım ilişkisi içinde olduğu kişinin çıktılarının (ve girdilerinin) bir fonksiyonu olması sebebiyle, verili bir çıktının, karşıdakinin çıktılarına (ve girdilerine) bağlı olarak adil ya da adil değil şeklinde değerlendirilmesi mümkündür. Ayrıca, bireylerin çıktılarının yanı sıra, kendi prosedürleri ile diğerlerinin prosedürlerini karşılaştırmaları, bir başka deyişle, prosedürel adalet ilkelerini karşılaştırmaya temel almaları da olasıdır (Agnew, 1992). Ayrıca, gerilimler, eğer başkalarının istemli veya kasıtlı davranışlarının sonuçlarıysa, adaletsiz algılanmaları olasıdır (Sigfusdottir ve ark., 2012).

1.2.2.2. Pozitif Değerli Uyaranların Kaybı Şeklinde Gerilim

Bu gerilim, kişinin alışkın olduğu pozitif değerli uyaranların kaybindan kaynaklanır (Bao ve ark., 2004). Stres literatürünün, erkek/kız arkadaşın kaybı, bir arkadaş veya akrabanın ölümü ya da ciddi hastalığı, yeni bir okula geçme, ebeveynlerin ayrılığı/boşanması, okuldan uzaklaştırılma, işyerinde birtakım zorlayıcı koşulların bulunması, vb. pozitif değerli uyaranların kaybını ve zararlı veya negatif uyaranların sunulmasını içeren olaylara odaklandığına dikkat çeken Agnew (1992), buna dayanarak, pozitif değerli uyaranların gerçek ya da öngörülen kaybının, bireyin, *bu kaybı önlemeye, kaybedilen uyaranları geri getirmeye* veya *ikame etmeye, kayıptan sorumlu olanlardan ölç almaya* veya *kaybın yarattığı negatif duygulanımı yasadışı maddelerle yönetmeye* çalışması vasıtasıyla suç işlemeye yol açabileceğini ileri sürmüştür.

I.2.2.3. Negatif Uyarıların Sunumu Şeklinde Gerilim

Negatif veya zararlı uyarıların bireye sunumu şeklindeki bu üçüncü temel gerilim kaynağı da, Agnew'in (1985) çalışması dışında, kriminoloji alanında ihmal edilmiştir. Agnew'e (1992) göre, zararlı uyarılar (kriminal mağduriyet, fiziksel ceza, ebeveyn ve akranlar ile çatışmalı veya kötü muamele içeren ilişkiler, vb.), ergen *negatif uyarılardan kaçınmaya ya da kaçmaya, negatif uyarıları sonlandırmaya veya azaltmaya, negatif uyarıların ya da ilişkili hedeflerin kaynağından intikam almaya ve/veya yasadışı ilaçlar olarak negatif duygulanımı kontrol etmeye* çalıştığında suç işlemeye sebep olabilmektedir.

Suç/agresyon, özellikle, çocuk ihmal ve istismarı (Rivera ve Widom, 1990), kriminal mağduriyet (Lauritsen ve ark., 1991), doğrudan ya da dolaylı/temsili şiddet mağduriyeti, fiziksel cezalandırma (Straus, 1991), ebeveynler ile negatif ilişkiler (Healy ve Bonner, 1969), arkadaşlar ile negatif ilişkiler (Short ve Strodbeck, 1965), zorluk içeren olumsuz okul yaşantıları (Hawkins ve Lishner, 1987), geniş bir ranjda stres verici yaşam olayları (Gersten ve ark., 1974; Kaplan ve ark., 1983; Linsky ve Straus, 1986; Mawson, 1987; Novy ve Donohue, 1985; Vaux ve Ruggiero, 1983), sözel tehdit ve aşağılamalar, fiziksel acı, rahatsız edici ün, tiksindirici görüntüler, gürültü, sıcaklık, hava kirliliği, kişisel alanın ihlali ve yüksek yoğunluk (örn. Anderson ve Anderson, 1984; Bandura, 1973, 1983; Berkowitz, 1982, 1986; Mueller, 1983) gibi zararlı uyarılar ile ilişkili bulunmuştur (akt. Agnew, 1992). Bu tür uyarıların, bireyin hedeflerinden bağımsız şekilde zararlı olarak deneyimlendikleri varsayılmaktadır. Lowe ve ark. (2008) aile ile ilgili gerilimin hem okul içi hem de dışında suç işleme açısından güçlü bir yordayıcı olduğu bulgularıdır. Gencin evde deneyimlediği zararlı uyarılar (noxious stimuli) okul içinde deneyimlenen eşitsizlikleri kuvvetlendirebilmekte veya gerilimi ya da gerilime eşlik eden negatif afektif durumları arttırabilmektedir, ki bu da daha yüksek bir suça sürüklenme olasılığına yol açmaktadır.

Genel Gerilim Kuramı'nın bu üç temel gerilim kategorisi, yüzlerce spesifik gerilimi kapsamaktadır. Son dönemde, genel gerilim teorisi, "temsili" ya da "öngörülen" gerilimleri de içerecek şekilde genişletilmiştir (Agnew, 2002). Temsili gerilimler, aile üyesi ya da arkadaşlar gibi bireyin çevresindeki diğer kişilerce deneyimlenen gerilimlere işaret ederken, öngörülen gerilimler, kişinin mevcut

gerilimlerinin gelecekte de devam edeceği ya da yeni gerilimler yaşanacağı yönündeki beklentisine göndermektedir (Eitle ve Turner, 2002; Maxwell, 2001; akt. Agnew, 2006).

Finkelhor, Paschall ve Hashima (2001), çocukların, popülasyonda kriminal olarak en fazla mağdur edilen kesimler arasında olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çoğu araştırma, mağduriyet ve suçluluk arasındaki ilişkiye odaklanmasına rağmen, temsili/dolaylı mağduriyetin –başkalarının mağduriyetine tanık olma- suçluluk üzerindeki etkileri görece göz ardı edilmiştir (Agnew, 2002). Oysaki araştırmalar, sadece kişinin yalnızca doğrudan viktimize olmadığı, aynı zamanda dolaylı ya da temsili mağduriyeti de deneyimlediği durumun herhangi bir mağduriyet biçimini tek başına deneyimlemesinden daha ciddi sonuçları olduğunu göstermiştir (Edleson, 1999; Haynie ve ark., 2009; Shen, 2009; akt. Lin ve ark., 2011). Agnew (2002), bireylerde negatif duygusal etki yaratacağı ve suç ile bağlantılı baş etmeye yol açabileceği için temsili mağduriyetin de suç ile ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Temsili mağduriyet ayrıca bireylerin aynı mağduriyeti gelecekte kendilerinin de yaşayacağından kuşkulı olmalarına yol açabilmektedir (Lin ve ark., 2011). Çifte mağduriyet ise, doğrudan ve temsili mağduriyetin birleşmesidir. Agnew (2002) aile/arkadaşların mağduriyeti gibi belirli temsili fiziksel mağduriyet türlerinin suçluluk olasılığını arttırdığını bulmuştur. Bu gerilimler de suça karışmaya katkı sağlayabilmekle birlikte, kişinin kendisinin deneyimlediği gerilimler genellikle temsili ya da öngörülen gerilimlere nazaran suç üzerinde daha geniş bir etkiye sahiptir (Agnew, 2006)

Yukarıda bahsedilen bu üç temel gerilim türü teorik olarak birbirinden ayrı olmakla birlikte, zaman zaman pratikte örtüşmekte ve farklı gerilim türlerini ayırt etmek güç olabilmektedir (Agnew, 1992). Örneğin, bir öğretmenin aşağılayıcı tavrı, ergenin akademik başarıya ilişkin arzuları ile çatıştığı, dağıtımsal adalet veya eşitlik ilkesinin bozulması ile sonuçlandığı veya önceki olumsuz yaşantılara bağlı koşullu bir negatif uyaran olduğu için zarar verici olarak deneyimlenmesi mümkündür.

1.2.3. GERİLİMİN CİNSİYETE GÖRE FARKLILAŞMASI

Hem klasik hem de genel gerilim teorileri suç davranışında cinsiyet farklılıklarını açıklamaya çalışmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı gerilimin etkisinin cinsiyete göre farklılaştığını göstermiş, diğerleri ise gerilim açısından kadın ya da erkek olmanın fark yaratmadığını bulmuşlardır (Daigle ve ark., 2007).

Klasik gerilim teorisi açısından, Simons, Miller ve Aigner (1980), anominin erkek ergenlerin suç davranışı ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğunu bulmuş, buna karşılık diğer çalışmalar (örn. Smith ve Paternoster, 1987), gerilim ile kız/erkek suç davranışı arasında anlamlı ilişki bulamamıştır (Agnew ve Brezina, 1997). Genel gerilim teorisini araştıran araştırmacıların çoğu ise, cinsiyete bağlı bir farklılaşma bulmuştur (Agnew ve Brezina, 1997). Mazerolle (1998) yetişkinler ile zarar verici ilişkilere sahip olmanın kızlarda suç davranışı ile ilişkili olduğunu, erkeklerde suç davranışının zarar verici yaşam olaylarından etkilendiğini, dolayısıyla kız ve erkeklerin zarar verme davranışının farklı gerilim türleri ile ilişkili olabileceğini bulgulamıştır. Bu çalışmada ayrıca, gerilimin mala yönelik suçlar üzerindeki etkisinin cinsiyete göre farklılaşmadığını, bununla birlikte, şiddet içeren suçlar açısından farklılaşma yarattığını ortaya koymuştur. Şiddet içeren suçlarda, olumsuz yaşam olayları ve yetişkinler ile zarar verici ilişkiler erkeklerde suç ile pozitif ilişki göstermiş, kadınlarda bu etki görülmemiştir (Mazerolle, 1998)

Bulgular birlikte değerlendirildiğinde, çoklu gerilim kaynaklarını değerlendirmeye almanın yeterli olmadığı, farklı suç türleri ile de ilişkili olarak ele almak gerektiği anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Piquero ve Sealock (2004) da suça sürüklenmiş erkek ergenlerde kişiler arası saldırganlık ve mala zarar vermenin gerilim kaynaklarından güçlü bir şekilde etkilendiğini bulmuşlardır. Dahası, bilişsel başa çıkma ve sosyal başa çıkmanın cinsiyete göre farklılaştığı, öfkenin etkisinin ise anlamlı farklılaşma göstermediği bulunmuştur (Piquero ve Sealock, 2004). Daigle ve ark. (2007) da gerilimin hem kız hem de erkek ergenlerin suç davranışında etkili olduğunu, ancak bu etkinin farklı şekillerde görüldüğünü, kızların daha çok olumsuz yaşam olayları ve ebeveynler ile çatışma bildirdiklerini, erkeklerin ise geleneksel gerilimi kızlardan daha çok deneyimlediklerini, ancak geleneksel gerilimin kızlarda şiddet

davranışı ile ilişkili olduğunu, genel gerilimin ise kızların değil erkeklerin suç davranışı ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır (Daigle ve ark., 2007).

I.2.4. GERİLİM VE SUÇ DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çeşitli gerilim türlerine (ör. ebeveyn istismarı, mağduriyet, ayrımcılık, akran zorbalığı, vb.) maruz kalan bireylerin suç davranışına yönelmesi daha olasıdır (Moon ve ark., 2008; Morris ve ark., 2012). Her gerilim türü, suç için bir yatkınlık yaratabilmekte ya da belirli bir suç davranışını başlatan durumsal bir olay olarak işlev görebilmektedir. Agnew (1992), genel gerilim teorisinin, hırsızlık, agresyon, madde kullanımı gibi çeşitli suçları açıklama potansiyeline sahip olduğunu ileri sürmüştür.

Agnew (2006), gerilimin suç ya da suç ile ilgili çıktılar ile ilişkili olabileceği üç genel yoldan söz etmiştir. İlk olarak, gerilim *bireyde negatif duygular yaratarak* ardından suçluluğa yol açabilir. İkinci olarak, gerilim, *geçici olarak kişinin sosyal kontrolünü düşürebilir* ve dolayısıyla suça karışmayı arttırabilir. Üçüncü olarak, gerilim, *suça neden olabilecek bir sosyal öğrenme durumunu geçici olarak arttırabilir*.

Suç, mevcut gerilim türü ile ilişkili olarak, pozitif değerli hedeflere ulaşmak, pozitif uyaranları korumak ya da geri almak, negatif uyaranlardan kaçınmak ya da son vermek (istismarcı ebeveynlerden kaçmak, para çalmak, vb), gerilimin kaynağı ya da ilişkili hedeflerden öç almak (ör. istismar eden akranlara saldırmak) ya da negatif duyguları yatıştırmak (yasa dışı madde kullanımı yoluyla, vb.), kısaca mevcut gerilimi azaltmak için bir yöntem olabilmektedir (Agnew, 1992; Agnew, 2006; Sigfusdottir ve ark., 2012). Buna göre, suç, bir problem çözme eylemi veya baş etme stratejisi olarak görülmektedir. Agnew (1992, 2006), gerilimden kaynaklanan rahatsız edici negatif duygulardan genellikle kısa vadeli olmakla birlikte, efektif bir rahatlama sağladığı ölçüde, suçun adaptif bir tepki olduğunu ileri sürmektedir.

Agnew (2001, 2006), gerilimin suç ile ilişkililiğini tanımlamaya yardım eden dört özellik belirlemiştir. Buna göre, suça yol açan spesifik gerilimler, genellikle *yüksek büyüklüktedir, adaletsiz* algılanır, *düşük sosyal kontrol* ile ilişkilidir ve suça yönelik *baskı ya da teşvik* içermektedir (Sigfusdottir ve ark., 2012).

Yüksek büyüklükteki gerilimler, bireylerin gerilimler ile suç içermeyen şekilde baş edebilmeye yönelik davranışsal ve bilişsel becerileri üzerinde önemli negatif etkiye sahiptir (Agnew, 2001). Agnew (2001), gerilimin büyüklüğü veya ciddiyetine ilişkin bireylerin algılarının sıklık, devam süresi, yakın zamanda olma ve gerilimin merkeziliği faktörlerince belirlendiğini ileri sürmüştür. Kronik, sıklıkla ortaya çıkan gerilimler, genellikle yüksek büyüklükte ve birey üzerinde önemli negatif etkiye sahip olarak algılanır. Yakın zamanda olan gerilimlerin de, önceki gerilimlere göre daha güçlü etkisi olduğu varsayılmakla birlikte, Agnew (2001), çocukluk travmaları gibi bazı gerilimlerin suç davranışı üzerinde devamlı bir etkisi olabileceğine dikkat çekmiştir. Gerilimin merkeziliği, bireyin merkezi hedefleri, ihtiyaçları, değerleri ve/veya kimlikleri ile olan ilişki düzeyine göndermektedir. Bireyin gerilimin değer, hedef veya kimliğini tehdit ettiğine ilişkin algısı ne kadar büyükse, gerilimi o kadar yüksek büyüklükte algılar.

Genel Gerilim Kuramı'na ilişkin son dönem detaylandırmalar (Agnew, 2001, 2006), sevilen birinin ölümünden sokağa çıkma yasağının uygulanmasına kadar, herhangi bir gerilimin adaletsiz algılandığında suça yol açmasının daha olası olacağını ve bunun, adaletsizlik algısının öfkeye yol açmasının daha olası olmasıyla bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Bir gerilimin, tüm gerilimler gibi kötü/rahatsız edici, fakat aynı zamanda hak edilmemiş olarak algılanması, düzeltici eylemde bulunma yönünde baskıyı daha fazla arttırabilmekte ve meşru baş etme biçimlerine başvurma becerisini azaltabilmektedir (Agnew, 2001, 2006; Broidy, 2001). Örneğin, küçük hatalar için orantısız ya da aşırı ceza alan veya asılsız suçlamalar ile cezalandırılan bireylerin gerilimi hak edilmemiş ve adaletsiz algılaması kuvvetle olasıdır. Agnew (2006) tipik olarak adil olmayan ve yüksek büyüklükte görüldüğü için “kriminal olarak viktimize olmanın en ciddi gerilim türlerinden biri olduğunu” ileri sürmüştür (akt. Lin ve ark., 2011).

Gerilimin suça yol açması en olası özelliklerinden biri de düşük sosyal kontrol ile ilişkili olmasıdır (Agnew, 2001). Gerilim, sıklıkla bireyin sosyal kontrol düzeyini düşürmektedir (örneğin geçim kaynağını kaybedenlerin suç işlediklerinde kaybedecekleri şey daha azdır, vb). Agnew (2001) yüksek sosyal kontrolün (ör. ebeveyn süpervizyonu) yol açtığı gerilimlerin, suçun bedelinin yükselmesi, bireyin duygusal ve bilişsel becerilerinin artması ve sosyal ve mali desteğin ulaşılabilirliği sebebiyle, suça

yol açmasının daha az olası olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, düşük sosyal kontrol ile ilişkili gerilimlerin (ör. sert ebeveyn disiplini veya istismar, evsizlik), suçun bedelinin düşüklüğü, suç teşkil etmeyen şekilde baş etme becerisinin düşmesi ve sosyal ve mali destek eksikliğine bağlı olarak suça yol açması daha olası görülmektedir.

Son olarak, gerilim, etkili bir baş etme alternatifi olarak suç davranışına yönelik baskı veya teşvik içerdiğinde, suça yol açması daha olasıdır (Agnew, 2001). Örneğin, fiziksel saldırı kurbanları, kriminal modellere maruz kalmakta ve sıklıkla suç lehine birtakım inançlar (“Suç, kişinin kendisini saldırıdan koruması için gereklidir.”, vb.) geliştirmektedirler (Sigfusdottir ve ark., 2012) veya akran zorbalığı veya istismar gibi belirli gerilimlere maruz kalan bireylerin kriminal davranışı modellemesi veya kriminal baş etmeye yönelik pozitif bir tutum geliştirmesi olasıdır. Dezavantajlı bireylerin sınırlı baş etme kaynakları olması dolayısıyla, kriminal baş etme bu bireylerce gerilimin üstesinden gelmenin tek yolu gibi görülebilmektedir.

Stres verici yaşam olaylarının birey üzerinde birikimli bir etkisi bulunmaktadır. Agnew (1992), belirli bir eşik düzeyine ulaştıktan sonra gerilimin suç işleme üzerinde kümülatif bir etkisi olduğuna işaret etmiştir. Bu kümülatif etki, doğası gereği, interaktif (etkileşimli) olacaktır; bir başka deyişle, gerilimdeki her ek artış bir öncekinden daha büyük bir etkiye sahip olacaktır. Esas olan “tek bir olayın kendine özgü özelliklerinden çok, birçok stres verici olayın görece kısa bir süre zarfında birikmesidir.” (Linsky ve Straus, 1986; akt. Agnew, 1992). Bu nedenle, gerilimin, kronik ve tekrarlayıcı olduğu (beklentiler ve başarılar arasındaki sürekli bir boşluk olması, öğretmenlerin devam eden alay veya aşağılamaları, vb.) veya kısa bir süre zarfında birçok gerilim kaynağının var olduğu durumlarda bireyi suça sürüklemesi daha olasıdır. Örneğin Bernard (1990), şehrin yoksul kesimlerinde yaşayan insanların deneyimledikleri birçok gerilimi listelemiş ve bu gerilimlerin bireylerin “algılanan yanlış ya da zarar” hakkındaki eşiklerini düşürdüğünü ve kişinin öfkesinin yoğunluğunu arttırdığını ileri sürmüştür. Kronik veya tekrarlayan gerilimler, bireyin yasal biçimde başa çıkma becerisini zorlamakta, yeni gerilimler bireyi bunaltmakta ve güçlü duygusal tepkilere neden olmaktadır (Agnew, 2006).

Ayrıca, zamansal olarak yakın biçimde bir araya toplanan olaylar, zamana yayılan olaylara nazaran baş etme kaynaklarını daha fazla etkilemektedir (Agnew,

1992). Stres ile ilgili literatüre dayanarak Agnew (1992), suçun en çok birkaç gerilim zaman içinde bir araya geldiğinde olası olduğunu ileri sürmüştür. Bu tarz bir kümelenmenin negatif duygulara yol açması ve meşru başa çıkma çabalarının üstüne çıkması daha olasıdır. Bu durumda, gerilimle suç içermeyen şekilde baş etme stratejilerinin kişinin takatını zorlaması, kronik gerilimler sonucunda kişinin zorluk eşiğinin düşmesi, bu kronik gerilimlerin düşmanca bir tutuma-diğerlerine yönelik genel bir antipati ve şüpheyeye ve bununla ilişkili olarak agresif biçimde karşılık verme eğilimine yol açması ve bireyin herhangi bir zamanda yüksek düzeyde negatif duygulanım/uyarımda bulunması olasılığını arttırması sebebiyle, tekrarlayıcı gerilimlere maruz kalan ergenler, suç işlemeye daha yatkındırlar (Agnew, 1992).

Elbette ki, tüm bireyler gerilime suç ile yanıt vermemektedir. Bununla birlikte, kriminal bir tepki, bireyin baş etme becerileri ve kaynakları zayıf olduğunda, suçun bedeli düşük olduğunda ve birey suça eğilimli olduğunda daha olası görülmektedir (Sigfusdottir ve ark., 2012).

1.2.4.1. Gerilim ve Suç Davranışı Arasındaki İlişkide Negatif Duyguların Rolü

Genel Gerilim Kuramı'na göre, gerilimler bir dizi negatif duyguya yol açar. Gerilim ve sapma arasındaki ilişki her zaman doğrudan değildir; çünkü, gerilim yüklü olaylara maruz kalmak bireyin bir dizi negatif duygu yaşamasına sebep olabilmekte, öfke başta olmak üzere, hayal kırıklığı, engellenme, depresyon, çaresizlik, içlerleme, korku, vb. içeren bu duygular, özellikle de öfke, tipik olarak, düzeltici davranışta (corrective action) bulunmaya yönelik bir baskı yaratmakta; bu da, bireyin kötü duyguyu ve/veya stresli durumu düzeltmek üzere yanıt vermek istemesine yol açmakta, dolayısıyla, bu negatif duygular, gerilim ve suçluluk arasında aracı bir rol oynayabilmekte (Agnew, 2001; Bao ve ark., 2004; Jang ve Johnson, 2003) ve madde kötüye kullanımı gibi içselleştirici davranışlar ve şiddet ya da hırsızlık gibi dışsallaştırıcı davranışlar da dahil olmak üzere, sapkın ya da kriminal olabilen riskli davranışlar ile sonuçlanan düzeltici faaliyetler ile sonuçlanabilmektedir (Baron, 2004; Mazerolle ve Maahs, 2000). Bu negatif duyguların yarattığı içsel baskının azaltılmasında suç işleme adaptif bir baş etme davranışı işlevi görebilmektedir (Agnew, 1992; Agnew, 2006; Sigfusdottir ve ark., 2012; Moon ve ark., 2008). Dolayısıyla, belirli negatif duygular, meşru bir şekilde başa çıkma becerisini düşürebilmekte, suçun

bedellerine yönelik ilgiyi azaltmakta ve/veya bireyin suç eğilimini arttırabilmektedir (Mazerolle ve ark., 2000). Genel Gerilim Kuramı, kaçmaya yönelik (madde kullanımı, vb), araçsal (mala yönelik suçlar, vb.) ve misilleme niteliğinde (şiddet suçları, vb) suç yönelimli çeşitli adaptasyon biçimleri tanımlamıştır (Bao ve ark., 2004). Negatif duyguların suç işleme üzerindeki etkisi, ergenler üzerinde daha baskın olduğu görülmüştür. Çünkü ergenlerin meşru yollar ile baş etme kaynakları sınırlıdır, akran baskısı yoğundur ve stres verici veya engellenmişlik yaratan durumlardan kaçma olanakları sınırlıdır (Bao ve ark., 2004).

Düzeltilici davranışta bulunma isteği yaratması ve kriminal başetme stratejilerine karşı sınırlamaları azaltması nedeniyle, aracı bir mekanizma olarak öfke genel gerilim teorisinde merkezi bir rol oynamaktadır ve araştırmalar genellikle bu duyguya odaklanmıştır (Agnew, 2006; Bao ve ark., 2004; Rebellon ve ark., 2012). Öfke, etkili problem çözme becerisini düşürür, gerilim yüklü olay(lar)a duyarlılığını artırır, suçun bedellerine ilişkin farkındalık ve kaygıyı azaltır, intikam arzusu yaratır, suçun meşru olduğu/gerekçelendiği inancını güçlendirir (çünkü suç, “algılanan bir yanlış düzeltmek için” işlenmektedir), ket vurmaya düşürür ve bireye eyleme geçmek için enerji verir (Agnew, 2001; Mazerolle ve Piquero, 1998). Bulgular, gerilimlerin genellikle öfkeyi arttırdığını ve öfkenin gerilimin suç üzerindeki etkisine kısmen aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Örneğin Broidy (2001) adaletsizlik algısının öfkeyi arttırdığını ve öfkenin meşru olmayan şekilde baş etmeyi arttırdığını bulmuştur. Jang ve Johnson (2003) katılımcılara yaşadıkları kişisel problemleri ve bu problemlere duygusal tepkilerini sordukları araştırmada, gerilimin durumluk öfke ve durumluk öfkenin de sapma üzerinde büyük etkisi olduğunu, durumluk öfkenin gerilimin sapma üzerindeki etkisinin çoğuna aracılık ettiğini bulmuşlardır. Capowich ve ark. (2001), ise bireylere gerilim yüklü olay içeren kısa metinler vermişler, bu olaylara olası duygusal tepkilerini ve suç ile yanıt verme olasılıklarını sormuşlar ve gerilim yüklü olayların sıklıkla durumluk öfke ile sonuçlandığını, durumluk öfkenin mücadele etme niyeti üzerinde ana etkisi olduğunu ve öfkenin, gerilimin mücadele etme niyeti üzerindeki etkisinde temel bir aracı rol oynadığını bulmuşlardır. Moon ve ark. (2008) da durumsal öfke ölçümlerinin gerilim ve suç arasındaki ilişkiye tümüyle aracılık ettiğini bulmuşlardır. Suç işleyen ergenlerin kişilik özellikleri açısından incelendiği araştırmalarda ise aleksitimi düzeylerinin yüksek olduğu (Zimmermann, 2006), ayrıca öfkenin türü ile öfke

kontrolünün işlenen suçla ilişkili olduğu (Türkçapar, 2002) sonucuna da ulaşılmıştır. Bununla birlikte, tüm araştırmalar bu bulguya ulaşmamış ve öfkenin aracı rolü genellikle şiddet suçları için en yüksek bulunmuştur (örn. Aseltine ve ark., 2000; Bao ve ark. 2004; Brezina, 1998; Jang ve Johnson, 2003; Mazerolle ve ark., 2000; Mazerolle ve Piquero, 1997). Mazerolle ve Piquero (1998) da adaletsizlik algısının öfkenin artması ile anlamlı şekilde ilişkili olmakla birlikte, öfkenin gerilim-suç ilişkisine aracılık etmediğini bulmuşlardır. Mazerolle ve ark. (2003) durumsal öfkenin gerilim ve suç arasındaki ilişkide treyt temelli öfkeden farklı şekilde işlev gördüğünü bulmuşlardır. Araştırmalarda, durumsal öfkeden ziyade treyt temelli öfke ölçümleri kullanılması tartışmalıdır. Nitekim, Moon ve ark. (2008)'nın treyt temelli öfke ölçümü kullandıkları çalışmada da öfkenin gerilim ve suç ilişkisine aracılık etmediği görülmüştür. Fakat Mazerolle ve ark. (2003) ne durumsal ne de treyt temelli öfkenin gerilim ve suç arasında anlamlı bir aracı etkisi olmadığını bulmuşlardır.

Öfkenin Genel Gerilim Kuramı'nda anahtar duygu olmasına karşın, hayal kırıklığı, depresyon, anksiyete, korku ya da engellenme diğer negatif duygular da gerilimin suç üzerindeki etkisini açıklamada önemli bir rol oynayabilmektedir (Agnew, 2001). Bazı araştırmalar gerilimin depresyon ve anksiyete gibi duyguları arttırdığını ve bu duyguların kimi zaman gerilimin suç üzerindeki etkisinde aracı rol oynadığını ortaya koymuştur (örn. Aseltine ve ark., 2000; Bao ve ark. 2004; Brezina, 1996; Jang ve Johnson, 2003; Piquero ve Sealock, 2000, 2004; Sharp ve ark., 2001; Sigfusdottir ve ark., 2004; Simons ve ark., 2003). Örneğin depresyonun gençler arasında ciddi bir mental sağlık sorunu olduğu ve suçluluk ve madde kullanımı gibi içe yönelimli sapma ile ilişkili olduğu (Jang ve Johnson, 2003; Jang ve Lyons, 2006; Lin ve ark., 2011) bildirilmiştir.

Belirli gerilimler, bazı duygular ile diğerlerine nazaran daha ilişkili olabilmektedir (Bao ve ark. 2004; Baron, 2004; Broidy, 2001). Örneğin kişi başkalarından kötü davranış gördüğünde öfke, başkalarının adil olmayan tutumu ile karşılaştığında gücenmişlik, stres verici sonuçlar için kendisini suçladığında depresyon ve anksiyete hissedebilir, parasal hedeflere ulaşamamak yüksek düzeyde engellenme ve kıskançlık yaratabilir (Bao ve ark., 2004). Ayrıca, bazı duygular veya duygu kombinasyonları, bazı suç türleri ile diğerlerinden daha ilişkili olabilmektedir. Örneğin

öfke en fazla şiddet, engellenme ve kıskançlık mala yönelik suçlar, korku evden kaçma ve okul devamsızlığı gibi illegal kaçma girişimleri ile ilişkili bulunmuştur (örn. Baron, 2004; Broidy ve Agnew, 1997; Bao ve ark. 2004; Hay, 2003; Jang ve Johnson, 2003; Piquero ve Sealock, 2004; Sharp ve ark., 2001; Sigfusdottir ve ark., 2004). Bu bulgular, belirli gerilimlerin bazı suç türleri ile daha ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır (Agnew, 2006)

I.2.4.2. Suç ile Sonuçlanması En Olası Gerilim Türleri

Agnew (2001, 2006), adaletsiz ve yüksek büyüklükte algılanmaları ve düşük sosyal kontrol ile ilişkili olmaları nedeniyle bazı gerilim kaynaklarının, diğerlerine nazaran suça sürüklenmede daha etkili olabileceğini ileri sürmüştür. Agnew'in tanımladığı bu gerilimler, merkezi hedeflere ulaşamama, ebeveyn reddi, çocuk istismarı, ebeveynler ile negatif ilişkiler veya başarısız ebeveynlik, evsizlik, ikincil işgücü piyasasında çalışma, kriminal mağduriyet, akran zorbalığı, ırk/etnisite ve cinsiyete bağlı ayrımcılıktır. Yapılan çalışmalar, bu öngörülerini destekler sonuçlar elde etmiştir (örn. Agnew, 2002; Agnew ve Brezina, 1997; Aseltine ve ark., 2000; Baron, 2004; Eitle, 2002; Eitle ve Turner, 2002; Katz, 2000; Maxwell, 2001; Simons ve ark., 2003). Bu araştırmalarda, benzer şekilde, ebeveyn reddi, değişken, aşırı ve/veya sert, tutarsız disiplin yöntemi, çocuk ihmal ve istismarı, düşük not ve öğretmenler ile olumsuz ilişkiler gibi negatif okul deneyimleri, ikincil emek piyasasında çalışmak, seçili hedeflere ulaşamama, kısa sürede çok para kazanma, vb), kronik işsizlik ve evsizliğin suç olasılığını arttırdığını bulgulanmıştır. Çocuk istismarı, adaletsiz algılanmasının daha olası olması, ayrıca, mağdurun ebeveynlere yönelik bağlanma ve bağlılığını olumsuz etkilemesine bağlı olarak düşük sosyal kontrole yol açabilmesi sebebiyle, suça yol açması en olası gerilim türlerinden biridir (Moon ve ark., 2008). Öfke yaratma potansiyelleri daha düşük olduğu için, hastalık gibi, sosyal olmayan gerilim kaynaklarının ana bir suç kaynağı olması pek olası görülmemektedir (Agnew, 1992).

Giderek artan miktarda bulgu kriminal mağduriyetin suç ihtimalini arttırdığını göstermekte ve veriler, mağduriyetin suçun en önemli sebeplerinden biri olabileceğini ortaya koymaktadır (Agnew, 2001, 2006). Kriminal mağduriyetin adaletsiz ve yüksek büyüklükte algılanmasının yanı sıra (Agnew, 2001), bireyin suça karşı engellenme düzeyini düşürerek ve/veya mağdurun kriminal modele maruz kalma düzeyini arttırarak

kriminal baş etme yoluna başvurusunu etkileyebilmektedir (Moon ve ark., 2008). Yapılan çalışmalarda (Esbensen ve ark., 1993; Lauritsen ve ark., 1991; Moon ve ark., 2008), kriminal kurbanlaşmanın suç davranışı ile ilişkili olduğuna dair bulgular edinilmiştir. Bir başka deyişle, kriminal davranışta bulunan kişilerin mağdur olması da daha olası görünmektedir (Zavala ve Spohn, 2013). Çünkü suç davranışında bulunan bireyler, kriminal davranış ve mağduriyet arasındaki karşılıklı etki sebebiyle, mağduriyet açısından daha büyük risk altındadırlar (Lauritsen ve ark., 1991; Pizarro ve ark., 2011; Zavala ve Spohn, 2013). Dolayısıyla, kriminal davranışı etkilediği bulgularan bağımsız değişkenlerin (benlik kontrolü, sosyal öğrenme, suçlu akranlar, sapkın yaşam biçimi, vb.) mağduriyeti de açıklaması beklenmektedir. Suç işleyenlerin de suç mağduru olmaları veya mağdurların da bir kriminal öyküsünün olması kuvvetle olasıdır (Pizarro ve ark., 2011; Zavala ve Spohn, 2013). Daday ve ark. (2005) hem fail hem de mağdurların benzer şiddet davranışı, tutuklanma ve yaşam biçimi özelliklerine sahip olduklarını bulmuşlardır. Jennings ve ark. (2011), ebeveynlerinin birbirine şiddet uyguladığına tanık olan Güney Korelilerin partnerine şiddet uygulamalarının veya partner şiddetine maruz kalmalarının daha olası olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, suç işleme ve mağduriyet arasındaki ilişki en açık şekilde sokak çetelerindeki gençlerle yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (Taylor ve ark., 2007). Çete eylemlerine (kriminal davranış) katılmak, gencin mağduriyete açıklığını arttırmaktadır (Peterson ve ark., 2004; Hill ve ark., 1999; Esbensen ve ark., 1999; Taylor ve ark., 2007; Decker ve ark., 2008; Zavala ve Spohn, 2013).

Suç araştırmacıları, suç işleme ve mağduriyet arasındaki ilişkiyi açıklarken, genellikle rutin aktiviteler ve sapkın yaşam biçimine dayanmakta, kriminal davranışta bulunan kişilerin korunma veya rehberlikten yoksun olduklarını, güdülenmiş suçlular ile çevrelenmiş olduklarını, bu nedenle kendilerinin de mağdur olmalarının oldukça olası olduğunu dile getirmektedirler (Zavala ve Spohn, 2013). Zavala ve Spohn (2013) ise, temsili gerilimin de hem mağduriyet hem de suç işlemeyi yordadığını, öngörülen gerilimin ise sadece mağduriyeti yordadığını bulgulamışlardır.

Araştırmalar, bazı durumlarda gerilim değişkenlerinin, suç üzerinde, başta gelen suç teorileri ile ilişkili değişkenlerden daha etkili olduğunu bulgulamıştır (Agnew, 2001, 2006; Agnew ve ark., 1996; Agnew ve White, 1992; Aseltine ve ark., 2000; Baron,

2004; Hagan, 1999; Paternoster ve Mazerolle, 1994; Sigfusdottir ve ark., 2004). Ancak tüm gerilimler suç ile ilişkili değildir. Örneğin, eğitimsel ve mesleki başarı hedeflerine ulaşamama bazı çalışmalarda suç ile ilişkisiz bulunmuştur (Agnew, 2006).

1.2.5. GERİLİM KURAMI VE DİĞER SUÇ KURAMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Agnew (1992), Gerilim Kuramı'nın Sosyal Kontrol ve Diferansiyel Birleşme/Sosyal Öğrenme Teorileri ile ilişkisini ele almıştır. Bu üç kuramın da suç işlemeyi bireyin toplumsal ilişkileri açısından açıkladığını belirten Agnew (1992), Gerilim Kuramı ile bu kuramlar arasındaki farklılaşmanın (1) suç işlemeye yol açan toplumsal ilişkilerin türü ve (2) suç işleme motivasyonuna ilişkin tanımlamalarından kaynaklandığını öne sürmüştür.

Suç işlemeye yol açan toplumsal ilişkilerin türü açısından değerlendirildiğinde (Agnew, 1992), Gerilim Kuramı, bireyin diğerleri ile arasındaki negatif ilişkilere odaklanırken; Sosyal Kontrol Kuramı, konvansiyonel diğerleri ve kurumlar ile anlamlı ilişkilerin yokluğuna, Sosyal Öğrenme Kuramı ise, sapkın diğerleri ile kurulan pozitif ilişkilere odaklanmaktadır. Sosyal Kontrol Kuramı'nda, suç işlenmede, ergenin, ebeveyn, okul ya da diğer kurumlar ile bağ kuramaması, sapmaya karşı ebeveynler ve diğerleri tarafından etkili şekilde gözetim ya da yaptırım sağlanamaması, ergenin konvansiyonel topluma yatırımının düşük olması ve ergenin konvansiyonel inançları içselleştirmemesi gibi faktörlerin etkili olduğu varsayımı yer alırken, Sosyal Öğrenme Kuramı, suçun, ergenin suç işlemesini pekiştiren ve suç davranışına model olan ve/veya suç değerlerini aktaran diğerleri ile kurduğu ilişkiden kaynaklandığını öne sürer. Gerilim Kuramı'nda ise, Agnew (1985) teorisinin odağını, diğerlerinin bireye zararlı ya da negatif uyaranlar sunduğu ilişkileri de kapsayacak şekilde genişletmiş olup, suça, diğerlerinin bireyin pozitif değerli hedeflere ulaşmasına engel olduğu ilişkilerin yol açtığını ileri sürmektedir.

Sosyal Kontrol Kuramı'na göre, normal sosyal kontrol mekanizmaları tarafından engellenmeyen bireyler ihtiyaç/isteklerinin karşılanması için en elverişli yol olarak suça yönelmektedirler. Gerilim teorisyenleri ise düşük sosyal kontrole yol açan aynı sosyal sürecin öfke ve engellenmenin artmasına yol açması sebebiyle suça yöneltebileceğini

ileri sürmekte; bununla birlikte, bazı bireylerin diğerlerine göre daha fazla engellenme deneyimlediklerini ve bu nedenle sapkın davranış motivasyonunun bireyden bireye değiştiğini kabul etmektedirler. Diferansiyel Birleşme/Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre ise, bağlanması zayıf olan ergenler, ihtiyaçlarının karşılanması için değil, daha ziyade onları sapkın davranışlara yönlendirebilen suçlu akranlar ile ilişki kurma eğiliminde oldukları için suça yönelmektedirler. Yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda (Agnew, 1992; Thaxton ve Agnew, 2004), bu açıdan, diğer kuramlara kıyasla, Genel Gerilim Kuramı'nı destekler sonuçlar elde edilmiştir.

Suç işleme motivasyonu açısından bakıldığında (Agnew, 1992) ise, Sosyal Kontrol Kuramı, ergeni suça iten dış güçleri yadsıyarak, daha ziyade, diğer bireyler ya da gruplar ile anlamlı ilişki bulunmamasının ergeni suça karışmada serbest bıraktığını ileri sürmektedir. Hirschi'nin (1969) Kontrol Teorisine göre, geleneksel toplumsal kurumlara bağlılık hissettiklerinde, geleneksel etkinlikler ile uğraştıklarında ve geleneksel inançlara sahip olduklarında kişilerin suça bulaşmaları daha az olasıdır. Diferansiyel Birleşme/Sosyal Öğrenme Kuramı'nda ise, ergenin, grup güçleri suç işlemeyi arzu edilir ya da en azından belirli koşullar altında meşru bir davranış biçimi olarak görmesine yol açtığı için suç işlediğini varsaymaktadır. Bu teoriye göre, suça yönelme, gençler yasa dışı davranışı destekleyen tutum ve inançlara maruz kaldıklarında, akranlar suçlu davranışı modellediklerinde ve suç davranışı pekiştirildiğinde daha olasıdır ve bu koşulların varlığı gençler çeteler ile ilişki kurduklarında ya da onlara ait olduklarında daha mümkündür. Buna karşılık, Gerilim Kuramı, ergenin, genellikle negatif ilişkilerden kaynaklanan negatif afektif durumlar (özellikle öfke ve ilişkili duygular) tarafından suça itildiğini savunmaktadır. Buna göre, bu negatif afekt, düzeltici eylem için baskı yaratmakta ve ergenin hedefe ulaşmada yasal olmayan kanallar kullanmasına, sıkıntının kaynağına saldırma ya da ondan kaçmasına ve/veya negatif duygulanımını yasa dışı ilaçlarla kontrol etmesine yol açabilmektedir.

Agnew'e (1992) göre, Sosyal Kontrol ve Sosyal Öğrenme Kuramları da kimi zaman negatif ilişkileri inceliyor olsa da, bu tür ilişkiler, bu teorilerin açık bir odağı değildir. Kontrol Kuramı, Gerilim Kuramı'ndan farklı olarak, negatif ilişkilerin, negatif duygulanıma sebep oldukları için değil, sosyal kontrolün azalmasına yol açtıkları için suça neden olduğunu iddia etmektedir. Bu kurama göre, örneğin, ebeveynlerin fiziksel

istismarının, ebeveynlere bağlanmayı ve ebeveynlerin sosyalleşme ajanları olarak etkililiğini azalttığı için suça yol açacağı düşünülebilir. Benzer şekilde, Sosyal Öğrenme teorisyenleri de fiziksel istismarda bulunan ebeveynlerin, taklit için model oluşturma ve örtük biçimde çocuğa şiddet ve diğer sapma formlarının kabul edilebilir davranışlar olduğunu öğretme yoluyla suça yol açtığını düşünmektedirler.

Agnew'e (1992) göre, Gerilim Kuramı, Sosyal Kontrol ve Sosyal Öğrenme Kuramlarını önemli şekilde tamamlamaktadır. Genel Gerilim Kuramı, Kontrol ve Öğrenme Kuramlarından açık şekilde farklı olmakla birlikte, gerilim, düşük sosyal kontrole ve suç işleyen diğerleri ile ilişkiye yol açabildiğinden, bu üç teorideki değişkenlerin, suçu ortaya çıkarmada birbirlerini etkilemiş olması olasıdır. Örneğin, suç işleyen arkadaşları bulunan bireylerin, gerilime suç ile yanıt vermesi daha olası olacaktır.

I.3. BAĞLANMA

Bağlanma kuramı John Bowlby ve Mary Ainsworth'un çalışmaları sonucu geliştirilmiş ve Freud ve diğer psikanalitik düşünürlerden etkilenmiştir (Bretherton, 1992). Bowlby, bağlanma'yı "iki insan arasında kurulan, anlamlı, özel ve uzun süreli duygusal bağ" olarak tanımlamıştır (Bowlby, 1977; akt. Çelik, 2006). Bağlanma kuramına göre, çocuk ve ebeveyn arasında kurulan duygusal bağın, çocuğun kişilik gelişimi ve davranışsal organizasyonu üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Çocuğun gereksinimlerine uygun yanıtlar veren, ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olan ve destekleyici olarak algılanan ebeveyn, sağlıklı bir gelişimin önünü açarken, bağlanma figürleriyle olumsuz yaşantıların ise, kaygı ve öfke duygularını ortaya çıkarması olasıdır (Uğur, 2010).

I.3.1. BAĞLANMA VE İÇSEL ÇALIŞAN MODELLER

Bağlanma kuramına göre, anne ve çocuk arasındaki kurulan ilişki sonucunda gelişen bağlanma tarzı genelleştirilerek, çocuğun tüm yaşamı boyunca, içinde taşıyacağı bir "ben" ve "öteki" kalıbına dönüşmekte ve kişinin bugünkü ve gelecekteki ilişkileri ve kişilerarası davranışlarına dair olan beklentilerini belirlemektedir (Bretherton, 1992).

Bir başka deyişle, bakım veren kişiyle kurulan ilk ilişki neticesinde, benliğe ve diğerlerine dair zihinsel temsiller oluşmakta ve bu zihinsel temsiller daha sonra kurulacak olan yakın ilişkilere rehberlik etmekte; kişinin benliğine, içinde yaşadığı dünyaya ve ilişkilerine dair inanç ve beklentilere yön vermektedir. Bowlby, bağlanma figürü ile ilk etkileşimler sonucu oluşan bu temsilleri, benliğe ve başkalarına dair geliştirilen “içsel çalışan modeller” olarak adlandırmıştır. Buna göre, çocuğun anne ve baba imgelerini içselleştirme tarzı, gelecekte bir ilişkiye girdiğinde, karşısındaki kişiyi nasıl göreceğinin temelini oluşturmakta, çocukların anne ve babalarına duyduğu bağlılık, yetişkin olduklarında başkaları ile anlamlı ilişkiler kurma becerilerini etkilemektedir (Burger, 2006; akt. Feyzioğlu, 2008). Bu içsel çalışan modeller (“bağlanma figürü başkaları modeli” ve “benlik modeli”) birbirlerini tamamlayıcı ve karşılıklı olarak birbirlerini doğrulayıcı biçimde gelişirler (Çelik, 2006). Bu temsiller, olası bir durumu sezen, bu duruma değer biçen ve bu durum karşısında sergilenecek davranış biçimlerinin neler olabileceğine karar veren bir sistem olarak işlev görmektedir. Bowlby’e (1973) göre, birincil bakıcıyla kurulan ilişki sonucunda içselleştirilen yaşantılar, daha sonra aile dışındaki bireylerle kurulacak olan ilişkilerin prototipini meydana getirir. Bowlby (1973), içselleştirilmiş modellere ait 2 anahtar özellikten bahsetmiştir. Bunlar, bağlanma figürünün destekleyici ya da koruyucu bir kişi olarak değerlendirilip değerlendirilmediği ve kişinin kendisini yardıma, ilgiye ve desteğe değer bir kişi olarak değerlendirip değerlendirmedir. Birinci özellik, “başkaları modeli”ni, yani kişinin diğerlerine ait yüklemelerini oluştururken, ikinci özellik ise, “benlik modeli”ne, yani kişinin kendine yönelik olan şemalarına işaret eder (Çelik, 2006). Bu zihinsel temsillerin bazıları bilinçli olabildiği gibi, bazıları da bilinçsiz olup birbirleriyle tamamiyle tutarlı ya da bütünleşmiş olmak zorunda değildir (Levy ve ark., 1998; Zıv ve ark., 2004; akt. Çelik, 2006). Bowlby (1973), içselleştirilmiş zihinsel temsillerin kolay kolay değişmeyeceği, bu temsillerin yaşam boyu kararlılık gösterme eğilimde olduğu görüşündedir. Yapılan araştırmalar ise, zihinsel modellerin erken çocukluktan, genç yetişkinlik dönemi boyunca sabit kaldığını ve kararlılık gösterdiğini kabul etmekle beraber, aile içinde ya da çevresinde yaşanan ve bireyin hayatına nüfuz eden anlamlı değişikliklerin ve olumsuz yaşam olaylarının kişinin zihinsel modellerinde değişikliğe neden olduğunu ortaya koymuştur (Waters ve ark., 2000). Örneğin, ailevi problemler ruh halinin ya da bilişsel ihtiyaçların

değişmesine neden olur ve bu durum da bakım veren kişinin becerilerini ve duyarlılığını etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini engeller. Sonuç olarak bağlanma temsilleri, bakıcı davranışlarındaki değişikliğe bağlı olarak yeniden düzenlenir. Olumsuz yaşam deneyimleri bakım veren kişi üzerinde direkt bir etkiye neden olmayabilir. Onun yerine bu yaşam deneyimleri, aile üyelerinden biri üzerinde direkt bir etki yaratabilir, bu durumda dolaylı olarak aile sistemine yayılır, aile sistemi içinde değişikliklerin yaşanmasına sebebiyet verir ve bu suretle de bakıcı da bu durumdan ikincil olarak etkilenir. Ayrıca olumsuz yaşam deneyimleri, çocuğun bakım veren kişinin beceri ve duyarlılığına ilişkin olan “beklentilerini” direkt olarak etkileyebilir. Örneğin, bakım veren kişinin kronik bir rahatsızlığının başlaması, çocuğun bakım veren kişi hakkında -rahatsızlıktan dolayı- daha az ulaşılabilir olabileceğini dair bir yükleme yapmasına sebebiyet verebilir. Bunun yanı sıra, ebeveynler arası düşünce ayrılıkları ve anlaşmazlıkları da benzer bir etkiye neden olabilir. Benzer bir şekilde, aile sistemi içerisinde yer alan olumsuz olayların ortadan kalkması veya yaşam şartlarının iyileşmesi ve özellikle bakım veren kişinin duyarlı davranışlar sergilemesi, çocuğun kendi ve diğerleri hakkında geliştirmiş olduğu önceki zihinsel temsilleri yeniden gözden geçirip, düzenlemesine ve sonuç olarak yeni zihinsel modeller oluşturmaya neden olabilir (Waters ve ark., 2000).

Bağlanma araştırmaları, bebek ve bakım verenin ayrı bireysel özelliklerinden ziyade, aralarındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bir kez inşa edildiğinde, güvenli bağlanma, çocuğun dünyayı keşfetmesini sağlayan bir zemin sağlamaktadır. Bowlby'e (1973) göre, yaşamının ilk yıllarında anneye ya da bakım veren kişiye güvenli bağlanan bebeğin, ileriki yıllarda çevresindeki insanlar ve dünya ile ayrılık kaygılarının yön vermediği ilişkilere girmesi mümkün olur. Bu ilişkilerde yakınlaşma ve uzaklaşmanın yarattığı kaygılara, güven ve güvenlik duyguları ile tahammül edebilir. Güvenli bağlanma, ebeveyn bebekle olmadığı zamanlarda, bebekle birlikte kalan bir koruyucu gibidir (Çelik, 2006).

Bowlby (1973), gereksinim duyduğu an ulaşabileceği bir bağlanma figürüne sahip bireylerin, böyle bir figürden yoksun olan bireylere oranla daha az korku ve endişe duyacaklarını ifade etmiştir. Sıcak ve sevgi dolu annelere sahip çocuklar, kendilerini de sevgiye layık görür ve diğer insanları güvenilir olarak algılarken, ilk

bağlılıklarında sıkıntılar ile karşılaşan çocuklar, daha karamsar ve düşmanca olma eğilimindedirler ve kendilerini başkaları tarafından sevilme konusunda yetersiz olarak değerlendirirler. Dolayısıyla, güvensiz bağlanan çocuklar, endişeli, yalnız ve ilişkilerinde başkalarına bağımlı bireyler olarak yetiştirme eğilimindedirler (Skolnick, 1986; akt. Arslan, 2008).

Bağlanma davranışını güdüleyen sistemin temel hedefi güvenlik ve korunmanın sağlanmasıdır. Bu nedenle de kişinin güvenliğine ilişkin potansiyel ya da gerçek bir tehdit durumunda, sistem otomatik olarak aktive olur ve tüm yaşam boyunca aktif olarak kalır (Shaver ve Mikulincer, 2005). Bağlanma sistemini aktive ettiği düşünülen üç durum tanımlanmıştır: korkuyu provoke eden durumlar (kişiyi kendisi için güvenli sığınak olan diğerler insanları aramaya yönelten durumlar); meydan okuyan durumlar (kişiyi güvenli bir zemin sunan diğer insanlarla ilişki kurmaya yönelten durumlar) ve çatışmalı etkileşimler (işbirliği içinde yaşanan bir ilişkiyi sürdürmenin önemini vurgulayan durumlar) şeklindedir (Simpson, 1996).

I.3.1.1. Bağlanma Biçimleri

Ainsworth ve ark. (1978; akt. Özgüle, 2011) bebekler ve anneleriyle yaptıkları çalışmaları sonucunda üç çeşit bağlanma örüntüsü tespit etmişlerdir. Buna göre, bağlanma figürünün (çoğunlukla ebeveyn) ihtiyaç duyulan stres anlarında duyarlı ve olumlu tepki göstereceğine dair bir inanç (beklenti) ve değerlilik duygusu geliştiren çocuklar ebeveynlerine *güvenli bağlanırlar*. Bu çocuklar, olumsuz duygu hissettikleri zamanlarda ebeveyni güvenli bir sığınak olarak veya stresin düşük olduğu zamanlarda ortamı araştırmak için keşif üssü olarak etkin şekilde kullanabilir ve ebeveynleri ile yakınlıklarından mutluluk duyarlar. Diğer taraftan, ebeveynin hassasiyet ve olumlu tepki içeren davranışlarının tutarsız olduğu veya hiç olmadığı durumlarda, çocuk bu tarz bir güven inancı ve değerlilik duygusunu oluşturamaz. Tutarsız ebeveyn davranışları çocukta *kaygılı bağlanmaya* yol açarken, tutarlı şekilde duyarsızlık ve olumlu tepki eksikliği *kaçınan bağlanma* ile sonuçlanır. Kaygılı bağlanan çocuklar, olumsuz duyguların yoğun olduğu zamanlarda, sığındıkları ebeveynleri tarafından yatıştırılmada veya bu kişiyi etkin olarak keşif üssü olarak kullanıp çevreyi araştırmakta zorluk çekerler. Bakım verenlerinden konfor bekleme konusunda kararsızlık yaşadığı ve bakım verenlerinin ulaşılabilirliğinden emin olamadığı için, bu kişinin ilgisini sürekli kılacak

hiperaktivasyon stratejilerine ihtiyaç duyarlar ve bu durumda, olumsuz duygulanım durumlarını arttırarak ilgiyi üzerinde tutmaya çalışabilirler. Kaçınmacı bağlanan çocuklar ise, olumsuz duygu hissettiklerinde ebeveynlerine sığınmaya veya etrafı araştırmak için bu kişiyi keşif üssü olarak kullanmaya ihtiyacı yokmuş gibi davranır, bakım verenlerinden konfor sağlamasını beklemez ve olumsuz duygularını kendi çabalarıyla yatıştırmaya çalışırlar. Hiç ilgi göstermeyen ebeveyni ile ilişkisini sürdürebilmek için, olumsuz duygulanım durumlarını en aza indirgeme ya da bastırma yoluyla, kendi güvenliklerini ebeveynleri ile aralarında duygu paylaşımına tercih ederler (Özgüle, 2011; Ergin, 2009).

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise bu tipolojiyi genişleterek *Dörtlü Bağlanma Modeli* adında yeni bir model oluşturmuşlardır. Dörtlü Bağlanma Modeli, benlik ve diğerleri hakkındaki ilgili modelleri olumlu ve olumsuzluk boyutunda ele almaktadır. *Güvenli* bağlananların kendilerine saygıları ve güvenleri yüksektir ve kendisini sevmeye değer görme duygusunu, başkalarının güvenilir, destek veren ve iyi niyetli olduğuna dair olumlu beklentiler ile birleştirirler. Böylece hem başkalarıyla yakınlık kurabilir hem de özerk kalabilirler. *Saplantılı* bağlanma biçimi, kişinin kendisini değersiz algılamasına rağmen, başkalarını olumlu algıladığı bağlanma biçimidir. Bu nedenle, yakın ilişkilerinde sürekli olarak kendilerini doğrulama veya kanıtlama eğilimi gösterirler. Sürekli olarak ilişkilerine takıntılıdır ve ilişkilerinden gerçekçi olmayan beklentilere sahiptirler. Bartholomew ve Horowitz'in (1991) güvenli ve saplantılı bağlanma biçimleri güvenli ve kaygılı-kararsız bağlanma biçimlerine tekabül etmektedir. Dörtlü Bağlanma Modeli'nde, kaçınan bağlanma stiline karşılık gelen iki farklı biçim yer almaktadır. Bunların ilki, kişinin kendisine ilişkin algısının olumlu, başkalarına ilişkin algısının olumsuz olduğu *kayıtsız* bağlanma biçimi olup, bu kişiler, yüksek özsaygı ve yüksek özerklik duygularına sahiptirler. Yakınlığa karşı kayıtsız olmakla birlikte, yakın ilişkileri önemsiz bulmanın altında, reddedilmekten kaçınma yatabilmektedir. Kişinin hem kendisine hem de başkalarına ilişkin algısının olumsuz olduğu örüntü ise *korkulu* bağlanma biçimidir. Bu örüntüde, kişi kendini ve diğerlerini değersiz bulur. Kaygılı ve çekingendir, girişimci değildir. Yakın ilişkilerden korkar ve diğerlerine güvenemez (Ergin, 2009).

Güvenli bağlanan kişilerin, ilişkileri hakkında daha olumlu, güvenli, kıskançlıkla negatif ilişki içerisinde oldukları belirtilmektedir. Güvensiz bağlanan kişilerin ise, ilişkilerinde son derece kıskanç, tutarsız, ilişkilerine takıntılı, ilişkileri hakkında olumsuz beklenti ve inançlara sahip, yakınlık kurmaktan ve güven duymaktan kaçınan kişiler olduğu bildirilmiştir (Hazan ve Shaver, 1990). DiTommaso ve arkadaşları (2002) ile Deniz ve ark. (2005) da güvenli bağlanmaya sahip olan bireylerin sosyal becerilerinin yüksek olduğunu bulmuşlardır (akt. Arslan, 2008). Kaçınmacı bağlanan kişiler, ilişkilerinde ağırlıklı olarak savunmacı bir yaklaşım sergileme eğilimindedirler.

Atipik patern geliştiren çocukların ise, çoğunlukla ihmal ve istismara maruz kaldıkları bulgulanmıştır. Tehdit kaynağı olan bir ebeveyn ile proksimiteyi korumaları gerekmiştir. Kaçınan ya da kaygılı stratejiler çocuğun birincil bakım veren ile proksimiteyi korumasını, dolayısıyla stresli durumlarda desteğe ulaşmalarını sağlayabildikleri ölçüde adaptiftirler. Atipik paternlerin ne ölçüde adaptif oldukları tartışmalı olsa da, bazı çocukların tutarlı adaptif stratejiler geliştirmedikleri kabul edilmektedir. Bu kategorideki çocukların birincil bakım verenleri, korkutucu veya korkmuş olarak tanımlanır. İstismar koşulunda, benlik değersiz, diğerleri korkutucu ve tehlikeli algılanır. Birincil bakım veren korkmuş durumdaysa, benlik değersiz, diğerleri çaresiz algılanır. Her iki koşulda da çevre tehlikeli ve kaotik deneyimlenir. Bu çocukları aşırı uyarılmışlık karakteriz eder, bu da kognitif gelişimi olumsuz etkiler. Afektif tepkiler baskındır ve çatışan derin duygular vardır. Bu kategorideki bazı çocuklar daha sonra kompulsif uyma, kompulsif bakım verme veya davranış kontrolü geliştirebilir. Baskın strateji hayatta kalmadır. Kendi içsel durumları üzerinde düşünme sınırlıdır ve duygu durumlarını tanımlama becerilerinde eksiklik olabilir. Bakım verenin ipuçlarına ve diğerlerinin içsel durumlarına aşırı duyarlıdırlar (Atwool, 2006).

I.3.1.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Çocukluktan ergenliğe geçiş, akranlarla daha güçlü ve derin ilişkilerin başladığı bir dönem olup, bu dönemde ergen, ebeveynine olan bağımlılığından sıyrılmak için sayısız fırsatlar yakalar ve kendini içinde bulunduğu toplumun önemli bir ferdi olarak görmeye başlar. Ergenlik döneminde özellikle akranlar ile yeni ilişkiler, ergen için yeni bir güven kaynağının oluşumuna kaynaklık eder. Ergenler kendi kimliklerini kabul ettirebilmek, kendi fikirlerini ve değerlerini başkaları ile karşılaştırmak, onlarla

paylaşmak ve kendilerini özel yapan şeyin ne olduğunu öğrenebilmek için bu yeni ilişkilere ihtiyaç duymaktadır. Erken dönemde gelişmeye başlayan bağlanma paterni, kalıcılığını sürdürerek çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik döneminde varlığını devam ettirmektedir. Ebeveyn-çocuk bağlanma tarzı ve yaşantıları, çocuğun akranlarıyla olan ilişkilerine ve akranlarına dair zihinsel modellerinin oluşumuna aracılık edebilmektedir (Furman ve ark., 2002).

Ergenlik döneminde, bağlanma davranışları ve ilgileri, ebeveynlerden çok akranlara yönlendirilir ve bağlanmanın temel değişkenleri olan sığınma, yakınlık ve keşif üs ihtiyaçlarının giderilmesi yakın arkadaşlara aktarılır. Ergenlik döneminde birey, çocukluk döneminde bakıcısı ile kurduğu bağlanma ilişkisi neticesinde geliştirdiği zihinsel modelleri, artık akranları ile olan ilişkilerde kullanmak üzere transfer eder. Bu dönemde bağlanma figürünün yerini akranlar ve özellikle ergenin en iyi arkadaşı olarak tanımladığı kişi alır. Ergenlik döneminin sonlarına doğru, bağlanma figürünün yerini, karşı cinsten ilgi duyulan ve aralarında duygusal bir bağın olduğu ergenin partneri alır (Çelik, 2006). Ergenlikte ebeveyn bağlanma figüründen akran bağlanma figürlerine geçişte, erken dönemdeki güvenli bağlanma yaşantıları, bu dönemdeki değişiklikleri kolaylaştırmaktadır (Cooper ve ark., 1998). Güvenli bir bağlanma ilişkisi, ergenlerin ihtiyaç duyduğu keşfetme ve kimlik gelişimini desteklemekte ve ergenlik döneminde büyük önem kazanan daha olumlu akran ilişkileri kurabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Kerns ve ark. (1996) anneye güvenli bağlanan çocukların arkadaş etkileşimlerinde eleştirinin daha düşük, olumlu yanıt vermenin ise güvensiz bağlanan çocukların etkileşimlerine göre daha yüksek olduğunu, Liebermann ve ark. (1999) babaya güvenli bağlanan çocukların güvensiz bağlanan çocuklara göre arkadaşlık ilişkilerinde daha düşük çatışma yaşadığını bulmuşlardır. Sümer ve Anafarta (2009) güvenli bağlanan çocukların kendilerine yönelik algılarının daha olumlu olduğunu ve kendilerine güvenlerinin daha yüksek olduğunu göstermişler, benzer şekilde Fraley ve Davis (1997) de ebeveyne güvenli bağlanmış ergenlerin akranları tarafından arkadaş olarak güvensiz bağlanan ergenlere göre daha çok tercih edildiklerini ortaya koymuşlardır (akt. Özgüle, 2011).

Güvenli bağlanma stiline sahip bebeklerin okul öncesi dönemde daha sosyal davranışlar sergiledikleri ve arkadaşları arasında daha popüler oldukları; dürtüleri ve

duygularını yönetmede daha esnek oldukları; arkadaşlarıyla pozitif yönde ilişki kurdukları; çatışma durumlarında bile ilişkileri sürdürebildikleri; empati kurabildikleri; yetişkinleri yaşa uygun biçimde kaynak olarak kullanmada etkili oldukları; ergenlik döneminde daha sorunsuz, kız-erkek arkadaş gruplarında başarılı işlevsellik ve kişilerarası duyarlılık gösterdikleri belirtilmektedir (Sroufe ve ark., 2000; Thompson; 1999; akt. Özgüle, 2011). Kaygılı bağlanma tarzına sahip kişilerde ise daha fazla semptom görüldüğü, kolay engellendikleri, arkadaşlarıyla ilişkilerini sağlıklı bir şekilde sürdüremedikleri, ilişkilerini etkili grup işlevselliği içinde koordine edemedikleri öne sürülmektedir (Sroufe ve ark., 1999).

1.3.2. GERİLİM VE BAĞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

Genel Gerilim Teorisine ilişkin birçok çalışma, gerilim değişkenleri arasında bağlanmayı da dahil etmiştir (Hay, 2003; Paternoster ve Mazerolle, 1994). Genel Gerilim Teorisi perspektifinden ebeveyn ve öğretmenlere zayıf bağlanma, “hem bir gerilim kaynağı hem de gerilimin bir semptomu”dur (Agnew, 1993). Suça sürüklenen çocuklar, diğerleri tarafından olumsuz muamele gördüklerine inandıkları için düşük bağlanma göstermektedirler. Bu kişiler ile sürekli etkileşim içinde olmak da kendi başına stres yaratacı bir yaşantıdır ki, bu da negatif uyaran sunumunu içeren gerilim kategorisine denk düşmektedir. Bu gerilim öfke, engellenme, depresyon gibi olumsuz duygulara yol açar, bu duygular da düzeltici eylemde bulunmak için baskı yaratır. Dolayısıyla, suça sürüklenen çocuklar ebeveyn ya da öğretmenlerinin olumsuz muamelesini azaltmak (örn. İstismarı engellemek için öğretmen ya da ebeveynlere saldırmak), ebeveyn ve öğretmenlerden kaçmak (örn. Evden kaçma, okul devamsızlığı, ebeveynlere maddi bağımlılığı azaltmak için hırsızlık yapmak), ebeveyn, öğretmen ya da ilgili kişilerden intikam almak (örn. Agresyon, vandallık) ve/veya negatif duyguları yatıştırmak (örn. Madde kullanımı) amacıyla suç içeren bir baş etme yoluna gidebilmektedirler (Thaxton ve Agnew, 2004). Bir başka deyişle, Genel Gerilim Teorisi, öfke, engellenme ve depresyon gibi negatif duyguların bağlanmanın suça sürüklenme üzerindeki etkisine aracılık ettiğini öne sürmektedir. Genel Gerilim Teorisine göre, önemli diğerleri ile olumsuz ilişkileri olan ergenlerin nötr veya olumlu ilişkileri olan ergenlere göre suça sürüklenmeleri daha olasıdır. Nötr ilişkiler de, ebeveynler ile arzu edilen olumlu ilişkinin var olmaması sebebiyle hedefin engellenmesi

şeklinde bir gerilim olarak düşünülebilse de, bu ilişki sapkın davranışlar yoluyla elde edilemeyeceği için suça yöneltmesi daha az olasıdır ve bir miktar sosyal kontrol içermektedir.

Sosyal Kontrol ve Genel Gerilim teorilerinin her ikisi de ebeveyn ve öğretmenlere bağlanmanın suçluluğu etkilediğini ileri sürmekle birlikte, bu etkinin biçimine ilişkin yordamaları açısından farklılaşmaktadırlar. Sosyal kontrol teorisi pozitif biçimde bağlanan bireylerin, nötr ya da negatif bağlananlara kıyasla daha az suç işleyeceklerini ve nötr ya da negatif bağlananlar arasında suçluluk açısından az bir fark olduğunu öne sürerken, Genel Gerilim Teorisi, negatif bağlanan bireylerin nötr ve pozitif bağlananlara kıyasla çok daha fazla suç işleyeceklerini, nötr ve pozitif bağlananlar arasında az bir fark olacağını öne sürmektedir. Her iki teori de ebeveyn ve öğretmen bağlanmasını arttırmayı önermekle birlikte, gerilim teorisyenleri aynı zamanda öfke gibi negatif duyguların azaltılması için çalışılmasını da önermektedir (Thaxton ve Agnew, 2004).

1.3.3. BAĞLANMA VE BAŞA ÇIKMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bireylerin ve grupların içinde yaşadıkları çevreye etkin bir biçimde uyum sağlamasına yardım eden problem çözme becerisi, bireyin bilinen veya tespit edilmiş bir sorunu görmesi, güçlük hakkındaki gerçekleri değerlendirmesi, gereken bilgileri toplaması, alternatif çözüm yolları önermesi ve bu çözüm yollarının uygunluğunu test edebilmesi, ilgisi olmayan bilgileri yok etmesi ve çözüm yollarının en uygununu seçmesi gibi birçok temel düşünce sürecini gerektirmektedir. Bakım verenin gerektiğinde ulaşılabilen, destekleyici, güven ve korunak sağlayabilen biri olarak deneyimlenmesi, çocuğun stres altında kaldığında uygun başa çıkma yöntemleri geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Shaver ve Mikulincer, 2005) ve buna bağlı olarak bağlanma, kişinin stresli durumları nasıl ele aldığı ve nasıl çözüm ürettiği ile yakından ilgili görünmektedir. Kişilerarası problemlerle karşılaştığı zaman kişinin kendisini değersiz veya yetersiz görmesinin ya da diğerlerini ulaşamaz ya da reddedici olarak algılamasının, kişinin, kişilerarası ilişkilerde yaşanabilecek problemleri her iki taraf için de tatmin edici bir tutum ile algılama ve çözme becerisini engelleyebileceği düşünülebilir. Bu sebeple, kişilerarası problemlerin çözümü sırasında insanların erken dönem çocukluk temsillerini şimdiki zamana getirmesinin ve tam bir farkındalık halinde

olmadan problem çözme durumlarında bu bağlanma temsilleriyle ilişkili davranış örüntülerine başvurmasının olası olduğu düşünülmektedir.

Bakım verenin gerektiğinde ulaşılabilen, destekleyici, güven ve korunak sağlayabilen biri olarak yaşantılanması, çocuğun stres altında kaldığında uygun başa çıkma yöntemleri geliştirmesine yardımcı olur. Bebeğin bakıcısı ile kurduğu bağlanma ilişkisinin niteliği, kişinin “güvenlik hissi”nin temelini oluşturmaktadır. Eğer bu güven ve doyum sağlanamazsa çocuk “güvensiz stratejiler” geliştirecektir. Bu stratejiler, kaygılı bağlanma biçiminde olduğu gibi, bağlanma gereksiniminin maksimize edilmesi ya da bağlanma sisteminin aşırı uyarılması ve kaçınmacı bağlanmada olduğu gibi bağlanma sisteminin bastırılması ile bağlanma gereksiniminin minimize edilmesi şeklinde olabilir. Bağlanma sisteminin aşırı uyarıldığı kişiler kompulsif tarzda yakınlık ve koruma ararlar ve reddedilme işaretlerine karşı aşırı duyarlıdırlar. Tekrarlayan biçimlerde, kişisel yetersizlikleri üzerinde durmaya yatkındırlar. Aksine bağlanma gereksinimini bastırma yoluna giden çocuklar ve erişkinler ise yakınlıktan rahatsızlık duyabilirler ve rahatsız edici düşünce ve anılarını paylaşmak, çözmek yerine bastırma yolunu tercih edebilirler (Shaver ve Mikulincer, 2005).

Güvenli bağlanmaya sahip kişiler, olumsuz stres tepkisi ile durumu kabul ederek, yapıcı bir şekilde başa çıkma ve duygularını açıkça ifade etme eğilimindedirler (Mikulincer ve Florian, 1995). Buna karşılık, kaygılı bağlanma stiline sahip kişiler sürekli tehdit algılamakta (örn., reddedilme, terk edilme, baş edememe), bu nedenle yüksek düzeyde olumsuz duygulanım yaşamakta ve hayata karşı kötümser bir bakış açısına sahip olmaktadır. Kaygılı bağlanan kişiler aynı zamanda sorun çözme üzerine odaklanmayarak, zaten yüksek olan olumsuz duygulanım durumlarını daha da yükselterek yakın ilişkide oldukları kişilerin ilgisini üzerlerinde tutmaya çabalarlar. Lopez ve ark. (2001) da kaygılı bağlanmaya sahip kişilerin baskılayan ve tepkisel başa çıkma biçimlerini tercih ettiklerini bildirmektedir. Benzer şekilde kaçınan bağlanmaya sahip kişiler, kendilerini diğerlerinin reddine karşı korumak için duygularının gösterimlerine engel olarak ve olumsuz duyguyu inkar ederek stres tepkisi ile başa çıkma eğilimindedir (Lopez ve ark., 2001). Bu kişiler, duygulanımlarını en alt düzeyde tutmaya çalıştıkları için duygu farkındalığında ve onları kabul etmede zorluk yaşamakta, ilişkide oldukları kişilere güvenmek yerine kendilerine yeterli olmaya

çalışmaktadırlar. Olumsuz duygulardan kaçınmak için sorun çözme odaklı olup çoğu zaman duygulanımları benliklerinden uzak tutmaya çalışmakta, ancak bunu başaramadıkları durumlarda kaygılı bağlanma stiline sahip kişiler gibi yüksek olumsuz duygulanımın etkisine maruz kalabilmektedirler (Shaver ve Mikulincer, 2007).

Problem çözme sürecinde, bireyin bilişsel sisteminden veya sahip olduğu bilgi dağarcığından kaynaklanan sıkıntılar ya da yetersizlikler bazı davranış bozukluklarına ve duygusal sorunlara (depresyon ve kaygı bozuklukları, saldırganlık, intihara teşebbüs, vb.) neden olabilmektedir. Bireyler problem çözme sürecindeki yetersizlikleri nedeniyle gerçekçi değerlendirme yapamadıkları için, durumlar saldırganlık ögesi içermediği halde, söz konusu durumları saldırgan olarak algılayabilmekte ve saldırganlık ile tepki göstermekte, aynı zamanda sorunlara saldırganlık dışında farklı ve yapıcı çözümler üretememektedirler. Bunun yanı sıra, saldırgan davranışlarının kendilerini amaçlarına ulaştıracağını, kendilerine olan güvenlerini arttıracığını düşünebilmekte, saldırgan davranışlarının kabul edilebilir davranışlar arasında yer aldığını savundukları için de saldırganlık davranışlarına daha sık başvurmaktadırlar (Feyzioğlu, 2008). Ancak, birey öfke duygusunu kontrol edemediğinde veya bu duyguyu sağlıklı olarak ifade ettiğinde, problemin daha karmaşık hale gelme ya da yeni problemlerin ortaya çıkma olasılığı, diğer taraftan birey problemini çözemediği için öfke duygusunun da artma olasılığı yüksektir.

1.3.4. BAĞLANMA VE SUÇ DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bağlanma kuramı, birebir suçlu ya da suçluluk psikolojisi yaklaşımı olmamakla birlikte, yoluna çocuk suçlularla başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1950 yılında Bowlby'i Londra'da yaşayan evsiz çocukların ruh sağlığı üzerine bir bildiri sunma üzere çağırması, Bowlby'nin bağlanma kuramını geliştirmesinde bir başlangıç teşkil etmiştir. Bu çalışmada, erkek çocukların annelerinden erken yaşta ayrılmalarının ergenlik ve ileri yaşlardaki suçluluk oranını arttırdığını bildiren Bowlby, mala karşı suç işleyen kişiler üzerinde yaptığı araştırmasında da, bu suçluların %40'ının yaşamlarının ilk beş yılı içinde annelerinden ayrı kaldıklarını saptamıştır (Demirtaş, 2012).

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre, ebeveynle olan ilişkide yaşanan sorunlar güvensiz bağlanmaya neden olarak çevresindekilerle kurduğu ilişkilerin de bu temel

üzerinden şekillenmesine neden olabilmektedir. İlk ilişkiler temel alınarak “önemli diğerleri”ne ilişkin olarak geliştirilen inanç, beklenti ve duyguların temelinde bağlanma figürünün “ulaşılabilirliği” ve bireyin “ihtiyaçlarına karşı duyarlılığı” yer almaktadır. Aynı şekilde, bireyin kendine ilişkin değerlendirmelerinin temelinde de bağlanma figürünün gözünde nasıl kabul edildiği ya da edilmediğine dair inanışları yatar. Eğer bağlanma figürü ulaşılabilir ise ve sıkıntı verici durumlarda çocuğun gönderdiği sinyallere uygun yanıtlar verebilir ise, bu sıkıntı verici durumlar çeşitli stratejilerle yeniden düzenlenir. İsteklerin ertelenmesi, görmezden gelinmesi veya kayıtsız kalınması ya da tüm istek, arzu ve ihtiyaçlara uygu ve zamanında yanıtlar verilememesi çocukta öfke, kaygı ve özellikle de güvensizlik duygusunun çok yoğun yaşanmasına yol açar. Güvensiz bağlanan bireyler, gerek içsel gerekse kişilerarası ilişkilerinde şüphe, öfke, kızgınlık, güvensizlik, kaygı ve memnuniyetsizlik duyguları içinde sıkışıp kalırlar. Yaşamının ilk yıllarında sürekli olarak olumsuz ve/veya reddedici türde yaşantıları deneyimleyen bireyler, yaşamlarının ileriki dönemlerinde olumsuz duygularına daha fazla odaklanırlar. Bu nedenle, istenen düzeyde olumlu duygu kontrolü geliştirmekte zorlanırlar ve dolayısıyla yakın ilişkilerinde daha çok çatışma ve daha fazla saldırganca davranışlarda bulunma eğilimi gösterirler. Ayrıca, sıcak bir anne/bakıcı ve çocuk ilişkisinin vicdan oluşumunda önemli bir rolü bulunmaktadır (Yörük, 2011).

Bağlanma sürecinde geliştirilen içsel çalışan modeller, kişinin suça sürüklenmesinde etkili olabilmektedir. Güvensiz bağlanma neticesinde olumsuz bir benlik modeline (ben sevmeye layık değilim, ihtiyaçlarımın karşılanması önemli değil, vb.) sahip olan kişinin yaşadığı aşağılık duygusu ile öfke geliştirmesi ve intikam arayışına girmesi olasıdır (Demirtaş, 2012). Özellikle ergenler açısından değerlendirildiğinde, kimlik gelişimi ve kendini ‘var’ etme sürecinde olan ergenin, olumsuz bir benlik algısına sahip olması, kendini değerli ve ait hissedeceği, saygı gördüğünü düşüneceği bir çeteye dahil olmasını, sevmek veya destek görmek ya da ihtiyaçlarının (korunma, sığınma, vb) karşılanması için daha “büyük” birilerinden emir almasını veya onların dediklerini yapmasını, onu beğenmeleri, onaylamaları, takdir etmeleri için onların normları doğrultusunda davranıp antisosyal davranışlara yönelmesini mümkün kılabilir niteliktedir. Ayrıca diğer içsel çalışan model olan başkaları modelinin olumsuz olması da, bireyin çevresindeki herkesi reddedici, güvenilmez, ona hak ettiği değeri vermeyen, ilgisiz/duyarsız olarak algılamasına sebep

olur ki, temel güvenlik hissi ebeveynce karşılanmamış olan bu kişiler dünyayı güvensiz bir yer, insanları da güvenilmez olarak algılama eğilimindedirler. Bu nedenle, bu kişilerin dünyaya kim olduklarını göstermek istemeleri, insanları sürekli hostile algılamaları ya da bu tehlikeli dünyada kendilerini korumaya çalışmaları gibi sebeplerle suça yönelmelerine veya antisosyal davranışlara sürüklenmelerine sebep olabilmektedir.

Öfke açısından değerlendirildiğinde, duygularla ilgili araştırmalar, bağlanma yönelimleri ile duygusal sonuçlar arasında direkt bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Güvenli bağlanma gerçekleştirmiş bireyler, duygusal düzenleme stratejilerini, stresi minimize edecek ve pozitif duyguları ön plana çıkaracak şekilde kullanırken, güvensiz bağlanmada ise, duygu düzenleme stratejilerini negatif duyguları ön plana çıkaracak ve durumları daha stresli (kaygılı bağlanma) bir şekilde deneyimleyecek biçimde kullanırlar veya duygusal deneyimlerini baskırlar (kaçınan bağlanma). Bu durum da kişilerarası ilişkilerini, sosyal becerilerini ve olaylara bakış açılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak, bağlanma kuramına göre, anneyle çocuk arasında kurulamayan sağlıklı ve güvenli bağlanma ilişkisinin, bireyin kendisine ve başkalarına yönelik algılarına da yansiyarak, kişilerarası ilişkilerde düşmanlık, güvensizlik, kindarlık ve kuşku yaşanmasına yol açtığı ve içselleştirilen, yıkıcı ve zayıf nitelikteki anne-bebek ilişkisinin daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan saldırganlığı ve şiddeti hem doğurduğu hem de beslediği ve şekillendirdiği söylenebilir (Çelik, 2012). Kendine bakım veren ile geliştirdiği ilişki içinde kendisinin değerli olmadığı, diğer insanlar ve dünyanın kötü ve güvenilmez olduğu zihinsel temsilini geliştiren kişilerin yaşamlarının ilerleyen aşamalarında karşılaştıkları sorunlar ile etkin şekilde baş etmekte güçlük çektikleri, alternatif çözüm yolları üretmekte ve diğer kişiler ile empati kurmada yetersiz kaldıkları, bu içsel çalışan modellere bağlı olarak da karşılaştıkları kişi, durum veya olayları olduğundan daha hostile algılayarak öfke duydukları anlaşılmaktadır. Tüm bu faktörlerin birbirini besleme ve pekiştirmeleri kişinin suç veya antisosyal davranışa yönelmesi açısından yüksek risk teşkil eder görünmektedir.

I.4. BAŞA ÇIKMA

I.4.1. STRES VE STRESLE BAŞA ÇIKMA

İnsanlar yaşamları boyunca pek çok olumsuz olay ile karşılaşmakta, bu olayların yarattığı sıkıntı ve zorlanmayı hafifletmek ve sorunun üstesinden gelerek eski uyum düzeyine ulaşmak için de “başa çıkma” olarak tanımlanan çeşitli yollar denemektedir. Baş etme stratejileri, Folkman ve Lazarus (1986) tarafından “bireyin stresin etkilerini tolere etme, minimize etme veya bu etkilerden kaçmasına olanak sağlayan bilişsel ve davranışsal çabalar” olarak tanımlanmıştır. Başa çıkma tarzları ise, içinde bulunulan koşulun gerekliliklerine yönelik düşünce ya da davranışların kullanıldığı geniş kapsamlı bir dizi eylemi içerir (Pisanti ve ark., 2008).

Folkman ve Lazarus (1985, 1986) tarafından geliştirilen etkileşimsel stres ve başa çıkma kuramına göre, stres, zorlayıcı bir durumla karşılaştığında bireyin var olan kaynakları ile söz konusu durumun gereklilikleri arasında dengesizlik olması halinde, bir başka deyişle, bireyin genel iyilik haline yönelik bir tehdit olarak değerlendirdiği ve/veya var olan kişisel kaynaklarını aşan ya da zorlayan bir “kişi-çevre etkileşimi” sonucunda ortaya çıkmaktadır. Folkman (1984) ve Folkman ve Lazarus’a (1985, 1986) göre başa çıkma, bireyin dış ve iç dünyanın yarattığı gereksinim ve zorlukları gidermek, onları kontrol altında tutmak, gerginlikleri azaltmak için gösterdiği bilişsel ve davranışsal çabaya işaret etmektedir. Dolayısıyla, başa çıkmanın işlevi, genel olarak, bireyi, stresin yarattığı olumsuz fiziksel ya da psikolojik sonuçlardan korumaktır. Araştırmacılar (Adler ve Matthews 1994; Sheridan ve Radmacher, 1992), stres altında ortaya çıkan belirtilerin ve stresin olumsuz etkilerinin, başa çıkma mekanizmalarındaki bozulmaların bir sonucu olduğunu ileri sürmektedirler (akt. Hovardaoğlu, 1997).

Başa çıkma stratejileri, sıklıkla yaklaşma-kaçınma modeli veya problem odaklı-duygu odaklı modeller çerçevesinde değerlendirilmektedir. Roth ve Cohen’e (1986) göre, başa çıkma sürecindeki iki temel nokta yaklaşma ve kaçınmadır. Bir başka deyişle, başa çıkma süreci, tehdit olarak algılanan bir durumda bilişsel ya da davranışsal olarak bu olayın üzerine gitme ya da bu durumdan uzaklaşmayı içerir (Akpınar, 2011). Duygusal destek arama, stres verici durumu çözümlemek için plan yapma ve stres verici durum hakkında bilgi edinme girişimi, stresöre odaklı olup, yaklaşma tarzı başa

çıkma örnektir. Kendini diğerlerinden uzak tutma, varolan stres vericiyi inkar etme, bu stres vericiye ilişkin kendi düşünce ve duygularını yok sayma eğilimi ise, stresör ve buna ilişkin tepkilerden kaçınmayı içermekte olup, kaçınma tarzı başa çıkma stratejilerine dahildir (Littleton ve ark., 2007).

Folkman ve Lazarus (1984) ise, stresle başa çıkma stratejilerini, problem odaklı başa çıkma ve duygu odaklı başa çıkma olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Problem odaklı başa çıkma stratejileri, stresin kaynağına yöneliktir, aktif bir şekilde stres yaratan durumu kaldırmaya yönelik bilgi ve planlanan eyleme giden mantıksal bir analizi içerir, stres yaratan durumu değiştirmek için bir şeyler yapmayı amaçlar ve sorunlu insan-çevre ilişkisinin, problem çözme, karar oluşturma ve/veya hareket yoluyla kontrol edilmesi için kullanılır (Littleton ve ark., 2007; Pisanti ve ark., 2008). Duygu odaklı başa çıkma stratejileri ise, problemi veya durumu değiştirmeye çalışmaksızın rahatsız edici uyarandan uzaklaşarak psikolojik hoşnutsuzluğu azaltmayı, duyguların ya da sıkıntının düzenlenmesini, karşılaşılan taleplerin sonucu olarak hissedilen gerginliğin azaltılmasını amaçlar (Folkman 1984; Folkman ve Lazarus 1986; Coyne ve Downey, 1991). Duygu odaklı başa çıkma tarzı, kaçma-kaçınma, inkar, sorundan uzak durma, haz almacı kaçınmacılık, sosyal destek arama, kuruntulu düşünme, zihinsel anlamda sorunla meşgul olmama gibi eğilimleri içermektedir. Duygu odaklı yaklaşımlar, olay ile ilgili farklı değerlendirmeler yapmayı, olay hakkında düşünmekten kaçınmayı ve tehdit içeren durumla ilgili olarak tehdit edici olmadığı yönünde yeniden değerlendirmeler yapmayı kapsar.

Problem ve duygu odaklı başa çıkmanın farklı biçimleri bulunmaktadır. Örneğin, problem odaklı başa çıkma biçimleri, durumu değiştirmek için saldırgan bir yönelimde olabileceği gibi, sorunun çözümüne yönelik serinkanlı, rasyonel ve incelikli çabalar da içerebilmektedir. Duygu odaklı başa çıkma ise, mesafe bırakma, kendini kontrol etme, kaçınma, sorumluluk alma ve olumlu değerlendirmeler yapma şeklinde olabilmektedir (Özer, 2001). Yapılan bazı çalışmalarda, aktif olarak probleme odaklanıldığından, problem odaklı başa çıkmanın duygu odaklı başa çıkma göre daha işlevsel olduğu savunulurken, diğer bazı çalışmalar problem veya duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin etkililiğinin, durumun kontrol edilebilirliğine bağlı olduğu ileri sürülmüştür. Buna göre, kontrol edilebilir durumlarda problem odaklı, kontrol edilemez

durumlarda ise duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin kullanımı daha işlevseldir (Littleton ve ark., 2007; Matheson ve ark., 2007). Bunun yanı sıra, sosyal destek arama yaklaşımını ise, birey, sosyal desteği sadece duygularını paylaşmak için değerlendirebileceği gibi probleme yönelik aktif bir eylem planının parçası olarak da kullanabilecek olmasından dolayı, hem problem odaklı hem de duygu odaklı başa çıkma tarzlarının altına yerleştirmek mümkündür (Akpınar, 2011).

Baş a çıkma, genel olarak karmaşık bir süreçtir. Kişilerin, bazı stres yaratan durumlarda belirli baş etme stratejilerini kullanırken, diğer bazı stres yaratan durumlarda farklı baş etme stratejileri kullanmaları olasıdır. Belirli bir stres durumunda iş e yarayan bir baş a çıkma stratejisi, başka bir durumda iş e yaramayabilir. Barker ve ark. (1990), düşük sosyal sınıftaki kişilerin daha çok umutsuzluk yaşadığını ve stresle baş a çıkmak için daha çok duygu odaklı baş a çıkma tarzlarını kullandıklarını belirtmektedir. Yüksek sosyo-ekonomik düzeyden gelen kişiler ise sorunu çözmeye çalışmak gibi belirli davranışsal ve bilişsel baş a çıkma davranışlarını daha çok, sorunu görmezden gelmeyi daha az kullanmaktadır. Dolayısıyla, baş a çıkma davranışlarının içinde bulunan sosyo-ekonomik düzey, kültür, aile, arkadaş grubu gibi faktörlerden de etkilendiği anlaşılmaktadır.

Şahin ve Durak (1995) tarafından yapılan üç farklı araştırma sonucunda ortaya konan boyutlar, literatürde üzerinde en çok uzlaşma sağlanan temel kategoriler olan probleme yönelik/aktif ve duygulara yönelik/pasif stratejiler ile tutarlılık göstermektedir. Buna göre, temelde problem odaklı ve duygu odaklı olarak iki gruba ayrılan baş a çıkma tarzları kendi içinde “kendine güvenli yaklaşım”, “iyimser yaklaşım”, “çaresiz yaklaşım”, “boyun eğici yaklaşım” ve “sosyal desteğe başvurma” yaklaşımı olarak beş alt boyuta ayrılmıştır. Probleme yönelik aktif yaklaşımlar “kendine güvenli yaklaşım”, “iyimser yaklaşım” ve “sosyal destek arama yaklaşımı”; duygulara yönelik pasif yaklaşımlar ise “çaresiz yaklaşım” ve “boyun eğici yaklaşım” olarak değerlendirilmektedir (Akpınar, 2011).

Problem çözme becerileri, sosyal becerilerden biridir ve bireyin karşılaştığı engelleri aşarak amacına ulaşmasını sağlamaktadır. Bireyin kendi problem çözme becerilerini değerlendirme ve algılama biçimi, yaşamında karşılaştığı engellere yaklaşma ve onlarla baş etme biçimini etkileyen önemli bir bilişsel süreçtir (Heppner ve

Krauskopf, 1987; akt. Feyzioğlu, 2008). Problem çözme konusunda kendine güvenen, durumları ve olayları kontrol edebildiğine inanan, problemleri çözmek için çaba gösteren bireyler, kendilerini problem çözme konusunda yetersiz olarak algılayanlara göre, problem çözme sürecinde daha ısrarcı ve kararlı davranmakta, daha fazla çabaladıkları için de daha başarılı olmaktadır. Problem çözme becerilerindeki yetersizlikler, bireylerin çevrelerinde olup bitene ve problem durumlara etkili olarak tepki verememelerine neden olmakta, buna bağlı olarak çevreye uyum sağlayamayan bireylerin ise dışlanma ve saldırganlık gibi psikolojik uyumsuzluk ve davranış bozukluklarını yaşama olasılıkları yükselmektedir (Futa ve ark, 2003).

1.4.1.1. Ergenlik Döneminde Stres ve Stresle Başa Çıkma

Ergenlik çağı, belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü, çeşitli gelişimsel görevleri içeren ve çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden bir kritik dönem olması dolayısıyla, stres ve başa çıkma ile ilgili çalışmalar içerisinde, ergenlik dönemi önemli görülmüştür (Basut ve Erden, 2005). Ergenler bu dönemde, pubertenin getirdiği fizyolojik değişiklikler ile baş etmek, yaşam deneyimleriyle gelen bilişsel kapasitedeki artışla bütünleşmek, aile ve ebeveynlerden bağımsızlığın artması yönündeki beklentileri başarmak ve otokontrol kazanmak, kendi cinsiyeti ve karşı cins ile sosyal roller geliştirmek, akademik gereklilikler doğrultusunda meslek seçimi ve gelecek planı yapmak ve yetişkin rollerine hazırlanmak gibi pek çok stresör ile karşı karşıyadır. Bunlar, ergenin yaşam dönemi boyunca ilk kez karşılaştığı ve toplumca ulaşılması beklenen hedefler olması nedeniyle, ergenin bu dönemde kullandığı başa çıkma örüntüleri özellikle önem arz etmektedir (Basut ve Erden, 2005). Bu örüntülerin bir diğer önemi de, bu dönemde ergen tarafından geliştirilen başa çıkma örüntülerinin yetişkinlikteki başa çıkma örüntülerinin çekirdeğini oluşturmasından kaynaklanmaktadır (Compas ve ark. 1985; Compas ve ark. 1988; Patterson ve McCubbin 1987).

Ergenlik döneminde, aile ve arkadaş grubu gibi birey için anlamlı olan diğerleri ile kurulan yakın ilişkiler, ergenin geliştirdiği uyumlu ya da uyumlu olmayan başa çıkma paternleri üzerinde etkili olmaktadır (Basut ve Erden, 2005). Ailenin ve özellikle ebeveynlerin davranışları başa çıkma için önemli birer rol model kaynağıdır. Aktif bir şekilde keşfeden ve uyumlu çözümler üreten ebeveynler, ergenlere aktif başa çıkma için

olumlu birer model olurken, katı ya da pasif başa çıkmacı ebeveynler ise ergenlere bu yönde bir model oluşturacaktır (Johnson ve Pandina, 1991; Shulman, 1993).

Seiffge-Krenke'e (1995) göre, ergenlerde, problem çözmeye yönelik stratejiler (bilgi ya da tavsiye alma, sosyal desteği kabul etme, problemi çözmek için çaba harcama, vb.) işlevselken, kaçınma stratejisi (içe çekilme, kadercı tutum, kaçınma, vb.) işlevsel değildir. Kaçınma stratejisi, çocuk ve ergenlerde depresif semptomlar, düşük benlik saygısı, düşük sosyal destek algısı ve düşük sosyal uyum ile birlikte gözlenmektedir (Dumont ve Provost, 1999).

I.4.2. GERİLİM VE BAŞA ÇIKMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

Gerilim yaşayan tüm bireyler, gerilim ve negatif duygulara suç veya sapkın davranış ile yanıt vermemektedirler. Agnew (1992, 2001) bazı koşullayıcı faktörlerin (örn. suçlu akranlar ve zayıf sosyal bağlar) bireyleri gerilim ile anti-sosyal bir şekilde baş etmeye yönlendirebileceğini ya da tam aksine, bu şekilde davranmalarına engel olabileceğini ileri sürmüştür. Bireyin gerilimler ile başa çıkmak için suç yoluna başvurup başvurmayacağı, yasal ve yasal olmayan baş etme yollarını kullanma becerilerine, suçun bedellerine ve kişilerin suç eğilimine bağlıdır. Bu faktörler ise, baş etme becerileri ve kaynakları, konvansiyonel sosyal destek, sosyal kontrol, suçlu akranlar ile arkadaşlık ve suça yol açan durumlara maruz kalma da dahil olmak üzere, bir dizi değişkenden etkilenmektedir (Agnew, 2006).

Genel anlamda, eğer birey, gerilim(ler) ile meşru baş etme mekanizmaları yoluyla başa çıkamıyorsa (Agnew, 2001; Broidy, 2001), gerilim yüklü deneyimlerin suç davranışına yol açması yüksek ihtimaldir. Özellikle, yaşadıkları gerilimi adaletsiz ve yüksek büyüklükte algılayanlar, sosyal kontrol düzeyi düşük olanlar ya da suçlu olmaya mükafat ekleyenler suça karışma olasılığı en yüksek olanlardır (Agnew, 2001, 2006). Dahası, hem negatif duyguları yüksek olan hem de kısıtlama düzeyi düşük olan bireyler gerilim yüklü yaşantılardan sonra suça karışma açısından daha yüksek risk taşımaktadırlar (Morris ve ark., 2012).

Geniş sosyal çevre, seçili hedef/değer/kimliklere verilen atfedilen önemi etkileyerek baş etmeyi ve bireyin objektif gerilimlerin ciddiyetini bilişsel olarak azaltma becerisini etkileyebilmektedir. Ayrıca, bireyin neyin kötü olup olmadığına ilişkin

inançlarını etkileyerek bireyin belirli gerilimlere duyarlılığını da etkilemektedir. Bunun yanı sıra, belirli sosyal çevreler, suç içermeyen şekilde davranışsal baş etme yolları izlemeyi zorlaştırabilmektedir (Agnew, 1992). Dolayısıyla, kapsamlı konvansiyonel sosyal desteği olan ergenlerin, objektif gerilimlere suç içermeyen şekilde daha iyi yanıt verebilmeleri beklenmektedir (Agnew, 1992). Ayrıca, birey olumlu benlik kavramı ve problem çözme becerilerini de içeren öz yeterlilik gibi etkili baş etme mekanizmaları ile donatıldığında, gerilimlerin başarılı bir şekilde yönetilebileceği ileri sürülmektedir (Agnew, 1992).

Ergenler, gerilimler ile suç yoluyla baş etmeye, yetişkinlerden daha eğilimlidirler (Agnew, 2006). Ergenin suç içeren ya da içermeyen baş etme yollarına başvurması, sosyal etkilerin yanı sıra ergenin yatkınlığı ile de ilişkilidir. Bu yatkınlık, belirli yaradılıştan gelen değişkenler (Tonry ve ark., 1991), ergenin önceki öğrenme geçmişi, özellikle de geçmişte suçun pekiştirilme oranı (Bandura, 1973; Berkowitz, 1982; akt. Agnew, 1992) ve ergenin, özellikle provokasyonlara verilecek uygun yanıtı tanımlayan kurallara ilişkin inançlarının (Bernard, 1990) bir fonksiyonudur.

Bu faktörlerin birçoğunu etkileyen anahtar bir değişken de suçlu akranlar ile ilişkilerdir. Agnew (1992), suçlu akranlar ile ilişki kuran ergenlerin, suç modellerine ve inançlarına maruz kalmaları ve suç yönünde pekiştirilmelerinin daha olası olmasının, suçlu akranların, ergenin zorlukları başkalarına atfetme olasılığını arttırmasından kaynaklanabileceğine işaret etmiştir. Belirli koşullar altında, zorluk yaşantısı, suç işleme lehine inançlara yol açabilmekte, ergenlerin suçlu akran grupları oluşturmalarına veya bu gruplara katılmalarına ve kendi badirelerinden dolayı başkalarını suçlamalarına sebep olabilmektedir.

Agnew, daha önce, bireyin gerilime kriminal bir şekilde tepki verip vermemesinin büyük ölçüde bireyin özelliklerinin bir fonksiyonu olduğunu ileri sürmüştü, daha sonra bireyin gerilime tepkisinin hem bireyin özelliklerinin hem de deneyimlenen gerilimin özelliklerinin bir fonksiyonu olduğunu savunmuştur (Agnew, 2006). Yapılan çalışmalar, ekonomik yoksunluğun suça yol açmasının toplumda eşitsizlik düzeyi yüksek olduğunda daha olası olduğunu ortaya koymuştur (Agnew, 2006; Bernberg ve ark., 2009). Yüksek düzeyde eşitsizlik, göreceli yoksunluk duygusuna sebep olmakta, bu da suça yol açan öfke ve engellenme duygularını ortaya

çıkarmaktadır. Ayrıca, ihtiyaçları karşılamak ve başkalarının mali yükümlülüklerini yerine getirmekten doğrudan sorumlu olmalarına bağlı olarak, sosyo-ekonomik düzey göstergeleri ve suç arasındaki korelasyonun, yetişkinler arasında ergenlere nazaran daha güçlü olduğu görülmüştür (Hagan, 1999).

I.4.3. BAŞA ÇIKMA VE SUÇ DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Suça yönelmeyi ortaya çıkaran kişilik ve çevresel özelliklerin yanı sıra, suça sürüklenen ergenlerin stres düzeyleri ve kullandıkları başa çıkma örüntüleri de çocuk suçluluğu ile ilgili araştırmalara konu olmuştur. Suçluluk ve Sosyal Hizmetler Çalışma Grubu Raporu'na (Feyzioğlu, 2008) göre de, bireyler sorunlarıyla başa çıkma konusundaki yetersizlikleri ya da sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisiyle suça yönelmektedir. Problem, temelde, bireyin hedefe ulaşmada engellenme ile karşılaştığı bir çatışma durumudur. Böyle bir durumda problem çözme, engeli aşmanın en iyi yolunu bulmayı içerir. Buna karşılık, elde edilen bulgular, suça yönelen ergenlerin yaşamlarındaki stres etkenleri karşısında uygun başa çıkma yöntemleri kullan(a)madıklarını ortaya koymaktadır (Çelik, 2006).

Ergenlerin stresle başa çıkmak için yöneldikleri bazı davranışlar olumsuz sonuçlar yaratabilmekte, stresle başa çıkma konusundaki zorluklar, gerek davranışsal (dürtüsellik, saldırganlık ve suç kabul edilen davranışlar, vb.) gerekse duygusal boyutlarda (kaygı, depresyon, somatik şikayetler, vb.) olumsuz sonuçlara neden olmaktadır (Basut ve Erden, 2005). Yapılan çalışmalarda genel olarak, suça yönelen ergen gruplarında aktif başa çıkmanın daha az başvurulan bir başa çıkma tarzı olduğu bulgulanmıştır (örn. Recklitis ve Noam, 1999; Ruchkin ve ark., 1999; Ruchkin ve ark. 2000). Ruchkin ve ark. (1999, 2000), suçlu ergenlerin bilişsel ve davranışsal kaçınmayı karşılaştırma gruplarına göre daha çok kullandıklarını, Recklitis ve Noam (1999) da yine aynı şekilde stresten pasif olarak çekilmeyi içeren başa çıkma davranışlarının ya da stresten dikkatini uzaklaştırmak gibi davranışların, suçlu ergen grubunda görülen özellikler olduğunu bildirmektedir. Ayrıca, bu dönemde özellikle önem kazanan akran grubu, aynı zamanda ergenin rahatlama ve sorunlardan uzaklaşma aracı olarak madde kullanımına yönelmesinde önemli bir etken olabilmektedir (Johnson ve Pandina, 1991; Siqueira ve ark., 2000; Holahan ve ark., 2001; Kuposov ve ark., 2002).

I.5. DÜŞMANCA NİYET YÜKLEME YANLILIĞI

I.5.1. DÜŞMANCA NİYET YÜKLEME YANLILIĞIYLA İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Yükleme (atıf), “bir kişinin (gözlemci) kendisinin veya bir diğerrinin (aktör) davranışlarını ya da duygularını açıklama sürecidir” (Bilgin, 2003). Bireylerin, diğerr insanların davranışlarına yönelik yaptıkları nedensel yüklemeler, bu yüklemeler doğrultusunda davranmalarına ve bu vasıtaıyla karşılarındaki kişinin davranışlarını kontrol etmeye çalışmalarına neden olduğu için, kişilerarası ilişkilerde insanların birbirlerini algılayış şekilleri, aralarındaki ilişkiyi büyük ölçüde etkilemektedir.

Sosyal psikolojik araştırmalar, atıf biçimlerini içsellik/dışsallık, değişmezlik/değişebilirlik, genellik/özellik olmak üzere üç ana boyutta ele almaktadır: (Vázquez ve ark., 2001). İçsel/dışsal atıflar, kişinin yaşadığı olayları kendinin dışındaki faktörlere (diğerr insanlar, kader, vb.) ya da genetik olarak geçen veya yaşamlarında geliştirdikleri içsel faktörlere (zeka, belirli beceriler, vb.) atfetmelerine gönderir. Değişmezlik/değişebilirlik, devam etmesi beklenen (sabit) veya geçici olarak görülen (sabit olmayan) nedenleri kapsar. Örneğin, eğer öğrenci düşük notlarını zeka düzeyinin düşüklüğüne bağlıyorsa, sabit; sınavdan önceki gün yeterince uyumamasına bağlıyorsa, sabit olmayan bir nedensel faktör devrededir. Genel atıflar, olay için algılanan nedenin diğerr ortamlarda da geçerli olması ile ilişkilidir. Eğer birey nedenin sadece belli bir duruma özgü olduğunu düşünüyorsa, bu da özellik olarak tanımlanmaktadır. Örneğin sınavdan başarısız olma durumu zeka gibi daha genel bir yapıya bağlanıyorsa genel yükleme; matematik yeteneğinin olmaması gibi daha sınırlı bir yapıya bağlanıyorsa özel yükleme yapıyor olacaktır. Yapılan araştırmalar, kişi negatif olayların içsel, sabit ve genel koşullardan, pozitif olayların ise dışsal, değişebilir ve özel koşullardan kaynaklandığı şeklinde bir açıklamaya gittiğinde, negatif açıklama biçimlerini kullandığını ortaya koymaktadır. Pozitif açıklama biçimi ise tam tersidir.

Çevredeki yaşam olaylarına ilişkin yapılan yüklemelerin niteliği, başa çıkma stratejileri üzerinde de etkilidir. Yapılan çalışmalar, olumsuz yaşam olayları ya da başarısızlıklar ile ilgili olarak yapılan içsel, değişmez ve genel nedensel yüklemelerin problem odaklı baş etme stratejileri ile negatif yönde, duygu odaklı başa çıkma

stratejileri ile ise pozitif yönde bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir (Hoffmann ve Spence, 2010).

Davranışların nedenleri ve niyetler ile ilgili yapılan yordamalar bireylerarası farklılıklar göstermektedir. Bazı bireyler olumluluk yanlılığı olarak adlandırılan bir eğilime sahipken, diğer bireyler olumsuz yüklemde bulunma eğilimindedirler. Olumluluk yanlılığı gösteren bireyler, nedensel yüklemde bulunur veya niyeti yordarlarken, olumlu sonuçları kasıtlı olarak, olumsuz sonuçları ise istemeden yapılmış gibi algırlar. Olumsuz yüklemde bulunma eğilimi ya da düşmanca yüklemde bulunma yanlılığı ise, diğer insanların davranışlarında bir belirsizlik söz konusu olduğu durumlarda, onların davranışlarının düşmanca bir niyetten kaynaklandığı veya diğer insanların davranışlarının olumsuz sonuçlarının kasıtlı olarak ortaya çıktığını düşünme eğilimine işaret eder (Aktaş, 2001; Aydın ve Markova, 1979). Düşmanca yükleme yanlılığı, kişilerin, özellikle çocuk ve ergenlerin, duyusal bilgiyi işleme biçimlerine ilişkin araştırmalardan kaynağını almış olup, “sosyal durum belirsiz ya da zararsız olduğunda bile, başkalarının davranışlarına düşmanca bir niyet yükleme eğilimi” olarak tanımlanmıştır (Godleski ve Ostrov, 2010).

Bu noktada, yüklemenin, suçlama (blame) ile arasındaki farka değinmek gerekmektedir. Yükleme ya da açıklama biçimi, insanların, diğerleri ile olan etkileşimleri ve karşılaştıkları durumları yorumlamaya çalıştıkları tüm ya da çoğu boyutu etkileyen genel bir kognitif yönelime göndermektedir. Suçlama ise, spesifik olarak kusurluluğa odaklanmakta olup, ciddi bir durum söz konusu olduğunda, olayın yüklendiği kişi hazır bulunduğu ve farz edilen kurban, failin o eylemin ciddi olduğunu bilmesi gerektiği şeklinde yargılamada bulunduğu, düşmanca veya negatif bir tepki doğurması özellikle olasıdır (Hall ve ark., 2003; Tennen ve Affleck, 1990).

Gözlenen davranışların nedenleri hakkındaki bilginin yeterince açık olmaması durumunda, bu yanlılık nedensel yüklemeleri daha çok etkilemekte olup, iki farklı şekilde ortaya çıkması mümkündür. İlk olarak, olumsuz bir davranışın hem kişisel hem de kişisel olmayan nedensellik (Heider, 1958) açıklanmasının mümkün olduğu durumlarda, daha ziyade kişiye atıf yapılması tercih edilir. İkinci olarak ise, henüz tamamlanmış bir davranışın hem iyi hem de kötü niyet ile başlatıldığını düşünmenin mümkün olduğu durum ya da ortamlarda, davranışa daha çok kötü niyet yükleme eğilimi gösterilir (Aktaş ve ark., 2005). Dolayısıyla, düşmanca atıfta bulunma eğilimi

yüksek olan bireylerin, diğerlerinin herhangi bir kışkırtıcı ya da belirsiz davranışını kasıtlı olarak veya kötü niyetle yapılmış olarak algılamaları ve bu doğrultuda, kimi zaman saldırganlık da içeren şekilde olumsuz tepki vermeleri daha olasıdır (Aydın ve Markova, 1979). Saldırgan davranışta bulunma eğilimi yüksek çocuklarla yürütülen araştırmalarda, bu çocukların etkileşimde bulundukları kişinin niyetinin hem iyi hem de tehdit edici olarak yorumlanabileceği belirsizlik durumlarında daha fazla düşmanca yüklemde bulunma eğilimi gösterdikleri ve buna bağlı olarak da daha yüksek oranda düşmanca tepkiler verdikleri bulunmuştur (Dodge ve Coie, 1987; Dodge ve ark., 1990; Dodge ve Somberg, 1987; Dodge, 2006). Bu durum, çocuklarda ve ergenlerde suç davranışlarıyla düşmanca niyet yükleme eğilimleri arasında bir ilişkinin olabileceğini düşündürmektedir. Düşmanca niyet yükleme eğiliminin yüksek olmasının, özellikle kişiye yönelik suçlar (yaralama, vb) açısından suça sürüklenmede bir risk teşkil edebileceğini varsaymak mümkün görünmektedir. Nitekim yapılan çalışmalarda, niyetle ilgili bir belirsizliğin söz konusu olduğu ve davranışın sonucunun olumsuz olduğu durumlarda, çocuklarda saldırgan davranışın nedeni olarak düşmanca yükleme yanlışlığının olduğunu gösteren çeşitli bulgular elde edilmiştir (Aydın ve Markova, 1979; Aktaş, 2001; Crick ve Dodge, 1994; Dodge ve ark., 1990). Kışkırtıcı bir şekilde davranan kişinin davranışı kasıtlı yapılmış ve zarar verici olarak algılandığı zaman, saldırgan içerikli davranışın görülme olasılığı daha fazladır ve bu davranış, kendilerine kasıtlı bir biçimde olumsuz davrandığını düşündükleri kişiye aynı şekilde karşılık verme yoluyla bir misilleme eğilimi yaratmaktadır (Aktaş, 2001). Bununla birlikte, çocuk, karşıdaki kişinin belirsiz davranışlarına olumsuz niyet yükleyerek saldırgan bir şekilde davrandığında karşıdaki kişinin de benzer biçimde davranması olası olup, bu da, ergenin belirsiz durumlarda suçu dışsallaştırma ve düşmanca niyet yükleme eğilimini sürdürmesine, hatta bunun artmasına neden olur. Bu durumda, olumsuz niyet yükleyen çocuğun düşüncesi “kendini gerçekleştiren kehanet”e dönüşecek ve böylece kısır bir döngü içinde saldırgan çocukların olumsuz niyet yükleyerek başlattıkları saldırgan içerikli etkileşim sürüp gidecektir (Crick ve Dodge, 1996). Dolayısıyla, burada karşılıklı bir mekanizmanın işliyor olduğunu ve bu nedenle, yükleme yanlışlığının kendini gerçekleştirme eğiliminde olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Araştırmacılar, düşmanca yükleme yanlışlığının, öfkeyle oluşan tepkisel saldırganlığı (Dodge ve Coie, 1987) ve şiddet içerikli suçları yordadığını ortaya koymuştur (Dodge

ve ark., 1990). Suçlu gruplar ile yapılan çalışmalar, en ciddi suçları işleyenlerin suç davranışları nedeniyle kurbanlarını ya da toplumu suçlama eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur (Gudjonsson ve Sigurdsson, 2007). Bu nedenle, dışsal atıfların şans ya da kaderi mi içerdiğinin, yoksa gencin karşılaştığı belirli kişilere mi yüklendiğinin ayırt edilmesi önemlidir.

Araştırmalar, saldırgan çocukların saldırgan olmayan çocuklara kıyasla daha fazla olumsuz niyet yüklemelerinin nedenini, sosyal ilişkilerinin niteliğine bağlamaktadır. Aydın ve Markova'nın (1979) çalışmasına göre, genelde sosyal ilişkilerinde başarısız olan, bir başka deyişle popüler olmayan çocuklar, belirsizliğin söz konusu olduğu durumlarda diğer çocuğun davranışına kişisel ve olumsuz niyet yükleme eğilimi göstermişlerdir. Benzer şekilde, Dodge ve ark. da genellikle diğer kişiler ile olumlu, sevecen ilişkiler kuramamış, sosyal açıdan uyumsuz, reddedilen ya da ıslahevlerinde bulunan çocukların ve gençlerin, belirsizliğin söz konusu olduğu durumlarda, olumsuz sonuçlanan davranışlarda bulunanlarla ilgili olarak düşmanca yüklemede bulunma eğiliminde olduklarını ve onlara saldırgan bir şekilde tepkide bulunduklarını ortaya koymuşlardır (Dodge ve ark., 1990; Dodge ve Frame, 1982; Dodge ve Somberg, 1987).

Yükleme ve karar verme gibi bilişsel süreçlerle ilgili yapılan çalışmalar, bireylerin bilgi sağlayıcı uyarıcıya sistematik bir şekilde tepki göstermesini ele alan, genel bir bilgi işleme süreci modelinin geliştirilmesine yol açmıştır. Sosyal bilgi işleme modeline göre, çocukların sosyal durumlarda nasıl algıladıkları, yorumladıkları ve karar verdikleri, belirli ardışık işleme adımları tarafından kontrol edilmektedir (Godleski ve Ostrov, 2010). Bu adımlar, sosyal ipuçlarının kodlanmasını ve yorumlanmasını, hedeflerin belirlenmesini, diğer seçeneklerin gözden geçirilmesini ve bu seçenekler arasından eleme yapılarak en uygun seçeneğin belirlenmesini ve bu seçeneğin uygulanmasını içermektedir (Crick ve Dodge, 1994, 1996). Her bir adımdaki işleyişin, kişinin belirli bir durumda nasıl davranacağını ve olumsuz davranışta bulunup bulunmayacağını etkileyeceği varsayılmaktadır. Düşmanca yükleme yanlılığının da, modelin ikinci basamağındaki paternden, yani sosyal ipuçlarının yanlış yorumlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Crick ve Dodge, 1996). Buna göre, genel olarak, bu çocuklar, yeterince üzerinde düşünmeden, hızlı bir şekilde, diğerlerinin

düşmanca niyetlerinin olduğu yönünde bir sonuca varma eğilimindedirler. Buna karşılık, bazı çalışmalar ise, ergenlerin saldırgan davranışlarının sosyal bilgi işleme sürecinin daha ziyade son aşamaları ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Pornari ve Wood (2009), orta öğretim kurumlarına devam eden ergenlerde akran zorbalığı ve düşmanca niyet yükleme yanlılıkları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, akranlarına zorbalık yapan ergenlerin, kendilerine verilen sosyal ipuçlarını yorumlamada herhangi bir eksiklik ya da hataları bulunmadığını, ancak saldırgan davranışlarının sonucunda olumlu kazançlar elde edebilecekleri beklentisinde olduklarını ortaya koymuştur.

Sosyal bilgi işleme ve genel saldırganlık ilişkisini inceleyen araştırmalar ise, saldırgan çocukların sosyal bilişlerinin yanlı olduğunu, akranlarının davranışlarına fazlaca düşmanca niyet yükleme eğiliminde olduklarını ve bu eğilimin düşmanca bir niyet yüklemeyi gerektirmeyen bir durumda bile kendini gösterdiğini, ayrıca, düşmanca niyet yükleme yanlılığının saldırgan çocuklarda öç alıcı saldırgan davranışlara doğrudan aracılık ettiğini ortaya koymuştur (Dodge ve Frame, 1982).

Dodge ve Coie (1987) daha sonra, düşmanca niyet yükleme eğiliminin amaçlı saldırganlıktan ziyadei tepkisel saldırganlık ile daha fazla ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir. Onlara göre, diğerlerinin kışkırtıcı herhangi bir davranışının düşmanca bir niyetle yapıldığı yönündeki değerlendirmeler, tehdit algısı yaratmaktadır; buna eşlik eden öfke deneyimi bireyi öç almaya itmekte ve saldırganlığa yol açmaktadır. Bir başka deyişle, tepkisel saldırganlık olarak adlandırılan bu tür saldırganlık, algılanan tehdit edici uyarıcıya karşı bir savunma niteliğinde olup, bir amaca değil, algılanan tehdidin azaltılmasına yöneliktir. Yapılan çalışmalarda, düşmanca yükleme yanlılığının, çocuklar, ergenler ve yetişkinlerde tepkisel saldırganlık ile ilişkili olduğunu destekler bulgular elde edilmiştir (örn. Bailey ve Ostrov, 2008; Coie ve ark., 1991; Crick ve Dodge, 1994, 1996; Dodge ve Coie, 1987). Öte yandan, amaçlı saldırganlık olarak adlandırılan zorlama, baskınlık kurma, zorbalık ve araçsal saldırganlık gibi davranışlar daha ziyade doğrudan bir kışkırtma olmadan ortaya çıkmaktadır. Burada saldırganlık kişi için olumlu birtakım sonuçlara ulaşmanın geçerli bir yolu olarak değerlendirilmekte ve bu sonuçlara ulaşmak için saldırganlık ortaya çıkmakta olup, yazarlara göre, düşmanca niyet yükleme yanlılığı saldırganlığın bu türüyle bağlantılı değildir. Ayrıca,

ergenler ile yapılan bir başka çalışmada (Möller ve Krahé, 2009) düşmanca yükleme yanlılığının ilişkisel saldırganlığın kullanımını yordadığı bulunmuştur. Buna karşılık, bazı çalışmalarda, (Fassnacht, 2013; Marsee ve Frick, 2007), düşmanca yükleme yanlılığının saldırganlığın hiçbir alt türü ile ilişkili olmadığı bulunmuştur. Bu noktada, araştırmacılar, düşmanca yükleme yanlılığını ölçmek için kullanılan vinyetlerin yüksek düzeyde şiddete maruz kalma ihtimali daha yüksek olan, ekonomik olarak dezavantajlı bir arkaplandan gelen ya da saldırganlığı kabul edilebilir bir çatışma çözme biçimi olarak gören azınlık grupları için uygun olmayabileceğini, başka bazı örneklemeler için daha uygun olabileceğini ifade etmişlerdir.

Fassnacht (2013) sosyal zekanın düşmanca yükleme yanlılığı ile negatif korelasyon gösterdiğini bulmuştur. Bu da sosyal zekanın düşük olmasının, kişinin diğerlerinin niyetlerini doğru şekilde anlayamaması nedeniyle, belirsiz eylemlere daha fazla düşmanca niyet yüklemelerine neden olduğuna işaret etmektedir. Buna göre, sosyal zeka arttıkça, kişi belirsiz durumu açıklayabilecek başka sebeplerin de olabileceğini fark edebilmektedir.

Güven (2011), Osmaniye Çocuk Mahkemesi'nde yargılanan suça sürüklenen çocuklar ile yaptığı çalışmada, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş çocuklar arasında, düşmanca niyet yükleme yanlılığı, olumsuz niyet yükleme yanlılığı, kişisel nedensellik yükleme yanlılığı, ebeveynlerinden fiziksel/sözel ceza görüp görmemeleri ve aile bireylerinde suç davranışının görülüp görülmemesi açısından anlamlı farklılaşma olduğunu bulmuştur. Çalışmada, suça sürüklenen ergenlerin suça karışmamış ergenlere göre olumsuz niyet yükleme yanlılığı ve kişisel nedensellik yükleme yanlılığının daha yüksek olduğu, daha fazla düşmanca niyet yükleme yanlılığında oldukları görülmüştür.

1.5.2. GERİLİM VE DÜŞMANCA NİYET YÜKLEME YANLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hoffmann ve Spence (2010), düşmanca niyet yükleme yanlılığını, gerilim ve atıfların bazı gençleri öfke, agresyon ve suç davranışına nasıl yönlendirdiğini anlayabilmemiz için umut vaat verici bir kavram olarak nitelendirmiştir.

Agnew'e (2001) göre, gerilim ve suç davranışı arasındaki önemli anahtar duygu öfkedir. Öfke duygusu, ergeni suç davranışı yoluyla değerli uyarınları koruma veya yeniden kazanma girişimlerine motive edebilir (Brezina, 1996) ve ayrıca otonomiye

yönelik bir tehdit nedeniyle de tetiklenebilir, ki genç yasadışı araçlar vasıtasıyla bu otonomiye yeniden kurmaya çalışır (Brezina, 2000). Çeşitli başa çıkma mekanizmaları (benlik saygısı, benlik kontrolü, sosyal destek, vb.) öfkenin ortaya çıkma olasılığını azaltabilmekle birlikte, negatif duyguları arttıran anahtar bir faktör, ergenin stresli durum için diğer kişileri suçlamasıdır (Agnew, 1992). Agnew (1992), Genel Gerilim Teorisinin anahtar bir bileşeni olan öfkenin, ergenler yaşadıkları olumsuzlukların sebebini dışsallaştırdıklarında ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Sykes and Matza (1957; akt. Hoffmann ve Spence, 2010) da, suç davranışının sıklıkla nedensel faktörlerin başkalarına veya gencin yaşamındaki kontrol edilemez olaylara yüklenmesi yoluyla “nötralize” edildiklerini ileri sürmüşlerdir. Bu, gerilimi dışsal bir ajana (ebeveyn, öğretmen, ekonomik dezavantajlar, vb.) yükleyen bir ergenin, öfkelenmesinin ve dolayısıyla suç davranışına yol açabilecek sert ve ani çıkışlarda bulunmasının daha olası olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, dışsallaştırılan sorumluluk, Genel Gerilim Teorisinde anahtar aracı değişkenlerden biri görünmektedir (Hoffmann ve Spence, 2010). Bununla birlikte, Genel Gerilim Teorisine ilişkin araştırmalarda nedensel yüklemelerin aracı rolü ihmal edilmiştir (Hoffmann ve Spence, 2010). Cloward ve Ohlin (1960; akt. Hoffmann ve Spence, 2010), gerilim, genç, kendi olumsuz deneyimlerinden dolayı başkalarını suçladığında özellikle suç davranışına yol açacağını, bu kişilerin yabancılaşıma, konvansiyonel sosyal normları meşru görmeme ve değer verdikleri kaynaklara ulaşmak için alternatif yollar bulma eğilimi gösterdiklerini ileri sürmüştür. Bu alternatif yollar da çoğunlukla suç davranışını içermektedir.

Negatif durumların suçunu başkalarına atfetmek, durum ister pozitif değerli uyaranlara ulaşamama, ister pozitif değerli uyaranların kaybı ya da negatif uyaran sunumu olsun, gerilimden öfkeye giden yolda önemli ve sıklıkla da gerekli bir koşuldur. Kişi negatif olayları, başka kişilerin davranışlarının doğrudan bir sonucu olarak değerlendirdiğinde, bir başka deyişle, suçlama/kusurluluk doğrudan bir başkasına yüklenebildiğinde, ardından saldırgan davranış gelme olasılığı artmaktadır (Fondacaro ve Heller, 1990; Powell ve Rosén, 1999). Yapılan çalışmalar ayrıca, suç başkalarına atfedildiğinde, öfke duygusunun da ortaya çıktığını ortaya koymuştur (Berkowitz ve Harmon-Jones, 2004; Bernard, 1990). Eğer kusur başka kişi veya gruplara atfedilemiyorsa, negatif durumun öfke ile sonuçlanması çok daha az olasıdır (Hoffmann ve Spence, 2010). Bu, zayıf bir başa çıkma veya düşük benlik kontrolünden farklı bir

durumu içermektedir. Daha ziyade, gencin sahip olduğu yüklemeye yanlılığı, yaşamındaki olumsuz olayları yorumlama biçimini etkileyerek, gerilim, öfke ve suç arasındaki ilişkiyi belirlemektedir. Belirgin ya da kontrol edilebilir olmayan gerilimler, yüklemeye yanlılığı olan kişi tarafından, düşmanca bir çevrenin parçası olarak algılandığında, kişinin tepkisi de öfke ve engellenme hissine, sonrasında da suç veya saldırgan eyleme yol açma eğilimindedir. Buna karşılık, bu yüklemeye yanlılığında bulunmayan ergenler için, öfkenin ortaya çıkması daha az olasıdır ve gerilim depresyon, disfori, anksiyete ve içe çekilme gibi başka çıktılara yönlendirilme eğilimindedir. Bu da, saldırgan formda olmamakla birlikte, madde kullanımı gibi bir takım suç davranışlarına sevk edebilmektedir (Hoffmann ve Spence, 2010).

Dodge (2006) ve Dodge ve ark. (1990), bu yanlılığın kaynağının, nörolojik fonksiyonlar, çocukluktaki travmatik yaşantılar, özellikle fiziksel ve duygusal istismar ve ebeveynler ve diğer önemli kişiler ile güvenli bağlanma geliştirememeden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla istismar ve daha sonra ergenlik döneminde ortaya çıkan suç davranışı arasındaki bağlantının düşmanca niyet yüklemeye yanlılığı tarafından aracılık edildiği varsayılmaktadır. Objektif olarak gerilim şeklinde tanımlanan bir deneyim dahi olsa, deneyimin ergen tarafından yorumlanış biçimi asıl etkiyi yaratmaktadır. Örneğin, öğrenci düşük bir not aldığı için zor sorular sorduğu için öğretmeni mi, yeterince çalışmamasından dolayı kendisini mi, yoksa ders çalışmasına engel olduğu için evdeki küçük kardeşini mi suçlamaktadır? Deneyimin yorumlanması, ergenin, kader, şans ya da kişisel özelliklerin aksine, diğer kişileri deneyimin sebebi olarak tanımladığı bir atıf biçimi sergileyip sergilememesinden oldukça etkilenmektedir ve Hoffmann ve Spence (2010), düşmanca niyet yüklemeye yanlılığının bu bağlantıları açıklamak için önemli bir kavram olduğunu, bazı gençler gerilime öfke ile tepki verirken, niçin diğerlerinin farklı yollar izlediklerini anlamada atıf biçimlerinin anahtar bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Ancak, kişinin gerilimle ilişkili deneyimler için kimi suçladığı, öfke ve sonrasında suç davranışı ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağını belirlemede önemlidir. Hoffmann ve Spence'e (2010) göre, sorumluluğun dışsallaştırılması ve daha genel olarak atıf kavramı, genelde kriminolojik teorilerde, özelde de Genel Gerilim Teorisinde yeterince ele alınmamıştır.

Peki neden kaderi, kötü talihi ya da kişinin kendi sınırlılıklarını suçlamasındansa, başkalarını suçlamak öfkeye ve saldırgan tepkilere neden olmaktadır?

Çalışmalar, bu sürece ilişkin üç spesifik etki tespit etmiştir: 1. Başkalarını suçlamak, problem çözme gibi adaptif başetme stratejilerinin kullanımını engeller. 2. Zarar gören kişinin diğerlerinin pozitif dünya görüşlerine ve algılarına karşı çıkmalarına neden olur. 3. Diğer kişilere duyulan güveni negatif olarak etkilediği için, mevcut sosyal destek kaynaklarından yararlanmayı zorlaştırır (Hall ve ark., 2003; Tennen ve Affleck, 1990).

Çalışmalar, stresli yaşam olayları yaşayanlar da dahil, suça sürüklenme açısından risk altındaki birçok gencin yaşadıkları durumu kontrol etmeye çalıştıklarını ve yaşamları üzerinde bir kontrol duygusu edinmek için hatalı davranışlara başvurdıklarını ortaya koymaktadır (Agnew, 1984; Brezina, 2008). Genel gerilim teorisi açısından, kötü deneyimler genellikle olumsuz yorumlandıkları ve kontrol veya yeterlik duygularını tehdit ettiği için düşmanca yükleme yanlılığı ile ilişkilidir. Düşmanca yükleme yanlılığı olan gençler özellikle, bu deneyimleri adaletsiz ve nedensiz olarak değerlendirme eğilimindedir. Otonomi ve yetkinlik duyguları tehdit edildiğinde, hostile ve saldırganlık aracılığı ile kontrol aramaları olasıdır. Bu tür tepkiler, kontrol kazanabildikleri ve öz yeterlik duygularını yeniden edinebildiklerini hissetmelerine yardım etmektedir (Hoffmann ve Spence, 2010).

BÖLÜM II

YÖNTEM

II.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma, Genel Gerilim, Bağlanma, Stresle Başa Çıkma ve Yükleme kuramları çerçevesinde hareket ederek, ergenlerin suça sürüklenmesinde etkili olan sosyal psikolojik faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çocuk adalet sisteminin formel olarak içine girerek sistemin aktörleri ile birebir temas etmiş olan cezaevindeki ergenlerin suça sürüklenmelerine etki eden temel gerilim noktalarının belirlenmesi, bu gerilim faktörleri içerisinde bağlanma ve yükleme eğilimlerinin değerlendirilmesi, tüm bu faktörler dahilinde ergenin başa çıkma tarzlarını nasıl yapılandığına anlaşılmaması ve bu verilerin örgün öğrenimini sürdürmekte olan ergenler ile karşılaştırılması hedeflenmiştir.

II.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada, 15- 18 yaşları arasındaki ergenlerin suça sürüklenmelerindeki sosyal psikolojik faktörleri incelemek amacıyla karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Tarama modelleri, geçmişte ve halen var olan bir durumu, olduğu şekliyle betimlemeye çalışan yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olay, birey veya durum, kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Araştırmanın konusu ve çerçevesi tanımlandıktan sonra, bunu değiştirme ve etiketleme çabası içine girilmez. İlişkisel tarama modelleri ise, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan modellerdir. Tarama yolu ile bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz. Ancak o yönde verdiği ipuçları ile, bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir (Karasar, 1994).

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında, öncelikle, İzmir Aliğa Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara Çocuk Eğitim Evi'nde uygulama yapılabilmesi için Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Çocuk Gözetim Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu'ndan ve İzmir ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde uygulama yapılabilmesi için İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve İzmir İli Valiliği'nden gerekli izinler alınmıştır.

Cezaevlerinde suça sürüklenen çocuklara, grup eğitim odalarında, her defasında tek bir ünite (koğuş) olacak şekilde grup olarak uygulama yapılmıştır. Üniteler 1-10 kişi arasında değişmekte olup, uygulama 20-90 dk aralığında sürmüştür. Ankara Çocuk Eğitim Evi'nde yine kurumun grup eğitim odasında, 3-15 kişi arasında değişen gruplar ile uygulama yapılmış, uygulama 20-90 dk sürmüştür. Ceza İnfaz Kurumlarında okuma-yazma bilmeyen veya soruları kavrama güçlüğü çeken çocukların formları bireysel görüşme ile araştırmacı tarafından doldurulmuştur. Okullarda ise okul yönetiminin uygun gördüğü derslerde öğrencilere ölçekler toplu olarak uygulanmış, uygulamalar 20-35 dk sürmüştür.

Uygulamaya geçilmeden önce, araştırmaya katılacak olan ergenlere araştırmanın amacı ve veri toplama araçlarının nasıl cevaplandırılacağı konularında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca, katılımcıların uygulama sırasında sordukları sorular da araştırmacı tarafından cevaplandırılmıştır. Öğrencilerin cevaplarının gizli tutulacağı, kişisel bir değerlendirme yapılmayacağı ve sadece bu araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiş, uygulamada gönüllülük esas alınmıştır.

II.3. ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini İzmir ve Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında kalmakta olan 14-18 yaş arasındaki suça sürüklenen çocuklar ve 2013-2014 öğretim yılında İzmir ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan liselerde 9., 10. ve 11. sınıflarda eğitim ve öğretimlerine devam eden erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, 2014 yılı içerisinde İzmir Aliğa Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Ankara Çocuk Eğitim Evi'nde kalmakta olan 382 ve İzmir'in dört ana ilçesinde random olarak seçilen 5 lisede (Bornova Çimentaş Anadolu Lisesi, Bornova Altay Ticaret Meslek Lisesi, Buca Gürçeşme Anadolu Lisesi, Karşıyaka Necip Demir Ticaret Meslek Lisesi ve Konak Çınarlı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi) 9., 10. ve 11. sınıflarda öğrenim görmekte olan 269 öğrenci oluşturmaktadır. Okul örnekleminde 1 katılımcı daha önce cezaevinde bulunduğunu, 31 katılımcı da daha önce suça karıştıklarını ifade ettiği için örneklemden çıkarılmış, analizler okul örnekleminde 237 öğrenci ile yürütülmüştür. Örgün Eğitim Kurumu örnekleminin %41'ini (N=96) 9. sınıf, %47'sini (N=112) 10. sınıf, %12'sini (N=29) ise 11. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemin kurumlara göre dağılımı Tablo 1.de verilmiştir.

Tablo 1. Örneklemin kurumlara göre dağılımı

Ceza İnfaz Kurumu	N	%	Örgün Eğitim Kurumu	N	%
İzmir Aliğa Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	114	29.8	Çimentaş Anadolu Lisesi	44	18.6
			Altay Ticaret Meslek Lisesi	43	18.1
Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	176	46.1	Gürçeşme Anadolu Lisesi	48	20.3
			Necip Demir Ticaret Meslek Lisesi	30	12.7
Ankara Çocuk Eğitim Evi	92	24.1	Çınarlı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	72	30.4

Genel örneklemin yaş aralığı 14-18 olup, yaş ortalaması 16.64'tür (Ss=1.02). Ceza İnfaz Kurumu örnekleminin yaş aralığı 14-18, yaş ortalaması 17.03 (Ss=.90), okul örnekleminin ise yaş aralığı 14-18, yaş ortalaması 16,00 (Ss=.86)'dır.

Ceza İnfaz Kurumu örnekleminin %33'ü (N=124) kuruma girmeden önce Ege Bölgesi illerinde yaşadığını, %27'si (N=101) İç Anadolu, %14'ü (N=52) Akdeniz, %11'i (N=41) Güney Doğu Anadolu, %9'u (N=34) Marmara, %4'ü (N=17) Doğu

Anadolu ve %2'si (N=7) Karadeniz Bölgesi illerinde yaşamakta olduğunu ifade etmiştir. Yaşanılan illerde ilk sırayı İzmir almakta, (%25.8, N=97) almakta, onu %10 ile Kayseri (N=39) ve Ankara (N=38), %5.3 ile Diyarbakır (N=20), %4,5 ile Mersin (N=17) ve Adana (N=17), %3,5 ile İstanbul (N=13) izlemektedir. Örgün Eğitim Kurumu örneklemindeki tüm okullar İzmir ilinde yer almaktadır.

II.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

II.4.1. Olumsuz Yaşam Olayları Listesi

Araştırmada temel gerilim faktörlerini tespit etmek amacı literatürden yararlanarak (Muehl, 2006; Akın ve Berkem, 2013) araştırmacı tarafından oluşturulmuş ergenlerin yaşamında önemli olabilecek ve gerilim kaynağı olabilecek olay ve durumları içeren 42 maddelik “Yaşam Olayları Listesi” kullanılmıştır. Listede, Genel Gerilim Kuramı (Agnew, 1992; Agnew, 2006) doğrultusunda, birey ve diğerleri arasındaki birçok negatif ilişki biçimini de kapsayacak ve pozitif uyaranların kaybı ve negatif uyaranların sunulmasını da içerecek şekilde, gencin kendisine, okul ve arkadaş çevresine ve ailesine ait çeşitli olumsuz yaşam olayları yer almaktadır. Katılımcı ergenden listede yer alan olumsuz yaşam olaylarından deneyimlediklerinin yanındaki kutuyu işaretlemesi istenmektedir. Çalışmada işaret konulan olumsuz yaşam olaylarının toplam sayısı ve ilgili olduğu kategorideki toplam sayı ele alınmıştır.

II.4.2. Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği

Delen (2003) tarafından geliştirilen Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan ifadeler (1) Bana Uygun Değil; (2) Bana Kısmen Uygun ve (3) Bana Uygun şeklinde Likert tipi bir derecelendirmeye göre işaretlenmektedir. 11 maddelik ölçeğin 4 maddesi güvenli, 4'ü kaçınan, 3'ü ise kaygılı bağlanmayı ölçmeye yönelik maddelerdir. Güvenli ve kaçınan bağlanmadan alınabilecek puan 3–12, kaygılı bağlanmadan alınabilecek puan ise 3–9 arasında değişmektedir. Öğrenci hangi alt ölçekten en yüksek puanı alırsa, o alt ölçeğin işaret ettiği bağlanma stiline sahip olarak değerlendirilmektedir. Her bir bağlanma tarzı

birbirinden farklı olduğu için, ölçekten alınan toplam puan değerlendirmede kullanılmamaktadır.

Delen (2003) tarafından yapılan Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği Geliştirme çalışması dört aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, ölçek maddeleri kuramsal yapıya uygun olarak yazılıp uzman görüşüne sunulmuş, yapılan değerlendirmeler sonucunda 72 maddelik taslak bir ölçek oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak ölçek 367 kişilik bir örneklem grubuna verilmiş, elde edilen veriler üzerinde açımlayıcı faktör analizi ve varimaks döndürme tekniği uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, daha önceden belirlenen ölçeklere uygun 36 madde ve 3 faktör bulunmuştur. Ölçekte bulunan faktörlerden I.'sinde 13 madde, II.'sinde 13 madde ve III.'sünde de 10 madde yer almıştır. Analizler sonucunda yapılan değerlendirmeler sonucunda, 5 madde daha elenerek 41 maddelik bir ölçek oluşturulmuştur. İkinci aşamada, 41 maddelik ölçeğe ilişkin yapı geçerliği analizlerini yapmak amacıyla 407 kişilik bir öğrenci grubundan veri toplanmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçekte önceden belirlenen ölçütlere uygun 11 madde ve bu maddeleri kapsayan 3 faktör bulunmuştur. Belirlenen ölçütlere uymayan 30 madde herhangi bir faktöre yüklenmediği için ölçekten çıkarılmıştır. Faktörler içerik yönünden incelendiğinde, ilk faktörün bağlanma tarzlarından güvenli bağlanmayı, ikinci faktörün kaçınan bağlanmayı, üçüncü faktörün ise kaygılı bağlanmayı tanımladığı görülmüştür. Buna göre, 11 maddeden 4'ü güvenli bağlanmayı, 4'ü kaçınan bağlanmayı, 3'ü ise kaygılı bağlanmayı tanımlayan maddelerdir. Ölçeğin iç tutarlık güvenirliği için Cronbach Alfa değerleri güvenli bağlanma için .64, kaçınan bağlanma için .58 ve kaygılı bağlanma için ise .51 bulunmuştur. Üçüncü aşamada, ölçüt geçerliliği kapsamında 39 öğrenci ile görüşmeler yapılmış, görüşme sonuçları ile ölçekten alınan puanlar arasında tutarlı sonuçlar olduğu görülmüştür. Son aşamada, test-tekrar test güvenirliği için 78 kişilik öğrenci grubuna üç hafta ara ile ölçek uygulanmıştır. Test-tekrar test güvenirlik katsayıları güvenli bağlanma için .76, kaçınan bağlanma için .83 ve kaygılı bağlanma için .90 olarak bulunmuştur. Yaptığımız bu çalışmada ise, testin güvenirlik katsayısı güvenli bağlanma için .74, kaçınan bağlanma için .61 ve kaygılı bağlanma için .54 olarak bulunmuştur.

II.4.3. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği

Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği, bireylerin genel ya da belirgin stres durumlarıyla başa çıkmada kullandıkları yolları belirleyebilmek amacıyla 1980 yılında Folkman ve Lazarus tarafından “Ways of Coping Inventory” adıyla geliştirilmiş olan 66 maddelik, 4’lü Likert tipi bir ölçektir. Türkçe’ye uyarlanan “SBTÖ”nin ülkemiz için geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Şahin ve Durak (1995) tarafından yapılmıştır.

Ölçeğin Türk kültürüne adaptasyonunda üç farklı çalışma yapılmıştır. İlk çalışmada, Bilkent Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi’nde farklı bölümlerde okuyan 575 öğrenci örneklem grubunu oluşturmuştur. Otuz beş maddelik SBTÖ, iki aşamada faktör analizine tabi tutulmuştur. İlk yapılan faktör analizi sonucunda, toplam varyansın %40,4’ünü açıklayan 8 faktörlük bir yapı ortaya çıkmıştır. Ancak grafik yöntemlere göre, bunların 5 faktöre indirgenebileceği görülmüş ve veriler yeni bir analiz için 5 faktörlü çözüme zorlanmıştır (Şahin ve Durak, 1995). İkinci çalışma, çeşitli özel ve kamu bankalarında çalışmakta olan 426 kişilik örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Temel bileşenler yöntemi ile yapılan faktör analizi sonucunda, toplam varyansın %52,2’sini açıklayan 7 faktör bulunmuş, uygulanan diğer testler sonucunda faktör sayısının 4’e indirgenebileceği görülmüştür (Şahin ve Durak,1995). Üçüncü çalışma ise Ankara’da oturan toplam 232 kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Temel bileşenler yöntemine göre yapılan faktör analizi sonucunda da, özdeğeri 1’in üzerinde olan 5 faktör bulunmuştur (Şahin ve Durak,1995).

Üç farklı örneklem kullanılarak yapılan faktör analizleri sonucunda bu ölçeğin, probleme yönelik aktif/pasif tarzlar ve duygulara yönelik aktif/pasif tarzlar şeklinde ikiye ayrıldığı; bunların kendi içlerinde de; “Kendine Güvenli Yaklaşım” (8, 10, 14, 16, 20, 23, 26); “Çaresiz Yaklaşım” (3, 7, 11, 19, 22, 25, 27, 28); “Boyun Eğici Yaklaşım” (5, 13, 15, 17, 21, 24); “İyimser Yaklaşım” (2, 4, 6, 12, 18); “ Sosyal Destek Arama Yaklaşımı” (1, 9, 29, 30) olmak üzere 5 alt gruptan oluştuğu görülmektedir. Ölçek, 0-3 arasında (“Hiç Uygun Değil” ile “Çok Uygun” arasında) puanlama seçeneği olan toplam 30 maddeden oluşmaktadır. “Sosyal Destek Arama” alt ölçeği puanlarının hesaplanmasında 1. ve 9. maddeler ters puanlanarak hesaplanmaktadır. Her alt ölçeğe ait puanlar ayrı hesaplanmakta, toplam puan ise kullanılmamaktadır. Her bir alt ölçekten

alınan yüksek puan stresle başa çıkmada o tarzın daha fazla kullanıldığına işaret etmektedir (Şahin ve Durak, 1995).

Çalışmalar sonucunda ortaya çıkan alt ölçeklere ait güvenirlik katsayıları aşağıdaki şekildedir:

- Kendine Güvenli Yaklaşım, $\alpha = 0,62$ ile $\alpha = 0,80$ arasında,
- İyimser Yaklaşım, $\alpha = 0,49$ ile $\alpha = 0,68$ arasında,
- Çaresiz Yaklaşım, $\alpha = 0,64$ ile $\alpha = 0,73$ arasında,
- Boyun Eğici Yaklaşım, $\alpha = 0,47$ ile $\alpha = 0,72$ arasında,
- Sosyal Destek Arama Yaklaşımı, $\alpha = 0,45$ ile $\alpha = 0,47$ arasındadır.

Bu çalışmada ise, alt ölçeklere ait güvenirlik katsayıları Kendine Güvenli Yaklaşım için .79, İyimser Yaklaşım için .70, Çaresiz Yaklaşım için .71, Boyun Eğici Yaklaşım için .66, Sosyal Destek Arama Yaklaşımı için .33 olarak bulunmuştur.

II.4.4. Resim Anketi

Ergenlerin yükleme eğilimlerini belirlemek için Aydın (1977) tarafından geliştirilen ve 11 resimden oluşan Resim Anketi kullanılmıştır. Resimlerden 4 tanesi olumsuz bir sonuca kişisel veya kişisel olmayan nedensellik yükleme eğilimini belirlemek için kullanılmaktadır. Bu resimlerin her birinde kazara mı yoksa bilerek mi ortaya çıkarıldığı belli olmayan olumsuz bir durum çizilmiştir. 5 resim ise davranışlara olumlu ya da olumsuz niyet yükleme eğilimini belirlemek amacıyla tasarlanmıştır. Bu resimlerde yer alan kişiler, bir davranışı yapmaya başlamış gibi görünmekte, ancak amaçlarının ne olduğu açıkça belli olmamaktadır. Kalan 2 resimde de hem davranışların olumsuz sonuçlarına kişisel ya da kişisel olmayan nedensellik yükleme hem de davranışlara olumlu ya da olumsuz niyet yükleme eğiliminin incelenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle, 6 tanesi davranışların olumsuz sonuçlarına kişisel ya da kişisel olmayan nedensellik yükleme, 7 tanesi de davranışlara olumlu ya da olumsuz niyet yükleme eğilimi ile ilgili olmak üzere toplam 13 durum oluşturulmaktadır.

Resimlerden 5 tanesi kız ve erkek denekler için ortak olarak kullanılmaktadır. Geri kalan 6 resimde ise karakterler kız denekler için kız, erkek denekler için erkek olarak çizilmiştir.

Resimlerden her birinin yanında o resimde olan olay hakkında bir soru ve sorunun altında cevap seçenekleri bulunmaktadır. Cevap seçeneklerinin sayısı bir resimden diğerine değişmektedir. Denekler tepkilerini cevap seçeneklerinden sadece birini işaretleyerek belirtmektedirler. Yanıtlara -1, 0 ve +1 arasında değişen puanlar verilmektedir. Kişisel-kişisel olmayan nedensellik ile ilgili resimlerde kişisel olmayan nedenselliğe işaret eden yanıtlara ve olumlu-olumsuz niyet yükleme ile ilgili resimlerde olumlu niyete işaret eden yanıtlara +1 puan, kişisel nedensellik ve olumsuz niyete işaret eden yanıtlara -1 puan, herhangi bir tür nedenselliğe ve niyete işaret etmeyen yanıtlara ise 0 puan verilmektedir.

Kişisel-kişisel olmayan nedensellik ve olumlu-olumsuz niyet yükleme ile ilgili resimlere verilen yanıtlardan alınan puanlar ayrı ayrı toplanarak, her denek için biri kişisel-kişisel olmayan nedensellik, diğeri de olumlu-olumsuz niyet yükleme eğilimini gösteren iki puan elde edilmektedir. Ayrıca bu iki puan toplanarak genel bir yükleme eğilimi puanına ulaşılmaktadır. Kişisel-kişisel olmayan nedensellik yükleme eğilimi puanları -6 ile +6, olumsuz-olumlu niyet yükleme eğilimi puanları -7 ile +7, düşmanca olan-olmayan niyet yükleme eğilimi olarak nitelendirilen genel yükleme eğilimi puanları ise -13 ile +13 arasında değişmektedir. Düşük puanlar davranışların olumsuz sonuçlarını kişisel nedensellik ile açıklama ve davranışlara olumsuz niyet yükleme eğilimine, yüksek puanlar ise davranışın olumsuz sonuçlarını kişisel olmayan nedensellik ile açıklama ve davranışlara olumlu niyet yükleme eğilimine işaret etmektedir.

Aydın (1977) davranışların olumsuz sonuçlarını kişisel nedensellik ile açıklama ile davranışlara olumsuz niyet yükleme eğilimlerinin aynı genel yükleme eğiliminin birer parçası olduğu görüşünden hareketle, resim anketinin güvenilirliğini bu iki tür eğilim arasındaki ilişkiye bakarak incelemiş ve bu iki tür eğilimi yansıtan puanlar arasında .73'lük bir korelasyon bulunduğunu bildirmiştir. Ayrıca Aktaş (2001) tarafından yapılan çalışmada, resim anketinin güvenilirliği aynı yol izlenerek incelenmiş ve iki tür yükleme eğilimi puanları arasında .42'lik bir korelasyon bulunduğu saptanmıştır. Güven

(2011) ise, Resim Anketinin güvenilirlik düzeyinin .67 olduğu sonucunu elde etmiştir. Bu çalışmada ise iki alt ölçek arasında .50'lik bir korelasyon bulunmuştur.

II.4.5. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, ailelerinin sosyo-ekonomik durumu, anne ve babalarının eğitim düzeyi, yaşam koşulları ve suç davranışına ilişkin soruların yer aldığı ve araştırma kapsamında oluşturulan 22 soruluk bilgi formudur.

II.5. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 16.0 programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotların (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) yanı sıra niteliksel verilerin karşılaştırılmasında Pearson Ki-Kare testi ve Cramer V analizleri kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup durumunda, parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Bağımsız Örnekler (Independent samples) T Testi kullanılmıştır. Ölçek puanlarının ilişkisinin incelenmesinde Pearson Korelasyon Analizi, çeşitli değişkenlerin başa çıkma tarzlarını yordayıcılığının incelenmesinde Hiyerarşik Regresyon Analizi, nicel değişkenlerin suça sürüklenmede yordayıcılığının incelenmesinde Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Genel güvenilirlik ve alt boyutların güvenilirliği için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlar % 95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Katılımcıların öz anne ve babanın sağ veya vefat etmiş oluşu ya da bu konuda bilgilerinin olup olmaması açısından incelendiğinde, ceza infaz kurumu örnekleminde öz annenin sağ olma oranı %95,3 (N=364), vefat etmiş olma oranı %3 (N=11), katılımcının bu konuda bilgisinin olmaması oranı ise %2'dir; örgün eğitim örnekleminde ise öz annenin sağ olma oranı %97 (N=235) iken, vefat etme oranı %0,4 (N=1) olup, bu katılımcılar arasında öz anneye ilişkin bilgi sahibi olmadığı yanıtını veren katılımcı olmamıştır. Öz babaya ilişkin olarak, ceza infaz kurumu örnekleminde öz babanın sağ olduğu yanıtı %89 (N=338), vefat ettiği yanıtı %9 (N=36) ve bilinmediği yanıtı %2 (N=7) oranında verilmiş olup; örgün eğitim örnekleminin %98'i (N=231) öz babasının sağ olduğunu, %2'si (N=5) vefat ettiğini belirtmiş, yine öz baba hakkında bilgi sahibi olmadığını belirten katılımcı olmamıştır. Katılımcıların öz anne babalarına ilişkin dağılımlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların öz anne babalarına ilişkin dağılımlar

	Öz Anne						Öz Baba					
	Sağ		Vefat etti		Bilmiyorum		Sağ		Vefat etti		Bilmiyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ceza												
İnfaz	364	95,3	11	2,9	7	1,8	338	88,7	36	9,4	7	1,8
Kurumu												
Örgün												
Eğitim	235	99,6	1	0,4	0	0	231	97,9	5	2,1	0	0
Kurumu												

Ceza infaz kurumundaki katılımcıların birlikte yaşadıkları annelerinin % 40 (N=151)'inin ilkokulu tamamlamadığı, %34 (N=128)'ünün ilkokul mezunu olduğu, %21 (N=78)'inin ise ortaokul ve lise düzeyinde eğitim gördüğü, üniversite mezununun olmadığı; babalarının ise %28 (N=105)'inin ilkokulu tamamlamadığı, %33 (N=124)'ünün ilkokul mezunu olduğu, %31 (N=116)'inin ortaokul ve üzeri düzeyde eğitim gördüğü anlaşılmıştır. Örgün eğitim kurumundaki katılımcıların annelerinin sadece %6 (N=15)'sının ilkokulu tamamlamadığı, %33 (N=77)'ünün ilkokul, %60

(N=140)'ının ortaokul ve üzeri düzeyde eğitim gördüğü; babalarının ise %6 (N=14)'sının ilkokulu bitirmediği, %20 (N=46)'sinin ilkokul, %74 (N=173)'ünün ise ortaokul ve üzeri bir kurumdan mezun olduğu görülmüştür. Suça sürüklenmiş ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyinin suça sürüklenmemiş olanlardan daha düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre dağılımları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre dağılımları

		Ceza İnfaz Kurumu		Örgün Eğitim Kurumu				Ceza İnfaz Kurumu		Örgün Eğitim Kurumu	
		N	%	N	%			N	%	N	%
Anne	Okur-yazar değil	111	29,4	6	2,6	Baba	Okur-yazar değil	50	13,5	4	1,7
	Okur-yazar	40	10,6	9	3,8		Okur-yazar	55	14,9	10	4,3
	İlkokul	128	33,9	77	32,8		İlkokul	124	33,5	46	19,7
	Ortaokul	55	14,6	47	20,0		Ortaokul	70	18,9	53	22,7
	Lise	23	6,1	75	31,9		Lise	38	10,3	84	36,1
	Üniversite	0	0	18	7,7		Üniversite	6	1,6	36	15,5
	Bilmiyorum	21	5,6	3	1,3		Bilmiyorum	27	7,3	0	0

Katılımcıların anne babanın birliktelik durumları incelendiğinde, ceza infaz kurumu örnekleminde anne babası birlikte yaşayan katılımcıların oranı %77 (N=264) iken, okul örnekleminde %90 (N=208)'dir. Buna karşılık ceza infaz kurumu örnekleminde ebeveynleri boşanmış olan veya boşanmamış olup ayrı yaşayan katılımcıların oranı (%23, N=77), okul örnekleminde (%10, N=22) daha yüksektir. Ayrıca cezaevi örnekleminde 6 kişi (%2) anne babasının şu anki birliktelik durumunu bilmediğini ifade etmiş, okul örnekleminde ise bu konuda bilgisi olmadığını belirten olmamıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre dağılımları

	Birliktelik Durumu					
	Birlikte yaşıyorlar		Boşandılar & Ayrı yaşıyorlar		Bilmiyorum	
	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	264	77	77	23	6	2
Örgün Eğitim Kurumu	208	90	22	10	0	0

Katılımcıların %18'inin annelerinin, %69'unun babalarının düzenli bir geliri (düzenli bir iş veya emekli geliri) bulunmaktadır. Kurumlara göre incelendiğinde, ceza infaz kurumu örnekleminin ebeveynlerinde çalışmama ve günübirlik para getiren işte çalışma oranının okul örnekleminde ise anne ve babalarının düzenli bir geliri olma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerin çalışma durumlarına göre dağılımları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların birlikte yaşadıkları ebeveynlerin çalışma durumlarına göre dağılımları

	Anne						Baba					
	Çalışmıyor/İşsiz		Düzenli geliri var		Günübirlik para getiren iş		Çalışmıyor/İşsiz		Düzenli geliri var		Günübirlik para getiren iş	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	307	83,4	35	9,5	26	7,1	52	15,8	174	52,7	104	31,5
Örgün Eğitim Kurumu	161	68,8	67	28,6	6	2,6	4	1,7	209	90,9	17	7,4
Toplam	468	77,7	102	16,9	32	5,3	56	10,0	383	68,4	121	21,6

Katılımcılardan ekonomik durumlarını değerlendirmeleri istenmiş, kurumlar arasında anlamlı farklılaşma olduğu ($t_{(610)}=6.66$, $p=.00$), okul örneklemindeki katılımcıların gelir düzeylerini ceza infaz kurumu örneklemine göre daha iyi düzeyde tanımladıkları görülmüştür. Katılımcıların ekonomik durumlarına ilişkin değerlendirmeleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların ekonomik durumlarına ilişkin değerlendirmeleri

	N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
Ceza İnfaz Kurumu	381	2.99	.819	6.66***	610	.000
Örgün Eğitim Kurumu	231	3.42	.686			

$p^{***}<.001$

Katılımcıların kardeş sayıları incelendiğinde, ceza infaz kurumundaki katılımcıların kardeş sayısının, okul örneklemindeki katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak, ceza infaz kurumundaki katılımcılar, ailenin daha ileri sıradaki çocuklarıdır. Katılımcıların kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk olduklarına ilişkin dağılımlar Tablo 8 ve Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların kardeş sayısına göre dağılımları

	Tek çocuk		2-3 kardeş		4 ve üzeri kardeş	
	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	11	2,9	142	37,8	223	59,3
Örgün Eğitim Kurumu	33	14,1	160	68,4	41	17,5

Tablo 9. Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre dağılımları

	İlk çocuk		2.-3. çocuk		4. çocuk ve üzeri	
	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	92	24,1	168	45,4	110	30,5
Örgün Eğitim Kurumu	109	46,6	108	46,2	17	7,2

Ceza infaz kurumundaki katılımcıların kuruma girmeden önce, örgün eğitim kurumundaki katılımcıların ise mevcut süreçte kimlerle yaşadıklarına ilişkin dağılım Tablo 10’da gösterilmiştir. Ceza infaz kurumundaki katılımcıların ebeveynlerinden en az birinin yanında yaşamama oranı (%18), örgün eğitim kurumundaki katılımcılardan (%3) daha yüksektir. Aile ile yaşama oranı ise örgün eğitim kurumundaki katılımcılarda (%97), ceza infaz kurumu örneğine göre (%82) daha yüksektir.

Tablo 10. Katılımcıların kimlerle yaşadıklarına göre dağılımları

	Kimlerle Yaşıyor?													
	Ailemle		Yakın akrabalar ile		Kendim ayrı bir evde		Sokakta		Arkadaşlarım ile		Devlet Kurumunda		Diğer	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	314	82,2	16	4,2	15	3,9	15	3,9	13	3,4	7	1,8	2	0,5
Örgün Eğitim Kurumu	229	97	5	2,1	2	0,8	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	543	87,9	21	3,4	17	2,8	15	2,4	13	2,1	7	1,1	2	0,3

Katılımcıların %31’i yaşadıkları şehre göç ederek yerleştiklerini ifade etmişlerdir. Kurumlar açısından bakıldığında, ceza infaz kurumundaki gençlerin %29’unun, örgün eğitim kurumundaki gençlerin ise %34’ünün göç geçmişi bulunmaktadır. Uygulanan ki-kare testi sonucunda ceza infaz ve örgün eğitim kurumlarındaki katılımcılar arasında göç geçmişi açısından anlamlı bir farklılaşma

bulunmamıştır ($\chi^2_{(1)}=1.4$, $p=.24$). Ancak ceza infaz kurumu örnekleminde Doğu ve Güney Doğu Bölgesi illerinden göç oranının yüksek olduğu, örgün eğitim kurumu örnekleminde ise Marmara, İç Anadolu ve Ege Bölgesi illerinden göçün daha belirgin olduğu görülmektedir. Katılımcıların göç ettikleri bölgeye göre dağılımı Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların göç ettikleri bölgeye göre dağılımları

		Marmara	Ege	İç Anadolu	Akdeniz	Karadeniz	Doğu Anadolu	Güney Doğu Anadolu	Yurtdışı
Ceza	<i>N</i>	7	3	8	8	4	17	28	3
İnfaz	<i>%</i>	9,0	3,8	10,3	10,3	5,1	21,8	35,9	3,8
Kurumu									
Örgün	<i>N</i>	15	10	11	3	5	10	3	8
Eğitim	<i>%</i>	23,1	15,4	16,9	4,6	7,7	15,4	4,6	12,3
Kurumu									
Toplam	<i>N</i>	22	13	19	11	9	27	31	11
	<i>%</i>	15,4	9,1	13,3	7,7	6,3	18,9	21,7	7,7

Ceza infaz kurumlarındaki katılımcıların %39’u (N=149) cezaevine girmeden önce okula gitmekte olduğunu, %60’ı (N=228) ise bir işte çalışmakta olduğunu ifade etmiştir. Örgün eğitim kurumlarındaki katılımcıların ise %13’ü (N=30) çalıştığını belirtmiştir. Katılımcıların çalıştıkları iş türüne göre dağılımları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Katılımcıların çalıştıkları iş türüne göre dağılımları

	Usta yanında		Esnaf yanında		İşçi		Diğer	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Ceza İnfaz Kurumu	54	30,9	50	28,6	60	34,3	11	6,3
Örgün Eğitim Kurumu	8	30,8	11	42,3	6	23,1	1	3,8
Toplam	62	30,8	61	30,3	66	32,8	12	6,0

Katılımcılar, akran grubunda alkol ve madde kullanım oranları açısından incelendiğinde, suça sürüklenen çocuklarda, yakın arkadaşlarda sadece alkol kullanımı %12,5, sadece madde kullanımı %35,8, ikisinin birlikte kullanım oranı ise %29,7'dir. Suça sürüklenmemiş çocuklarda bu oran sırasıyla, %26,5, %11 ve %5,5 düzeyindedir. Suça sürüklenmeyen çocuklarda ikisini de kullanmayan arkadaş oranı %57,2 iken, bu oran suça sürüklenen çocuklarda %22'dir. Oranlar Tablo13'te sunulmuştur.

Tablo 13. Akran grubunda alkol ve madde kullanımı

	Alkol kullanan var		Madde kullanan var		İkisini de kullanan var		İkisini de kullanmayan	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	47	12,5	135	35,8	112	29,7	8	22,0
Örgün Eğitim Kurumu	62	26,3	26	11,0	13	5,5	135	57,2
Toplam	109	17,8	161	26,3	125	20,4	218	35,6

Katılımcıların kendilerinde alkol ve madde kullanım oranları açısından incelendiğinde, Tablo 14'te sunulduğu şekilde, madde kullanımı ile alkol ve maddenin birlikte kullanım oranının suça sürüklenen çocuklarda (%35, %18,6), suça sürüklenmeyenlere göre (%2,5 ve %1,7) oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Kendisinde alkol ve madde kullanımı

	Alkol kullanırım		Madde kullanırım		İkisini de kullanırım		İkisini de kullanmam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	57	15,1	132	35,0	70	18,6	11	31,3
Örgün Eğitim Kurumu	43	18,2	6	2,5	4	1,7	183	77,5
Toplam	100	16,3	138	22,5	74	12,1	301	49,1

Ceza infaz kurumu örnekleminde psikiyatrik tedavi geçmiş oranı %30 (N=115) iken, okul örnekleminde bu oran %9 (N=21)'dir. Uygulanan ki kare testi sonucunda bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2_{(1)}=39.32$, $p=.00$). Psikiyatrik tedavi nedenleri incelendiğinde, suça sürüklenen çocuklarda en sık madde bağımlılığı ve öfke kontrol sorunu olduğu, suça sürüklenmeyenlerde ise Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ile öfke kontrol sorunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların psikiyatrik tedavi nedenlerine göre dağılımları Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Katılımcıların psikiyatrik tedavi nedenlerine göre dağılımları

		Madde Bağ.	İntihar	Öfke kontrolü	DEHB	Psikotik bozukluklar	Ailevi sorunlar	Depresyon ve anksiyete boz.	Uyku sorunu	Diğer	Tanımlanmamış
Ceza İnfaz Kurumu	N	34	4	21	9	3	1	8	5	2	19
	%	35,4	4,2	21,9	9,4	3,1	1,0	8,3	5,2	2,1	19,8
Örgün Eğitim Kurumu	N	0	0	4	6	0	2	1	0	2	2
	%	0,0	0	25,0	37,5	0	12,5	6,2	0	12,5	12,5
Toplam	N	34	4	25	15	3	3	9	5	4	21
	%	30,4	3,6	22,3	13,4	2,7	2,7	8,0	4,5	3,6	18,7

Ebeveyn süpervizyonu açısından incelendiğinde, ebeveynlerin gencin ev dışında kimlerle ve nerede vakit geçirdiğini bilmesi açısından suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocuklar arasında anlamlı fark olduğu ($\chi^2_{(2)}=1.25$, $p=.00$) görülmüştür. Hangi kategorilerin anlamlı şekilde birbirinden farklılaştığını saptamak amacıyla yapılan izleme testinde, ebeveynlerin gencin ev dışında kimlerle ve nerede olduğuna ilişkin bilgi düzeyi arasında anlamlı farklılaşma olduğu, suça sürüklenenlerde ebeveynlerin hiç bilgi sahibi olmama ve kısmen bilgi sahibi olma oranı daha yüksek iken, suça sürüklenmeyenlerde ebeveynlerin çoğu kez bilgi sahibi olma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Analiz sonuçları Tablo 16 ve 17'de sunulmuştur.

Tablo 16. Ebeveynlerinin ev dışında nerede ve kimlerle olduklarına ilişkin bilgisi

	Hiç Bilmez		Bazen Bilir		Çoğu Kez Bilir	
	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	97	26,8	140	38,7	125	34,5
Örgün Eğitim Kurumu	3	1,3	46	19,7	185	79,1
Toplam	100	16,8	186	31,2	310	52,0

Tablo 17. Ebeveynlerinin ev dışında nerede ve kimlerle olduklarına bilgisine dair ikili karşılaştırma sonuçları

Karşılaştırma kategorileri	Pearson chi square	p	Cramer's V
Hiç Bilmez vs Bazen Bilir	21,63***	.000	.27
Hiç Bilmez vs Çoğu Kez Bilir	97,82***	.000	.48
Bazen Bilir vs Çoğu Kez Bilir	57,05***	.000	.34

p<.001

Ebeveynlerin gencin arkadaşlarını tanıması açısından suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocuklar arasında anlamlı fark olduğu ($\chi^2_{(2)}=23,21$, p=.00) görülmüştür. Hangi kategorilerin anlamlı şekilde birbirinden farklılaştığını saptamak amacıyla yapılan izleme testinde, ceza infaz kurumundaki katılımcıların ebeveynlerinin gencin arkadaşlarını hiç tanımama düzeylerinin daha yüksek olduğu, okul örneklemindeki katılımcıların ebeveynlerinin gencin arkadaşlarının hepsini tanıma oranlarının daha yüksek olduğu, ebeveynlerin gencin arkadaşlarının bazılarını tanıması ile hepsini tanıması açısından gruplar arasında anlamlı farklılaşma bulunmadığı görülmüştür. Analiz sonuçları Tablo 18 ve 19'da sunulmuştur. Ayrıca evden kaçma oranının, ceza infaz kurumu örnekleminde (%65) okul örnekleminde (%13) anlamlı şekilde yüksek olduğu ($\chi^2_{(1)}=1.59$, p=.00) bulgulanmıştır.

Tablo 18. Ebeveynlerinin arkadaşlarına ilişkin bilgisi

	Hiç Tanımaz		Bazılarını Tanır		Hepsini Tanır	
	N	%	N	%	N	%
Ceza İnfaz Kurumu	45	12,1	224	60,1	104	27,9
Örgün Eğitim Kurumu	3	1,3	158	66,9	75	31,8
Toplam	48	7,9	382	62,7	179	29,4

Tablo 19. Ebeveynlerinin arkadaşlarına ilişkin bilgisine dair ikili karşılaştırma sonuçları

Karşılaştırma kategorileri	Pearson chi square	p	Cramer's V
Hiç Tanımaz vs Bazılarını tanır	22,44***	.000	.23
Hiç Tanımaz vs Hepsini Tanır	21,32***	.000	.31
Bazılarını tanır vs Hepsini Tanır	,015	.904	.005

p<.001

Katılımcıların yakın arkadaşlarında suç geçmişi bulunma oranı, ceza infaz kurumu örnekleminde (%73) okul örnekleminde (%22) anlamlı şekilde yüksektir ($\chi^2(1)=1.46$, $p=.00$). Okul örnekleminde, bir suça karışmış olan veya daha önce cezaevinde bulunan bir katılımcı yer almamaktadır.

Cezaevindeki katılımcıların %36'sı (N=136) daha önce de cezaevinde bulunduğunu ifade etmiştir. Daha önce cezaevinde bulunduğunu belirten katılımcılar ile bulunmamış olanların, Yaşam Olayları Listesi'nde yer alan «Aile üyelerinden birinin suç işlemesi/cezaevine girmesi» sorusuna evet yanıtını verme oranları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunduğu ($\chi^2(1)=8.78$, $p<.01$), birden fazla kez cezaevinde bulunanlarda (%53) ailede suç oranının, ilk kez bulunanlardan (%37) daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, daha önce cezaevinde bulunduğunu belirten katılımcılar ile bulunmamış olanların, akranda suç geçmişi açısından anlamlı bir farklılaşma bulunduğu ($\chi^2(1)=33.77$, $p=.00$), birden fazla kez cezaevinde bulunanlarda (%90) akranda suç geçmişi oranının ilk kez bulunanlardan (%61) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun

yanı sıra, birden fazla kez cezaevinde bulunanlarda, arkadaşta madde kullanma (%40) ve ikisini de kullanma (%41), ilk kez bulunanlarda alkol kullanma (%14) ve ikisini de kullanmama (%31) daha yüksek ($\chi^2(3)=32.09$, $p=.00$) iken, katılımcıların kendi kullanımları açısından değerlendirildiğinde, daha önce cezaevinde bulunanlarda madde kullanma (%44) ve ikisini de kullanma (%29) oranının, ilk kez bulunanlarda ise alkol kullanma (%16) ve ikisini de kullanmama (%43) oranının daha yüksek olduğu ($\chi^2(3)=39.92$, $p=.00$) görülmüştür.

Cezaevindeki katılımcıların %38'i (N=144) 0-6 aydır, %34'ü (N=129) 1-3 yıldır, %18'i (N=68) 6 ay-1 yıldır, %5'i (N=20) 3-5 yıldır ve %2'si (N=7) 5 yıldan uzun süredir cezaevinde olduğunu belirtmiştir. Cezaevindeki katılımcıların %48'i (N=185) hükümlü, %33'ü (N=124) tutuklu, %19'u (N=72) de hükmen tutuklu statüsündedir.

Ceza infaz kurumlarındaki katılımcıların 233'ü (%62) mal varlığına karşı, 74'ü (%20) hayata karşı, 33'ü (%9) vücut dokunulmazlığına karşı, 64'ü (%17) cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, 42'si (%11) ise diğer suçlar (Hürriyete karşı, Kamu sağlığına karşı, Kamu güvenine karşı, Bilişim alanında, Kamu Barışına karşı ve Adliye'ye karşı suçlar) nedeniyle ceza infaz kurumunda bulunduğunu beyan etmiştir. Ceza infaz kurumlarındaki katılımcıların suç türlerine göre dağılımları Tablo 20'da sunulmuştur.

Tablo 20. Ceza infaz kurumlarındaki katılımcıların suç türlerine göre dağılımları

Suç Türü	N	%
Mal varlığına karşı suçlar	233	62,5
Hayata karşı suçlar	74	19,8
Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar	33	8,8
Cinsel dokunulmazlığına karşı suçlar	64	17,2
Hürriyete karşı suçlar	17	4,6
Kamunun sağlığına karşı suçlar	20	5,4
Diğer suçlar	5	1,3

III.2. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olaylarına İlişkin Bulgular

Suça sürüklenmiş ergenlerin deneyimledikleri olumsuz yaşam olayları miktarı 0-33 arasında değişmekte olup, ortalama 10,3'tür ($SS=7,1$). Suça sürüklenmemiş ergenlerin deneyimledikleri olumsuz yaşam olayları miktarı ise 0-24 arasında olup, ortalama 4,2'dir ($SS=4,2$). Uygulanan t testi sonucunda, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenler arasında deneyimlenen olumsuz yaşam olayı miktarı açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($t_{(603)}=13,35$, $p=.00$). Tablo 21'de görüldüğü gibi, suça sürüklenmiş katılımcıların deneyimledikleri olay sayısı ($\bar{X}=10,35$) suça sürüklenmemiş olanlardan ($\bar{X}=4,23$) daha fazladır.

Tablo 21. Katılımcıların deneyimledikleri yaşam olayına ilişkin t testi sonuçları

	N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
Ceza İnfaz Kurumu	376	10,35	7,1	13,35***	603	.000
Örgün Eğitim Kurumu	231	4,23	4,2			

*** $p<.001$

İlgili literatüre dayanarak, toplam olumsuz yaşam olayı sayısı ile ekonomik durumun ilişkisi incelendiğinde, hem suça sürüklenmiş ($r=-,144$, $p<.01$, $N=375$) hem de sürüklenmemiş ($r=-,138$, $p<.05$, $N=225$) ergenlerde deneyimlenen olumsuz yaşam olayı sayısı ile ekonomik durum arasında negatif korelasyon olduğu bulunmuştur. Grubun genelinde de aynı sonuç elde edilmiştir ($r=-,237$, $p=.000$, $N=600$). Buna göre, ekonomik durum düştükçe, deneyimlenen olumsuz olay sayısının arttığı görülmektedir.

Duygusal şiddet ve cinsel istismar dışında, katılımcıların deneyimledikleri tüm olumsuz yaşam olayı türlerinde gruplar arasında anlamlı farklılaşma vardır ve suça sürüklenmiş ergenlerde daha yüksek oranda bildirilmiştir. Sonuçlar Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22. Katılımcıların deneyimledikleri yaşam olayı türüne ilişkin t testi sonuçları

		N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
Aile ile ilişkili problemler	Ceza İnfaz Kurumu	376	,94	1,40			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,31	,73	6,26***	605	.00
Ailede Suç Madde Geçmişi	Ceza İnfaz Kurumu	376	,73	,80			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,12	,38	10,91***	605	.00
Okul ile ilişkili problemler	Ceza İnfaz Kurumu	378	2,01	1,65			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,71	,91	10,96***	607	.00
Sağlık ile ilişkili problemler	Ceza İnfaz Kurumu	378	2,08	1,68			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,87	1,11	9,75***	607	.00
Kız arkadaş ile ilişkili problemler	Ceza İnfaz Kurumu	378	,78	,86			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,47	,74	4,64***	607	.00
Ekonomik problemler	Ceza İnfaz Kurumu	378	,61	,80			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,10	,35	9,09***	607	.00
Fiziksel şiddet	Ceza İnfaz Kurumu	378	,60	,93			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,08	,36	8,13***	607	.00
Sözel şiddet	Ceza İnfaz Kurumu	378	,54	,80			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,34	,60	3,13**	607	,001
Duygusal şiddet	Ceza İnfaz Kurumu	378	,45	,77			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,39	,66	,91	607	,361
Cinsel istismar	Ceza İnfaz Kurumu	376	,05	,32			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,05	,35	,035	607	,972
Kriminal tanıklık	Ceza İnfaz Kurumu	376	,54	,61			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,23	,44	6,80***	607	.00
Diğer	Ceza İnfaz Kurumu	376	1,13	1,08			
	Örgün Eğitim Kurumu	231	,57	,83	6,74***	607	.00

p***<.001, p**<.01

Katılımcılardan deneyimledikleri olumsuz olaylar içerisinde kendilerini en çok etkileyeni belirtmeleri istenmiştir. Suça sürüklenmiş ergenlerde en yüksek oranda sağlık ve aile ile ilgili problemler, ailede alkol/madde bağımlılığı ve suç geçmişi, arkadaş problemleri dile getirilmiş iken, suça sürüklenmemiş ergenlerde sağlık ve okul ile ilgili

problemler, sözel ve duygusal şiddet en etkili olduğu ifade edilen yaşam olayı kategorileri olmuştur. Sonuçlar Tablo 23’de sunulmuştur.

Tablo 23. Katılımcıların deneyimledikleri en etkili yaşam olayına ilişkin dağılımlar

		Aile hk. problemler	Ailede Suç Madde	Okul hk. problemler	Sağlık hk. problemler	Kız ark. hk. problemler	Ekonomik problemler	Fiziksel şiddet	Sözel şiddet	Duygusal şiddet	Cinsel istismar	Kriminal tanıklık	Diğer
Ceza İnfaz Kurumu	N	40	22	27	115	35	20	19	8	6	4	16	25
	%	12	6,5	8,0	34,1	10,4	5,9	5,6	2,4	1,8	1,2	4,7	7,4
Örgün Eğitim Kurumu	N	11	0	24	46	14	0	2	18	18	0	6	18
	%	7	0	15,3	29,3	8,9	0	1,3	11,5	11,5	,0	3,8	11,5
Toplam	N	51	22	51	161	49	20	21	26	24	4	22	43
	%	10,3	4,5	10,3	32,6	9,9	4,0	4,3	5,3	4,9	,8	4,5	8,7

Katılımcıların deneyimledikleri en etkili olumsuz yaşam olayının yarattığı öfke düzeyine ilişkin değerlendirmeleri anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($t_{(524)}=5.94$, $p=.00$). Cezaevindeki katılımcıların bildirdikleri öfke düzeyi ($\bar{X}=5.41$) okul örnekleminden ($\bar{X}=4.30$) daha yüksektir. Buna karşılık katılımcılar olayın adillik değeri açısından farklılaşmamaktadır ($t_{(514)}=1.87$, $p=.062$). Cezaevi örnekleminin adillik değerlendirmesi ortalaması 2.87, okul örnekleminin 2.51’dir. Cezaevi örnekleminde öfke ve adillik değerlendirmesi arasında negatif korelasyon ($r=-.154$, $p<.01$, $N=337$) varken, okul örnekleminde öfke ve adillik değerlendirmesi arasında anlamlı korelasyon bulunmamıştır ($r=-.083$, $p=.278$, $N=174$).

Hem cezaevi hem de okul örneklemindeki katılımcıların bildirdikleri öfke düzeyi ile toplam yaşam olayı sayısı arasında anlamlı korelasyon bulunmaktadır (cezaevi örneklemini için, $r=.25$, $p=.000$, $N=343$; okul örneklemini için, $r=.26$, $p=.000$, $N=181$). Her iki örnekleminde de adillik algısı ile toplam yaşam olayı sayısı arasında anlamlı korelasyon bulunmamaktadır (cezaevi örneklemini için, $r=-.09$, $p=.090$, $N=339$; okul örneklemini için, $r=-.10$, $p=.201$, $N=175$).

Katılımcıların %47’si kendilerini en çok etkileyen olayı 1 kez, %28’i 2-3 kez, %7’si 4-5 kez, %3’ü 6-10 kez, %15’i ise 10’dan fazla kez yaşamıştır. Cezaevi ve okul örneklemi arasında bu açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır ($\chi^2_{(4)}=4.21$,

p=.378). Katılımcıların %34'ü bu olayı isteseydi engelleyebileceğini, %66'sı engelleyemeyeceğini belirtmiştir. Cezaevi ve okul örneklemi arasında engelleyebilirlik algısı açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır ($\chi^2_{(1)}=.34$, p=.854).

III.3. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin Bulgular

Ceza infaz kurumu ve örgün eğitim kurumundaki katılımcılar, bağlanma stillerine göre incelendiğinde, güvenli bağlanma açısından farklılaşmadıkları ($t_{(587)}=-.779$, p=.437), ancak kaçınan ($t_{(576)}=8.629$, p=.00) ve kaygılı ($t_{(583)}=4.423$, p=.00) bağlanmanın suça sürüklenen ergenlerde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bağlanma stilleri açısından suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlerin, ilişkisiz örneklem için t testi sonuçları Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24. Katılımcıların bağlanma stillerine ilişkin t testi sonuçları

		N	$\bar{X}$	Ss	t	sd	p
Güvenli bağlanma	Ceza İnfaz Kurumu	365	8,64	2,47	-,779	587	,437
	Örgün Eğitim Kurumu	224	8,80	2,47			
Kaçınan bağlanma	Ceza İnfaz Kurumu	367	6,31	2,04	8,629***	576	.00
	Örgün Eğitim Kurumu	222	5,08	1,42			
Kaygılı bağlanma	Ceza İnfaz Kurumu	365	5,56	1,75	4,423***	583	.00
	Örgün Eğitim Kurumu	220	4,91	1,69			

p<.001

III.4. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Başa Çıkma Tarzlarına İlişkin Bulgular

Ceza infaz kurumu ve örgün eğitim kurumundaki katılımcılar, başa çıkma tarzlarına göre incelendiğinde, İyimser yaklaşım açısından farklılaşmadıkları ($t_{(575)}=1.288$, p=.198), ancak Kendine Güvenli ($t_{(579)}=2.347$, p<.05), Çaresiz ($t_{(569)}=5.752$, p=.00) ve Boyun Eğici ($t_{(573)}=9.753$, p=.00) yaklaşımın suça sürüklenmiş ergenlerde daha yüksek, Sosyal Destek Arama ($t_{(586)}=-3.946$, p=.00) yaklaşımının ise

suça sürüklenmemiş olanlarda daha yüksek olduğu bulunmuştur. Başa çıkma tarzları açısından suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlerin ortalama, standart sapma ve istatistiksel anlamlılıkları Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25. Katılımcıların başa çıkma tarzlarına ilişkin t testi sonuçları

		N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
Kendine Güvenli	Ceza İnfaz Kurumu	361	3,01	,68	2,347*	579	,019
	Örgün Eğitim Kurumu	220	2,87	,70			
Çaresiz	Ceza İnfaz Kurumu	359	2,49	,67	5,752***	569	,000
	Örgün Eğitim Kurumu	212	2,17	,59			
Boyun Eğici	Ceza İnfaz Kurumu	360	2,36	,65	9,753***	573	,000
	Örgün Eğitim Kurumu	215	1,83	,60			
İyimser	Ceza İnfaz Kurumu	355	2,79	,74	1,288	575	,198
	Örgün Eğitim Kurumu	222	2,71	,73			
Sosyal Destek Arama	Ceza İnfaz Kurumu	364	2,57	,63	-3,946***	586	,000
	Örgün Eğitim Kurumu	224	2,78	,61			

* $p < .05$, *** $p < .001$

III.5. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Yükleme Eğilimlerine İlişkin Bulgular

Ceza infaz kurumu ve örgün eğitim kurumundaki katılımcılar, yükleme eğilimlerine göre incelendiğinde, kişisel nedensellik ($t_{(566)} = .186$, $p = .853$), olumsuz niyet yükleme ($t_{(548)} = 1.296$, $p = .196$) ve genel yükleme eğilimi ($t_{(524)} = .537$, $p = .592$) açısından anlamlı farklılaşma bulunmamıştır. Yükleme eğilimleri açısından suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlerin ortalama, standart sapma ve istatistiksel anlamlılıkları Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Katılımcıların yükleme eğilimlerine ilişkin t testi sonuçları

		N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
Kişisel/ Çevresel	Ceza İnfaz Kurumu	354	1,14	2,82			
Nedensellik	Örgün Eğitim Kurumu	214	1,10	2,91	,186	566	,853
Olumsuz Niyet	Ceza İnfaz Kurumu	350	-,47	3,08			
Yükleme	Örgün Eğitim Kurumu	200	-,82	3,21	1,296	548	,196
Genel Yükleme	Ceza İnfaz Kurumu	333	,65	5,03			
Eğilimi	Örgün Eğitim Kurumu	193	,39	5,44	,537	524	,592

Katılımcıların kendilerini en çok etkileyen olumsuz yaşam olayının yarattığı öfke duygusu ile yükleme eğilimleri arasındaki ilişki incelendiğinde, suça sürüklenmiş ergenlerde Kişisel Nedensellik ($r=.113$, $p<.05$, $N=324$), Olumsuz Niyet Yükleme ($r=.128$, $p<.05$, $N=318$) ve Genel Yükleme Eğilimi ($r=.148$, $p<.01$, $N=304$) ile öfke düzeyi arasında düşük düzeyde anlamlı pozitif korelasyon bulunduğu görülmüştür. Suça sürüklenmemiş ergen grubunda ise, Kişisel Nedensellik ($r=-.002$, $p=.976$, $N=163$), Olumsuz Niyet Yükleme ($r=.088$, $p=.276$, $N=157$) ve Genel Yükleme Eğilimi ($r=.042$, $p=.606$, $N=150$) ile öfke düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

III.6. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Yükleme Eğilimleri Arasındaki İlişkiler

Suça sürüklenmiş ergenlerde, deneyimlenen olumsuz yaşam olayı, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimleri arasındaki korelasyonlar Tablo 27’de verilmiştir. Suça sürüklenmiş ergen grubu için, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile kaçınan bağlanma stili ($r=.26$, $p<.01$, $N=364$) arasında düşük düzeyde, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile kaygılı bağlanma stili ($r=.33$, $p<.01$, $N=362$) arasında orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif korelasyonlar saptanmıştır. Baş etme tarzları açısından, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile çaresiz ($r=.22$, $p<.01$,

N=356) ve boyun eğici ($r=.16$, $p<.01$, $N=357$) yaklaşım arasında pozitif, sosyal destek arama yaklaşımı ile ise ($r=-.16$, $p<.01$, $N=361$) negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Aynı zamanda, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile kişisel nedensellik yükleme ($r=.11$, $p<.05$, $N=350$), olumsuz niyet yükleme ($r=.12$, $p<.05$, $N=346$) ve genel yükleme eğilimi ($r=.13$, $p<.05$, $N=329$) arasında korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak saptanmıştır. Diğer bir deyişle, yaşanan olumsuz deneyim çokluğu ile düşmanca atıfta bulunma eğilimi arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Güvenli bağlanma ile etkili başa çıkma tarzları olarak tanımlanan kendine güvenli yaklaşım ($r=.24$, $p<.01$, $N=355$), iyimser yaklaşım ($r=.19$, $p<.01$, $N=348$) ve sosyal destek arama yaklaşımları ($r=.22$, $p<.01$, $N=358$) arasındaki korelasyonlar düşük düzeyde pozitif olarak izlenmektedir. Yine güvenli bağlanma arttıkça olumsuz niyet yükleme eğiliminin azaldığı görülmektedir ($r=-.12$, $p<.05$, $N=338$). Kaçınan bağlanma stiliyle kaygılı bağlanma ile de ilişkili olduğu ($r=.29$, $p<.01$, $N=364$) saptanmıştır. Kaçınan bağlanma stili, etkisiz başa çıkma tarzları olan çaresiz yaklaşım ($r=.15$, $p<.01$, $N=354$) ve boyun eğici yaklaşım ($r=.22$, $p<.01$, $N=355$) ile pozitif yönde, etkili yaklaşımlardan sosyal destek arama ($r=-.13$, $p<.05$, $N=360$) ile negatif korelasyon göstermektedir. Benzer şekilde, kaygılı bağlanma stili ile çaresiz ($r=.22$, $p<.01$, $N=352$) ve boyun eğici ($r=.18$, $p<.01$, $N=353$) başa çıkma tarzları arasında pozitif, sosyal destek arama ($r=-.18$, $p<.05$, $N=357$) ile ise negatif yönde anlamlı korelasyon bulunmuştur. Kaçınan ve kaygılı bağlanma stilleri ile düşmanca niyet yükleme eğilimi arasında anlamlı korelasyonlar bulunmamıştır.

Başa çıkma tarzlarından kendine güvenli yaklaşım çaresiz ($r=.31$, $p<.01$, $N=355$), boyun eğici ($r=.37$, $p<.01$, $N=355$), iyimser ($r=.65$, $p<.01$, $N=349$) ve sosyal destek arama ($r=.18$, $p<.01$, $N=360$) yaklaşımları ile pozitif korelasyon göstermektedir. Bir başka deyişle, kendine güvenli yaklaşım ile diğer tüm başa çıkma stilleri ile pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Çaresiz yaklaşım ile boyun eğici ($r=.52$, $p<.01$, $N=354$) ve iyimser ($r=.31$, $p<.01$, $N=349$) yaklaşım arasında pozitif korelasyon vardır. Boyun eğici yaklaşımın da iyimser yaklaşım ($r=.28$, $p<.01$, $N=351$) ile pozitif korelasyon içinde olduğu izlenmektedir. İyimser yaklaşım, sosyal destek arama ($r=.14$, $p<.05$, $N=352$) ile pozitif korelasyon içindedir. Başa çıkma tarzlarından sadece çaresiz ve iyimser yaklaşım ile düşmanca niyet yükleme arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna

göre, çaresiz yaklaşım ile olumsuz niyet yükleme eğilimi arasında pozitif yönde ($r=.11$, $p<.05$, $N=332$), iyimser yaklaşım ile olumsuz niyet yükleme eğilimi ($r=-.12$, $p<.05$, $N=327$) ve genel yükleme eğilimi ($r=-.12$, $p<.05$, $N=314$) arasında negatif yönde korelasyon bulunmaktadır.

Suçta sürüklenen ergenlerde genel yükleme eğilimi kişisel nedensellik yükleme ($r=.84$, $p<.01$, $N=333$) ve olumsuz niyet yükleme ($r=.86$, $p<.01$, $N=333$) eğilimi ile yüksek düzeyde korelasyon göstermektedir. Alt ölçekler arasındaki korelasyon ise orta düzeydedir ($r=.44$, $p<.01$, $N=333$).

Tablo 27. Suça sürüklenmiş ergenlerde deneyimlenen olumsuz yaşam olayı, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimleri arasındaki korelasyonlar

	YOL	GVN	KCN	KYG	KNGV	CRSZ	BEG	IYIM	SDA	KNED	ONY	GYE
YOL	1	-,093	,260**	,334**	,009	,223**	,158**	-,083	-,164**	,109*	,123*	,130*
GVN		1	-,019	-,049	,240**	-,024	,044	,193**	,219**	-,056	-,124*	-,103
KCN			1	,293**	,050	,148**	,217**	,024	-,133*	,074	,024	,059
KYG				1	,062	,218**	,176**	,028	-,183**	,037	,049	,036
KNGV					1	,313**	,371**	,653**	,182**	-,046	-,066	-,079
CRSZ						1	,516**	,311**	-,032	,026	,110*	,077
BEG							1	,282**	-,019	,028	,085	,068
IYIM								1	,137*	-,087	-,118*	-,117*
SDA									1	-,018	-,090	-,055
KNED										1	,442**	,837**
ONY											1	,861**
GYE												1

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

Anahtar: YOL: Toplam Olumsuz Olay Sayısı, GVN: Güvenli Bağlanma, KCN: Kaçınan Bağlanma, KYG: Kaygılı Bağlanma, KNGV: Kendine Güvenli Yaklaşım, CRSZ: Çaresiz Yaklaşım, BEG: Boyun Eğici Yaklaşım, IYIM: İyimser Yaklaşım, SDA: Sosyal Destek Arama Yaklaşımı, KNED: Kişisel-Çevresel Nedensellik Yükleme Eğilimi, ONY: Olumsuz Niyet Yükleme, GYE: Genel Yükleme Eğilimi

Suçta sürüklenmemiş ergenlerde, deneyimlenen olumsuz yaşam olayı, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimleri arasındaki korelasyonlar Tablo 28’de verilmiştir.

Suçta sürüklenmemiş ergen grubu için, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile güvenli bağlanma stili ($r=-.23$, $p<.01$, $N=223$) arasında negatif, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile kaygılı bağlanma stili ($r=.37$, $p<.01$, $N=219$) arasında pozitif yönde korelasyonlar saptanmıştır. Baş etme tarzları açısından, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile çaresiz ($r=.20$, $p<.01$, $N=208$) yaklaşım arasında pozitif, iyimser yaklaşım ile ise ($r=-.15$, $p<.01$, $N=218$) negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Aynı zamanda, olumsuz yaşam olayları toplam puanı ile kişisel nedensellik yükleme ($r=.15$, $p<.05$, $N=210$), olumsuz niyet yükleme ($r=.15$, $p<.05$, $N=196$) ve genel yükleme eğilimi ($r=.19$, $p<.01$, $N=189$) arasındaki korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak saptanmıştır. Buna göre, suçta sürüklenmemiş ergen grubunda da yaşanan olumsuz deneyim çokluğu ile düşmanca atıfta bulunma eğilimi arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Suçta sürüklenmemiş ergen grubunda, güvenli bağlanma ile kaygılı bağlanma arasında negatif korelasyon ($r=-.31$, $p<.01$, $N=219$) bulunmuştur. Başa çıkma tarzları açısından, güvenli bağlanma stili ile etkili başa çıkma tarzları olarak tanımlanan kendine güvenli yaklaşım ($r=.22$, $p<.01$, $N=211$), iyimser yaklaşım ($r=.23$, $p<.01$, $N=213$) ve sosyal destek arama yaklaşımları ($r=.31$, $p<.01$, $N=216$) arasındaki korelasyonlar pozitif olarak izlenmektedir. Ayrıca, bu grupta, güvenli bağlanma ile etkisiz başa çıkma tarzları olan çaresiz ($r=-.23$, $p<.01$, $N=204$) ve boyun eğici ($r=-.17$, $p<.05$, $N=207$) yaklaşım arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Kaçınan bağlanma stili kaygılı bağlanma ile de ilişkili olduğu ($r=.21$, $p<.01$, $N=217$) saptanmıştır. Kaçınan bağlanma stili, etkisiz başa çıkma tarzları olan çaresiz yaklaşım ($r=.18$, $p<.05$, $N=204$) ve boyun eğici yaklaşım ($r=.21$, $p<.01$, $N=206$) ile pozitif yönde, etkili yaklaşımlardan kendine güvenli yaklaşım ($r=-.19$, $p<.01$, $N=210$) ve sosyal destek arama ($r=-.17$, $p<.05$, $N=214$) ile negatif korelasyon göstermektedir. Kaygılı bağlanma stili ile çaresiz ($r=.17$, $p<.05$, $N=200$) başa çıkma tarzı arasında pozitif, iyimser yaklaşım ($r=-.17$, $p<.05$, $n=210$) ve sosyal destek arama ($r=-.24$, $p<.01$, $N=213$) ile ise negatif yönde anlamlı korelasyon bulunmuştur. Suçta sürüklenmemiş ergen grubunda, bağlanma stilleri ile düşmanca niyet yükleme eğilimi arasında anlamlı korelasyonlar bulunmamıştır.

Başa çıkma tarzlarından kendine güvenli yaklaşım, çaresiz ($r=.14$, $p<.05$, $N=209$), iyimser ($r=.66$, $p<.01$, $N=216$) ve sosyal destek arama ($r=.30$, $p<.01$, $N=218$) yaklaşımları ile pozitif korelasyon göstermektedir. Bir başka deyişle, suça sürüklenmemiş ergen grubunda da kendine güvenli yaklaşım ile boyun eğici yaklaşım dışındaki başa çıkma stilleri ile pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Çaresiz yaklaşım ile boyun eğici ($r=.59$, $p<.01$, $N=204$) ve iyimser ($r=.23$, $p<.01$, $N=210$) yaklaşım arasında pozitif korelasyon vardır. Boyun eğici yaklaşımın da iyimser yaklaşım ($r=.16$, $p<.05$, $N=213$) ile pozitif, sosyal destek arama ($r=-.21$, $p<.01$, $N=214$) ile negatif korelasyon içinde olduğu izlenmektedir. İyimser yaklaşım, sosyal destek arama ($r=.29$, $p<.01$, $N=219$) ile pozitif korelasyon içindedir. Başa çıkma tarzlarından sadece iyimser yaklaşım ve sosyal destek arama yaklaşımı ile düşmanca niyet yükleme arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre, iyimser yaklaşım ile kişisel nedensellik yükleme eğilimi arasında negatif yönde ($r=-.15$, $p<.05$, $N=202$), sosyal destek arama yaklaşımı ile kişisel nedensellik yükleme ($r=-.16$, $p<.05$, $N=203$), olumsuz niyet yükleme ($r=-.20$, $p<.01$, $N=193$) ve genel yükleme eğilimi ($r=-.20$, $p<.01$, $N=186$) arasında negatif yönde korelasyon bulunmaktadır.

Suça sürüklenen ergenlerde genel yükleme eğilimi kişisel nedensellik yükleme ($r=.88$, $p<.01$, $N=193$) ve olumsuz niyet yükleme ($r=.91$, $p<.01$, $N=193$) eğilimi ile yüksek düzeyde korelasyon göstermektedir. Alt ölçekler arasındaki korelasyon ise .59 düzeyindedir ($p<.01$, $N=193$).

Tablo 28. Suça sürüklenmemiş ergenlerde deneyimlenen olumsuz yaşam olayı, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimleri arasındaki korelasyonlar

	YOL	GVN	KCN	KYG	KNGV	CRSZ	BEG	IYIM	SDA	KNED	ONY	GYE
YOL	1	-,233**	,050	,373**	-,066	,202**	,131	-,147*	-,097	,151*	,155*	,188**
GVN		1	-,121	-,313**	,219**	-,227**	-,170*	,232**	,309**	-,041	-,070	-,073
KCN			1	,206**	-,187**	,176*	,209**	-,107	-,174*	-,007	,104	,049
KYG				1	-,082	,170*	,049	-,169*	-,244**	,050	,082	,087
KNGV					1	,142*	-,070	,663**	,301**	-,041	,011	,016
CRSZ						1	,586**	,227**	-,083	,062	,083	,091
BEG							1	,161*	-,205**	,083	,113	,109
IYIM								1	,293**	-,150*	-,088	-,125
SDA									1	-,163*	-,198**	-,198**
KNED										1	,590**	,877**
ONY											1	,906**
GYE												1

* p<0.05 , **p<0.01

Anahtar: YOL: Toplam Olumsuz Olay Sayısı, GVN: Güvenli Bağlanma, KCN: Kaçınan Bağlanma, KYG: Kaygılı Bağlanma, KNGV: Kendine Güvenli Yaklaşım, CRSZ: Çaresiz Yaklaşım, BEG: Boyun Eğici Yaklaşım, IYIM: İyimser Yaklaşım, SDA: Sosyal Destek Arama Yaklaşımı, KNED: Kişisel-Çevresel Nedensellik Yükleme Eğilimi, ONY: Olumsuz Niyet Yükleme, GYE: Genel Yükleme Eğilimi

III.7. Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Yükleme Eğilimlerinin Ergenlerde Suça Sürüklenme İle İlişkisi

Olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri (güvenli, kaçınan, kaygılı), başa çıkma tarzları (kendine güvenli, iyimser, sosyal destek arama, çaresiz, boyun eğici) ve yükleme eğilimlerinin (kişisel nedensellik yükleme, olumsuz niyet yükleme) ergenlerde suça sürüklenmeyi yordama güçlerini incelemek için ikili lojistik regresyon analizi olabilirlik oranı ile ileriye doğru adımsal yöntem (Binary Logistic Regression Analysis, Forward Stepwise: Likelihood Ratio) uygulanmıştır.

Analiz sonucunda oluşan modelde, kaçınan ve kaygılı bağlanma, başa çıkma tarzlarından boyun eğici yaklaşım ve sosyal destek arama, olumsuz niyet yükleme

eğilimi ve toplam olumsuz yaşam olayının suça sürüklenmeyi açıklamada anlamlı olduğu (Wald=7.989, $p<.01$; Omnibus Testi: $\chi^2=203.167$, $p<.001$; Hosmer ve Lemeshow Testi: $\chi^2=9.029$, $p>.05$) saptanmıştır (Tablo 29). Yordayıcı değişkenler analize girdiğinde, Nagelkerke R^2 değerine göre, suça sürüklenme değişkenindeki varyansın %49,8'sini açıkladığı görülmüştür. Cox&Snell R^2 değeri ise %36,2'dir.

Tablo 29. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi

	β	Standart Hata	Wald	df	p	Exp (β)
Kaçınan Bağlanma	,232**	,082	8,035	1	,005	1,261
Kaygılı Bağlanma	-,207*	,084	6,103	1	,013	,813
Boyun Eğici Yaklaşım	1,408***	,227	38,409	1	,000	4,089
Sosyal Destek Arama	-,442*	,213	4,296	1	,038	,643
Olumsuz Niyet Yükleme	,102*	,025	6,014	1	,014	1,107
Toplam Yaşam Olayı	,242***	,033	52,684	1	,000	1,274
Sabit	-2,742**	,968	7,989	1	,005	,064

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Tablo 29'da görüldüğü gibi, lojistik regresyon analizinde 6. adımda oluşan son model incelendiğinde; “kaçınan bağlanma” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın suça sürüklenmiş grupta olma olasılığını 1,26 kat, “boyun eğici yaklaşım” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 4,09 kat, “olumsuz niyet yükleme” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 1,11 kat, “toplam yaşam olayı” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın ise 1,27 kat arttırdığı, buna karşılık, “kaygılı bağlanma” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın sürüklenmiş grupta olma olasılığını 0.81 kat ve “sosyal destek arama” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 0.64 kat azalttığı görülmektedir.

Lojistik regresyon analizi sonucunda oluşan modelin sınıflandırma çizelgesi Tablo 30’da yer almaktadır. Sınıflandırma tablosundaki sonuçlara göre, elde edilen modelin suça sürüklenmiş ergenleri doğru sınıflandırma oranı %84, suça sürüklenmemiş ergenleri doğru sınıflandırma oranı ise %71’dir. Modelde yer alan değişkenler, toplamda katılımcıları %80 oranında doğru olarak sınıflandırmıştır.

Tablo 30. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi sınıflandırma çizelgesi

Gözlenen Durum		Yordanan Durum		
		Suçta Sürüklenmemiş: 0	Suçta Sürüklenmiş: 1	Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
Adım 6	Suçta Sürüklenmemiş: 0 (N= 159)	113	46	71,1
	Suçta Sürüklenmiş: 1 (N= 293)	46	247	84,3
Toplam Doğru Sınıflandırma Yüzdesi				79,6

Olumsuz yaşam olayları toplam puanı yerine, olumsuz yaşam olayları türleri (aile, okul, sağlık, arkadaş, ekonomik problemler, fiziksel, sözel, duygusal şiddet, cinsel istismar, ailede suç ve madde, diğer olaylar) ayrıca dahil edilerek analiz tekrarlandığında, ileriye doğru eleme işlemi sonucunda, modelde, kaçınan bağlanma, başa çıkma tarzlarından boyun eğici yaklaşım, olumsuz niyet yükleme eğilimi ve olumsuz yaşam olayı kategorilerinden okul ile ilgili problemler, ekonomik problemler, duygusal şiddet ile ailede suç ve alkol&madde kötüye kullanımı olması değişkenlerinin suça sürüklenme üzerinde açıklayıcı anlamlılığı (Wald=49,270, $p<.001$; Omnibus Testi: $\chi^2=253.711$, $p<.001$; Hosmer ve Lemeshow Testi: $\chi^2=8,081$, $p>.05$) olduğu saptanmıştır (Tablo 31). Yordayıcı değişkenler analize girdiğinde (-2LL=332,566), suça sürüklenme değişkenindeki varyansın Nagelkerke R^2 değerine göre %59,1’ini, Cox&Snell R^2 değerine göre ise %43’ünü açıkladığı görülmüştür.

Tablo 31. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi

	β	Standart Hata	Wald	df	P	Exp (β)
Kaçınan Bağlanma	,227**	,088	6,657	1	,010	1,254
Boyun Eğici Yaklaşım	1,410***	,239	34,722	1	,000	4,097
Olumsuz Niyet Yükleme	,119**	,046	6,763	1	,009	1,127
Okul Problemleri	,727***	,127	33,009	1	,000	2,069
Ekonomik Problemler	,974***	,273	12,735	1	,000	2,648
Fiziksel Şiddet	,676	,354	3,655	1	,056	1,966
Duygusal Şiddet	-,891**	,262	11,527	1	,001	,410
Ailede Suç & Madde	1,123***	,291	14,897	1	,000	3,073
Sabit	-4,818***	,686	49,270	1	,000	.008

* p<0.05 , **p<0.01, ***p<0.001

Tablo 31’de görüldüğü gibi “kaçınan bağlanma” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın suça sürüklenmiş grupta olma olasılığını 1.25 kat, “boyun eğici yaklaşım” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 4,10 kat, “olumsuz niyet yükleme” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 1.13 kat, “okul problemleri” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 2,07 kat, “ekonomik problemler” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 2,65 kat, “ailede suç ve madde öyküsü” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın 3,07 kat arttırdığı, buna karşılık, “duygusal şiddet” yordayıcı değişkenindeki bir (1) birimlik artışın suça sürüklenmiş grupta olma olasılığını 0,41 kat azalttığı görülmektedir.

Lojistik regresyon analizi sonucunda oluşan modelin sınıflandırma çizelgesi Tablo 32’de yer almaktadır. Sınıflandırma tablosundaki sonuçlara göre, elde edilen modelin suça sürüklenmiş ergenleri doğru sınıflandırma oranı %88, suça sürüklenmemiş ergenleri doğru sınıflandırma oranı ise %77’dir. Modelde yer alan değişkenler, toplamda katılımcıları %84 oranında doğru olarak sınıflandırmıştır.

Tablo 32. Ergenlerde suça sürüklenmenin olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri, başa çıkma tarzları ve yükleme eğilimlerine göre yordanmasına ilişkin lojistik regresyon analizi sınıflandırma çizelgesi

Gözlenen Durum		Yordanan Durum		
		Kurum1		Doğru Sınıflandırma Yüzdesi
		Suça Sürüklenmemiş: 0	Suça Sürüklenmiş: 1	
Adım 8	Suça Sürüklenmemiş: 0 (N= 159)	123	36	77,4
	Suça Sürüklenmiş: 1 (N= 293)	36	257	87,7
Toplam Doğru Sınıflandırma %				84,1

III.8. Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenlerin Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Başa Çıkma Tarzları İle İlişkisi

Genel Gerilim Kuramı'nın suça sürüklenmenin bir baş etme yolu olarak ele alınabileceği (Agnew, 1992, 2001) yönündeki görüşüne dayanarak, başa çıkma tarzlarını yordayan değişkenler suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlere göre ayrı ayrı analiz edilmiştir.

III.8.1. Etkisiz Başa Çıkma Tarzlarını Yordayıcı Faktörler

Etkisiz Başa Çıkma Tarzları olarak tanımlanan Boyun Eğici Yaklaşım ile Çaresiz Yaklaşım birleştirilerek tek bir değişken olarak ele alınmış ve bağlanma stilleri (Güvenli, Kaçınan ve Kaygılı), düşmanca niyet yükleme eğilimleri (kişisel çevresel nedensellik, olumsuz niyet yükleme), toplam olumsuz yaşam olayı, ebeveyn süpervizyonu (dışarıda nerede ve kimlerle olduğunu bilme, arkadaşlarını tanıma) ve betimleyici özelliklerden ekonomik durum ile kardeş sayısının etkisiz başa çıkma tarzını yordayıp yordamadığını saptamak amacıyla doğrusal çoklu regresyon analizi

uygulanmış, suça sürüklenmiş ergenler için elde edilen bulgular Tablo 33’de, suça sürüklenmemiş ergenler için elde edilen bulgular Tablo 34’te bildirilmiştir.

Tablo 33. Suça Sürüklenmiş Ergenlerde Etkisiz Başa Çıkma Tarzına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	2,384	,181	-	13,138***	,000	-	-
Toplam Olumsuz Yaşam Olayı	,014	,005	,175	2,936**	,004	,267	,173
Ekonomik durum	-,143	,042	-,194	-3,380**	,001	-,252	-,199
Kaygılı Bağlanma	,055	,020	,162	2,759**	,006	,240	,163
R= 0,367, $R^2= 0,135$							
$F_{(3,278)}= 14,403$, p= .000							

p<0.01, *p<0.001

Suça sürüklenmiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzına ilişkin uygulanan aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizi üç adımda tamamlanmıştır. Analiz sonucunda, “Toplam Olumsuz Yaşam Olayı”, “Ekonomik durum” ve “Kaygılı Bağlanma” değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur (R= 0,367, $R^2= 0,135$, $F_{(3,278)}= 14,403$, p= .000). Adı geçen üç değişken, suça sürüklenmiş ergenlerin etkisiz başa çıkma tarzını kullanmalarındaki toplam varyansın yaklaşık %14’ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin etkisiz başa çıkma üzerindeki göreceli önem sırası, ekonomik durum, toplam olumsuz yaşam olayı ve kaygılı bağlanmadır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, suça sürüklenmiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzının yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği aşağıda verilmiştir.

$$ETKİSİZ BAŞA ÇIKMA = 2,384 + 0,014 TOPLAM OLUMSUZ YAŞAM OLAYI - 0,143 EKONOMİK DURUM + 0,055 KAYGILI BAĞLANMA$$

Tablo 34. Suça Sürüklenmemiş Ergenlerde Etkisiz Başa Çıkma Tarzına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	1,443	,130	-	11,101***	,000	-	-
Kaçınan Bağlanma	,079	,024	,248	3,236**	,001	,260	,253
Toplam Olumsuz Yaşam Olayı	,025	,009	,200	2,617*	,010	,216	,207
R= 0,328, $R^2= 0,108$							
$F_{(2,153)}= 9,240$, $p= .000$							

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$

Suça sürüklenmemiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzına ilişkin uygulanan aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizi ise iki adımda tamamlanmıştır. Analiz sonucunda, “Toplam Olumsuz Yaşam Olayı” ve “Kaçınan Bağlanma” değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur ($R= 0,328$, $R^2= 0,108$, $F_{(2,153)}= 9,240$, $p= .000$). Toplam Olumsuz Yaşam Olayı ve Kaçınan Bağlanma, suça sürüklenmemiş ergenlerin etkisiz başa çıkma tarzını kullanmalarındaki toplam varyansın yaklaşık %11’ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin etkisiz başa çıkma üzerindeki göreceli önem sırası, kaçınan bağlanma ve toplam olumsuz yaşam olayı şeklindedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, suça sürüklenmiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzının yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği aşağıda verilmiştir.

$$ETKİSİZ BAŞA ÇIKMA = 1,443 + 0,079 KAÇINAN BAGLANMA + 0,025 TOPLAM OLUMSUZ YAŞAM OLAYI$$

III.8.2. Etkili Başa Çıkma Tarzlarını Yordayıcı Faktörler

Etkili Başa Çıkma Tarzları olarak tanımlanan Kendine Güvenli Yaklaşım, İyimser Yaklaşım ile Sosyal Destek Arama Yaklaşımı birleştirilerek tek bir değişken olarak ele alınmış ve bağlanma stilleri (Güvenli, Kaçınan ve Kaygılı), düşmanca niyet

yükleme eğilimleri (kişisel çevresel nedensellik, olumsuz niyet yükleme), toplam olumsuz yaşam olayı, ebeveyn süpervizyonu (dışarıda nerede ve kimlerle olduğunu bilme, arkadaşlarını tanıma) ve betimleyici özelliklerden ekonomik durum ile kardeş sayısının etkili başa çıkma tarzını yordayıp yordamadığını saptamak amacıyla regresyon analizi uygulanmış, suça sürüklenmiş ergenler için elde edilen bulgular Tablo 34’te, suça sürüklenmemiş ergenler için elde edilen bulgular Tablo 35’te sunulmuştur.

Tablo 35. Suça sürüklenmiş ergenlerde etkili başa çıkma tarzına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	2,018	,120	-	16,857***	,000	-	-
Güvenli Bağlanma	,060	,012	,283	4,827***	,000	,328	,279
Ebeveyn Süpervizyonu 1	,105	,039	,157	2,685**	,008	,238	,160
R= 0,361, $R^2= 0,130$							
F _(2,275) = 20,587, p= .000							
p<0.01, *p<0.001							

Suça sürüklenmiş ergenlerde etkili başa çıkma tarzına ilişkin uygulanan aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizi iki adımda tamamlanmıştır. Analiz sonucunda, “Güvenli Bağlanma” ve “Ebeveynin Gencin Ev Dışında Nerede ve Kimlerle Olduğu Bilgisi” değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur (R= 0,361, $R^2= 0,130$, F_(2,275)= 20,587, p= .000). Adı geçen iki değişken, suça sürüklenmiş ergenlerin etkili başa çıkma tarzını kullanmalarındaki toplam varyansın %13’ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin etkili başa çıkma üzerindeki göreceli önem sırası, güvenli bağlanma ve ebeveynin gencin nerede ve kimlerle olduğu bilgisidir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, suça sürüklenmiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzının yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği aşağıda verilmiştir.

$$ETKİLİ BAŞA ÇIKMA = 2,018 + 0,060 GUVENLI BAGLANMA + 0,105 EBEVEYN SUPERVIZYONU 1$$

Tablo 36. Suça sürüklenmemiş ergenlerde etkili başa çıkma tarzına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	2,483	,222	-	11,172***	,000	-	-
Güvenli Bağlanma	,068	,017	,311	4,071***	,000	,367	,305
Kaygılı Bağlanma	-,052	,023	-,170	-2,223*	,028	-,272	-,172
R= 0,400, R ² = 0,160							
F _(2,162) = 15,439, p= .000							

*p<0.05, ***p<0.001

Suça sürüklenmemiş ergenlerde etkili başa çıkma tarzına ilişkin uygulanan aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizi de iki adımda tamamlanmıştır. Analiz sonucunda, “Güvenli Bağlanma” ve “Kaygılı Bağlanma” değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur (R= 0, 400, R²= 0,160, F_(2,162)= 15,439, p= .000). Güvenli ve Kaçınan Bağlanma, suça sürüklenmemiş ergenlerin etkili başa çıkma tarzını kullanmalarındaki toplam varyansın %16’sını açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin etkili başa çıkma üzerindeki göreceli önem sırası, güvenli bağlanma ve kaygılı bağlanmadır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, suça sürüklenmiş ergenlerde etkisiz başa çıkma tarzının yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği aşağıda verilmiştir.

$$ETKİLİ BAŞA ÇIKMA = 2,483 + 0,068 GUVENLİ BAGLANMA - 0,052 KAYGILI BAGLANMA$$

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Bu çalışmanın temel amacı, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergen olmadık, araştırma kapsamında ele alınan Genel Gerilim, Bağlanma, Stresle Başa Çıkma ve Yükleme kuramları çerçevesinde ilgili değişkenlerin belirleyici olup olmadığını incelemektir. Bu bağlamda, çocuk adalet sisteminin formel olarak içine girmiş olan, işlediği herhangi bir suçtan dolayı tutuklu ya da hükümlü olarak ceza infaz kurumunda bulunan ergenlerin suça sürüklenmelerine etki eden temel gerilim noktalarının belirlenmesi, bu gerilim faktörleri içerisinde bağlanma kavramının yerinin ve yükleme eğilimlerinin değerlendirilmesi, tüm bu faktörler dahilinde ergenin başa çıkma tarzlarını nasıl yapılandırıldığının anlaşılması ve bu verilerin örgün öğrenimini sürdürmekte olan ve herhangi bir suça karışmamış ergenler ile karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Bu bölümde, araştırma verilerinin analizlerinden elde edilen bulgular, konuya ilişkin literatür kapsamında tartışılmış, araştırmanın literatüre katkıları ve sınırlılıkları değerlendirilmiş, son olarak uygulamaya dönük bazı öneriler sunulmuştur.

IV.1. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Betimleyici Bulguların Tartışılması

Sosyalleşme sürecinin sağlıklı olmasında birincil derecede etkisi olan faktörün aile olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, aile, çocuk ve ergenlerde özellikle olumsuz davranış gelişiminin nedenlerinin incelendiği araştırmalarda en çok araştırılan konuların başında gelmektedir. Bu çalışmada da, yapılan analizlerde, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenler arasında aile özellikleri açısından farklılıklar olduğu gözlenmiştir.

Suçta sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlerin anne ve babalarının eğitim durumu incelendiğinde, ilgili literatür kapsamında beklendik bir bulgu olarak, suçta sürüklenmiş ergenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyinin suçta sürüklenmemiş

olanlardan daha düşük olduğu, suça sürüklenmiş ergenlerin, daha fazla oranda okuma-yazma bilmeyen ebeveyne sahip oldukları görülmüştür. Ülkemizde suça sürüklenmiş çocuklar ile yapılan birçok çalışmada da ebeveynlerinin eğitim durumlarının düşük düzeyde olduğu, çoğunun ilköğretim mezunu olduğu ve okuma yazma bilmeme oranının da yüksek olduğu bulgulanmıştır (örn. Akduman ve ark., 2007; Ataseven, 2006; Başar, 1992; Cavlak, 1996; Çiftçi, 1997; Dönmez, 2007; Erkan, 1995; Gürlü, 2005; Keklikkırın, 1999; Kolbaşı, 1995; Nalbant, 1993; Ok, 1989; Öter, 2005; Özkan, 1995; Öztürk, 2007; Pekel-Uludağlı, 2011; Tartar, 1993; Türkeri, 1996; Yavuz, 2003; Yılmaz, 2000). Araştırmacılar, düşük ebeveyn eğitiminin, ebeveynin çocuğu akademik anlamda yeterince destekleyememesi, yetersiz mali kaynaklar ve olumsuz ebeveynlik uygulamaları ile ilişkili olduğunu, bu nedenle, ergenin problem davranışlara yönelmesi ve sapkın akranlarla birlikte olmasının daha olası olduğunu bildirmiştir (Alexander ve ark., 1994; Dishion ve ark., 1991; Jenkins, 1995).

Yine suça sürüklenmiş ergenlerin anne ve babalarının çalışmama ve gününbirlik işte çalışma oranının daha yüksek olduğu, suça sürüklenmemiş ergenlerin ebeveynlerinin daha yüksek oranda düzenli bir işte çalıştıkları, bir başka deyişle düzenli bir gelire sahip oldukları bulunmuştur. Suça sürüklenmiş çocukların ebeveynlerinin mesleki durumları ile ilgili olarak, ülkemizde yapılmış diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiş, suça sürüklenmiş çocukların annelerinin ev hanımı olma, babalarının da işsiz olma ya da tarım işi gibi düzenli geliri olmayan işlerde veya serbest meslek alanında çalışma oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Başar, 1992; Cavlak, 1996; Çiftçi, 1997; Dönmez, 2007; Keklikkırın, 1999; Nalbant, 1993; Ok, 1989; Özkan, 1995; Türkeri, 1996).

İşsizlik veya düzenli gelirin olmamasına bağlı olarak da, suça sürüklenmiş ergenlerin ekonomik durumlarını suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha düşük düzeyde tanımladıkları görülmüştür. Yapılan diğer çalışmalarda da, suça sürüklenen çocukların daha çok ekonomik yetersizlikleri olan ailelerden geldikleri bildirilmektedir (Ağırgötüren, 2006; Akalın, 1999; Erden, 2006; Gönültaş, 2009; Öter, 2005; Özen ve ark., 2005; Özkan, 1995; Öztürk, 2005; Pekel-Uludağlı, 2011; Türkeri, 1995; Yavuz, 2003; Yılmaz, 2000).

Ailede eğitim düzeyi yükseldikçe genellikle ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin de yükseldiği, bu sebeple ebeveynlerin çocuklarına daha olumlu yaşam koşulları sağlayabildikleri, çocukların çalışmak durumunda kalmadan örgün öğrenimlerini sürdürebildikleri, bunun yanı sıra, eğitim düzeyi yüksek ailelerde çocuğun değerinin daha yüksek olmasının ve daha uygun çocuk yetiştirme, denetim ve yönlendirme stratejileri uygulamalarının olası olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, yapılan çalışmalar, işsizliğin aile içerisinde çeşitli sorunlara neden olduğu, işsiz bireylerin depresif tavırlar sergilediği, madde bağımlılığı ve suç işleme davranışlarına daha fazla eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır (Amini, 1996). Bu nedenle, ailede işsizliğin söz konusu olması veya çalışan bireylerin olmamasının, çocuk için aile içerisindeki gerilim kaynaklarının artmasına yol açtığı ve suça sürüklenmede önemli bir risk faktörü oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş katılımcılar arasında göç geçmişi açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Benzer şekilde, Bulut (2010) da ailenin göç etme durumuna göre ergenlerin kural dışı davranış puanları arasında anlamlı farklılık bulunmadığını bildirmiştir. Buna karşılık, yapılan başka çalışmalarda, suça sürüklenen çocukların ailelerinin büyük çoğunluğunun kırsal kesimden kente göç etmiş olduğu görülmüştür (Akalın, 1999; Ataseven, 2006; Elibol, 1998; Küçükler, 2001; Öter, 2005; Yakışıklı, 1997). Cavlak (1996) hükümlülerin %25'inin göç ettiğini bulmuştur. Gönültaş (2009) ise Adana ili özelinde yaptığı çalışmada, suça sürüklenen çocuklardan %53.8'nin göçle gelen ailelerin çocukları olduğunu bulmuştur. Bu farklı bulgunun, bu araştırmada, bilgi toplama biçiminden ve örneklem niteliğinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Çünkü bu çalışmada, çocukların ilgili soruya başka bir ilden göç etmek üzerinden cevap verdikleri görülmüştür. Bu noktada, aynı ilin kırsal kesiminden şehir merkezine göç etme bilgisi eksik kalmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada örgün eğitim kurumu örneklemini sadece İzmir ilinden oluşmaktadır ve İzmir, yoğun göç alan iller arasındadır. Buna karşılık, İzmir ve Ankara'daki ceza infaz kurumlarından bilgi toplanmış olup, bu kurumlarda ülkenin farklı illerinden gelen suça sürüklenmiş çocuklar yer almaktadır. Dolayısıyla, bu çocukların birçoğu, ceza infaz kurumuna girmeden önce, sadece göç alan büyük illerde değil, aynı zamanda birçok ekonomik dezavantaja sahip daha küçük illerde yaşamaktadır. Bu nedenle, sadece İzmir ilinde örgün öğrenimini sürdürmekte olan suça

sürüklenmiş ve sürüklenmemiş çocukların karşılaştırılması durumunda elde edilecek bulguların farklı olacağı düşünülmektedir.

Ergenin birlikte yaşadığı ebeveyn açısından incelendiğinde, suça sürüklenmiş ergenlerde, üvey anne ve baba ile yaşama, anne veya babanın vefat etmiş olması ile evde bir anne veya baba figürü olmaması oranlarının suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, suça sürüklenmiş ergenlerin %2'si anne ve babalarının sağ veya vefat etmiş olmalarına ilişkin herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ülkemizde yapılmış diğer çalışmalarda da, suça sürüklenmiş ergenlerde ebeveyn kaybının yüksek olduğu bulunmuştur (Erdoğan, 2005; Gürler, 2005; Öter, 2005).

Bunun yanı sıra, suça sürüklenmiş ergenlerin anne-babalarının, suça sürüklenmemiş ergenlerin anne-babalarına göre daha fazla eşlerinden ayrılmış ya da boşanmış oldukları bulunmuştur. Ülkemizde yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Akduman ve ark., 2007; Gürler, 2005; Öter, 2005; Özkan, 1995; Pekel-Uludağlı, 2011; Türkeri, 1995; Uluğtekin, 1991; Yılmaz, 2000). Literatürde, benzer şekilde, ayrılmış ya da parçalanmış aileye sahip olmanın, ergende suç davranışlarını yordadığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Adam ve Chase-Lansdale, 2002; Coughlin ve Vuchinich, 1996; Wells ve Rankin, 1991). Anne baba ayrılığı, ebeveynlerin çocuk için yeterli düzeyde süpervizyon ve denetim sağlanmasını engelleyebilmekte, bu durum çocuğun sapkın akranlarla birlikte olma, anti-sosyal değerleri öğrenme ve suça sürüklenme bakımından daha fazla riskle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir (Kierkus ve Hewitt, 2009).

Kardeş sayıları açısından karşılaştırıldıklarında, suça sürüklenmiş ergenlerin, suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha fazla sayıda kardeşleri olduğu, bununla bağlantılı olarak suça sürüklenmiş katılımcıların ailenin daha ileri sıradaki çocukları oldukları görülmüştür. Suça yönelmiş olan ergenlerin kardeş sayıları ile ilgili araştırma bulgularına bakıldığında da, genel olarak kalabalık ailelerden geldikleri görülmektedir (Akduman ve ark., 2007; Bulut, 2010; Çiftçi, 1997; Çokdinleten, 1997; Öter, 2005; Özkan, 1995; Pekel-Uludağlı, 2011; Tartar, 1993; Türkeri, 1995; Yavuz, 2003). Evdeki çocuk sayısının fazla olması durumunda, ebeveyn, her çocuğu ile ayrı ayrı ilgilenmek için yeterli zamana sahip olamamakta, bu durum da ergenin, ebeveyn kaynaklarından ve

denetiminden yeterince yararlanamamasına ve ebeveynin yeterli izlemeyi sağlayamamasına yol açmaktadır (Jenkins, 1995).

Ergenlerin, kimlerle birlikte yaşadığı değerlendirildiğinde, suça sürüklenmiş ergenlerin, suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha az oranda aileleri ile birlikte yaşadıkları, daha fazla oranda akraba yanında, arkadaşlar ile, sokakta veya devlet kurumunda yaşadıkları bulunmuştur. Ülkemizde yapılan diğer çalışmalarda, suça sürüklenen çocukların %8 ile %47 arasında değişen oranlarda anne veya babanın ölümü, boşanma, terk gibi sebeplerden ötürü ailelerinden ayrı yaşadıkları bulunmuştur (Elibol, 1998; Erkan, 1995; Gürler, 2005; Kolbaşı, 1995; Türkeri, 1995; Yakışıklı, 1997).

Suçta sürüklenmiş ergenlerde, evden kaçma oranının da suça sürüklenmemiş ergenlere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, ülkemizde yapılmış diğer çalışmalar ile tutarlıdır (Erdoğan, 2005; Erkan, 1995; Kolbaşı, 1995; Küçüker, 2001; Türkeri, 1995; Uluğtekin, 1991; Yılmaz, 2000).

Suçta sürüklenmiş ergenlerin cezaevine girmeden önce okula devam etme oranının düşük olduğu bulunmuştur. Bu bulgu da, suça sürüklenen ergenlerin eğitim düzeylerinin düşük olduğunu, büyük çoğunluğunun ancak ilkokul düzeyinde eğitim görmüş olduğunu ve okulu terk etme sorununun suça sürüklenmiş çocuklar arasında yüksek olduğunu gösteren diğer araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir (Ağırgötüren, 2006; Cavlak, 1996; Çiftçi, 1997; Çokdinleten, 1997; Demirbaş, 1992; Düvenci, 1995; Erden, 2006; Erkan, 1995; Gönültaş, 2009; İşman, 2003; Keklikkırın, 1999; Kolbaşı, 1995; Öter, 2005; Türkeri, 1995; Yakışıklı, 1997). Bu noktada, örgün eğitimin koruyucu bir yanı olduğu fark edilmektedir.

Suçta sürüklenmiş ergenlerin yarısından çoğunun, ceza infaz kurumuna girmeden önce bir işte çalışmakta olduğu anlaşılmıştır. Suça sürüklenmemiş ergenlerde ise bulunulan aşamada bir işte çalışma oranı düşük düzeydedir. Bu bulgu, ilgili literatür ile paraleldir. Ülkemizde yapılmış diğer çalışmalarda da, suça sürüklenmiş çocukların çoğunun, niteliksiz ve düzensiz şekilde marjinal işlerde çalıştıkları bildirilmiştir (Akalin, 1999; İşman, 2003; Özen ve ark., 2005; Öztürk, 2007; Türkeri, 1995; Yılmaz, 2000; Yavuz, 2003). Çoğunlukla işçi olarak çalıştıkları, bedensel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek, oldukça sert bir yetişkin alanında yer alan bu işlerin

suça sürüklenme açısından bir risk faktörü olduğu anlaşılmaktadır. Ergenlerin, iş ortamında kendilerinden yaşça büyük yetişkinlerle bir arada olmaları, uygun olmayan davranış modellerine maruz kalmalarına ve psiko-sosyal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir (Kosterman ve ark., 2000). Ayrıca, çalışan ergenlerin, ders çalışmak için yeterli zamana ve dinlenememeleri sebebiyle yeterli enerjiye sahip olamamaları, bu durumun akademik başarılarını düşürmesi ve okuldan uzaklaşmalarına yol açması oldukça olasıdır. Bunun yanı sıra, çalışan ergenlerin, sokakta çalışan diğer çocuklarla bir araya gelerek gruplaştıkları, aralarında kendi norm ve değerlerini belirledikleri bir alt kültür oluşturdıkları ve grup etkisinin suça sürüklenme riskini arttırdığı, gencin çalışması nedeniyle ebeveyn izlemesinin de sınırlandığı gözlenmektedir.

Ebeveyn izlemesi açısından incelendiğinde, suça sürüklenmiş ergenlerin ebeveynlerinin gencin ev dışında kimlerle ve nerede olduğuna ilişkin bilgi düzeyi ile gencin arkadaş çevresini tanıma düzeyinin, suça sürüklenmemiş ergenlerin ebeveynlerine göre daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Ebeveynler ve ergenler arasında açık bir iletişim olmasının, sorunların oluşumunun önlenmesine ya da çözülmesine, çatışmalarla başa çıkılmasına ve gelişimsel değişimlere uyum sağlanmasına yardımcı olduğu (Bulut, 2010) düşünüldüğünde, uygun süpervizyonun sağlanmasının önemi anlaşılmaktadır. Ebeveynin uygun denetim ve yönlendirme sağlaması, ergene dış dünyaya ilişkin önemli bir kılavuz sağlamanın yanı sıra, ergenin problem davranışlara karışabileceği durumların sayısını azaltmakta ve bu durumları önceden fark edebilme olasılığını arttırmaktadır. Buna karşılık, gencin nerede olduğunun ve neler yaptığının, kimler ile arkadaşlık yaptığının izlenmemesi, bir başka deyişle, yeterli ebeveyn kontrolünün sağlanmaması, suça sürüklenme açısından önemli bir risk faktörüdür (Hoeve ve ark., 2012). Yapılan çok sayıda çalışmada, araştırma bulgularıyla tutarlı olarak, ebeveynin düşük oranda izlemesi ile ergenin yüksek oranda problem davranış göstermesi veya suça sürüklenmesi arasında olumlu bir ilişki olduğu bulunmuştur (Barnes ve ark., 2006; Frick ve ark., 1992; Pettit ve ark., 2001). Ülkemizde yapılmış çalışmalarda, Kaner (1996), ebeveyn tarafından uygulanan doğrudan kontrolün hem doğrudan hem de dolaylı şekilde sapan davranışı engellediğini, Pekel-Uludağlı (2011) annenin izlemesinin suça sürüklenmiş ya da sürüklenmemiş ergen olmayı belirlemede anlamlı bir yordayıcı olduğunu bulmuştur. Genel Gerilim Teorisi

perspektifinden değerlendirildiğinde, sosyal kontrolün gerilim-suçluluk ilişkisi üzerinde aracı bir etkisi bulunmaktadır ve yeterli sosyal kontrolün bulunmadığı durumda, stres yüklü yaşantılar ile karşılaşılması halinde suça yönelmek daha olası olmaktadır (Agnew, 2001, 2006; Lin, 2011; Morris ve ark., 2012; Mazerolle ve ark., 2000). Çünkü, suçun bedelinin düşmesi, suç teşkil etmeyen şekilde baş etme becerisinin azalması ve sosyal ve mali destek eksikliğine yol açması nedeniyle, düşük sosyal kontrolün suça yol açması daha olasıdır (Agnew, 2001).

Suçta sürüklenmiş ergenlerin yakın akran çevresinde madde kullanımı ile hem alkol hem madde kullanımı oranının daha yüksek olduğu, suça sürüklenmiş katılımcıların yakın arkadaşlarında da suç geçmişi bulunma oranının suça sürüklenmemiş ergenlere göre oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, ülkemizde (Elibol, 1998; Erkan, 1995; Gürler, 2005; Öztürk, 2005; Yakışıklı, 1997) ve yurtdışında (Agnew, 1991; Agnew ve White, 1992; Aseltine, 1995; Bao ve ark., 2014; Eitle ve ark., 2004; Lowe ve ark., 2008; Mazerolle ve ark., 2000; Mazerolle ve Maahs, 2000; Maxwell, 2001; Paternoster ve Mazerolle, 1994) sapkın akranların problem veya suç davranışının ortaya çıkmasını, sürdürülmesini ve artmasını desteklediğini ortaya koyan bulgular ile tutarlıdır. Suçlu akranlar ile ilişki kuran ergenlerin, suç modellerine ve inançlarına maruz kalmaları ve suç yönünde pekiştirilmeleri daha olası hale gelmektedir. Suçun yanlış olduğu inancının zayıflaması suçlu arkadaşlar edinmenin öncüsü olarak işlev görürken, bu tür arkadaşlar konvansiyonel inançlara zarar veren suç lehine inançları öğretmekte ve teşvik etmekte (Agnew, 2006), yasa dışı davranışların arzu edilirliğini, savunulabilirliğini ve meşrulaştırılabilirliğini aşılayarak ve ayrıca bu tür davranışlar için rol model ve teşvik sağlayarak, kanuna aykırı davranışları arttırmaktadır. Bir başka deyişle, konvansiyonel inançlar ve sapkın akranlar arasında karşılıklı bir pekiştirme söz konusudur. Genel Gerilim Teorisi perspektifinden değerlendirildiğinde, tekrarlayan gerilimlere ve olumsuz yaşantılara maruz kalmak da, aile üyelerinin kötü muamelesinden kaçmak, yasadışı gelir elde etmek, statü edinmek, vb. amacıyla bireyi suçlu akran gruplarına katılmaya itmektedir (Agnew, 2006) ve suçlu akranlar bireyleri gerilim ile anti-sosyal bir şekilde baş etmeye yönlendiren koşullayıcı faktörlerden biri olabilmektedir (Agnew, 1992, 2001).

Paralel şekilde, araştırmada, suça sürüklenmiş ergenlerin akran grubunda madde kullanımının yüksek olduğu yönünde elde edilen bulgu, ergenlik döneminde özellikle önem kazanan akran grubunun, aynı zamanda ergenin rahatlama ve sorunlardan uzaklaşma aracı olarak madde kullanımına yönelmesinde önemli bir etken olabildiği yönündeki bulgular ile tutarlıdır (Johnson ve Pandina 1991; Siqueira ve ark., 2000; Holahan ve ark., 2001; Koposov ve ark., 2002). Nitekim, suça sürüklenmiş ergenlerin kendilerinde de madde kullanımı ile hem alkol hem madde kullanımı oranı suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Ülkemizde yapılan diğer çalışmalarda da, hem suça sürüklenmiş ergenlerin kendilerinde hem de akran çevrelerinde alkol madde kullanımının daha yaygın olduğu yönünde benzer sonuçlar elde edilmiştir (Akalin, 1999; Akduman ve ark., 2007; Erdoğan, 2005; Gönültaş, 2009; Gürler, 2005; Kunt, 2003; Özkan, 1995; Öztürk, 2005; Tartar, 1993; Türkeri, 1995).

Suçta sürüklenmiş ergenlerde, psikiyatrik tedavi geçmişinin, suça sürüklenmemiş ergenlere oranla daha yüksek olduğu, tedavi nedenlerinin büyük ölçüde madde bağımlılığı ve öfke kontrolünü içerdiği, onu dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, depresyon ve anksiyete bozuklukları, uyku sorunu, intihar ve psikotik bozuklukların izlediği bulunmuştur. Suça sürüklenmemiş ergenlerde ise, psikiyatrik tedavi nedenlerinin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, öfke kontrolü ve ailevi sorunlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgular ile paralel olarak, Moeller ve Hell (2003) ve Williams ve Hollis, (1999), suça yönelen grupta, yüksek düzeyde psikiyatrik bozukluk oranı belirlemiş, Duclos ve ark. (1998), Dolan ve ark. (1996) ve Vermeiren ve ark. (2000) suça sürüklenmiş grupta en yaygın psikiyatrik bozuklukların madde kötüye kullanımı ve davranış bozukluğu olduğunu bulmuştur. Ruchkin ve ark. (2000) ise, psikosomatik yakınmaların suçlu ergen grubunda daha fazla görüldüğünü bildirmiştir. Riggs ve ark. (1995) da, 13-19 yaşları arasında bulunan 99 suç işlemiş ergenle yaptıkları çalışmada, katılımcıların hepsinin davranım bozukluğu tanı ölçütlerini karşıladığını, madde bağımlılığı, depresyon, kaygı, dikkat ile ilgili problemler ve travmatik olay bildirme oranının da yüksek olduğunu belirlemiştir. Pliszka ve ark. (2000), 11-17 yaşları arası 50 suçlu ergen ile yaptıkları çalışmalarında, katılımcılarda duygulanım bozukluğu, davranım bozukluğu, alkol ve madde bağımlılığı oranının yüksek olduğunu bildirmişlerdir. Kaya (1993), suç işlemiş ergenlerdeki psikopatolojik belirtilerin belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada 120 hükümlü ergen ile çalışmış, hükümlü ergen

grubu ile suça yönelmemiş olan ergenler arasında psikopatolojik belirtiler gösterme açısından anlamlı farklılık belirlemiştir. Nalbant (1993) 77 hükümlü, 35 gözetim altında ve 103 suç işlememiş ergen ile yaptığı çalışmada suç işlemiş ergenlerde depresyonun yaygın olduğunu ve yaşam doyumlarının daha düşük olduğu saptamıştır. Erden (2006), hükümlü ve tutuklu ergenlerin karşılaştırma grubuna göre daha çok sosyal yetersizlik, somatik yakınmalar, savunuculuk, uyumsuzluk, depresyon, içe kapanma, kaygı ve psikotik belirtiler gösterdikleri bulmuştur. Karabulut (2006) suça sürüklenen çocukların %69.2'sinde ruh sağlığı sorunları bulunduğunu tespit etmişken, Basut ve Erden (2005) de, suça yönelmiş ergenlerin daha yüksek düzeyde stres belirtisi bildirdiklerini, stres belirti listesi faktörlerinden bilişsel-duyusal faktör ve ağrı-yakınma faktörü açısından anlamlı fark bulunduğunu bulgulamışlardır. Dolayısıyla, madde kötüye kullanımı, davranım bozukluğu ve duygu durum bozuklukları başta gelmek üzere çeşitli psikiyatrik sorunların suça sürüklenmeye eşlik ettiği anlaşılmış olup, suça sürüklenmenin veya suç tekrarının önlenmesinde psikolojik ve psikiyatrik desteğin göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmada, suça sürüklenmiş ergenlerin çoğunluğu mal varlığına karşı suçlar sebebiyle ceza infaz kurumunda olduğunu beyan etmiştir. Onu hayata karşı, cinsel dokunulmazlığa karşı, vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ve diğer suçlar izlemektedir. Ülkemizde suça sürüklenen çocuklar ile yapılan diğer çalışmalarda da, ilk sırada mala karşı suçların geldiği, onu kişiye karşı suçların izlediği görülmüştür (Akduman ve ark., 2007; Erkan, 1995; Gönültaş, 2009; Türkeri, 1995). Suça sürüklenmiş ergenlerin daha düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelmelerinin bu bulgu ile ilişkili olduğu, suça sürüklenmede bireysel faktörlerin yanı sıra, ekonomik eşitsizlik gibi makro düzeyde toplumsal faktörlerin de etkili olduğu düşünülmektedir.

Cezaevindeki katılımcıların %36'sı daha önce de cezaevinde bulunduğunu ifade etmiştir. Ülkemizde yapılmış diğer araştırmalardan çıkan sonuçlara göre de, suça sürüklenmiş çocukların %6.5 - %66 oranında daha önce suç işlemiş ve/veya %36 - %92 oranlarında işlediği suçu tekrar etmiş oldukları görülmektedir (Akalin, 1999; Çokdinleten, 1997; Elibol, 1998; Gürler, 2005; Öter, 1994; Yakışıklı, 1997). Bu durum, ceza infaz kurumlarının çocukların tekrar suç işlemesini önlemede caydırıcı veya rehabilite edici fonksiyonunu sorgulamak gerektiği düşündürmektedir. Yapılan

çalışmada, ceza infaz kurumundaki çocukların yarısının tutuklu veya hükmen tutuklu olarak kurumda bulundukları, bir başka deyişle, henüz haklarında hüküm verilmemiş veya verilmiş olan hükmün kesinleşmemiş olduğu görülmüştür. Bu durum, henüz o suçu işlediği kesinleşmemiş çocukların da ailelerinden ve örgün öğrenimden kopmaları, cezaevinin fiziki ve sosyal olumsuz koşullarına maruz kalmaları anlamına gelmektedir. Yetişkin ve çocuklarda zaman kavramı farklı işlemektedir. Bir yetişkin için geçen örneğin 3 aylık süre, bir çocuk için bir okul dönemine, fiziki ve bedensel gelişimin devam ettiği bir sürece tekabül etmektedir ve adalet sistemindeki yavaş işleyiş göz önünde bulundurulduğunda, tutukluluk halinde geçen süre çocuğun yaşamında çok daha büyük bir kaybı içermektedir.

Cezaevi ortamının bizatihi içkin özellikleri nedeniyle birçok gerilim kaynağını (ör. doğrudan mağduriyet, cezaevi ortamının tehdit edici algılanması, cezaevi görevlileri ile düşmanca ilişkiler) içerdiği bilinmektedir. Bu nedenle, gerilimin suç işleme üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, cezaevi deneyiminin kendisinin tekrar suç işleme üzerinde etkili olabileceğini düşünmek mümkündür. Listwan ve ark. (2013) yeni salıverilmiş 1000'den fazla mahkum üzerinde yürüttükleri çalışmada, korkutucu, tehdit edici ve sert olarak algıladıkları negatif cezaevi ortamının, bir başka deyişle, tutukluluk ile ilişkili gerilimlere maruz kalmanın tekrar suç işleme olasılığını arttırdığını bulgulamışlardır. Morris ve ark (2012) da mahkumlar ile yürüttükleri çalışmada, genel gerilim ile mahkumların kötü davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişler, cezaevi temelli gerilimin mahkumları olumsuz yönde etkilediğini ve mahkumlarda kuralları çiğnemeyi arttırdığını bulmuşlardır. Bu nedenle, özellikle çocuk yargılamasında, tutukluluk ve mahkumiyet kararlarında daha özenli bir tutum içinde olunması ve çocuğun üstün yararının ön planda tutulması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen betimsel bulgular gözden geçirildiğinde, özetle, suça sürüklenmiş ergenlerin, daha fazla oranda ayrılmış ya da boşanmış, daha az eğitilmiş ve daha düşük gelirli ebeveyn, daha fazla sayıda kardeşe sahip oldukları, daha az oranda aileleri ile yaşadıkları, eğitim düzeylerinin daha düşük olduğu ve daha fazla oranda bir işte çalıştıkları, kendilerinde ve akranlarında daha yüksek oranda alkol ve madde kullanımının bulunduğu, daha yüksek oranda suçlu akran çevresine sahip oldukları ve

psikiyatrik tedavi geçmişlerinin bulunduğu, ebeveynlerinin daha düşük düzeyde izleme sağladığı ve tekrar suça sürüklenme oranının dikkat çekici olduğu görülmüştür.

IV.2. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Gerilim Kaynağı Olarak Olumsuz Yaşam Olaylarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Suça sürüklenmiş ergenler, sürüklenmemiş ergenlere göre daha yüksek oranda olumsuz yaşam olayı deneyimlediklerini bildirmişlerdir. Bu bulgu, literatür ile uyumludur. Alanda yapılan çalışmalarda, suça sürüklenmiş ergenlerin genel olarak, suç kabul edilen davranış öncesinde yaşamlarında stresli yaşam olayı (özellikle istismar, ihmal, şiddete maruz kalma, vb.) yaşama oranının yüksek olduğu ve bu durumla bağlantılı olarak travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini yüksek oranda sergiledikleri (Moon ve ark., 2008; Morris ve ark., 2012; Riggs ve ark., 1995; Ruchkin ve ark. 2002; Steiner ve Garcia, 1997; Weist ve ark., 1998), gerilimin hem doğrudan hem de dolaylı (negatif duygular tarafından aracılık edilerek) olarak suçluluğu pozitif olarak etkilediği (örn. Ackerman ve Sacks, 2012; Aneshensel ve ark., 1991; Capowich ve ark., 2001; Johnson ve Morris, 2008; Mazerolle ve Piquero, 1998; Mazerolle ve ark., 2003), çok sayıda olumsuz yaşam olayı deneyimleyen gençlerin madde kullanımı, agresyon ve suça karışma eğiliminde oldukları (örn. Cheung ve Cheung, 2008, 2010; Mazerolle ve Piquero, 1997; Mazerolle ve ark., 2000), stresli koşul veya olayların sapkın akranlarla ilişkileri veya çete üyeliğini arttırdığı (örn. Eitle ve ark., 2004; Paternoster ve Mazerolle, 1994) ortaya konmuştur. Garcia ve Lane (2012) risk altındaki ve suça sürüklenen kız ergenler ile yaptıkları odak grup çalışması neticesinde, kızlar arasında da gerilim ve antisosyal davranım ilişkisinin rolü hakkında tutarlı bulgular edinmişlerdir. Hoffman ve Cerbone (1999), Genel Gerilim Teorisine dayandırdıkları, 11-14 yaş arası 651 ergenin 4 yıllık verilerini inceledikleri araştırmalarında, zaman içinde görece yüksek sayıda olumsuz yaşam olayı deneyimlemenin, suç davranışının gelişmesi ile anlamlı ilişki gösterdiğini ve bu ilişkinin cinsiyet, aile geliri, benlik saygısı ve yeterlikten etkilenmediğini bulmuşlardır. Yine Hoffmann ve Miller'in (1998) ve Hoffmann ve Su'nun (1997) yaptıkları boylamsal çalışmalarda, stresli yaşam olaylarının suç üzerinde hem doğrudan hem de konvansiyonel bağlanmayı zayıflatma yoluyla dolaylı bir etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Ülkemizde ise, Uluman (2011) ve Aktaş

(2005), son bir yılda yaşamını etkileyen bir olay yaşayan lise öğrencilerinin, yaşamayanlara göre daha fazla kural dışı ve saldırgan davranışta bulunduklarını belirlemiştir. Uluğtekin (1991), 13-21 yaş arası 215 hükümlü ergen üzerinde yürüttüğü çalışmasında, hükümlü ergenlerin kontrol grubuna oranla ailede suçlu bireyin varlığı, okul başarısızlığı ve okuldan kaçmanın daha çok görüldüğünü belirlemiştir. Dolayısıyla, Genel Gerilim Teorisi ile uyumlu olarak, olumsuz yaşam olaylarından kaynaklı gerilimin, suça sürüklenme ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Olumsuz yaşam olayları, kategoriler açısından incelendiğinde, aile ile ilişkili problemler, ailede suç ve alkol-madde kötüye kullanımı geçmişi, okul, sağlık ve kız arkadaş ile ilişkili problemler, ekonomik problemler, fiziksel ve sözel şiddet, cinsel istismar, kriminal tanıklık ve diğer yaşam olayları kategorilerinde suça sürüklenen ergenlerin daha fazla bildirimde bulundukları, sadece duygusal şiddet ve cinsel istismar kategorilerinde gruplar arasında farklılaşma bulunmadığı görülmüştür. Yaşam olayları listesinde yer alan kategoriler, sadece ergenin doğrudan başına gelen olayları değil, aynı zamanda tanık olduğu veya önemli diğerlerinin deneyimlediği olumsuz olayları da kapsamaktadır. Yapılan araştırmalar da, sadece kişinin doğrudan mağdur olmadığı, aynı zamanda dolaylı ya da temsili mağduriyeti de deneyimlediği durumların herhangi bir mağduriyet biçimini tek başına deneyimlemesinden daha ciddi sonuçları olduğunu (örn. Edleson, 1999; Haynie ve ark., 2001; Shen, 2009), temsili gerilimin de suç işlemeyi yordadığını (Zavala ve Spohn, 2013) göstermiştir. Ergenlerin yaşamlarındaki stresli yaşam olayları, büyük çeşitlilik göstermekle birlikte, zaman içinde süreklilik gösteren veya artan olay sayısının, suç davranışının artması veya hızlanması ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Genel Gerilim Kuramı'na göre, suça sürüklenen çocuklar, ebeveyn ya da öğretmenlerinin olumsuz muamelesini azaltmak (örn. istismarı engellemek için öğretmen ya da ebeveynlere saldırmak), ebeveyn ve öğretmenlerden kaçmak (örn. evden kaçma, okul devamsızlığı, ebeveynlere maddi bağımlılığı azaltmak için hırsızlık yapmak), ebeveyn, öğretmen ya da ilgili kişilerden intikam almak (örn. agresyon, vandallık) ve/veya negatif duyguları yatıştırmak (örn. madde kullanımı) amacıyla suç içeren bir baş etme yoluna gidebilmektedirler (Thaxton ve Agnew, 2004). Bu çalışmada da, bu görüş ile paralel olarak, suça sürüklenen ergenler, fiziksel ve sözel şiddete ve

diğer olumsuz yaşam olaylarına daha fazla maruz kaldıklarını dile getirmişler, betimsel bulgulara da değinildiği gibi, bu grupta evden kaçma ve okul devamsızlığının, okul ile ilgili diğer problemlerin (disiplin cezası, vb.), madde kullanımının daha yüksek oranda var olduğu, ayrıca çoğunluğunun mala yönelik suçlar sebebiyle cezaevinde yattıkları anlaşılmıştır.

Tekrarlayan gerilimlere ve olumsuz yaşantılara maruz kalmak, konvansiyonel bağların zayıflamasına neden olmaktadır (Agnew, 2006). Suçu önleyici görüşleri öğreten konvansiyonel diğerlerine bağlar zayıfladıkça ve konvansiyonel kurumlar bireylerin sosyalleşmesinde daha az etkili hale geldikçe, bu tür gerilimler, ayrıca konvansiyonel inançlara bağlılığı da azaltabilmektedir. Dolayısıyla, gerilim yaşayan bireyler, egemen norm ve değerleri reddetmeye ve kişisel çıkarlarına öncelik veren veya imkansız görünen standartları karşılamaya çalışma yükünden onları kurtaran alternatif norm ve değerleri benimsemeye başladıklarında, suç işlemleri daha olası hale gelmektedir (Bao ve ark., 2014). Bu nedenle, bu çalışmada da ortaya konan, suça sürüklenmiş ergenlerde suçlu akran çevresinin varlığını, genel gerilim kuramı perspektifinde ve sokak çetelerindeki gençlerle yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular (örn. Decker ve ark., 2008; Peterson ve ark, 2004) çerçevesinde birlikte ele almak gerektiği düşünülmektedir. Paternoster ve Mazerolle (1994) ile Eitle ve ark. (2004) da stresli koşul veya olayların, sapkın akranlarla ilişkileri veya çete üyeliğini arttırdığını bulmuşlardır. Ayrıca, çete eylemlerine katılmanın, gencin mağduriyete (victimization) açıklığını da arttıran, bir başka deyişle, gencin hayatındaki gerilim kaynaklarına yenilerinin eklenmesine sebep olan bir yanı olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Araştırmacılar, suç işleme ve mağduriyet arasındaki ilişkiyi açıklarken, kriminal davranışta bulunan kişilerin korunma veya rehberlikten yoksun olduklarını, güdülenmiş suçlular ile çevrelenmiş olduklarını, bu nedenle kendilerinin de mağdur olmalarının oldukça olası olduğunu dile getirmişlerdir (Decker ve ark., 2008; Peterson ve ark, 2004).

Bunun yanı sıra, hem suça sürüklenmiş hem de suça sürüklenmemiş grupta, ekonomik durum ile deneyimlenen toplam olumsuz yaşam olayı sayısı arasında negatif korelasyon olduğu, bir başka deyişle, ekonomik durum düştükçe, deneyimlenen olumsuz olay sayısının arttığı bulunmuştur. Bu bulgu, literatürde, düşük sosyo-

ekonomik şartlara sahip olan ergenlerin daha varlıklı yaşlılarına oranla daha büyük stresörlere maruz kaldıkları yönündeki bulgular ile örtüşmektedir (Tolan, 1988; Aneshensel ve ark., 1991; Rosella ve Albrecht, 1993).

Belirtilen olumsuz yaşam olayları içerisinde, kendilerini en çok etkileyen olaya ilişkin soruya, suça sürüklenmiş ergenlerde en yüksek oranda sağlık ve aile ile ilgili problemler, ailede alkol/madde bağımlılığı ve suç geçmişi, arkadaş problemleri dile getirilmiş iken, suça sürüklenmemiş ergenlerde sağlık ve okul ile ilgili problemler, sözel ve duygusal şiddet en etkili olduğu ifade edilen yaşam olayları kategorileri olmuştur. Kendilerini en fazla etkileyen olumsuz yaşam olayına ilişkin olarak hissedilen öfke düzeyinin suça sürüklenmiş ergenlerde, suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha yüksek olduğu, ayrıca her iki grupta da hissedilen öfke düzeyinin toplam olumsuz yaşam olayı ile pozitif korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Suça sürüklenmiş ergenlerde, toplam olumsuz yaşam olayı sayısının daha yüksek olması da göz önünde alındığında, bu bulgu, Agnew (1993)'in, gerilimin öfke, engellenme, depresyon gibi olumsuz duygulara yol açtığı ve bu duyguların da düzeltici eylemde bulunmak için baskı yarattığı yönündeki görüşü ile tutarlıdır. Jang ve Johnson (2003), Capowich ve ark. (2001), Moon ve ark., (2004, 2008) da gerilimin öfke ve öfkenin de sapma üzerinde büyük etkisi olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, bu çalışmada, kişiyi en çok etkilemiş olan olaya ilişkin durumsal bir öfke değerlendirmesi istenmiştir. Bir başka deyişle, doğrudan suç ile ilişkili bir gerilim değil, bireyin yaşamının farklı alanlarından, kümülatif bir etki yaratması olası gerilimler ele alınmıştır. Dolayısıyla, bu öfkenin kaynağını aldığı gerilim ile suç arasında spesifik bir ilişki olduğu yönünde bir çıkarımda bulunmak mümkün olmamakla birlikte, suça sürüklenmiş ergenlerde daha yüksek öfke deneyiminin varlığını dikkate almak gerektiği düşünülmektedir.

Bununla birlikte, kendilerini en çok etkileyen olaya ilişkin adillik değerlendirmelerinde, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenler arasında farklılaşma olmadığı görülmüştür. Ayrıca, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlerin, bu olayı engelleyebilirliklerine ilişkin algılarının da farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak bu çalışmada, katılımcılardan sadece kendilerini en çok etkileyen olayın adilliğini ve engellenebilirliğini değerlendirmeleri istenmiştir. Bu nedenle, yine yukarıda belirtildiği gibi, değerlendirmesi yapılan bu etkili olay ile suç davranışı arasında bir ilişki kurmak

mümkün değildir. Bununla birlikte, suça sürüklenen ergenlerde öfke ve adillik arasında negatif ilişki bulunmuşken, suça sürüklenmemiş katılımcılarda öfke ve adillik değerlendirmesi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bir başka deyişle, suça sürüklenmiş ergenlerde olayın daha az adil bulunması öfke düzeyini arttırmaktadır. Bu bulgu, Agnew (2001, 2006)'ın gerilim adaletsiz algılandığında öfkeye neden olmasının ve bunun da suça yol açmasının daha olası olduğu yönündeki görüşü ile paraleldir. Yapılan çalışmalarda da, adaletsizlik algısının öfkenin artması ile anlamlı şekilde ilişkili olduğu, gerilimin, hak edilmemiş olarak algılanmasının, düzeltici eylemde bulunma yönünde baskıyı arttırdığı ve meşru baş etme biçimlerine başvurma becerisini azalttığı bulunmuştur (Agnew, 2001, 2006; Broidy, 2001; Mazerolle ve Piquero, 1998; Rebellon ve ark., 2012; Sharp ve ark., 2012).

Genel Gerilim Kuramı'nın, kronik, sıklıkla ortaya çıkan gerilimlerin, genellikle yüksek büyüklükte ve birey üzerinde önemli negatif etkiye sahip olarak algılandığı görüşünden yola çıkarak, katılımcılara, olumsuz yaşam olayları listesinde kendilerini en çok etkilemiş olayın sıklığı sorulmuş, ancak suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş katılımcılar arasında bu açıdan anlamlı farklılaşma bulunmamıştır. Elde edilen bulgu, tek bir olayın sıklığından ziyade, olayların birlikte yarattığı kümülatif etkinin daha belirleyici olduğunu ve gerilimin suça yönlendiriciliğine katkıda bulunduğu düşündürmüştür. Nitekim Agnew (1992), belirli bir eşik düzeyine ulaştıktan sonra gerilimin suç işleme üzerinde kümülatif bir etkisi olduğuna işaret etmiştir. Yapılan çalışmalar da, stres verici yaşam olaylarının birey üzerinde birikimli bir etkisi bulunduğunu, esas olanın tek bir olayın kendine özgü özelliklerinden çok, birçok stres verici olayın görece kısa bir süre zarfında birikmesi olduğunu ortaya koymuştur (Agnew, 2006; Hoffmann ve Cerbone, 1999).

IV.3. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Bireyin diğerleri ile olan negatif ilişkilerini merkeze alan Genel Gerilim Kuramı, söz konusu negatif ilişkileri, 'diğerlerinin bireye, bireyin kendisine davranılmasını istediği şekilde davranmadığı' ilişkiler olarak ele almıştır (Agnew, 1992). Bu görüşten

hareketle, bu çalışmada, çocuğun ebeveynleri ile bağlanma ilişkileri ele alınmıştır. Bağlanma stilleri incelendiğinde, ilgili literatür ile tutarlı bir bulgu olarak, suça sürüklenen ergenlerde güvensiz bağlanma stilleri olan kaçınan ve kaygılı bağlanmanın daha yüksek olduğu, güvenli bağlanma açısından ise gruplar arasında fark olmadığı bulunmuştur. Güvensiz bağlanmanın suça sürüklenmiş ergenlerde yüksek olması, literatür ile uyumludur. Bowlby (1973), bebeklik döneminde ebeveyn-çocuk ilişkisinin kesintiye uğramasının, başkalarına yönelik duygulanım, saldırganlık ve suç davranışına yönelme gibi uzun vadeli olumsuz sonuçları olduğunu ifade etmiştir. Bowlby'nin (1973) sözünü ettiği içselleştirilmiş modeller, bağlanma figürünün destekleyici ya da koruyucu bir kişi olarak değerlendirilip değerlendirilmediği ve kişinin kendisini yardıma, ilgiye ve desteğe değer bir kişi olarak değerlendirip değerlendirmedeği yönündeki şemaları kapsamaktadır. Buna göre, güvenli bağlanma, beraberinde çevresinde kendisine yardım edecek kişilerin varlığına ve kendisinin bu yardımı almaya değer bir kişi olduğuna dair bir inancı getirmektedir. Bu çalışmada, suça sürüklenmiş ergenlerde güvensiz bağlanmanın daha fazla görülmesi, bebeklikte güvensiz olarak sınıflandırılan çocuklar ile yapılan boylamsal çalışmalarda elde edilen, ergenlik ile birlikte, psikopatoloji ve şiddet içeren suç oranının önemli ölçüde arttığı yönündeki bulgular ile tutarlılık göstermektedir (örn. Allen, Hauser ve Bormen-Spurrell, 1996; Allen, Moore, Kuperminc ve Bell, 1998; Carlson, 1998; Rosenstein ve Horowitz, 1996). Yine ergenlik döneminde anne babaya bağlanma ile antisosyal davranışlar içerisinde yer alma arasındaki ilişkinin incelendiği birçok çalışmada, güvensiz bağlanan ergenlerin güvenli bağlananlara göre antisosyal davranışlarda bulunma (saldırganlık, çalma, yalan söyleme, uyuşturucu kullanma, vb.) olasılıklarının daha yüksek olduğu (Kurt, 2010), güvensiz bağlanma biçimlerinin ahlaki ve toplumsal kuralları benimseme sorunlarına, agresyona, suç davranışına neden olduğu (Çelik, 2006; Marinus, 1997) bulunmuştur. Thaxton ve Agnew (2004), suça sürüklenme açısından en önemli faktörün negatif bağlanmanın varlığı ya da yokluğu olduğunu, ebeveyn ya da öğretmenleri ile negatif ilişkileri olan ergenlerin nötr ya da pozitif ilişkisi olan ergenlere kıyasla daha fazla suç işlediklerini bulgulamışlardır. Aynı doğrultuda, Hoeve ve ark. (2012) da 74 çalışmayı dahil ettikleri meta analizlerinde, ebeveynlere zayıf bağlanmanın hem kız hem de erkeklerde suç ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu, Van IJzendoorn ve ark. (1999) da, 12 çalışmayı analiz ettikleri çalışmalarında düzensiz bağlanma ile dışa dönük problem

davranışlar arasında anlamlı ilişki bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Cooper ve ark. (1998), bağlanma stilleri ile psikolojik bozukluklar, kendilik kavramı, problem davranışlar ve risk alma davranışları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında; güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin en iyi uyum yeteneğine sahip ve en düşük düzeyde risk alma davranışı gösteren bireyler olduğunu, kaygılı bağlanan ergenlerin en düşük düzeyde uyumu ve en yüksek düzeyde risk alma davranışlarını gösterdiklerini, kaçınan bağlanma stiline sahip ergenlerin ise en yüksek düzeyde sorunlu davranışları gösterdiklerini bulmuşlardır. Regan (1996) da erkek ergenlerin çetelere katılma motivasyonlarını incelediği çalışmada, en önemli faktörün akran etkisi değil, ailevi bir ilişki ihtiyacı olduğunu, ergenler eğer, ebeveynlerine bağlanmış iseler, afektif ihtiyaçlarının karşılanması için sapkın akranlara yönelmelerinin daha az olası olduğunu bulgulanmıştır. Anderson ve ark. (1999), bağlanmanın suç üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmalarında, erkek ve kızlar arasında bağlanma düzeyi açısından bir fark bulunmadığını, bununla birlikte, erkeklerde ebeveynlere bağlanmanın, kızlarda ise akran ve okula bağlanmanın suçun ciddiyetini azalttığını bulgulanmışlardır. Fearon ve ark. (2010) 69 çalışmayı inceledikleri meta-analizde, güvensiz bağlanmanın erkek örnekleme dışsallaştırma davranışları ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu, Marsa ve ark. (2004) ise, çocuk cinsel suçu işleyenlerin yüzde doksan üçünde güvensiz yetişkin bağlanma stili olduğunu bulgulanmıştır. Antisosyal davranış ve bağlanma ilişkisini inceleyen bir başka çalışmada, güvensiz bağlanma stillerinin ahlaki ve toplumsal kuralları benimseme sorunlarına, agresyona, suç davranışına ve otoritarizme neden olduğu bulunmuştur (Marinus, 1997). Yapılan diğer çalışmalarda da, ceza infaz kurumlarındaki suça sürüklenen çocukların güvensiz ve düzensiz bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu bulgulanmıştır (van Ijzendoorn ve ark., 1997; Zegers ve ark., 2008). Ayrıca, güvensiz bağlanma ile saldırganlık puanı arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Casas ve ark., 2006; Çelik, 2006). Feyzioğlu (2008), ülkemizde hükümlüler ile yaptığı benzer bir çalışmada, hükümlülerin kontrol grubuna göre daha az güvenli bağlanma stilleri, ilişkilerde daha fazla tutarsızlık ve başkalarına daha az duygusal bağlanma özellikleri gösterdiğini bulgulanmıştır. Feyzioğlu (2008) ayrıca, güvenli bağlanma gösteren hükümlülerin daha fazla ziyaretçilerinin olduğunu ve diğer hükümlüler ile daha iyi ilişkiler kurabildiklerini bildirmiştir.

Araştırmacılar, ebeveynlerine güvenli bağlanan ergenlerin, ebeveynlerinin normatif beklentilerini ve tepkilerini önemsedikleri ve suç işlemekten önce onların olası tepkilerini göz önünde bulundurdıkları için, bağlanmanın niteliğinin dolaylı bir ebeveyn kontrolü işlevi gördüğünü ifade etmektedirler (Anderson ve ark., 1999; Hoeve ve ark., 2012). Ergenler stres durumlarında duygusal destek almak için genellikle arkadaşlarına yönelmekle birlikte, araştırmalar, ergenlerin ebeveynlerini bazı bağlanma ihtiyaçları için kullanmaya devam ettiklerini ve ebeveynlere güvenli bağlanmanın genç erişkinliğe kadar bireylerin iyi oluşunu yordadığını göstermiştir (Nickerson ve Nagle, 2005).

Sosyal Kontrol Teorisi, pozitif biçimde bağlanan bireylerin, nötr ya da negatif bağlananlara kıyasla daha az suç işleyeceklerini ve negatif bağlananlar arasında suçluluk açısından az bir fark olduğunu, Genel Gerilim Teorisi ise negatif bağlanan bireylerin pozitif bağlananlara kıyasla çok daha fazla suç işleyeceklerini, pozitif bağlananlar arasında az bir fark olacağını öne sürmektedir (Thaxton ve Agnew, 2004). Dolayısıyla, araştırmadan elde edilen bu bulgu, bağlanma açısından, Genel Gerilim Teorisini destekler nitelikte olup, Genel Gerilim Teorisi'nin önemli diğerleri ile olumsuz ilişkileri olan ergenlerin nötr veya olumlu ilişkileri olan ergenlere göre suça sürüklenmelerinin daha olası olduğu yönündeki (Thaxton ve Agnew, 2004) görüşü ile örtüşmektedir.

IV.4. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Başa Çıkma Tarzlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Baş çıkma tarzlarına göre incelendiğinde, duygulara yönelik pasif ve etkili olmayan baş çıkma tarzları olarak tanımlanan Çaresiz ve Boyun Eğici yaklaşımın suça sürüklenmiş ergenlerde daha yüksek olduğu, probleme yönelik aktif baş çıkma tarzlarından Kendine Güvenli yaklaşımın suça sürüklenmiş ergenlerde, Sosyal Destek Arama yaklaşımının ise suça sürüklenmemiş olanlarda daha yüksek olduğu, İyimser yaklaşım açısından ise suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenlerin farklılaşmadıkları bulunmuştur.

Çalışmamızda elde edilen, suça sürüklenmiş ergenlerin etkisiz başa çıkma tarzlarını suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha çok kullanıyor oldukları ve daha az sosyal destek aradıkları bulgusu, literatürdeki bulgular ile tutarlılık göstermektedir. Ergenler için iyi ya da kötü başa çıkmanın ne olduğu yönünde yapılan çalışmalar, başa çıkma konusunda yetersiz olan ergenlerin daha çok duygu odaklı başa çıkma stratejilerini kullandıklarını bildirmektedir (Freyderberg ve Lewis, 2004). Buna göre, suça sürüklenen ergenler, başa çıkma konusunda daha yetersizdirler. Yapılan diğer çalışmalarda da, genel olarak, suça yönelen ergen gruplarında aktif başa çıkmanın daha az başvurulan bir başa çıkma yöntemi olduğu, buna karşılık işlevsel olmayan ve kaçınmacı başa çıkmaları daha çok kullandıkları (Bartek ve ark., 1993; Çelik, 2006; Johnson ve Pandina, 1991; Recklitis ve Noam, 1999, Ruchkin ve ark., 1999, 2000), yaşadıkları stres karşısında daha yüksek savunmacılık ve daha düşük başa çıkma örüntüleri sergiledikleri (Steiner ve Feldman, 1995), stresle başa çıkmak için suça yönelen ergenlere aileleri tarafından yeterli düzeyde sosyal destek sunulmadığı ya da bu desteğin ergen tarafından kullanılmadığı (Tolan, 1988; Johnson ve Pandina, 1991; Ruchkin ve ark., 1999), stresten pasif olarak çekilmeyi içeren başa çıkma davranışları veya stresten dikkatini uzaklaştırmak gibi davranışlar gösterdikleri (Recklitis ve Noam, 1999; Ruchkin ve ark., 1999) bulgulanmıştır. Ruchkin ve ark. (2000), 185 suça sürüklenmiş ergen ile 96 suça sürüklenmemiş ergeni karşılaştırdıkları çalışmada, suçlu ergen grubunda ergenlerin bilişsel ve davranışsal kaçınmacı başa çıkma davranışlarının görülme oranının, kontrol grubuna oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Ülkemizde yapılan benzer bir çalışmada, Basut ve Erden (2005) de, suça yönelmiş ve özgürlüğünden yoksun bırakılmış ergen grubu ile mesleki eğitimlerine devam eden ergen grubu ile yaptıkları karşılaştırmalı çalışmada, suça yönelmiş ergenlerin daha yüksek düzeyde stres belirtisi bildirdiklerini ve stres altında kullandıkları başa çıkma mekanizmalarının yetersiz kaldığını bulmuşlardır.

Etkili olmayan başa çıkma tarzlarından Çaresiz Yaklaşım, bireyin stresli bir durumda süreci yönetebileceğine ilişkin inancının kaybolmasını, yaşanan olumsuzlukların nedeni olarak kendini görmesini ve soruna yönelik çözüm üremekte başarısız olmasını ifade etmektedir. Çaresiz Yaklaşım, bireyin karşılaştığı stres verici olay ya da durum ile baş edebilmek için bir mucize beklemesi, bireysel olarak baş edemeyeceği inancı ve ümitsizlik duyguları içinde olmasına gönderir ve “Kendimi

kapana sıkışmış gibi hissedirim” tarzı düşünceleri içermektedir. Boyun Eğici Yaklaşım ise, ‘Başa gelen çekilir’, vb. içerikte kaderci bir tutum sergileyerek, bireyin karşılaştığı stresörü tamamen kabullenmesini, bu stresör ile baş edemeyeceği inancıyla geri adım atma ve mücadeleden vazgeçme tutumlarını içermektedir (Şahin ve Durak, 1995). Her iki yaklaşımda da yaşamın kontrolünün kişinin elinde olmadığı duygusu hâkimdir. Genel Gerilim Teorisi ile birleştirildiğinde, suça sürüklenmiş ergenlerde olumsuz yaşam olaylarının yüksek düzeyde olmasının, ergenin kontrolü ve ilgiyi kaybetmesine ve duruma boyun eğmesine sebep olabileceği düşünülebilir. Nitekim, duygusal odaklı başa çıkma stratejilerinin, durumun kontrol edilemez olarak değerlendirilmesi halinde sıklıkla kullanıldığı ve kontrol edilmekte güçlük çekilen durumları inkar etmeye veya uzak durmaya çalışarak kişiyi rahat tutmaya hizmet edecek yaklaşımları hazırladığı bildirilmiştir (Palancı, 2000). Çevik (2012) ise, çaresiz yaklaşımın, ergenlerde öğrenilmiş çaresizliğin anlamlı yordayıcıların biri olduğunu bulmuştur.

Bu çalışmada, suça sürüklenmiş ergenlerin, pasif başa çıkma tarzlarını suça sürüklenmemiş gruba göre daha çok kullanmakla birlikte, aktif başa çıkma tarzlarından Kendine Güvenli Yaklaşımda suça sürüklenmemiş ergenlere göre daha yüksek puan almaları, yukarıda belirtilen çalışmalar düşünüldüğünde beklenmedik bir bulgudur ve suça sürüklenmiş ergenlerin problem odaklı başa çıkma örüntülerini daha az kullanıyor olduklarına dair bulgular ile uyumlu değildir (Recklitis ve Noam, 1999; Ruchkin ve ark., 1999, 2000). Kendine Güvenli Yaklaşım, problem çözme konusunda kendine güvenmeyi, durumları ve olayları kontrol edebildiğine inanmayı içermektedir ve bireyin stresli duruma karşı mücadele etmek istediği, kendine inandığı ve kendini güçlü hissettiği bir başa çıkma yaklaşımıdır (Şahin ve Durak, 1995). Bu bulgu, boyun eğici ve çaresiz yaklaşım ile çelişiyor görünse de, araştırmalar, problem odaklı ve duygu odaklı başa çıkma yollarının aynı stresli durumda bir arada kullanılabildiğini de göstermektedir (Folkman ve Lazarus, 1985; Roth ve Cohen, 1986). Başa çıkma karmaşık bir süreçtir ve başa çıkma yöntemleri hem eş zamanlı hem de sıralı olarak aynı stres durumunda kullanılabilmektedir (Roth ve Cohen, 1986). Erden (2006) de hükümlü çocuklar ve suça sürüklenmemiş çocuklar ile yürüttüğü karşılaştırmalı çalışmada, hükümlü ergenlerin aktif başa çıkma örüntüsüne ait puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu belirlemiş ve kullanılan diğer başa çıkma örüntülerinin etkisi veya başa çıkma örüntülerinin duruma uygun olmaması gibi faktörlerin etkisi olduğunun düşünülebileceğini ifade

etmiştir. Ayrıca, literatürde, stresli yaşam olayları yaşayanlar da dahil, suça sürüklenme açısından risk altındaki birçok gencin yaşadıkları durumu kontrol etmeye çalıştıkları ve yaşamları üzerinde bir kontrol duygusu edinmek için hatalı davranışlara başvurdıkları (Agnew, 1984; Brezina, 2008), bu vasıta ile kontrol kazanabildikleri ve öz yeterlik duygularını yeniden edinebildikleri (Hoffmann ve Spence, 2010) yönünde bulgular mevcuttur. Kendine Güvenli Yaklaşımı benimseyen kişi, “Ne olursa olsun direnme ve mücadele etme gücünü kendimde bulurum” şeklinde içsel düşüncelere sahiptir. Bu çocukların yaşadıkları dezavantajlı durumları kabullenip, geleceğin tüm belirsizliğine rağmen yaşamlarında değişim yaratabileceklerine dair umutlarını yitirmeyip baş etmeye çalışmaları için kendine güvenli yaklaşıma ihtiyaç duydukları söylenebilir. Çünkü, kendine güvenli yaklaşımda, bireyin duygu düşünce ve davranışlarının denetimi kendi elinde olup, dış güçler tarafından denetim sağlanmayı gerektirmemektedir. Bir diğer deyişle, ergen ancak bu yaklaşıma sahip olursa, yaşamın ona sunduğu olumsuzluklara rağmen mücadele etmek isteğini kendinde bulabilecek, bu olumsuzluklar karşısında kendine inanmayı ve kendini güçlü hissetmeyi başarabilecektir. Yukarıda da değinildiği gibi, eğer durum değiştirilebilir olarak algılanıyorsa, problem odaklı stratejiler daha fazla tercih edilirken, durum kontrol edilemez olarak algılandığında ise duygu odaklı başa çıkma baskın hale gelmektedir (Folkman ve Lazarus, 1980; Lazarus, 1993). Bu çocuklar, sanki güvensiz bağlanmanın da getirdiği başkaları tarafından sevilme ve desteklenme konusunda yetersiz oldukları (Skolnick, 1986; akt. Arslan, 2008) şemasını kompanse etmek için kendilerine sarılır gibi görünmektedir.

Sosyal Destek Arama Yaklaşımı ise, strese neden olan olay ya da durum ile baş edebilmek için başka bireylerden yardım alma, destek arama gibi başa çıkma yollarını kapsamaktadır ve “Sorunun gerçek nedenini anlayabilmek için başkalarına danışırım” tarzı düşünceleri içermektedir. Bu yardım ve destek, sadece duyguların ifadesi şeklinde olabileceği gibi, resmi kurumlardan yardım isteme şeklinde eyleme yönelik aktif bir başa çıkmayı da içerebilmektedir (Akpınar, 2011). Sosyal Destek Arama Yaklaşımının, suça sürüklenmiş ergenlerce suça sürüklenmemiş ergenlerden daha düşük düzeyde kullanıldığının bulunması, Agnew (1992)’in, kapsamlı konvansiyonel sosyal desteği olan ergenlerin, objektif gerilimlere suç içermeyen şekilde daha iyi yanıt verebildikleri görüşü ile tutarlıdır. Siyez (2006) de, arkadaşan, öğretmenden, çevreden algılanan

sosyal desteğin ergenlerde problem davranışlara karşı anlamlı koruyucu faktörler arasında yer aldığını belirlemiştir.

İyimser yaklaşım, stres verici olay ya da olaylardan olumlu bir şeyler çıkartma, bu olay ya da durumlarla başa çıkabileceğine inanma olarak tanımlanmaktadır (Şahin ve Durak, 1995). İyimser insanların daha fazla adaptif, bilişsel değerlendirme eğilimli ve sosyal geri çekilmeyi benimseyen yapıda başa çıkma tercihlerine sahip olduğu belirtilmiştir (Şahin, 1994). Ölçek maddeleri incelendiğinde, olayı büyütmeden sakince düşünme ve kendine hoşgörü göstermeyi de içerdiği görülmektedir. Bu nedenle, bu yaklaşımın suça sürüklenmiş ergenin cezaevi sürecine adaptasyonu ve orada yaşamını sürdürebilmesi açısından işlevsel olduğu ve bu yaklaşımda, iki grup arasında fark bulunmamış olmasının bununla ilişkilendirilebileceği düşünülmüştür.

Yapılan çalışmalar, aktif bir şekilde keşfeden ve uyumlu çözümler üreten ebeveynlerin, ergenlere aktif başa çıkma için, katı ya da pasif başa çıkmacı ebeveynlerin ise ergenlere bu yönde model oluşturduklarını göstermektedir (Burt ve ark., 1988, Johnson ve Pandina, 1991; Shulman, 1993). Bu çalışmada, suça sürüklenmiş ergenlerin etkisiz başa çıkma tarzlarını daha çok kullanıyor olmalarının yanı sıra, ebeveynlerinde suç geçmişi, alkol ve madde kötüye kullanımının da daha yüksek oranda var olduğu yönünde elde edilen bulgu, ebeveynlerinin de karşılaştıkları sorunlar ile aktif ve uyumlu şekilde başa çıkmakta güçlük çektiklerini düşündürerek, literatürdeki bu çalışmalarını destekler niteliktedir.

IV.5. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Yükleme Eğilimlerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Suça sürüklenmiş ve suça sürüklenmemiş ergenler, yükleme eğilimleri açısından incelendiğinde, kişisel nedensellik, olumsuz niyet yükleme ve genel yükleme eğilimi açısından grupların farklılaşmadıkları bulunmuştur. Bu bulgu, saldırgan ve sosyal açıdan uyumsuz davranışlar gösteren veya ıslahevlerinde bulunan çocukların ve gençlerin, belirsizliğin söz konusu olduğu durumlarda, olumsuz sonuçlanan davranışlarda bulunanlarla ilgili olarak düşmanca yüklemede bulunma eğiliminde olduklarını ve onlara saldırgan bir şekilde tepkide bulunduklarını ortaya koyan

araştırma bulguları (Dodge ve ark., 1990; Dodge ve Coie, 1987; Dodge ve Frame, 1982; Dodge ve Somberg, 1987) ile tutarlı değildir. Ancak bahsi geçen bu çalışmalar, daha çok saldırgan davranışlar ve kişiye yönelik suçlarla ilgili olarak yürütülmüş iken, bu araştırmada ise madde kullanımı da dahil olmak üzere farklı suçlar sebebiyle ceza infaz kurumunda bulunan çocuklar yer almaktadır. Ayrıca, bu farkın uygulanan ölçüm aracından kaynaklanabileceğini de düşünmek mümkündür. Düşmanca yükleme yanlılığına ilişkin çalışmalarda, bu çalışmadan farklı olarak, çoğunlukla, katılımcıların, diğerlerinin niyetlerini nasıl algıladıklarını ölçen vinyetler kullanılmıştır (örn. Dodge, 1993; Mikami ve ark., 2008; Walters, 2007). Ayrıca, düşmanca yükleme yanlılığının saldırganlığın hiçbir alt türü ile ilişkili olmadığı (Fassnacht, 2013; Marsee ve Frick, 2007) yönünde bulgular da mevcut olup, bu araştırmacılar da, düşmanca yükleme yanlılığını ölçmek için kullanılan vinyetlerin yüksek düzeyde şiddete maruz kalma ihtimali daha yüksek olan, ekonomik olarak dezavantajlı bir arkaplandan gelen ya da saldırganlığı kabul edilebilir bir çatışma çözme biçimi olarak gören azınlık grupları için uygun olmayabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, suça sürüklenmiş ergenlerin, olumlu benlik imajı sunma ihtiyacı sebebiyle de, sorulara bu doğrultuda yanıtlar vermiş olmaları da mümkündür. Nitekim, uygulamalar sırasında kimi katılımcıların sorulara ilişkin bu tür yorumlar yaptıkları görülmüştür.

Güven (2011) tarafından Osmaniye Çocuk Mahkemesi'nde yargılanan suça sürüklenen çocuklar ile yapılmış ve aynı ölçüm aracının kullanılmış olduğu çalışmada, suça sürüklenen ergenlerin suça karışmamış ergenlere göre olumsuz niyet yükleme yanlılığı ve kişisel nedensellik yükleme yanlılığının daha yüksek olduğu, daha fazla düşmanca niyet yükleme yanlılığında oldukları bulunmuştur. Her iki araştırmada da suça sürüklenen ergenler ile çalışılmış olmakla birlikte, Güven (2011) tarafından yapılan çalışmanın sadece Osmaniye ilindeki ve suç işlemiş oldukları kesinleşmemiş, henüz yargılanmakta olan çocuklar ile çalışılmış olmasının bu farkta etkili olabileceği düşünülmüştür. Bu çalışmada, İzmir ve Ankara illerindeki Ceza İnfaz Kurumlarında farklı illerden gelmiş olan ve çoğunluğu suçu ifa ettiği kesinleşmiş çocuklar ile çalışılmıştır. Ülkemizde yapılmış bir başka çalışmada, Kutlu (1998), belirsizliğin söz konusu olduğu durumlarda, saldırgan çocukların saldırgan olmayan çocuklara kıyasla sonucu olumsuz olan davranışlara daha fazla düşmanca niyet yüklediklerini ortaya koymuştur. Ancak, Kutlu (1998)'nin araştırması, bu çalışmadan farklı olarak, okul-

öncesi ve ilköğretim ikinci sınıf erkek çocuklarını içeren küçük bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Aktaş (2001) ve Aktaş ve ark. (2005), sosyal ilişkileri açısından saldırgan olarak tanınan çocukların kişisel nedensellik ve olumsuz niyet yükleme eğilimleri ile düşmanca yüklemede bulunma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ancak bu çalışma da, ilköğretim 5. sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür.

Bununla birlikte, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenler arasında düşmanca yükleme yanlılığı açısından fark bulunmamış olmakla birlikte, sonraki bölümlerde tartışılacağı üzere, yükleme yanlılığının bağlanma ve başa çıkma becerileri ile ilişkileri açısından gruplar arasında fark olduğu, ayrıca, olumsuz niyet yükleme boyutunun suça sürüklenmiş ergenleri yordamada anlamlı bir değişken olduğu bulunmuştur.

Katılımcıların kendilerini en çok etkileyen olumsuz yaşam olayının yarattığı öfke duygusu ile yükleme eğilimleri arasındaki ilişki incelendiğinde, suça sürüklenmiş ergenlerde Kişisel Nedensellik, Olumsuz Niyet Yükleme ve Genel Yükleme Eğilimi ile öfke düzeyi arasında pozitif korelasyon bulunduğu görülmüş, buna karşılık, suça sürüklenmemiş ergen grubunda düşmanca niyet yükleme eğilimleri ile öfke düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Sadece suça sürüklenmiş ergenlerde öfke ve yükleme eğilimi arasında ilişki olduğunu gösteren bu bulgu, literatürde Genel Gerilim Teorisi temelinde, ergenlerin yaşadıkları olumsuzlukların sebebini dışsallaştırdıklarında daha yüksek düzeyde öfke hissettikleri (Agnew, 1992) ve öfke durumunda suç davranışına yol açabilecek sert ve ani çıkışlarda bulunmanın daha olası olduğu (Hoffmann ve Spence, 2010) yönündeki görüşler ile tutarlıdır. Ayrıca, bir olaydaki suç veya kusurluluk, başkalarına atfedildiğinde, öfke duygusunun da ortaya çıktığını ortaya koyan araştırma bulgularını desteklemektedir (Berkowitz ve Harmon-Jones, 2004; Bernard, 1990). Ancak, bu çalışmada, doğrudan suç ile ilişkili spesifik gerilim türü belirlenmediği için, hissedilen öfkenin tüm gerilim türlerine genellenmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, ilgili literatür doğrultusunda, suça sürüklenmiş ergenlerin, karşılaştıkları diğer olumsuz olaylarda da yüksek düzeyde öfke hissetmelerinin mümkün olduğu ve bunun da suça sürüklenme için bir risk faktörü oluşturabileceği düşünülmektedir (Capowich ve ark., 2001; Jang ve Johnson, 2003; Moon ve ark., 2008).

IV.6. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Düşmanca Yükleme Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin Tartışılması

IV.6.1. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları ve Bağlanma

Suça sürüklenmiş ergenlerde, kaçınan ve kaygılı bağlanma ile deneyimlenen olumsuz yaşam olayı sayısı arasında pozitif yönde ilişki olduğu, dolayısıyla güvensiz bağlanma durumunda olumsuz yaşam olayı deneyimleme oranında artma olduğu anlaşılmıştır. Suça sürüklenmemiş ergen grubunda ise, kaygılı bağlanmanın olumsuz yaşam olayı deneyimleme sayısının artması ile pozitif, güvenli bağlanmanın ise negatif ilişki gösterdiği, buna göre güvenli bağlanma arttıkça olumsuz yaşam olayı deneyimleme oranının azaldığı, kaygılı bağlanma durumunda ise arttığı bulunmuştur. Bu bulgu, çocukluk çağı travmalarının (Finzi ve ark., 2001; Styron ve Bulman, 1997; Uğur, 2010; Woke ve ark., 1996), stresli yaşam olaylarının ve diğer gerilim kaynaklarının (Paternoster ve Mazerolle, 1994) bağlanma üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu ve güvensiz bağlanma ile ilişki gösterdiği yönündeki araştırma bulguları ile tutarlıdır. Finzi ve ark. (2001)'nın, 6-12 yaş grubundaki çocuklar ile yaptıkları çalışmada, fiziksel istismara maruz kalan çocukların daha çok kaçınan bağlandıkları ve önemli ölçüde yüksek agresyon düzeyine sahip oldukları, ihmale maruz kalan çocukların ise daha çok kaygılı bağlandıkları belirtilmiştir. Agnew (1993)'in zayıf bağlanmayı “hem bir gerilim kaynağı hem de gerilimin bir semptomu” olarak değerlendirmesinden hareketle, bu bulguyu iki açıdan yorumlamak mümkündür. Bir yandan, olumsuz yaşam olayı deneyimleyen çocuklar, diğerleri tarafından olumsuz muamele gördüklerine inandıkları için düşük bağlanma göstermektedirler; öte yandan bu kişiler ile sürekli etkileşim içinde olmak da kendi başına stres yaratıcı bir yaşantıdır ki, bu da negatif uyaran sunumunu içeren gerilim kategorisine denk düşmektedir (Agnew, 1993). Aile içerisinde ortaya çıkan olumsuz yaşam deneyimleri, çocuğa bakım veren kişi üzerinde doğrudan veya dolaylı bir etkiye sebep olarak, bakım verenin çocuk ile kurduğu ilişkiyi ve çocuğa verdiği bakımı olumsuz olarak etkileyebilir, ki bu da çocuğun bakım veren kişinin beceri ve duyarlılığına ilişkin olan beklentilerini direkt olarak etkileyerek güvensiz bağlanma paternine götürebilir. Örneğin bakım veren

kişinin kronik bir rahatsızlığının başlaması çocuğun bakım veren kişinin, rahatsızlığından veya uzakta olmasından dolayı, artık daha az ulaşılabilir olduğu yönünde bir yükleme yapmasına sebep olabilir. Benzer şekilde ebeveynlerden birinin cezaevine girmesi, artık ebeveynin ulaşılabilir olmaması sebebiyle benzer bir etkiye neden olabilir. Bağlanma davranışını güdüleyen sistemin temel hedefi güvenlik ve korunmanın sağlanması (Shaver ve Mikulincer, 2005) olduğundan, deneyimlenen olumsuz yaşam olayları gibi kişinin güvenliğine ilişkin potansiyel ya da gerçek bir tehdit durumunda, bağlanma paterninin aktive olarak kişinin yaşadığı deneyimi değerlendirme ve baş etme biçimini etkilemesi mümkündür. Nitekim, elde edilen bulgular, ileride tartışılacağı gibi, bağlanma paterni ile başa çıkma tarzları arasında da anlamlı ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur.

IV.6.2. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları ve Başa Çıkma

Deneyimlenen olumsuz yaşam olayı sayısı ile suça sürüklenmiş ergenlerde Çaresiz ve Boyun Eğici Yaklaşım arasında, suça sürüklenmemiş ergenlerde ise Çaresiz Yaklaşım arasında pozitif, olumsuz yaşam olayı sayısı ile suça sürüklenmiş ergenlerde Sosyal Destek Arama Yaklaşımı, suça sürüklenmemiş ergenlerde ise İyimser Yaklaşım arasında ise negatif ilişki bulunduğu görülmüştür. Bu bulgu, Agnew (1992, 2001)'in birey etkili baş etme mekanizmaları ile donatıldığında, gerilimlerin başarılı bir şekilde yönetilebileceği ve yüksek büyüklükteki gerilimlerin, bireylerin gerilimlerle suç içermeyen şekilde baş edebilmeye yönelik davranışsal ve bilişsel becerileri üzerinde önemli negatif etkiye sahip olduğu yönündeki görüşlerini destekler niteliktedir. Ayrıca, yine literatür ile uyumlu olarak, olumsuz yaşam olayı ile etkili olmayan başa çıkma yolları kullanmanın ilişkili olduğu anlaşılmaktadır (Hoffmann ve Cerbone, 1999). Tüm bireyler gerilime suç ile yanıt vermemekle birlikte, yapılan çalışmalar, bireyin baş etme becerileri ve kaynakları zayıf olduğunda kriminal bir tepki vermenin daha olası olduğunu ortaya koymuştur (Sigfusdottir ve ark., 2012). Sealock ve Manasse (2012), baş etme becerilerinin gerilimin mükerrer suç üzerindeki etkisine aracılık ettiğini bulmuşlardır. Spaccarelli ve ark. (1995) da, hükümlü erkek çocuklarla yaptıkları çalışmada, ciddi aile içi şiddete maruz kalmış, düşük sosyal beceri sahibi çocuklarda daha çok saldırgan eğilim ve bir başa çıkma davranışı olarak saldırgan davranışların

daha çok kullanıldığına işaret etmişlerdir. Agnew (1992) de, kapsamlı konvansiyonel sosyal desteği olan ergenlerin, objektif gerilimlere suç içermeyen şekilde daha iyi yanıt verebildiklerini ifade etmiştir. Öte yandan, kullanılan başa çıkma davranışlarının kendisinin de bir gerilim kaynağı olması mümkündür. Ergenin, zorluklardan kaçma, gevşemek için uyuşturucu kullanma ve/veya içki-sigara kullanma gibi eylemlerde bulunması, kendini başka stresli durumlar ile karşı karşıya getirmesine ve sonuçta sorumluluk ve zorluklara ilişkin yüklerinin artmasına yol açabilir (Patterson ve McCubbin, 1987). Bununla birlikte, suça sürüklenen çocuklarda, sosyal destek arama arttıkça olumsuz yaşam olayı sayısının azalması bulgusuna bağlı olarak, sosyal destek aramayı bu noktada koruyucu bir yaklaşım olarak değerlendirmek mümkün görünmekle birlikte, bu çocukların yaşamlarında etkili sosyal destek alabilecekleri kaynakların bulunmama ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Nitekim, bu çalışmada da ortaya konduğu gibi, suça sürüklenmiş ergenlerin aileleri sosyo-ekonomik ve eğitimsel olarak dezavantajlı durumda olup, alkol ve madde kötüye kullanımı ile cezaevine girme oranı yüksektir. Bu çocuklar, ayrıca, genellikle okula devam etmedikleri için öğretmen ve olumlu akranlardan alabilecekleri sosyal destekleri de daha sınırlıdır.

IV.6.3. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerin Deneyimledikleri Olumsuz Yaşam Olayları ve Düşmanca Yükleme Eğilimi

Hem suça sürüklenmiş hem de sürüklenmemiş ergenlerde, olumsuz yaşam olayı sayısı ile kişisel nedensellik, olumsuz niyet yükleme ve genel yükleme eğiliminin anlamlı negatif ilişki gösterdiği görülmüştür. Buna göre, kişilerin deneyimledikleri olumsuz yaşam olayı sayısı arttıkça, diğerlerinin davranışlarını daha çok kişisel nedenlere bağlama ve olumsuz niyetler yükleme eğilimleri artmaktadır. Bu bulgu, Dodge (2006) ve Dodge ve ark. (1990)'nın, yükleme yanlılığın kaynağının, nörolojik fonksiyonlar, çocukluktaki travmatik yaşantılar, özellikle fiziksel ve duygusal istismardan kaynaklandığı yönündeki bulguları ile paraleldir. Agnew (1992), belirli koşullar altında, zorluk yaşantısının, suç işleme lehine inançlara yol açabildiğini ve kişilerin kendi badirelerinden dolayı başkalarını suçlamalarına sebep olabildiğini, ayrıca suçlu akranların ergenin zorlukları başkalarına atfetme olasılığını arttırmasına yol açabileceğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda, suça sürüklenmiş ergenlerde, suçlu akran

sayısının daha yüksek olması dikkate alındığında, olumsuz yaşam olayının düşmanca niyet yüklemeyi beraberinde getirmesinin, suçlu akran çevresinin varlığı durumunda suça sürüklenme riskini arttırdığı düşünülmektedir.

IV.6.4. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Bağlanma ve Başa Çıkma

Suça sürüklenmiş hem de suça sürüklenmemiş ergenlerde, güvenli bağlanma ile etkili başa çıkma tarzları (kendine güvenli, iyimser, sosyal destek arama) arasında pozitif ilişki olduğu, kaçınan ve kaygılı bağlanma stilleri ile de etkili olmayan başa çıkma tarzları (çaresiz, boyun eğici yaklaşım) arasında pozitif ve sosyal destek arama yaklaşımı ile negatif ilişki olduğu görülmüştür. Farklı olarak, suça sürüklenmiş ergenlerde, güvenli bağlanma aynı zamanda çaresiz ve boyun eğici yaklaşım ile negatif ilişki içindedir. Suça sürüklenmemiş ergenlerde ise, kaçınan bağlanma kendine güvenli, kaygılı bağlanma iyimser yaklaşım ile ayrıca negatif korelasyon göstermektedir. Bu bulgular, literatürde, güvenli bağlanmanın, çocuğun stres altında kaldığında uygun başa çıkma yöntemleri geliştirmesine yardımcı olduğu (Cohn, 1990; Shaver ve Mikulincer, 2005), çocukların psikolojik gereksinimleri karşılandığında ve desteğin ulaşılabilir olduğunu hissettikleri yakın ilişkiler kurduklarında, stresle daha aktif başa çıktıkları (Shulman, 1993), güvenli bağlanmaya sahip kişilerin olumsuz deneyimi kabul ederek, yapıcı bir şekilde başa çıkma ve duygularını açıkça ifade etme eğiliminde oldukları (Hazan ve Shaver, 1990; Mikulincer ve Florian, 1995; Terzi, 2009; Wei ve ark., 2003), güvenli bağlanmaya sahip olanların öfkeye yatkınlık puanlarının daha düşük olduğu ve öfkelendiklerinde daha uyumlu tepkiler gösterdikleri (Mikulincer, 1998) ve sosyal destek algıları yüksek olup, stresle başa çıkmada sosyal desteği sık ve etkili bir şekilde kullanabildikleri (Davis ve ark., 1998; Howard ve Medway, 2004), kaygılı ve kaçınan bağlanma biçimine sahip olan kişilerin problemler karşısındaki başa çıkma becerilerini etkisiz olarak değerlendirdikleri (Shi, 2003) ve etkili olmayan kişilerarası problem çözme davranışları kullandıkları (Ergin, 2009; Lopez ve ark., 2001; Wei ve ark., 2003), güvensiz bağlanan kişilerin stresli durumlar karşısında tepkisellik ya da probleme saplanma, alkol ve madde kullanımı, vb. yüksek seviyede olumsuz kaçınma davranışlarında bulunma gibi etkisiz başa çıkma yollarına yöneldikleri (Howard ve Medway, 2004; Lopez ve ark., 2001; Janssen ve ark., 2002; Terzi ve Çankaya, 2009) yönünde edinilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Lopez ve ark. (2001) da güvenli

bağlanan kişilerin çatışma durumlarında aktif çözücü olma, bütünleyici olma ve uzlaşmacı olma eğiliminde olduklarını, kaçınan paterndeki bir kişinin ana eğiliminin geri çekilmekken, kaygılı bir kişinin ana eğiliminin üzerine gitmek olduğunu bulgulamışlardır. Ülkemizde Feyzioğlu (2008) ve Ergin (2009) de, bağlanma biçimi ve problem çözme becerileri arasında yüksek düzeyde korelasyon olduğunu bulmuştur. Terzi ve Çankaya (2009) ise, güvenli bağlanma stiline stresle başa çıkma tutumlarından aktif planlamayı, dış yardım aramayı, dine sığınmayı ve kabul/bilişsel yeniden yapılandırmayı anlamlı bir şekilde yordadığını bulmuşlardır. Buna göre, güvenli bağlanma stilini, bireylerin stresle başa çıkmalarına yardımcı olan içsel bir kaynak olarak değerlendirmek mümkündür (Mikulincer ve Florian, 1995). Bu çalışmada da, bağlanma, hem suça sürüklenmiş hem de sürüklenmemiş ergenlerin stresli durumları nasıl ele aldıkları ve nasıl çözüm ürettikleri ile yakından ilgili görünmektedir. Güvensiz bağlanmada kişi, negatif duyguları ön plana çıkardığı, durumları daha stresli bir şekilde deneyimlediği veya duygusal deneyimlerini baskıladığı için, bu durum kişilerarası ilişkilerini, sosyal becerilerini ve olaylara bakış açılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Fuendeling, 1998).

IV.6.5. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Bağlanma ve Düşmanca Yükleme Eğilimi

Bağlanma stillerinin, benliğe ve diğerlerine dair oluşturduğu zihinsel temsiller aracılığıyla başkaları ile olan ilişkilerine rehberlik etmesi (Bretherton, 1992) ve olası bir durumu sezme, bu duruma değer biçme ve bu durum karşısında sergilenecek davranış biçimlerinin neler olabileceğine karar veren bir sistem olarak işlev görmesi (Çelik, 2006) nedeniyle, bu rehberliğin başkalarının davranışlarına ve niyetlerine yaptıkları açıklamaları, dolayısıyla düşmanca yükleme eğilimini etkileyeceği düşünülmüştür. Ancak, yapılan analizler sonucunda, sadece, suça sürüklenmiş ergen grubunda güvenli bağlanma ve yükleme eğilimi arasında anlamlı bir sonuç elde edilmiş, suça sürüklenmiş ergenlerde, güvenli bağlanma arttıkça olumsuz niyet yükleme eğiliminin azaldığı, ancak kaçınan ve kaygılı bağlanma stilleri ile düşmanca niyet yükleme eğilimi arasında anlamlı korelasyonlar bulunmadığı görülmüştür. Suça sürüklenmemiş ergen grubunda, hiçbir bağlanma stili ile düşmanca niyet yükleme eğilimi arasında anlamlı korelasyon bulunmamıştır. Bu bulgu, Dodge (2006) ve Dodge ve ark. (1990)'nın, yükleme

yanlılığının ebeveynler ve diğer önemli kişiler ile güvenli bağlanma geliştirememeden kaynaklandığı bulgusunu desteklememektedir. Bununla birlikte, bulgular, güvenli bağlanmanın suça sürüklenmiş ergenlerde başkalarının davranışlarının altında yatan niyetlere olumsuz yüklemde bulunmama noktasında koruyucu bir işlevinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Bowlby (1973)'nin, güvenli bağlanan çocukların, diğer insanları da güvenilir insanlar olarak algıladıkları yönündeki düşüncesinin özellikle suça sürüklenmiş çocuklar için önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, sonraki bölümde tartışılacağı gibi, olumsuz niyet yükleme, suça sürüklenmenin yordayıcıları arasında yer almaktadır. Bu nedenle, güvenli bağlanmanın, olumsuz niyet yüklemeyi azaltması aracılığı ile de suça sürüklenmeyi azaltmada etkili olacağını düşünmek mümkündür. Yapılan diğer çalışmalarda da, kaçınan ve kaygılı bağlanma boyutlarından alınan puanlar arttıkça hostilite (Ergin, 2009; Mikulincer ve ark., 2001; Mikulincer ve Shaver, 2001; Simpson ve ark., 1996) ve öfke (Wei ve ark., 2003) puanlarının da arttığı ortaya konmuştur.

IV.6.6. Suça Sürüklenmiş ve Sürüklenmemiş Ergenlerde Başa Çıkma ve Düşmanca Yükleme Eğilimi

Suçta sürüklenen ergenlerde, başa çıkma tarzlarından sadece çaresiz ve iyimser yaklaşım ile, suça sürüklenmemiş ergenlerde ise iyimser yaklaşım ve sosyal destek arama yaklaşımı ile düşmanca niyet yükleme arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre, suça sürüklenmiş grupta çaresiz yaklaşım ile olumsuz niyet yükleme eğilimi arasında pozitif yönde, iyimser yaklaşım ile olumsuz niyet yükleme eğilimi ve genel yükleme eğilimi arasında negatif yönde korelasyon bulunmaktadır. Suça sürüklenmemiş grupta ise iyimser yaklaşım ile kişisel nedensellik yükleme eğilimi arasında negatif, sosyal destek arama yaklaşımı ile kişisel nedensellik yükleme, olumsuz niyet yükleme ve genel yükleme eğilimi arasında negatif yönde korelasyon bulunmaktadır. Buna göre, etkili olmayan başa çıkma tarzını kullanan suça sürüklenen çocukların daha fazla düşmanca niyet yükledikleri, ancak ek olarak her iki grupta da etkili başa çıkma tarzını kullanımın düşmanca niyet yüklemeyi azalttığı bulgulanmıştır. Benzer şekilde, Baltaş ve Baltaş (1997), düşmanlık duygusu baskın olanların, aşırı duyarlı ve duygusal odaklı baş etme yöntemleri kullandığını bildirmişlerdir. Feyzioğlu (2008) ise, problem çözme sürecinde yetersizlik olan bireylerin, gerçekçi değerlendirme yapamadıkları için,

durumlar saldırganlık ögesi içermediği halde, söz konusu durumları saldırgan olarak algıladıkları ve saldırganlıkla tepki gösterdiklerini bulmuştur.

IV.7. Ergenlerde Suça Sürüklenmenin Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Tarzları ve Düşmanca Yükleme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Olumsuz yaşam olayları, bağlanma stilleri (güvenli, kaçınan, kaygılı), başa çıkma tarzları (kendine güvenli, iyimser, sosyal destek arama, çaresiz, boyun eğici) ve düşmanca yükleme eğiliminin (kişisel nedensellik yükleme, olumsuz niyet yükleme) ergenlerde suça sürüklenmeyi yordama güçlerini incelemek amacıyla lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, *kaçınan ve kaygılı bağlanma*, başa çıkma tarzlarından *boyun eğici yaklaşım* ve *sosyal destek arama*, *olumsuz niyet yükleme eğilimi* ve *toplam olumsuz yaşam olayının* suça sürüklenmiş ya da sürüklenmemiş ergen olmayı belirlemede anlamlı rollerinin olduğu ve elde edilen modelin ergenlerin suça sürüklenmiş olma ve olmama grubuna girmeleri olasılığını %80 oranında doğru sınıflandırdığı görülmüştür. Değişkenlerin modele katkıları ise sırasıyla, boyun eğici yaklaşım, sosyal destek arama, toplam yaşam olayı, kaçınan bağlanma, kaygılı bağlanma ve olumsuz niyet yükleme şeklindedir.

Bağlanma ve stresle başa çıkma, problemleri durumun bilişsel düzeyde yorumlanmasını ve de kişinin kendisi ve diğerlerine ne derece güvенеbileceğine dair karar vermesini içermektedir (Steward ve ark., 1998) ve bu çalışmada da, başa çıkma ve bağlanmanın olumsuz yaşam olayları ile ilişkili olduğu ve olumsuz niyet yükleme eğilimi ile birlikte, suça sürüklenmenin anlamlı yordayıcıları arasında yer aldığı görülmüştür.

Etkili olmayan/pasif başa çıkma tarzlarından olan boyun eğici yaklaşımın suça sürüklenmiş ya da sürüklenmemiş ergen olmayı ayırt eden yordayıcı değişkenlerin başında gelmesi önemli bir bulgu olup, problem çözme becerilerindeki yetersizliğin saldırganlık ve suç eğilimini yordadığına (D’Zurilla ve Chang, 1995; Dumont, 1999) ve suçlu ergen grubunda bilişsel kaçınmanın daha yüksek düzeyde kullanıldığına (Ruchkin ve ark., 1999) ilişkin elde edilen bulgular ile tutarlıdır. Olumsuz yaşam olaylarının

yordayıcılığı da dikkate alındığında, bulgular, literatürde yaşam olaylarının yarattığı stresin bazı ergenler üzerinde büyük bir baskı yaratabildiğini ve bu baskının baş etme kaynaklarını bastırıp agresif davranış veya suç eylemlerine yol açabildiği yönündeki bulgular ile paraleldir (Hoffmann ve Cerbone, 1999). Çetin-Özden (2010) de, öğrencilerin algıladıkları stres düzeyi yükseldikçe boyun eğici yaklaşımı kullanma sıklıklarının da arttığını bulmuştur. Boyun eğici yaklaşım, kaderci bir tutuma işaret etmekte olup, karşılaşılan sorunlar ile aktif bir şekilde başa çıkamama, daha ziyade bir kaçınma tepkisine göndermekte, ayrıca, şimdiki acı veren veya hoş olmayan durumlardan sihirli düşüncelere veya doğüstü güçlere başvurarak manevi olarak uzaklaşma eğilimini de içermektedir. Duygu odaklı ve kaçınmaya yönelik bir yöntem olup, bu yaklaşımı kullanan birey, stresli bir durumda sorumluluğu kadere ve alinyazısına yükleyerek durumu kabullenme ve stresör karşısında aktif adımlar atmak yerine, doğüstü güçlerin yardımını dileme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla, stresör karşısında bir eylemsizlik durumu söz konusudur. Bu kişiler, sorunlar karşısında kendilerini daha az kontrol sahibi olarak algılamakta, sorunun çözümünde kendilerini etkisiz hissetmekte ve alternatif yollar bulamamaktadırlar. Seiffge-Krenke'nin (1995) bildirdiği gibi, ergenlerde, bilgi ya da tavsiye alma, sosyal desteği kabul etme, problemi çözmek için çaba harcama gibi problemi çözmeye yönelik stratejiler işlevselken, içe çekilme, kaderci tutum gibi kaçınma stratejileri işlevsel değildir ve çocuk ve ergenlerde depresif semptomlar, düşük benlik saygısı, düşük sosyal destek algısı ve düşük sosyal uyum ile birlikte gözlenmektedir. Gürdil (2007) ise, boyun eğici yaklaşım ve travma sonrası stres bozukluğu semptomları arasında pozitif yönlü olduğunu bulmuştur. Birey, gerilim(ler) ile mevcut baş etme mekanizmaları yoluyla başa çıkamadığında, gerilim yüklü deneyimlerin suç davranışına yol açması olası hale gelmektedir (Agnew, 2001; Broidy, 2001) Tüm bu veriler, suça yönelen ergenlerin yaşamlarındaki stresle etkili şekilde başa çıkamadıklarına, sorunun çözümünde aktif adımlar atmak yerine, geri çekildiklerine ve işi 'oluruna bıraktıklarına' işaret etmektedir. Sorunlar karşısındaki bu pasif tutumunun sorunun daha da büyümesi ve ergen için yarattığı gerilim kaynaklarını arttırması vasıtasıyla da suça sürüklenmeye katkı sağlaması mümkündür.

Sosyal destek arama yaklaşımının, boyun eğici yaklaşımın aksine, modele ters yönde katkısı vardır ve suça sürüklenmeme grubunda yer almayı yordamaktadır. Bu bulgu, literatür ile tutarlıdır. Kişiye yakın ilişkilerinin sağladığı sosyal destek, kişinin

stresin olumsuz etkisine karşı tampon görevi görmekte olup, kişinin stres verici yaşam olayları ve dönüm noktaları gibi çeşitli stres kaynakları ile başa çıkma yeteneğine katkıda bulunmaktadır (Erden, 2006). Bu noktada, sosyal destek arama, suça sürüklenmede koruyucu bir faktör gibi görünmekle birlikte, başta aile olmak üzere sosyal destek sistemlerine bağımlılığın hala devam ettiği ergenlik döneminde bazı ergenlerin, daha önce sözünü ettiğimiz gibi, ebeveynin cezaevine girmesi, düşük sosyo-ekonomik düzey, okulu bırakmaları, vb. nedenlerle yakın çevrelerinde yardım alabilecekleri işlevsel sosyal destek mekanizmalarına sahip olmamaları daha olasıdır. Bu nedenle, bu çocukların yaşadıkları sorunlar karşısında nasıl başa çıkacaklarına ilişkin görüş ve destek alabilecekleri etkili destek mekanizmalarına ihtiyaçları olduğu düşünülmektedir.

Suçta sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergen olmayı yordayan bir diğer değişken, olumsuz yaşam olaylarıdır. Bu bulgu, Genel Gerilim Kuramı'nın, kişinin yaşadığı gerilim ya da stresörlerin suç olasılığını arttırdığı (Agnew, 2002, 2006) yönündeki bulguları ile paraleldir. Agnew ve White (1992), negatif yaşam olayları ve yaşam çatışmalarının suça sürüklenmede en güçlü yordayıcılar olduğunu bulmuşlardır. Yapılan diğer çalışmalarda da, suç ve agresyonun, bu çalışmada kullanılan olumsuz yaşam olayları listesinin de içerdiği şekilde, özellikle, çocuk ihmal ve istismarı (Belknap ve Holsinger, 2006; Morris ve ark., 2012; Rivera ve Widom, 1990), kriminal mağduriyet (Cuevas ve ark., 2007; Katz, 2000; Lauritsen ve ark., 1991), doğrudan ya da temsili şiddet mağduriyeti, fiziksel cezalandırma (Eitle ve Turner, 2002; Straus ve Mouradian, 1998), aile ile ilgili gerilimler (Lowe ve ark., 2008; Maxwell, 2001; Paternoster ve Mazerolle, 1994), arkadaşlar ile negatif ilişkiler (Agnew ve Brezina, 1997; Paternoster ve Mazerolle, 1994), zorluk içeren olumsuz okul yaşantıları (Agnew ve ark., 2002; Lowe ve ark., 2008), stres verici yaşam olayları (Aseltine ve ark., 2000; Baron, 2004; Mazerolle, 1998; Novy ve Donohue, 1985), sözel tehdit ve aşağılamalar (Anderson ve Anderson, 1984), ayrımcılık (Eitle, 2002; Simons ve ark., 2003) gibi zararlı uyaranlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Paternoster ve Mazerolle (1994) ve Hoffmann ve Miller (1998) boylamsal veriler ile yürüttükleri araştırmalarında da negatif yaşam olaylarına maruz kalmanın suçluluk üzerinde anlamlı etkisi olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, Ackerman ve Sacks (2012), gerilimin, suça sürüklenmenin yanı sıra, tekrar suç işleme, bir başka deyişle mükerrerlik ile de bağlantılı olduğunu bulmuşlardır.

Boyun eğici yaklaşım, sosyal destek arama ve olumsuz yaşam olaylarının modele katkıları göz önünde bulundurulduğunda, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenleri ayırt etmede kaçınan bağlanmanın bir diğer yordayıcı değişken olarak modelde yer alması oldukça anlamlıdır. Yapılan çalışmalarda, kaçınan bağlanma stiline sahip ergenlerin, boyun eğici yaklaşıma işaret eder şekilde, problem çözümüne ilişkin fazla bir çaba sarf etmedikleri ve en az sosyal uyum gösteren ergenler oldukları gözlemlenmiştir (İmamoğlu, 2003). Kaçınan bağlanmaya sahip olan kişiler, kişilerarası bir problemle karşılaştıkları zaman kendilerini geri çekme (Shi, 2003) ve işi zamana bırakma davranışını benimseme (Yörük, 2011) eğiliminde olduklarından, sorun çözülmeden kalmaktadır. Kaçınan bağlanma stiline bireylerin problemle uzaklaşmayı, kaçmayı tercih ettiklerini ortaya koyan çalışmalar (Mikulincer ve Florian, 1995), bu çalışmada suça sürüklenmiş ergenlerin madde kullanımının da daha yüksek çıkması ile ilişkili olarak, araştırma bulgularını desteklemektedir. Kaçınan bağlananların sosyal becerilerinin düşük, öfkeli ve stresli, ancak bunu inkar etmeyi ya da negatif duyguları bastırmayı öğrenmiş bireyler oldukları bulunmuştur (Onur, 2006).

Gerilim durumları kişilerin bağlanma figürlerinden duydukları psikolojik destek ihtiyacını artırdığından, bu durumlarda kişinin içsel çalışan modelleri daha belirgin ve kolaylıkla ulaşılabilecek bir hal alır. Kaçınan bağlananlar, diğer insanların iyi niyetine inanmakta zorluk yaşarlar ve diğer insanlarla aralarına sosyal ve duygusal bir mesafe koymayı tercih ederler (Collins ve Read, 1990; Shaver ve Mikulincer, 2005; Sümer ve Güngör, 1999). Bağlanma figürleri tarafından sürekli olarak red gören bu kişiler, buna bağlı olarak, psikolojik yakınlık kurma ihtiyaçlarını yok sayarak çevrelerindeki insanlara karşı olumsuz bir “başkaları modeli” (herkes reddedici, güvenilmez, vb.) geliştirirler ve daha sonraki yakın ilişkilerinde de ilgi ve destek ihtiyacı duydukları durumlarda ilişki kurdukları kişilerin psikolojik olarak ulaşılamaz ve güvenilmez olduğuna dair bir inanç geliştirirler (Bowlby, 1988). Sosyal destek aramanın modele ters yönde katkısı düşünüldüğünde, kaçınan bağlanma gösteren kişilerin, kendilerine yeterli olma çabasında olduklarına işaret eden bu bulgular, model açısından oldukça anlamlıdır. Selçuk ve ark. (2005), kaçınan bağlanma stiline kişilerin bağlanma sistemini düşük etkinleştirme stratejisi nedeniyle kendi kendine yetmeye aşırı şekilde odaklandıklarını belirtmektedir. Kaçınan bağlanma stili ile de bağlantılı olarak, suça sürüklenen çocuklar, kendilerine kimsenin yardım etmeyeceğini düşündükleri, diğerlerini

ulaşılamaz ya da reddedici olarak gördükleri güvensiz bir dünyada kendi başlarına ayakta kalmaya çalışıyor gibi görünmektedirler. Suça sürüklenmemiş ergenlere göre çok daha yüksek düzeyde bildirdikleri olumsuz yaşam olayları ile mücadelede başka kimseye değil, ama kendilerine duydukları güvene dayandıkları anlaşılmaktadır.

Kaçınan bağlanmanın suça sürüklenmiş ergenleri ayırt etmede modele pozitif yönde katkısı varken, kaygılı bağlanmanın ters yönde katkısının olması şaşırtıcıdır. Bununla birlikte, yapılan çalışmalarda, kaygılı bağlanma stili daha ziyade anksiyete bozuklukları ve depresif bozukluklar ile ilişkilendirilirken, kaçınan bağlanma davranış bozukluğu ve diğer dışa vuruk patolojilerle ilişkilendirilmektedir (Kesebir ve ark., 2011). Del Giudice (2009), kadınların kaygılı-kararsız bağlanma paterni geliştirmeye daha yatkın olduklarını, erkeklerin ise daha ziyade kaçınan paterni benimsediklerini, buna bağlı olarak da erkeklerin daha rekabetçi ve agresif tutumlar ve suç gibi dışsallaştırma davranışları göstermelerinin, kadınların ise anksiyete ve depresyon gibi içe dönük problemler geliştirmelerinin daha olası olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, Mikulincer ve Florian (1995) güvenli ve kaygılı bağlanma stilinekilerin kaçınan stildeki kişilere göre daha fazla yardım ve destek arama davranışı sergilediklerini bulgulamıştır. Sosyal destek aramanın suça sürüklenmede koruyucu bir faktör olduğu ve bu modelde de negatif ilişki gösterdiği düşünüldüğünde, bu bulgu anlamlı gelmektedir. Kaçınan bağlanmada ebeveynin tutarlı şekilde duyarsızlık ve olumlu tepki eksikliği varken, kaygılı bağlanmada ebeveynin tutarsız da olsa bakım ve ilgisi söz konusudur (Ainsworth ve ark., 1991). Bu nedenle, ilkinde çocuk, ihtiyaç duyduğu bakımın verilmeyeceğinden emindir ve bu kişiler, ilişkide oldukları kişilere güvenmek yerine kendilerine yeterli olmaya çalışmakta olup (Shaver ve Mikulincer, 2002), bu paternde, diğerleri ulaşılmaz ve incitici görülmekte, stresli durumlarda tutarlı bir destek bulunmadığı için, çevre tehditkar algılanmaktadır (Atwool, 2006). Kaygılı bağlanmaya sahip olan kişiler, yakın ilişkiler kurmaya istekli olmakla birlikte, diğerlerinin kendilerini kabul edici mi yoksa reddedici bir tutum mu sergileyeceğinden emin olmadıkları için onlara güvenebilme konusunda endişe duymaktadır (Collins, 1996). Ancak, ilişki içinde oldukları kişiyi ya da bağlanma figürünü kaybetmeye yönelik bir endişelerinin olmasının (Bretherton, 1992), suça sürüklenme açısından koruyucu bir işlevinin olduğu düşünülebilir. Kaçınan bağlanmada ise, kişi diğerleri ile duygusal bağ

kurmaktan kaçındığı için, önemli diğerlerinin sevgisini kaybetmeye yönelik daha az endişe duymaktadır.

Olumsuz niyet yükleme eğiliminin modele katkısı yüksek olmamakla birlikte, suça sürüklenmiş ergenleri ayırt etmede anlamlıdır. Buna göre, ergenin, insanların davranışlarında veya sosyal durumda bir belirsizlik söz konusu olduğunda, onların davranışlarının düşmanca bir niyetten kaynaklandığı veya diğer insanların davranışlarının olumsuz sonuçlarının kasıtlı olarak ortaya çıkarıldığını düşünme eğiliminde olmaları, suça sürüklenmelerine katkı sağlamaktadır. Bu bulgu, diğerlerinin herhangi bir kışkırtıcı ya da belirsiz davranışının kasıtlı veya kötü niyetle yapılmış olarak algılanması (Aydın ve Markova, 1979) veya gencin olumsuz deneyimlerden dolayı başkalarını suçlaması (Cloward ve Ohlin, 1960; akt. Hoffmann ve Spence, 2010) durumunda saldırganlık ve suç içeren şekilde olumsuz tepki verilmesinin daha olası olduğu yönündeki görüşleri ve niyetle ilgili bir belirsizliğin söz konusu olduğu ve davranışın sonucunun olumsuz olduğu durumlarda düşmanca yükleme yanlılığının çocuklarda saldırgan davranışı ve şiddet içerikli suçları yordadığı, kusurluluk doğrudan bir başkasına yüklendiğinde ardından saldırgan davranış gelme olasılığının arttığı yönündeki araştırma bulgularını desteklemektedir (örn. Aydın ve Markova, 1979; Aktaş, 2001; Aktaş ve ark., 2005; Crick ve Dodge, 1994; Dodge, 2006; Fondacaro ve Heller, 1990; Pornari ve Wood, 2009; Powell ve Rosén, 1999). Örneğin, Dodge, Price, Bachorowski ve Newman (1990), cezaevinde 128 suça sürüklenen çocuk ile yaptıkları araştırmada, düşmanca yükleme yanlılığının tepkisel saldırganlık, davranım bozukluğu ve kişiye yönelik şiddet suçları ile pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu bağlantılar, ayrıca, yetişkin erkek mahkûmlarda da ortaya konmuştur (Vitale ve ark., 2005). Walters (2007), ceza evinde çeşitli suçlardan hükümlü mahkumların düşmanca niyet yükleme yanlılıkları ile suça yönelik düşünme düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu, mahkumlardaki saldırganlık davranışlarıyla düşmanca niyet yükleme yanlılıkları arasında da güçlü bir ilişkinin bulunduğunu bulmuştur. Yanlı niyet yüklemeleri, çocukların saldırganlıkla karşılık verme konusunda kendilerini haklı görmelerine (Crick ve Dodge, 1996) yol açabilmekte, bu nedenle öç alıcı davranışlara yöneltebilmektedir. Dolayısıyla, zorluk deneyiminin sapma ile sonuçlanması, bu zorluktan dolayı bir başkası suçlandığında daha olasıdır (Agnew, 1992). Marjinal gruplarda, toplumun günah keçisi olarak değerlendirilme ve her an ihbar edilme, herhangi bir suçun

sorumlusu olarak zan altında kalma korkusunun da diğerlerine ilişkin bakışı olumsuz etkilediği düşünülebilir (Kantarcıoğlu, 2004).

Analiz sonucunda elde edilen modelde, olumsuz niyet yükleme eğilimi ile birlikte, pasif başa çıkma tarzlarından boyun eğici yaklaşımın pozitif, sosyal destek arama yaklaşımının negatif katkı ile yer alması, araştırmacıların (Hall ve ark., 2003; Tennen ve Affleck, 1990) yükleme yanlılığının, kişinin problem çözme gibi adaptif başetme stratejilerinin kullanımını engellediği ve diğer kişilere duyulan güveni olumsuz etkilediği için, mevcut sosyal destek kaynaklarından yararlanmayı zorlaştırdığı yönündeki bulguları ile tutarlıdır. Ayrıca, suça sürüklenmiş ergenlerde olumsuz yaşam olayının daha fazla deneyimlenmiş olması da dikkate alındığında, elde edilen bulgu, gerilimin, yaşadıkları olumsuzluklardan dolayı başkalarını suçlayan ergenlerde suç davranışı gibi uyumsuz davranışlara yol açmasının daha olası olduğu yönündeki bulgular ile de tutarlıdır (Hoffmann ve Spence, 2010).

Analiz sonucunda elde edilen model, Agnew'in (1992) görüşleri ile birlikte ele alındığında, çok sayıda gerilimin kümelenmesi veya birikimli etkisinin negatif duygulara yol açması, kronik gerilimler sonucunda kişinin zorluk eşliğinin düşmesi ve gerilimle suç içermeyen şekilde baş etme stratejilerinin kişinin takatını zorlaması, bu kronik gerilimlerin güvensiz bağlanma paterni ile birlikte düşmanca bir tutuma - diğerlerine yönelik genel bir antipati ve şüpheyne ve bununla ilişkili olarak agresif biçimde karşılık verme eğilimine yol açması sonucu tekrarlayıcı gerilimlere maruz kalmanın ergenleri suç işlemeye daha yatkın kıldığı şeklinde yorumlamak mümkündür.

Olumsuz yaşam olaylarının detaylandırıldığı ek analiz ile ulaşılan diğer modelde, kaçınan bağlanma, boyun eğici yaklaşım, olumsuz niyet yükleme eğilimi ve olumsuz yaşam olayı kategorilerinden okul ile ilgili problemler, ekonomik problemler, duygusal şiddet ile ailede suç ve alkol-madde kötüye kullanımı olmasının suça sürüklenmiş ya da sürüklenmemiş ergen olmayı belirlemede anlamlı rollerinin olduğu ve suça sürüklenmiş olma ve olmama grubunda yer alma olasılığını %84 oranında doğru sınıflandırdığı görülmüştür. Değişkenler modele katkılarına göre, boyun eğici yaklaşım, ailede suç ve alkol-madde kötüye kullanımı olması, ekonomik problemler, duygusal şiddet, okul ile ilgili problemler, kaçınan bağlanma ve olumsuz niyet yükleme

eğilimi şeklinde sıralanmaktadır. Fiziksel şiddet son aşamada modele dahil olmakla birlikte, katkısının anlamlı olmadığı görülmüştür.

Her iki modelde de, en güçlü yordayıcının boyun eğici başa çıkma tarzı olduğu görülmektedir. İkinci modelde, önceki modelden farklı olarak, diğer modelde ters yönde katkı sağlayan kaygılı bağlanma ve sosyal destek arama yaklaşımının yer almadığı görülmektedir. Hoeve ve ark. (2012), hangi güvensiz bağlanma paterninin suç davranışı ile daha güçlü ilişki içinde olduğuna ilişkin çalışmaların eksik olduğunu vurgulamışlardır. Bu çalışmada ise, kaçınan bağlanmanın, suça sürüklenme açısından daha güçlü bir yordayıcı olduğu bulgulanmıştır. İlk modelde hem kaçınan hem de kaygılı bağlanma yer almış ve kaçınan bağlanmanın daha güçlü bir etkisinin olduğu bulunmuş, ikinci modelde, kaygılı bağlanmanın etkili bir yordayıcı olarak modele dahil edilmediği görülmüştür. Olumsuz yaşam olayı kategorilerinden ailede suç ve madde öyküsünün olması, ekonomik problemler, okul problemlerinin ise, suça sürüklenmiş grupta yer alma olasılığını yordamada güçlü değişkenler oldukları görülmüştür.

Suça sürüklenmiş ergen grubunda yer almayı yordayan önemli değişkenlerden birinin ailede suç geçmişi ile alkol ve madde kötüye kullanımı olması, literatür ile tutarlı bir bulgudur. Dönmezer (1994), çocuk suçluluğunun açık nedenlerinden birisi olarak, aile üyeleri arasında suç davranışlarının, alkol ve madde kullanımının bulunması olduğunu bulmuştur. Diğer çalışmalarda da, suça sürüklenen çocukların ailelerinde, suça sürüklenmemiş çocuklara göre daha fazla oranda alkol ve madde kötüye kullanımı ve suç işlemiş birey olduğu belirtilmektedir (örn. Akalın, 1999; Avcı, 2006; Erdoğan, 2005; Gürler, 2005; Güven, 2011; Küçüker, 2001; Öter, 2005; Öztürk, 2005; Polat, 2007; Yavuz, 2003). Bazı ailelerde suç, bir hayatı idame yolu (örn. uyuşturucu madde satışı, hırsızlık) haline gelebilmekte ve sosyal öğrenme yoluyla bu davranışları modelleyen çocuğun davranış repertuarında bu norm dışı davranışlar norm dahilinde olarak kodlanabilmektedir. Bir diğer deyişle, ailede suç davranışının olmasının, çocuk için kriminal davranış modellemeye veya kriminal baş etmeye yönelik pozitif bir tutum geliştirmesine yol açması olasıdır. Örneğin bazı araştırmalarda, babaları cinayet ve yaralama gibi suçlar işlemiş olan çocuklarda, şiddet ve saldırganlık davranışlarının daha fazla görüldüğü bildirilmiştir (Hawkins ve ark., 2000). Sosyal öğrenmenin yanı sıra, aile üyelerinden birinin cezaevine girmesi durumunda, ailenin fiilen parçalandığını göz

önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu durum, aile yaşantısını, ailenin sosyo-ekonomik durumunu ve çocukların sosyal, duygusal ve eğitsel gelişimini doğrudan olumsuz yönde etkilemekte (Kunt, 2003), ayrıca çocuğun etkili süpervizyondan ve ebeveyn denetiminden yoksun kalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, aile üyelerinde alkol ve madde kötüye kullanımının varlığı, aileyi ekonomik olarak sarsıcı nitelik taşımasının yanı sıra, aile içinde şiddet olgusunu da çoğunlukla beraberinde getirmektedir. Yapılan çalışmalar (Bulut, 2010; Ireland ve Smith, 2009; Kunt, 2003), aile içi şiddete maruz kalan ergenlerin dışsallaştırıcı davranışlar (ör. eşyalara zarar verme), şiddet davranışı (ör. çete kavgaları) ve genel suçta (ör. küçük hırsızlıklar) bulunmalarının daha olası olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, gencin evde deneyimlediği zararlı uyaranlar (noxious stimuli) okul içinde deneyimlenen eşitsizlikleri kuvvetlendirebilmekte veya gerilimi ya da gerilime eşlik eden negatif afektif durumları arttırabilmektedir, ki bunun da daha yüksek bir suça sürüklenme olasılığına yol açtığı yönünde bulgular mevcuttur (Lowe ve ark., 2008).

Ekonomik yoksunluk, ilgili literatürde de, bireyleri kriminal gruplara katılmaya teşvik ettiği bildirilen gerilimler arasında yer almaktadır (Bernard, 1990; Esbensen ve ark., 1999; Hill ve ark., 1999). Ayrıca, stresli yaşam olaylarının demografik gruplara göre dağılımını inceleyen araştırmalar, alt sosyo-ekonomik düzeydekilerin daha fazla yaşam olayına ve çoğunlukla stresle bağlantılı çok sayıda çıktıya (düşük sağlık, depresyon, vb.) maruz kaldıklarını göstermektedir (Turner ve ark., 1995). Dolayısıyla, dayanabilecekleri maddi güç ve sosyal destek mekanizmalarının daha sınırlı olmasından dolayı, stresli yaşam olaylarının düşük gelirli aileler üzerinde daha güçlü bir etkisinin olması ve çocuk üzerinde yarattığı gerilimin artması vasıtasıyla suça sürüklenme açısından risk faktörü oluşturmaları mümkündür. Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması ve bu nedenle ebeveynlerin birtakım sıkıntılar yaşıyor olması, çocuklarına karşı davranış ve tutumlarını da etkilemekte, çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmalarına, toleranslarının düşmesi ile çocuklarına uygun olmayan disiplin yöntemleri uygulamalarına neden olabilmektedir (Dönmez, 2007). Ayrıca, birçok düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailede, ebeveynler çocuklarına asgari yaşam koşullarını dahi sağlayamamakta, pek çok çocuk, ailenin geçimine katkı sağlamak için örgün öğrenimi erken veya yarıda bırakıp çalışmak durumunda kalmakta,

okul ve ebeveyn denetiminden uzak, uygun olmayan koşullarda çalıştıkları sırada birçok risk faktörü ile karşılaşmaktadır.

Duygusal şiddetin modelde suça sürüklenmemiş olma grubunda yer alma olasılığını yordama yönünde katkı sağlaması ilginç bir bulgudur ve literatür ile uyumlu değildir (Moon ve Morash, 2004). Ancak, suça sürüklenmemiş gruptaki ergenlerin kendilerine yönelik olumlu duyguların geri çekilmesine daha duyarlı olabilecekleri, suça sürüklenmiş gruptaki gençler için ise bu kavramın daha muğlak kalmış olabileceği, bulgulardan anlaşılabileceği üzere daha çok ekonomik problemler, fiziksel şiddet, ailede suç öyküsü gibi daha somut yaşam olayları ile mücadele etmek durumunda kalmalarından dolayı, kendilerine yönelik duygusal şiddet işaretlerine daha az duyarlı olabilecekleri düşünülmektedir.

Olumsuz yaşam olayı kategorilerinden okul ile ilgili problemlerin suça sürüklenmiş ergenleri yordayıcılar arasında yer alması, araştırmacıların okulların orta-sınıf hırsını ve orta-sınıf beklentilerine uymayı ödüllendirmek üzere tasarlanmış olmaları sebebiyle, alt sınıf çocukların, bu kurumlarda başarılı olma çabası açısından dezavantajlı oldukları, okulda sosyal ya da akademik olarak başarısız olan öğrencilerin, suç davranışı olasılığını arttıran gerilim yaşayabildikleri ve gerilimin, okul ortamında, suç davranışına karışma da dahil olmak üzere, çeşitli adaptasyonlar ile sonuçlanabildiği yönündeki görüşlerini (Cohen, 1955; Merton, 1938; akt. Lowe ve ark., 2008) akla getirmektedir. Agnew (1985), öfkenin gerilim ve suç davranışı arasındaki aracı etkisini incelediği araştırmasında, lise öğrencisi erkeklerin okul ve evde deneyimledikleri gerilimin mala yönelik, şiddet içeren ve statü suçlarında doğrudan ve dolaylı (öfke aracılığı ile) etkileri olduğunu bulgulamıştır. Moon ve Morash (2004) da, Batılı olmayan bir bağlamda, 400 Koreli genç ile yürüttükleri çalışmada, öğretmenler tarafından uygulanan duygusal ve fiziksel istismarın suça sürüklenmenin en güçlü yordayıcısı olduğunu bulmuşlardır. Yine Korede yürütülen bir başka çalışmada, Moon ve ark. (2008), öğretmenlerin cezalandırmasına maruz kalan gençlerin suça yönelmelerinin daha olası olduğunu bulmuşlardır. Yılmaz (2000), okul dışında bir işte çalışan, devamsızlık yapan, sınıfta kalan ve disiplin cezası alan ergenlerde suç davranış düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Öğretmenlerin fiziksel ve sözel cezalandırmasının suça yönelmede yüksek düzeyde etkili olmasının, yüksek eğitim

düzeyi ve akademik başarının başarılı bir sosyal yaşamın önkoşullarından biri haline gelmiş olması sebebiyle, okul yaşamı ve öğretmenlerin, ebeveyn ve toplumun ortaklaşa etkisi ile öğrencilerin yaşamında çok önemli bir rolü olması, öğretmenlerin olumsuz veya düşmanca tutumunun gençler ve öğretmenler arasında negatif ve düşmanca bir ilişkiye yol açması ve suça sürüklenen örneklemimizde de görüldüğü gibi okuldan kopma ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Ebeveyn yanında yaşamamanın diğer örnekleme göre daha yüksek olduğu görülen suça sürüklenmiş çocuklarda, örgün öğrenimden de uzak kalmaları riskli çevrelere yönelmeleri ve/veya erken yaşta, yaşlarının üzerinde ve riskli özellikler içerebilen çalışma koşullarına dahil olmaları ile sonuçlanabilmektedir. Örgün eğitim, toplumsal bağların oluşturulması, kişilerarası becerilerin geliştirilmesi ve gün içinde okulda uzun süre geçirilmesi gibi sebeplerle suça sürüklenmede koruyucu bir işlev görmektedir. Barn ve Tan (2012) hem niteliksel hem de niceliksel veriler kullanarak genel gerilim teorisinin İngiltere'deki koruma altındaki gençler ve kriminalite ile ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında, okuldan dışlanmanın, koruma altındaki gençler arasında suçun önemli bir yordayıcısı olduğunu, ayrıca, eğitimsizlik ve buna bağlı işsizliğin de bu gençler arasında kriminal aktiviteye karışma ile ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Agnew (2006) de, örgün eğitimden kopmanın, genç üzerindeki doğrudan kontrolü zedelediğini, genci sokaklarda daha fazla zaman geçirme ve suçlu arkadaşlar edinmede serbest bıraktığını, bunun da suç davranışını arttırdığını ifade etmiştir.

Yapılan analizde, fiziksel şiddetin modele anlamlı katkısı olmadığı görülmekte birlikte, fiziksel mağduriyet, yapılan birçok çalışmada, suça sürüklenme ile anlamlı şekilde ilişkili bulunmuştur (Bernard, 1990; Menard, 2002; Sigfusdottir ve ark., 2012). Ergen suçlular ile yapılan çalışmalar, popülasyonun %72-92'sinin ciddi fiziksel istismar deneyimlediklerini ortaya koymuştur (Hernandez ve ark., 1993). Lin (2011), hem doğrudan hem de dolaylı şiddet mağduriyetinin suçluluğu ve madde kullanımını arttırdığını, ayrıca depresyon, zayıf sosyal bağlar ve suçlu akranlar ile arkadaşlık ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ülkemizde yapılmış diğer çalışmalarda da, suça sürüklenen çocukların çoğunluğunun ailesinden veya beraber yaşadığı kişilerden şiddet gördüğü bildirilmiştir (örn. Elibol, 1998; Türkeri, 1995; Yakışıklı, 1997; Yavuz, 2003). Kullanılan olumsuz yaşam olayları listesinde, fiziksel şiddet ile ilgili maddeler, fiziksel mağduriyeti ayrıca bir kriminal mağduriyet (darp, silahlı saldırı, vb.) olarak ele

almaktadır. Çalışmalar, kriminal mağduriyetin suç ihtimalini arttırdığını göstermektedir (Agnew, 2001, 2006; Moon ve ark., 2008). Menard'ın (2002) ortaya koyduğu gibi, kriminal mağduriyet, özellikle de şiddet mağduriyeti ergen ve yetişkinlerde negatif yaşam çıktıları (örn. suça karışma ve yetişkinliğe başarısız geçiş) açısından bir risk faktörüdür. Kriminal mağduriyetin bireyin suça karşı engellenme düzeyini düşürerek ve/veya mağdurun kriminal modele maruz kalma düzeyini arttırarak kriminal baş etme yoluna başvurmasını etkileyebildiği yönünde bulgular mevcuttur (Moon ve ark., 2008). Bu noktada, kriminal davranış ve mağduriyet arasındaki karşılıklı etkileşimi göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çünkü birçok çalışma, kriminal davranışta bulunan kişilerin viktimize olmasının, bir başka deyişle, suç işleyenlerin de suç mağduru olmalarının daha olası olduğunu ortaya koymuştur (Daday ve ark., 2005; Lauritse ve ark., 1991; Pizarro ve ark., 2011; Taylor ve ark., 2007; Zavala ve Spohn, 2013). Camodeca ve Goossens (2005), kurban ve zorba çocukların saldırganlıkla ilişkili bilişleri ve duyguları arasında düşmanca niyet yükleme, kızgınlık ve öç alma açısından benzerliklerin olduğunu, kurban çocukların, zorbaların saldırılarına karşı kendilerini korumanın başarılı bir yolu olarak gördükleri için ya da yaşadıkları engellenme ve kızgınlığın bir sonucu olarak tepkisel saldırganlık gösteriyor olabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda, fiziksel mağduriyet, modeldeki diğer değişkenlerden olumsuz niyet yükleme yanlılığı ile birlikte ele alındığında, bu bulgunun, Camodeca ve Goossens (2005)'in bulgularını desteklediği düşünülmektedir. Benzer şekilde, literatürde yer alan diğer çalışmalar da, ebeveynlerinden fiziksel ve sözel ceza gören ergenlerin, görmeyenlere göre daha yüksek düşmanca niyet yükleme yanlılığı sergilediğini (Güven, 2011; Nix ve ark., 1999; Dodge ve Pettit, 2003) ortaya koymuştur.

IV.8. Ergenlerde Başa Çıkmanın Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması

IV.8.1. Suça Sürüklenmiş Ergenlerde Başa Çıkmanın Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenler

Suça sürüklenmiş ergenlerde, “Toplam Olumsuz Yaşam Olayı”, “Ekonomik durum” ve “Kaygılı Bağlanma” değişkenleri, etkisiz başa çıkma tarzının (çaresiz ve boyun eğici) anlamlı yordayıcıları olarak bulunmuştur ve bu değişkenler içinde en etkili yordayıcının ekonomik durum olduğu, onu toplam olumsuz yaşam olayı ve kaygılı bağlanmanın izlediği görülmüştür.

Yapılan çalışmalarda, gelir düzeyi düşük kişilerin, stresle etkili düzeyde başa çıkabilmek için yeterli donanımına sahip olmadıkları ve bunun sonucunda stresli olayların duygusal yaşamlarında daha yıpratıcı sonuçlara yol açtığı bulgulanmıştır (Tan, 2006). Çetin-Özden (2010), aylık gelir düzeyi düşük olan bireylerde, algılanan stres düzeyinin aylık geliri yüksek olanlara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu nedenle sosyo-ekonomik düzey, sadece kişilerin karşılaştıkları stres miktarını değil, aynı zamanda stresle başa çıkma yeteneklerini de belirlemektedir. Örneğin Barker ve ark. (1990), düşük sosyo-ekonomik düzeyden kişilerin daha fazla umutsuzluk yaşadığını ve stresle başa çıkmak için daha çok duygu odaklı başa çıkma yollarını kullandığını; daha yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki kişilerin ise, sorunu görmezden gelmeyip çözmeye çalıştıklarını, bu yönde belirli davranışsal ve bilişsel başa çıkma davranışlarını daha çok kullandıklarını bildirmiştir. Bernard (1990) da, şehrin yoksul komünitelerinde yaşayanların daha fazla sayıda gerilim deneyimlediklerini ve bu gerilimlerin bireylerin “algılanan yanlış ya da zarar” hakkındaki eşiklerini düşürdüğünü ve kişinin öfkesinin yoğunluğunu arttırdığını bulgulanmıştır.

Toplam olumsuz yaşam olayı sayısının, etkisiz başa çıkmayı yordayıcı değişkenler arasında yer alması, Genel Gerilim Teorisi’nin, yüksek büyüklükteki gerilimlerin, bireylerin gerilimler ile suç içermeyen şekilde baş edebilmeye yönelik davranışsal ve bilişsel becerilerini olumsuz yönde etkilediği yönündeki bulgularını

destekler niteliktedir (Agnew, 1992, 2001; Hoffmann ve Cerbone, 1999; Sealock ve Manasse, 2012). Yaşanılan olumsuz deneyim sayısının fazla olması, kişinin zorluk eşiğinin düşmesine ve karşılaşılan stresörler ile suç içermeyen şekilde baş etme stratejilerinin kişi için daha zorlayıcı olmasına yol açmaktadır (Agnew, 1992).

Kaygılı bağlanmanın etkili olmayan başa çıkma stratejileri ile pozitif yönde ilişki gösterdiği başka çalışmalarda da bulgulanmıştır (Yazıcıoğlu, 2011) ve araştırmacılar, kaygılı bağlanan bireylerin sorunlar karşısında kaçınma stratejilerini kullanıp ilgi çekmeye çalışarak yakınlığı korumayı sağlama çabalarının etkisiz başa çıkma ile ilişkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Kaygılı bağlanma stili içindeki bireylerin, sürekli öfke ve anksiyete duyguları yaşadıkları, kendine güvenlerinin olmadığı, reddedilme ve terk edilme duygularını yoğun olarak yaşadıkları bildirilmektedir (Onur, 2006). Kaygılı bağlanma stilindeki ergenler, problem çözümünde soruna odaklanmada başarılı olamamakta, daha fazla yetersizlik duyguları yaşamakta ve sorundan kaçmaktadırlar (İmamoğlu, 2003). Ayrıca, sosyo-ekonomik düzey ile kişilerin bağlanma stilleri arasında da ilişki bulunmaktadır. Örneğin Onur (2006), güvenli bağlanma alt boyutunda üst sosyo-ekonomik ve orta sosyoekonomik düzeydekiler lehine bir farklılık olduğunu belirtmiştir.

Suçta sürüklenmiş ergenlerde, etkili başa çıkmanın (kendine güvenli, iyimser, sosyal destek arama) anlamlı yordayıcılarının “Güvenli bağlanma” ve “Ebeveynin gencin ev dışında nerede ve kimlerle olduğuna ilişkin bilgisi” değişkenleri olduğu bulunmuştur ve ebeveyn izlemesinin daha güçlü bir yordayıcı olduğu görülmüştür.

Ebeveynin gencin ev dışında nerede ve kimlerle olduğuna ilişkin bilgi sahibi olması, ergenin ebeveynin dış dünyaya ilişkin sağladığı rehberlikten daha etkili bir şekilde yararlanmasının yanı sıra, ebeveynin sağladığı denetim ve yönlendirme yoluyla, ergenin problem davranışlara karışabileceği durumların sayısını azaltmakta ve ebeveynin bu durumları önceden fark edebilme olasılığını arttırmaktadır. Yapılan çalışmalar da, ebeveyn tarafından uygulanan kontrolün sapan davranışı engellediğini ortaya koymaktadır (Barnes ve ark., 2006; Frick ve ark., 1992; Kaner, 1996; Pekel-Uludağlı, 2011).

Güvenli bağlanma ve etkili başa çıkma ilişkisini ele alan çalışmalar, yukarıda da değinildiği gibi, güvenli bağlanmanın, çocuğun stres altında kaldığında uygun ve aktif başa çıkma yöntemleri geliştirmesine yardımcı olduğunu (Cohn, 1990; Shaver ve Mikulincer, 2005; Shulman, 1993), güvenli bağlanan kişilerin öfkelenediklerinde daha uyumlu tepkiler verdiklerini (Mikulincer, 1998) ve sorun karşısında sosyal desteği sık ve etkili bir şekilde kullanabildiklerini (Davis ve ark., 1998; Howard ve Medway, 2004) ortaya koymuştur. Dolayısıyla, suça sürüklenmiş ergenlerin karşılaştıkları sorunlar ile etkili bir şekilde başa çıkabilmek için ebeveynleri ile olan ilişkilerinin iyileştirilmesine, ebeveynin daha etkili denetim ve yönlendirme sağlayabilmesine ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

IV.8.2. Suça Sürüklenmemiş Ergenlerde Başa Çıkmanın Yordayıcıları Olarak Olumsuz Yaşam Olayları, Bağlanma Stilleri, Yükleme Eğilimleri ve Diğer Değişkenler

Suça sürüklenmemiş ergenlerde, “Toplam Olumsuz Yaşam Olayı” ve “Kaçınan Bağlanma” değişkenleri etkisiz başa çıkma tarzını anlamlı şekilde yordamıştır ve kaçınan bağlanmanın, toplam olumsuz yaşam olayından daha önemli olduğu görülmüştür.

Etkisiz başa çıkmada, suça sürüklenmemiş ergenlerde, suça sürüklenmiş ergenlerden farklı olarak, toplam olumsuz yaşam olayının yanında ekonomik durum yer almamış, kaygılı bağlanma yerine de kaçınan bağlanma anlamlı yordayıcı olarak karşımıza çıkmıştır. Kaçınan bağlanma ile sosyal destek arama stratejisi arasında negatif yönde ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar (Yazıcıoğlu, 2011, Selçuk ve ark., 2005), sosyal destek arama yaklaşımının örgün öğrenimdeki çocuklarda daha yüksek oranda görüldüğü yönündeki bulgumuz ile birlikte değerlendirildiğinde, bu ergenlerin kaçınan bağlanma durumunda sosyal destek arama yaklaşımını etkili bir şekilde kullanamadıkları ve daha duygu odaklı/pasif başa çıkma yöntemlerini kullandıkları düşünülmektedir.

Suça sürüklenmemiş ergenlerde, etkili başa çıkmanın (kendine güvenli, iyimser, sosyal destek arama) anlamlı yordayıcılarının “Güvenli Bağlanma” ve “Kaygılı

Bağlanma” değişkenleri olduğu bulunmuştur ve güvenli bağlanmanın daha güçlü bir yordayıcı olduğu, kaygılı bağlanmanın modele ters yönde katkı sağladığı görülmüştür.

Görüldüğü gibi, bireylerin erken dönem bağlanma deneyimleri sonucu oluşan bilişsel şemaları, ileri dönemde karşılaşılan stres yaşantıları ile baş etme yollarını ve bireyin sürece uyumunu etkilemekte, bağlanma stillerindeki bireysel farklılıklar, bireylerin stresli yaşam olaylarına karşı gösterdikleri tepkileri de farklılaştırmaktadır (Mikulincer ve Florian, 1995). Psikolojik gereksinimlerinin karşılandığını ve desteğin ulaşılabilir olduğunu hisseden güvenli bağlanan ergenlerin, literatür ile tutarlı olarak, hep suça sürüklenmiş hem de sürüklenmemiş grupta etkili başa çıkmayı yordadığı görülmüştür.

Modelde kaygılı bağlanmanın ters yönde katkı vermesini, kaygılı bağlanmanın anksiyete bozuklukları ve depresif bozukluklar ile ilişkili olması (Kesebir ve ark., 2011), problem çözümünde soruna odaklanamamaya, yetersizlik duygularına (İmamoğlu, 2003) ve reddedilme ve terk edilme kaygılarına yol açması (Onur, 2006) vasıtasıyla etkili şekilde başa çıkma becerilerini düşürdüğü şekilde yorumlamak mümkündür.

Özetle, bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, suça sürüklenen ergenlerde, ebeveyn ile geliştirdiği ilişki içinde kendisinin değerli olmadığı, diğer insanlar ve dünyanın kötü ve güvenilmez olduğu zihinsel temsilini geliştiren ergenlerin yaşamlarının ilerleyen aşamalarında karşılaştıkları sorunlar ile etkin şekilde baş etmekte güçlük çektikleri, bu içsel çalışan modellere bağlı olarak da karşılaştıkları kişi, durum veya olayları olduğundan daha hostile algılayarak daha yüksek düzeyde öfke duydukları, deneyimledikleri olumsuz yaşam olayının fazla oluşunun ve bu olayların çoğunlukla ailede suç ve madde öyküsü, ekonomik sorunlar gibi kontrollerinin dışında öğeler içermesi nedeniyle daha boyun eğici bir yaklaşım içinde oldukları, ancak bunca olumsuz deneyim ile baş edebilmek için alternatif çözüm yolları üretme noktasında yetersiz kalmakla beraber, güvensiz bağlanma ile de ilişkili olarak sosyal destek aramaktan kaçındıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla güvensiz bağlanma, problem çözme becerilerinde yetersizlik ve olumsuz yaşam olayları uygun olmayan davranış paternleri açısından birbirini besleyen bir döngü oluşturuyor görünmektedir. Bu kişilerin yüksek kaygı ve kaçınma eğiliminde oldukları düşünüldüğünde, bu paternlerinden dolayı

problemler hakkında uygun ve aktif değerlendirmede bulunamadıkları, yeterli baş etme yöntemleri davranış repertuarlarında yer almadığı için de stresle başa çıkmada etkisiz yöntemler kullandıkları, buna karşın, diğer popülasyona göre daha fazla stres yaratıcı durum ile karşılaştıkları, bunun da beraberinde problemlerin artarak karşılama çıkmasına neden olduğu, zaman içinde daha da çözümsüzleşmeleri ile birlikte öfke ve engellenmişlik duygusunu arttırdığı, bu kısır döngü sonucunda da kişinin suça yönelme ihtimalinin yükseldiği varsayımında bulunmak mümkün görünmektedir. Tüm bu faktörlerin birbirini besleme ve pekiştirmelerinin ergenin suç veya antisosyal davranışa yönelmesi açısından önemli yordayıcılığının olduğu görülmektedir. Bu nedenle, Genel Gerilim Teorisi'nin makro yapısal eşitsizliğin yanı sıra mikro sosyo-psikolojik faktörlerin suçun gerilime karşı adaptif bir tepki olarak kullanılmasına sebep olduğu yönündeki (Agnew, 1992, 2006; Rebellon ve ark., 2012) değerlendirmeleri, bu araştırmada, bağlanma, başa çıkma ve yükleme mekanizmaları kapsamında doğrulanmış görünmektedir. Genel olarak, ergenler, olumsuzluklarla baş etmek için yeterince hazırlıklı değildir ve zor durumlar yaşadıklarında etkili bir şekilde halletme güçleri azdır (Attar, Guerra ve Tolan, 1994). Ancak, bu durumun, daha fazla olumsuz deneyim yaşama, olumsuz niyet yükleme ve güvensiz bağlanmanın da etkisi ile suça sürüklenmiş ergenler için daha belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, literatürdeki bulgular (Agnew, 2006; Barn ve Tan, 2012) ile uyumlu olarak, gerilim-suç bağlantısının kişisel ve sosyal kaynaklar ile ilişkili olduğu görülmüştür.

IV.9. Değerlendirmeler ve İleriye Dönük Öneriler

IV.9.1. Çalışma Bulgularının Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Literatüre Katkıları

Çocuk suçluluğunun, hukuki, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik birçok boyutu söz konusudur. Bu araştırmada, çocuk suçluluğu, genel gerilim kuramı bağlamında, başa çıkma, bağlanma ve düşmanca niyet yükleme yanlılığı açısından ele alınmıştır. Araştırmada, suça sürüklenen ergenler ile suça sürüklenmemiş ergenler bu özellikler açısından karşılaştırılmış, ayrıca bazı ailesel özellikleri açısından incelenmiştir.

Ergenlik dönemi fiziksel, duygusal ve sosyal çok sayıda değişimin yaşandığı, ergenin birçok gerilim kaynağı ile baş etmek zorunda kaldığı ve bu değişimlere uyum sağlamada sıkıntılar yaşadığı, buna karşın üniversiteye hazırlanmak, meslek edinmek gibi hayatına yön veren birçok konuda belirleyici rol oynayan bir dönemdir. Bu dönemde ergenin suç davranışlarına yönelmesi ve bunun sonucunda karşılaştığı toplumsal ve cezai yaptırımlar, toplumsal düzlemde yarattığı sorunlar bir yana, adli sistemin içerisine girmesi ile birlikte ergenin sosyal ve ruhsal gelişiminde ve toplumsal statüsünde kalıcı izler bırakabilmekte, toplum ve adalete ilişkin algılarında yarattığı değişimler ile ergenin yetişkin yaşamını da etkileyebilmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulguların, hem suça sürüklenmiş hem de örgün öğrenimini sürdürmekte olan suça sürüklenmemiş ergenlerden elde edilmesi vasıtasıyla karşılaştırmalı bir içeriğinin olması, ayrıca kuramsal olarak da kapsamlı bir değerlendirme içermesi nedeniyle, ergenlerde suça sürüklenmenin nedenlerini anlama, bu bireylerin tekrar suça karışma risklerini belirleyip uygun müdahale yöntemlerini belirleyebilme ve onlara uygun rehabilitasyon süreçleri geliştirebilme, bu konuda yapılacak önleme, koruma ve izleme çalışmalarına yol gösterici olma niteliği taşıdığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada, ergenlerde suça sürüklenme, Genel Gerilim, Bağlanma, Başa Çıkma ve Yükleme Kuramları çerçevesinde ele alınmış olup, suç davranışına birçok pencereden bakma imkanı tanınması vasıtasıyla, literatüre geniş bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Genel Gerilim Kuramı ile ilgili yapılmış olan çalışmalar içerisinde, gerilim kaynakları ile bağlanma, başa çıkma stratejileri ve yükleme eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Suça sürüklenen ergenlerin, yaşadıkları olumsuz deneyimleri zihinlerinde yorumlama ve yapılandırma biçimleri ve bu olumsuz yaşam olayları ile baş etme tarzları açısından ebeveynleri ile kurdukları bağlanma yaşantısı büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, elde edilen bulguların suça sürüklenen ergenler için yürütülmekte olan önleme ve rehabilitasyon süreçlerinde ergenlerin hatalı bilişsel yüklemeler ve etkin olmayan başa çıkma stratejilerinin değiştirilmesine yönelik çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu araştırma, sunduğu bütüncül bakış açısı ile, suça sürüklenen ergenlerin yaşadıkları olumsuz olayların ergenler üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve bu durumla daha etkin başa çıkmalarını sağlayacak yolların ortaya konması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışmanın,

Türkiye’de Genel Gerilim Kuramı konusunda yapılan öncü çalışmalardan biri olacağı ve bu alandaki yazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Gerilim ve suç arasındaki ilişkiyi araştıran araştırmaların birçoğu, gerilimi ölçmek amacıyla tek madde kullanmakta, ayrıca, çalışmaların çoğu, suça yol açmasının en olası olduğu düşünülen anahtar gerilim türlerini dahil etmemektedir (Moon ve ark., 2008). Agnew (2001, 2006), bu durumun gerilimin ölçümü açısından yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu çalışmada ise, hem gerilimlerin kümülatif etkisi değerlendirilmiş, hem de hangi gerilim türlerinin suçu yordamada anlamlı etkisi olduğu incelenmiştir. Ana yaşam olaylarının önemi açık olmakla birlikte, ergenlik dönemi, diğer birçok sıradan denilebilecek deneyimin büyük rol oynayabildiği bir dönemdir. Örneğin, yeni bir semte taşınmak bir yetişkinin yaşamında önemli bir yaşam olayı olarak görülmeyebilir. Ancak ergen gelişimi üzerinde negatif bir etkisinin olduğu ortaya konmuştur (Hoffmann ve Johnson, 1998). Bu nedenle, bu çalışmada, olumsuz yaşam olayları listesi ergenin yaşamındaki olası kontrol edilemez ve stres yaratıcı olan majör ve minör olayların kombinasyonunu içerecek şekilde oluşturulmuş ve suç üzerindeki etkisi incelenmiştir (Hoffmann ve Cerbone, 1999). Dolayısıyla, sunduğumuz ve ampirik olarak incelediğimiz model ergenlik dönemindeki stresli yaşam olaylarına ilişkin genel araştırmayı büyük ölçüde genişletmektedir. Bu nedenle, bu çalışmanın, hem ergenin yaşamındaki çok sayıda gerilim türünü kapsamlı bir şekilde ele alması hem de bu gerilimlerin suç ile ilişkisini ölçmesi açısından literatüre önemli bir katkısı olduğu düşünülmektedir.

Genel Gerilim Teorisine ilişkin araştırmalarda nedensel yüklemelerin aracı rolü ihmal edilmiş (Hoffmann ve Spence, 2010) olmakla birlikte, bu çalışmada düşmanca niyet yükleme yanlılığının da ele alınması vasıtasıyla, Genel Gerilim Teorisi literatürüne bu anlamda da katkı sağladığı düşünülmektedir.

IV.9.2. Çalışmanın Sınırlılıkları ve İleriye Yönelik Öneriler

Bu çalışma, ceza infaz kurumundaki ergenlerin çok büyük çoğunluğunun erkek olması ve ceza infaz kurumunda çok az sayıda kız ergen bulunması sebebiyle, araştırmanın örneklemini her iki grup için de erkek ergenler oluşturmaktadır. Bu

nedenle cinsiyet bir değişken olarak ele alınmamıştır. Birçok ülkede suça sürüklenme ile ilgili yapılan araştırmalarda da, daha çok erkek örnekleme yer verildiği görülmektedir. Buna karşılık, karşılaştırılmalı yapılan çalışmalarda, güçlü cinsiyet farklılıkları ile karşılaşılmaktadır (Anderson ve ark., 1999; Daigle ve ark. 2007). Örneğin, Mazerolle (1998) ve Daigle ve ark. (2007), Genel Gerilim Teorisi açısından, kız ve erkeklerin zarar verme davranışının farklı gerilim türleri ile ilişkili olabileceğini bulmuştur. Piquero ve Sealock (2004), başa çıkmanın cinsiyete göre farklılaştığını bulmuştur. Buna karşılık, Hoeve ve ark. (2012)'nin yaptıkları metaanalizde de çocuğun cinsiyetinin bağlanma ve suç arasındaki ilişkiye aracılık etmediği, ebeveynlere zayıf bağlanmanın hem kız hem de erkeklerde suçluluğu benzer şekilde açıkladığı g r lm ştur. Ülkemizde, suça sürüklenmiş ergenlere yönelik olarak, her iki cinsiyeti de kapsayacak bir çalışma yapılmasının konunun aydınlatılması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bağlanma teorisi açısından, bu çalışmada, anne ve babaya olan bağlanma birlikte ele alınmıştır. Ancak, ebeveynin cinsiyetinin de bağlanma ve suç davranışı ilişkisinde önemli olabileceği göz önünde bulundurularak, her iki ebeveyne olan bağlanma paternini ayrı ayrı incelemenin yararlı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, bu çalışmada, sadece ebeveynlere bağlanma ele alınmıştır. Oysa ki, yapılan kimi alışmalar (Anderson ve ark., 1999; Daigle ve ark. 2007), akran ve okula bağlanma gibi farklı öğelere bağlanmanın test edilmesinin önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, anne ve baba ile olan ayrı bağlanma ilişkilerinin yanı sıra akran ve okula bağlanma ilişkilerini de ele alacak çalışmalar yapılması önerilmektedir. Ayrıca, bu çalışmada, ilgili literatür ile tutarlı olarak, güvensiz bağlanmanın suça sürüklenmeyi anlamlı yordayıcılığının olduğu bulgulanmış ise de, araştırmalar ebeveynlerin sadece çocuklarını ve bağlanma ilişkisini etkilemediklerini, ayrıca, ebeveyn ocuk ilişkisinin de aralarındaki bir dizi karmaşık etkileşimin sonucu olarak geliştiğini ortaya koymuştur (Hoeve ve ark., 2012). Dolayısıyla, ebeveyn ile ilişkiler, çocuğun bireysel özelliklerinden de etkilenebileceği ve bu noktada etkinin yönü hakkında çıkarımda bulunmak g  olabileceği göz önünde bulundurularak, sonraki çalışmalarda suça sürüklenmiş çocuğun bireysel özelliklerinin daha detaylı incelenmesi önerilmektedir.

Araştırma, kesitsel araştırma yöntemini kullanmakta, iki farklı ortamda yaşayan bireylerin boylamsal bir model çerçevesinde incelenmesi yerine, bu bireylerin sadece

mevcut durumlarını içerecek şekilde karşılaştırılmasına yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla, araştırmada neden-sonuç ilişkilerinden ziyade, ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Oysa, Hoeve ve ark. (2012)'nin yaptıkları meta-analizde, bağlanma ve suçluluk arasındaki ilişkinin yaş ilerledikçe azaldığı, daha küçük yaştaki örneklemeler ile yapılan çalışmalarda bağlanma ve suç arasında daha güçlü bir ilişkinin bulunduğu ortaya konmuştur. Bu nedenle, yapılacak boylamsal çalışmaların veya farklı yaş gruplarının karşılaştırılmasına imkan verecek kesitsel çalışmaların yapılmasının daha verimli sonuçlar getireceği düşünülmektedir.

Literatürde, gerilim kaynakları özellikle belirli bir dönemde toplanıyorlarsa, suç ya da diğer çıktılar üzerinde daha önemli bir etkisi olabileceği (Agnew, 1992; Hoffmann ve Cerbone, 1999) yönündeki görüşlerden hareketle, olumsuz yaşam olayları listesi yönergesinde, deneyimledikleri yaşam olaylarını son bir yılı kapsayacak şekilde işaretlemeleri istenmiş ise de, katılımcıların yönergeyi dikkate almadan veya olayın ne kadar zaman önce meydana geldiğini net olarak hatırlayamadıkları için daha geniş bir zaman dilimini kapsayacak şekilde yanıt verdikleri anlaşılmıştır. Bu nedenle, daha sonra yapılacak çalışmalarda, daha geniş ve esnek bir zaman aralığının ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma verileri, kendini bildirim türünde ölçme araçları yoluyla toplanmıştır. Ancak bu yöntemin kullanılmasının, özellikle suça sürüklenmiş örneklemde sosyal beğenirlik etkisini beraberinde getirmiş olması, bu noktada oldukça özenli davranılmış olması ve çalışmanın tamamen anonim sürdürülmüş olmasına karşın, başta adli sistem gelmek üzere yaşamın birçok farklı alanında yargılama ve olumsuz muameleye maruz kalan bu ergenlerin, düşünce ve davranışlarının herhangi bir yargılamaya maruz kalmasından çekinerek, toplumsal olarak arzu edilir yanıtlar verme eğilimi göstermeleri olasıdır. Bu nedenle, suça sürüklenmiş ergenlerle yapılacak sonraki çalışmalarda, aile ve öğretmen bildirim gibi kaynaklardan veya ceza infaz kurumuna ait bilgi kaynakları ve kurum personelinin ölçme ve değerlendirme bilgilerinden yararlanılmasının daha kapsayıcı bir bakış açısı sağlayacağı düşünülebilir.

Bu araştırmanın bulguları, kullanılan ölçeklerin güvenilirliği ile sınırlıdır. Kendini değerlendirme türü ölçekler ile katılımcının öznel değerlendirmesini almanın yarattığı sınırlılık, bu araştırma için de geçerlidir. Araştırmada veri toplamak için kullanılan

ölçeklerin, cezaevi örnekleminde eğitim düzeyi düşük ergenler tarafından doldurulmasının ve anlaşılmasının zorluğundan kaynaklanan sınırlılıklar söz konusu olabilir. Suça sürüklenmiş ergen grubunun eğitim düzeyi düşüklüğü dikkate alınarak, daha basit ve anlaşılır düzeyde ölçeklerin kullanılması tercih edilmiştir. Ancak, bu kez, kullanılan kimi ölçeklerin örgün öğrenimdeki ergenlere basit geldiği görülmüş, ayrıca bu durumun, ölçme araçlarının yeterliliği açısından arzu edilen verimi sağlamadığı düşünülmüştür. Sonraki çalışmalarda, her iki grup için de uygun olabilecek daha güçlü alternatif ölçme araçlarının kullanılması önerilmektedir.

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde, ortalama puanlarının karşılaştırılmasına yönelik analizler ve korelasyon ilişkileri temelinde regresyon analizleri kullanılmış, verilerin niteliği sebebiyle, yapısal eşitlik modeli gibi bütüncül bir resim sağlayacak istatistiksel yöntemler uygulanamamıştır. İleride yapılacak araştırmalarda, birbirleriyle oldukça ilişkili bu tür değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri ortaya koyacak yapısal eşitlik modeli ve benzeri yöntemlerin kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak, bu çalışmada, hakkında hüküm verilerek ceza infaz kurumunda bulunan ergenler, çoğu çalışmada olduğu gibi, sadece suça sürüklenmiş olmaları vasfından hareket ile incelenmiş, suça sürüklenmelerinin altında yatan nedenlere farklı pencereler açılmaya çalışılmıştır. Ancak, bu çocukların problem yaşadığı ve eksik oldukları yanlara odaklanmanın yanı sıra, güçlü ve yeterli oldukları alanların da bulunması ve bu alanların koruyucu ve önleyici bir faktör olarak işlenmesine yönelik çabalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

IV.9.3. Uygulamaya Dönük Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular, ebeveynlere bağlanmanın, çocuk suçluluğunu önleme veya azaltmayı amaçlayan müdahale programları için uygulanabilir bir hedef olduğunu ortaya koymaktadır. Bağlanmanın, suça sürüklenmedeki belirleyici etkisi göz önünde bulundurulduğunda, bu konuda yapılacak çalışmaların önleyici etkisi olabileceği düşünülebilir. Bu nedenle, öncelikle, toplumumuzda ilk çocukluk yıllarında anne ve bebek arasındaki ilişkiyi güçlendirecek önleyici ve eğitsel çalışmalar

yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, yapılan araştırmalar zihinsel modellerin erken çocukluktan, genç yetişkinlik dönemi boyunca sabit kaldığını ve kararlılık gösterdiğini kabul etmekle beraber, aile içinde ya da çevresinde yaşanan ve bireyin hayatına nüfuz eden anlamlı değişikliklerin ve yaşam olaylarının zihinsel modellerinde değişikliğe neden olduğunu, bağlanma temsillerinin bakıcı davranışlarındaki değişikliğe bağlı olarak yeniden düzenlenebildiğini ortaya koymuştur (Waters ve ark., 2000). Aile sistemi içerisinde yer alan olumsuz olayların ortadan kalkması veya yaşam şartlarının iyileşmesi ve özellikle bakım veren kişinin duyarlı davranışlar sergilemesi, çocuğun kendi ve diğerleri hakkında geliştirmiş olduğu önceki zihinsel temsilleri yeniden gözden geçirip düzenlemesine ve sonuç olarak yeni zihinsel modeller oluşturmaya neden olabilmektedir (Waters ve ark., 2000). Bu nedenle, ceza infaz kurumlarında, ergen ve ayrıca yetişkin suçlulara yönelik olarak, kişilerin bağlanma paternlerine yönelik sağaltıcı çalışmalar yapılmasının kişilerin suça yönelmelerinin veya tekrar suç işlemelerinin önüne geçilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bağlanmanın, ceza infaz kurumları içerisinde suça sürüklenmiş ergenlere yönelik yürütülen rehabilitasyona yönelik çalışmalarda da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Örneğin, Smith ve ark. (2010), terapötik bağın bağlanma biçiminden etkilendiğini göstermişler; Schuengel ve Van IJzendoorn (2001), bağlanmanın kurumsallaşmış tedavilerde önemli olduğunu, çünkü bağlanmanın içsel çalışan modellerinin terapist-danışan ilişkisinin niteliğini ve terapi çıktılarına etkileyebileceğini ve kurumsallaşmanın kendisinin bağlanma temsilleri ve danışanın gelecekteki bağlanma davranışı üzerinde etkisi olabileceğini dile getirmişlerdir.

Bunun yanı sıra, ergenlik dönemi, tüm yaşam dönemleri içerisinde çok farklı stres kaynaklarının aynı anda ortaya çıkması nedeniyle son derece önemlidir. Elde edilen bulgular ve ilgili literatür doğrultusunda, hem suça sürüklenmiş hem de risk grubunda yer alan ergenlere, içinde bulundukları dönemin getirdiği fizyolojik ve psikolojik değişimlerin yanı sıra dönemsel yaşadıkları stres faktörleri ile uygun şekilde baş edebilmeleri için gerekli becerilerin ve alternatif çözüm yollarının öğretilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Stresle başa çıkabilmek için gerekli etkili örüntülerinin kazandırılması, sorun çözme becerileri, bilişsel yeniden yapılandırma, sosyal beceri eğitimi, vb. programların yürütülmesi, suça sürüklenen ergenlerin gerek kurum içinde gerekse kurumdan çıktıktan sonra sağlıklı ve toplumla uyumlu bir yaşam

sürdürmelerine katkı sağlayacaktır. Genel Gerilim Teorisi perspektifinden, suç işlemenin kimi durumlarda bir baş etme yolu olarak işlev gördüğü de göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu kazanımların tekrar suç işleme eğiliminin önüne geçmeye de yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Risk altındaki ergenlere yönelik yürütülen çalışmaların, sıklıkla olumsuz davranışların azaltılması ya da ortadan kaldırılmasını hedefleyen müdahalelere odaklandığı görülmektedir. Bu anlayış, ergenler için önemli kazanımlar sağlamakla birlikte, azaltılan ya da ortadan kaldırılanın yerine konulacak, gence içkin özelliklerin dahil edileceği alternatif bir uygulama yaklaşımı geliştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, daha sonra yapılacak çalışmalarda, çocuğun kendine ait güçlü yanlarına (örneğin öğrenilmiş güçlülük) odaklanan ve risk altındaki çocukların toplumla uyumlu davranışlar sergilemelerini kolaylaştıracak onlara ait faktörlerin incelenmesine yönelik yapılacak çalışmalara ve eksik oldukları ve geliştirilmesi gereken yanlara ilişkin bulguları güçlü yanları ile birleştirme yönünde geliştirilecek müdahale programlarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Düşmanca yükleme eğilimine ilişkin olarak, suça sürüklenen veya risk altındaki çocukların, sosyal uyarıcılara daha yavaş tepki vermeleri ve ortamda mevcut olan kullanılabilir düşmanca olmayan uyarıcılara daha fazla dikkat etmeleri konularında destek olacak çalışmaların, kışkırtıcı durumlarda daha az düşmanca niyet yüklemesinde bulunmalarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Örneğin, Kutlu (1998), ilkokul dönemindeki çocuklar ile yürüttüğü çalışmada, saldırgan çocuklara yönelik olarak uygulanan bir eğitim programının düşmanca yüklemede bulunma eğilimini azalttığını gözlemiştir.

Daha önceki çalışmalarda düşmanca niyet yükleme eğilimi, bağlanma, başa çıkma becerileri gibi bireysel özelliklerin ergenlik döneminden daha önce ortaya çıktığı ve zaman içinde bu özelliklerin devam ederek problem davranışları yordadığı ortaya konmuştur. Çocuğun birçok aşamadan geçerek örselendikten, hem sosyal hem bireysel anlamda birçok kayıp yaşadktan ve problem davranışları içselleştirdikten sonra yapılan müdahale çabalarının etkililiği oldukça düşmektedir. Bu nedenle, çocuğun risk altında olduğunu ilkokul ve okul öncesi dönemde fark edecek ve çocuğun zorlanma yaşadığı alanlarda erken destek sağlayacak koruyucu ve destekleyici çalışmaların yürütülmesinin

bireysel anlamda olduğu kadar toplumsal düzeyde de önemli kazançları olacağı düşünülmektedir. Bu noktada, okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinde ilgili farkındalık ve uygun müdahale ve yönlendirme yetilerinin geliştirilmesi, doğru yönlendirme ve bilgilendirmeyi içeren aile-okul işbirliğinin kurulması, uygun kurumsal destek mekanizmalarının sağlanması yararlı olabilir.

Çocuk ve ergenlerde suça sürüklenmeyi salt bireysel özelliklerden kaynaklanan bir problem olarak görüp, sadece çocuğu cezalandırma yoluna gitmenin ülkemizde çocuk suçluluğunu önleyici veya söz konusu çocukları rehabilite edici bir çözüm oluşturmadığı ortadadır. Nitekim, araştırmamızda da suça sürüklenmiş çocukların %36'sı daha önce de cezaevine girmiş olduğunu bildirmiştir. Mükerrerlik ve yeniden suça sürüklenmenin önlenmesinde, çocuğu merkeze alan, ancak özellikle yakın periferini de kapsayan eğitici ve güçlendirici çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, her iki ebeveyni de dahil eden çalışmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü, Hoeve ve ark. (2012), çocuğun cinsiyetinden ziyade ebeveynin cinsiyetinin bağlanma ve suç davranışı ilişkisinde daha önemli olduğunu, ebeveyn ve çocuğun aynı cinsiyetten olmaları durumunda (baba-oğul, anne-kız) bağlanma-suç ilişkisinin anlamlı şekilde daha güçlü olduğunu, bir başka deyişle, kızlar için anne ile olan bağlanmanın, erkekler içinse baba ile bağlanmanın suç davranışının ortaya çıkması açısından daha önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre, suç davranışının erkeklerde daha belirgin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, babaya güvensiz bağlanmanın erkeklerde bir risk faktörü olarak görülmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, erkeklerde suç davranışına yönelik müdahalelerde babanın katılımından yararlanmak önemli olabilir. Nitekim, Lundahl ve ark. (2008) da, sadece annelere odaklanan programlar ile kıyaslandığında, ebeveyn eğitime babalar katıldığında, çocukların daha fazla fayda sağladıklarını göstermişlerdir.

Suça sürüklenen çocukların ebeveynlerine yönelik olarak da, hem çocukları ile daha derinlikli ilişkiler kurmaları hem de uygun denetim, yönlendirme ve süpervizyonu sağlayabilme konularında yol gösterici çalışmaların yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu programlarda, ebeveynlere güvenli bağlanmanın yanı sıra, ebeveynlerin disiplin yöntemlerini geliştirmek de hedefler arasında yer almalıdır. Nitekim, araştırmamızda da bulgulandığı gibi, bu çocukların ebeveynleri büyük ölçüde düşük eğitim ve gelir

düzeyindedir ve çoğunlukla, uygun çocuk yetiştirme stratejileri hakkında bilgi sahibi olmayıp uygun ve etkili izleme sağlayamamakta, çocuğun içinde bulunduğu sorunları ya da riskli akran çevrelerini fark etmekte ve gerekli önlemleri almakta yetersiz kalabilmektedirler. Ayrıca, suça sürüklenen veya risk altındaki çocukların ebeveynlerine yönelik olarak, baş etme becerilerini güçlendirici çalışma ve eğitim programlarının yürütülmesi, yine ergene uygun yönlendirme ve desteğin sağlanabilmesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca, birey için önemli diğerlerinin stresle karşılaştıklarında nasıl davrandıkları, ergenin uyumlu veya uyumlu olmayan başa çıkmaları için bir model kaynağıdır (Shulman,1993).

Özellikle risk altındaki grupları kapsayacak şekilde, çocukların okula bağlılıklarını ve okul ile ilişkilerini iyileştirecek, öğretmenlerin ayrımcı ve ötekileştirici tutumları hakkında farkındalıklarını arttıracak çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Nitekim, yapılan çalışmalar (Lowe ve ark., 2008) okula bağlılık oranı arttıkça, okulda ve okul dışında suça yönelmenin daha az olası olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüz şartlarında, akademik başarının daha önemli hale gelmesi ve akademik başarının, ergenlerin başarı ya da başarısızlığının değerlendirilmesinde birincil sırayı alması ile birlikte, öğrencilerin okul başarısızlıkları öğretmenlerin kötü muamelesi, akran reddi ve etiketlenmeyi beraberinde getirebilmektedir. Okuldan kaynaklı gerilimlerle yüzleşen öğrenciler, hayattaki fırsat kapılarının kapandığını hissederek ya okula bağları gevşemekte ya da tamamen kopmaktadır. Okul bağlarının zayıflaması, bu çalışmada da görüldüğü gibi, gence konvansiyonel inançları öğretmeyi ve suç davranışını önlemeyi zorlaştıran önemli bir faktördür. Öte yandan dışlanma, gencin benlik değeri duygusunu azaltmakta ve statü ve başarı duygusunu yeniden kazanmak için diğer başarısız gençler ile ilişkiyi güçlendirmektedir. Nitekim, yapılan çalışmalarda, çete üyelerini diğer gençlerden ayıran en önemli faktörün, öğretmenler tarafından daha fazla olumsuz etiketlemeye maruz kalmaları olduğu (Esbensen ve ark., 1993), öğretmenlerin tekrarlayan olumsuz muamelelerinin hem zayıflayan konvansiyonel bağlar ve inançlar hem de sapkın akranlar ile ilişkinin artması yoluyla suç davranışını arttırdığı (Bao ve ark., 2014) ortaya konmuştur. Müdahale açısından bakıldığında, okulda başarısız olan ve gerilim deneyimleyen çocuklara destek verilmeye daha fazla dikkat gösterilmesi halinde, suç davranışını azaltma çabalarının daha etkili olacağı düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra, mağduriyet ve diğer olumsuz yaşam olaylarının öfke, güvensiz bağlanma, pasif başa çıkma, düşmanca niyet yükleme ve nihayetinde suça sürüklenme ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurularak, çocuk ve ergenlerin birincil elden psikolojik, hukuki ve sosyal alanlarda destek alabilecekleri mekanizmalar ve hizmetlerin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Okul psikolojik danışmanları, okula devam eden çocuklara en ulaşabilir noktadaki ruh sağlığı uzmanlarıdır. Suça sürüklenmede okul problemlerinin başatlığı da dikkate alındığında, bu konuda çocukların öğrenim görmekte olduğu okul rehberlik servislerinin, daha işlevsel noktaya getirilmesinin, çocuklara ve ailelerine ulaşma ve takip imkanları vasıtasıyla da, yararlı olacağı kanısı oluşmuştur. Okul psikolojik danışmanının, özellikle risk grubunda yer alan öğrencileri tespit etmesinin ve ebeveynlerini de kapsayacak şekilde gerekli desteği sağlamasının önemli olduğu düşünülmektedir. Okul devamsızlığı yüksek, ders başarısı düşük ve çeşitli çabalara rağmen eğitime kazandırılmayan öğrencileri, eğitim sisteminden doğrudan dışlamak yerine, devamsızlık ve başarısızlıklarının nedenlerinin araştırılmasının, eğer bulundukları okul beceri ve yönelimleri için uygun değil ise, gerekli yönlendirmenin sağlanarak, çıraklık okullarına veya meslek edinebilecekleri alternatif kurumlara devam etmelerinin sağlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

5237 sayılı TCK'nun 31. maddesi uyarınca, fiili işlediği tarihte 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş ve fakat 15 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun var olup olmadığının tespiti gereklidir. Bu yaş grubundaki çocukların ceza sorumluluğunun var olduğunun kabul edilebilmesi için iki koşul bulunmaktadır. Buna göre, çocuğun hem “işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneğinin” hem de “davranışlarını yönlendirme yeteneğinin” varlığı aranmaktadır. Fiili işlediği tarihte 15 yaşını doldurmuş ve fakat 18 yaşını doldurmamış çocukların ise ceza sorumluluğu var kabul edilmiş, ancak bu sorumluluğun bir yetiştikten daha az olacağı değerlendirilerek fail çocuğa yetişkinlerden daha az ceza verilmesi benimsenmiştir (Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010). Dolayısıyla, ceza sorumluluğu kavramının, özellikle 12-15 yaş arası çocukların işledikleri fiilin hukuki değerlendirmesinde önemli rol oynadığı görülmekle birlikte, çocuklar, doğal olarak, davranışlarının hukuki anlam ve sonuçlarını bilmemekte, ancak adli sisteme girdikten

sonra bu sonuçlar ile karşılaşmaktadırlar. Bu noktada, ergenlerde cezai sorumlulukları ve yasal haklarıyla ilgili olarak farkındalık sağlanması amacıyla özellikle okullarda bilgilendirici ve yönlendirici çalışmalar düzenlenmesinin, bu konuda, adliye ve emniyet müdürlüğü gibi kurumlar ile işbirliği sağlanarak, bu kurumlarda çalışan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarından destek alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, suça sürüklenen çocukların yargılandıkları mahkemelerde görevli olan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının da, çocuğun okulunda görevli psikolojik danışman ile işbirliği yapmaları ve gerekli hukuki ve prosedürel desteği sağlamaları yararlı olacaktır.

Adalet Bakanlığı bünyesinde suça sürüklenmiş ergenler için ayrı kurumlar bulunmakla birlikte, bu kurumlar oldukça sınırlı sayıdadır ve bu durum çocukların ailelerinden uzak, merkezi yerlerdeki kurumlara yerleştirilmelerini zorunlu kılmaktadır. Suça sürüklenmiş çocukların ailelerinin düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip oldukları da düşünüldüğünde, bu çocuklar, kurumda bulundukları süre içinde ailelerinden alabilecekleri sosyal destekten büyük ölçüde yoksun kalmaktadır. Oysa ki, kurum içerisinde, kurumun kendi doğası gereği var olan birçok gerilim kaynağı, çocukları bu desteğe daha çok ihtiyaç duyar kılmaktadır. Bu nedenle, suça sürüklenen çocukların tutuklu yargılanmalarına ilişkin yeni düzenlemelere ve özgürlüğün kısıtlanmasına alternatif olabilecek, daha rehabilitasyona yönelik ceza ve yaptırım seçeneklerinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu çocuklarda, madde kullanımı ve diğer psikiyatrik sorunların daha fazla var olduğu bulgusu dikkate alındığında, kurumda kaldıkları süre içerisinde suça sürüklenen çocukların, gerekli psikolojik destek hizmetlerine kolaylıkla ulaşmaya ihtiyaçları olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Adalet Bakanlığı, kurumlarda psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen gibi gerekli kadrolara yer vermiş olmakla birlikte, bu kadroların, kurumların ihtiyaçlarına göre sınırlı olduğu ve söz konusu kurumlarda bulunan ergenlerin bulundukları kurumlar içerisindeki uzmanlar ile belirli prosedürler ile görüşebildikleri gözlenmiştir. Bu nedenle, psikolojik desteğe erişilebilirlik açısından bir takım düzenlemelerin geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra, özgürlüğü kısıtlama yönündeki yaptırımların, ceza infaz kurumlarının doğası gereği çocukların karşılaştıkları gerilim deneyimlerini arttırması ve

tekrar suça sürüklenme açısından risk oluşturmaları nedeniyle, son tercih olması gerektiği, özellikle de tutuklu yargılama konusunda özenli davranılmasının önemli olduğu, bunun yerine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 5. Maddesinde de tanımlanmış olan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygun ve etkin şekilde uygulanmasına özen gösterilmesine ihtiyaç olduğu, bu tedbirlerin uygulanmasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi diğer paydaşlar ile de koordinasyon ve işbirliğinin elzem olduğu düşünülmektedir. Çocukların, eğitim evlerine yerleştirilmelerinin, örgün öğrenimlerini sürdürebilmeleri ve toplumla etkileşimlerinin aktif olarak devam etmesi açısından, kapalı ceza infaz kurumlarında cezalandırılmaları yerine daha olumlu bir alternatif olduğu düşünülmektedir. Ancak, bir çocuk, herhangi bir suç davranışı sergileyerek adli sistem içerisine girdiği andan itibaren, işlediği suçun niteliği hafif de olsa, ileride daha nitelikli bir suç işlemesi açısından risk altında olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle çocuğun, yaptığı davranışın neden suç olduğu, mağdura, topluma veya kendilerine neden zarar verdiği konusunda farkındalık yaratacak ve alternatif davranış yollarını geliştirmesine katkı sağlayacak çocuklara özgü alternatif cezaların verilmesinin yaygınlaşmasını sağlamak yararlı olacaktır. Adalet Bakanlığı bünyesinde çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde çalışmakta olan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının, çocuk hakkında edinilen bilgiler, gözlem ve değerlendirmeleri sonucunda hazırladıkları sosyal inceleme raporları, çocuğun adli sistem içerisinde numaralandırılmış bir dosya olmanın yanı sıra bir “çocuk” olarak da görülmesinin sağlanması, suça sürüklenme nedenlerinin anlaşılması ve tekrar suça sürüklenmemeleri için çocuğa uygun, etkili ve uygulanabilir koruyucu ve destekleyici tedbirlerin belirlenmesi noktasında büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, çocuk adalet sisteminin yargı mekanizmalarının, birlikte çalıştıkları sosyal çalışma görevlilerinin desteğinden etkin şekilde yararlanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, ülkemizde, özellikle çocuk adalet sistemi içerisinde uzlaştırma ve arabuluculuk gibi ara mekanizmalarının işlevsel hale getirilmesinin, belirgin bir davranış bozukluğu olmayan ve tekrar suça sürüklenme ihtimalinin düşük olduğu düşünülen çocukların, adli sistemin içerisine girip etiketlenme de dahil çeşitli örseleyici faktörlere maruz kalmalarını azaltmaya hizmet edeceği düşünülmektedir.

Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan çalışmaların, daha ziyade, çocuk suça sürüklendikten sonrası ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu noktada, birçok gerilim kaynağı ile etkin şekilde baş edememiş olan çocuğun bir de adli sistem içine girerek tekrar kalıcı bir şekilde örselenmeden önleyici ve koruyucu çalışmaların yapılması, çocuk için ihtiyaç ve risk faktörlerini henüz suça sürüklenmeden tespit edebilecek bir sistemin oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Çocuk suçluluğu birçok farklı nedeni ve boyutu olması nedeniyle, çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik olarak yapılacak çalışmaların farklı kurumların işbirliğiyle gerçekleşmesine ve devletin birçok kurumunu devreye sokarak gerekli önlem ve tedbirleri aldığı disiplinler arası bir çalışmayı kapsamasına ihtiyaç vardır. Ancak böylesi bir çalışma, uzun vadede çocuk suçluluğunun önlenmesine katkı sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ackerman, A. R., & Sacks, M. (2012). Can general strain theory be used to explain recidivism among registered sex offenders? *Journal of Criminal Justice*, 40, 187–193.
- Adam, E. K. & Chase-Lansdale, P. L. (2002). Home sweet home(s): Parental separations, residential moves, and adjustment problems in low-income adolescent girls. *Developmental Psychology*, 38, 792-805.
- Agnew, R. (1984). Autonomy and delinquency. *Sociological Perspectives*, 27, 219-240.
- Agnew, R. (1985). A revised strain theory of delinquency. *Social Forces*, 64(1), 151-167.
- Agnew, R. (1991). A longitudinal test of the revised strain theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 28, 126-156.
- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30, 47-87.
- Agnew, R. (1993). Why do they do it? An examination of the intervening mechanisms between “social control” variables and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30, 245-266.
- Agnew, R. (1994). Delinquency and the desire for money. *Justice quarterly*, 11(4), 411-427.
- Agnew, R. (2001). Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38, 319-361.
- Agnew, R. (2002). Experienced, vicarious, and anticipated strain: An exploratory study on physical victimization and delinquency. *Justice Quarterly*, 19(4), 603-632.

- Agnew, R. (2006). *Pressured into crime: An overview of general strain theory*. Los Angeles, CA: Roxbury.
- Agnew, R., Cullen, F. T., Burton, V. S., Evans, T. D., & Dunaway, G.R. (1996). A New Test of Classic Strain Theory. *Justice Quarterly*, 13(4), 681-704.
- Agnew, R., & White, H. R. (1992). An empirical test of general strain theory. *Criminology*, 30, 475-499.
- Agnew, R., & Brezina, T. (1997). Relational problems with peers, gender, and delinquency. *Youth & Society*, 29, 84-111.
- Agnew, R., Brezina, T., Wright, J. P., & Cullen, F. T. (2002). Strain, personality traits, and delinquency: Extending general strain theory. *Criminology*, 40, 43-71.
- Ağırçötüren, B. (2006). *Malatya kentinde çocuk suçluluğu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Ainsworth, M., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46, 333-341.
- Akalın N. (1999). *Suçta itilmiş çocukların adli tıp açısından incelenmesi ve cezaevinde bulunan suçta itilmiş çocukların deskriptif olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Akduman, G., Akduman, B., Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 42(4), 156-161.
- Akın, E., & Berkem, M. (2013). İntihar girişiminde bulunan ergenlerde olumsuz yaşam olayları: Vaka kontrol çalışması. *Fırat Tıp Dergisi*, 18(1), 26-29.
- Akpınar, O. (2011). *Aile içi şiddete maruz kalan kadınların aile içi şiddetle başa çıkma özyeterliği düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aktaş, F. (2005). *Konya'da korunma ve bakım altında olan gençlerin saldırganlık düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Aktaş, V. (2001). *Çocuklarda saldırganlık ile olumsuz niyet yükleme eğilimleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aktaş, V., Şahin, D., & Aydın, O. (2005). Saldırgan olan ve olmayan çocuklarda düşmanca niyet yükleme yanlılığının cinsiyete bağlı olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 43-57.
- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Bedinger, S. D. (1994). When expectations work: Race and socioeconomic differences in school performance. *Social Psychology Quarterly*, 57, 283-299.
- Allen, J.P., Hauser, S. T., Borman-Spurrell, E. (1996). Attachment insecurity and related sequelae of severe adolescent psychopathology: An eleven-year follow-up study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 254-263.
- Allen, J.P., Moore, C. Kuperminc, G., Bell, K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Development*, 69 (5), 1406-1419.
- Amini, F. (1996). *İşsizlerin ve çalışanların sosyal olaylarla ilgili nedensel açıklamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Anderson, C. A., & Anderson, D. C. (1984). Ambient temperature and violent crime: Tests of the linear and curvilinear hypotheses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 91-97.
- Anderson, B. J., Holmes, M. D., & Ostresh, E. (1999). Male and Female Delinquents' Attachments and Effects of Attachments on Severity of Self-Reported Delinquency. *Criminal Justice and Behavior*, 26(4), 435-452.
- Aneshensel, C.S., Rutter, C.M., Lachenbruch, P.A. (1991). Social structure, stress, and mental health: Competing conceptual and analytic models. *American Sociological Review*, 56, 166-178.
- Arslan, E. (2008). *Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aseltine, R. H. (1995). A reconsideration of parental and peer influence on adolescent deviance. *Journal of Health and Social Behavior*, 36(2), 103-121.

- Aseltine, R. H., Gore, S., & Gordon, J. (2000). Life stress, anger and anxiety, and delinquency: An empirical test of general strain theory. *Journal of Health and Social Behavior*, 41, 256-275.
- Ataseven, C. (2006). *Suçta etki eden sosyal faktörler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Attar, B. K., Guerra, N. G., & Tolan, P. H. (1994). Neighborhood disadvantage, stressful life events and adjustments in urban elementary-school children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 23(4), 391-400.
- Atwool, N. (2006). Attachment and Resilience: Implications for Children in Care. *Child Care in Practice*, 12(4), 315-330.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aydın, O. (1977). *The description of peers and the perception of intentions by popular and unpopular children*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University Of Stirling, Scotland.
- Aydın, O. ve Markova, I. (1979). Attribution tendencies of popular and unpopular children. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18, 291-298.
- Bailey, C. A., & Ostrov, J. M. (2008). Differentiating forms and functions of aggression in emerging adults: Associations with hostile attribution biases and normative beliefs. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 713-722.
- Baltaş, A., & Baltaş, Z. (2008). *Stres ve stresle başa çıkma yolları*, 25. Baskı, Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Bao, W., Haas, A., Chen, X., & Pi, Y. (2014). Repeated strains, social control, social learning, and delinquency: Testing an integrated model of general strain theory in China. *Youth Society*, 46(3), 402-424.
- Bao, W., Haas, A., & Pi, Y. (2004). Life strain, negative emotions, and delinquency: An empirical test of general strain theory in the People's Republic of China.

International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 48, 281-297.

Barker, C., Pistrang, N., Shapiro, D.A., & Shaw, I. (1990) Coping and help-seeking in the UK adult population. *British Journal of Clinical Psychology*, 29, 271-285.

Barn, R., & Tan, J. (2012). Foster youth and crime: Employing general strain theory to promote understanding. *Journal of Criminal Justice*, 40, 212-220.

Barnes, G. M., Hoffman, J. H., Welte, J. W., Farrell, M. P., & Dintcheff, B. A. (2006). Effects of parental monitoring and peer deviance on substance use and delinquency. *Journal of Marriage and Family*, 68, 1084-1104.

Baron, S. W. (2004). General strain, street youth and crime: A test of Agnew's revised theory. *Criminology*, 42, 457-483.

Bartek, S.E., Krebs, D.L., Taylor, M.C. (1993). Coping, defending, and the relations between moral judgement and moral behavior in prostitutes and other female juvenile delinquents. *Journal of Abnormal Psychology*, 102, 66-73.

Bartholomew, K., & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.

Basut, E., & Erden, G. (2005). Suça Yönelen ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres Belirtileri ve Stresle Başa Çıkma Örüntüleri Yönünden İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2), 48-55.

Başar, F. (1992). *Ankara Kalaba Islahevinde Kalan 15-18 Yaş Grubu Ergenlerin Suça Yönelmelerinde Ailenin Etkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Belknap, J., & Holsinger, K. (2006). The gendered nature of risk factors for delinquency. *Feminist Criminology*, 1 (1), 48-71.

- Berkowitz, L., & Harmon-Jones, E. (2004). Toward an understanding of the determinants of anger. *Emotion*, 4, 107-130.
- Bernard, T. J. (1990). Angry aggression among the 'truly disadvantaged.' *Criminology*, 28, 73-96.
- Bernberg, J. G., Thorlindsson, T., & Sigfusdottir, I.D. (2009). Relative deprivation and adolescent outcomes in Iceland: A Multilevel Test, *Social Forces*, 87, 1223-1250.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal psikoloji sözlüğü: Kavramlar, yaklaşımlar*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Boers, K., Reinecke, J., Seddig, D., & Mariotti, L. (2010). Explaining the development of adolescent violent delinquency. *European Journal of Criminology*, 7(6), 499-520.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss* (Vol. 1). New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Brezina, T. (1996). Adapting to strain: An examination of delinquent coping responses. *Criminology*, 34, 39-60.
- Brezina, T. (1998). Adolescent maltreatment and delinquency: The question of intervening precesses. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35, 71-99.
- Brezina, T. (2000). Delinquent problem-solving: An interpretive framework for criminological theory and research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37, 3-30.
- Brezina, T. (2008). Recognition denial, need for autonomy, and youth violence. *New Directions for Youth Development*, 119, 111-128.

- Broidy, L. (2001). A test of general strain theory. *Criminology*, 39, 9-35.
- Broidy, L., & Agnew, R. (1997). Gender and crime: A general strain theory perspective. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 34, 275-306.
- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Burt, C.E., Cohen ,L.H., Bjorck, J.P. (1988). Perceived family environment as a moderator of young adolescents' life stress adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 16, 101-122.
- Çevik, G. (2012). *Ergenlerin öğrenilmiş çaresizliğinin yordanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Camodeca, M., & Goossens, F. A. (2005). Aggression, social cognitions, anger and sadness in bullies and victims. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46 (2), 186-97.
- Capowich, G. E., Mazerolle, P., & Piquero, A. (2001). General strain theory, situational anger, and social networks: An assessment of conditioning influences. *Journal of Criminal Justice*, 29, 445–461.
- Carlson, E. (1998). A prospective longitudinal study of attachment disorganization/disorientation. *Child Development*, 69 (4), 1107-1128.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Jansen Yeh, E. A., & Huddleston-Casas, C. A. (2006). Early parenting and children's relation and physical aggression in the preschool and home contexts. *Applied Developmental Psychology*, 27, 209–227.
- Cavlak, U. (1996). *Çocuk ıslahevinde ve aile ortamında yaşayan erkek çocuklarda fiziksel uygunluk ve ruhsal özelliklerin incelenmesi üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, Unicef, Ankara, 2010.
- Cheung, N. W. T., & Cheung, Y. W. (2008). Self-control, social factors, and delinquency: A test of the general theory of crime among adolescents in Hong Kong. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(4), 412-430.
- Cheung, N. W. T., & Cheung, Y. W. (2010). Strain, self-control, and gender differences in delinquency among Chinese adolescents: Extending general strain theory. *Sociological Perspectives*, 53(3), 321-345.
- Cohn, D. A. (1990). Child-Mother Attachment of Six-Year-Olds and Social Competence at School. *Child Development*, 61(1), 152-162.
- Coie, J. D., Dodge, K. A., Terry, R., & Wright, V. (1991). The role of aggression in peer relations: An analysis of aggression episodes in boys' play groups. *Child Development*, 62, 812-826.
- Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 810-832.
- Collins, N., L., & Read, S., J. (1990) Adult attachment, working models and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-693.
- Compas, B., Davis, G.E., Forsythe, C.J. (1985). Characteristics of life events during adolescence. *American Journal of Community Psychology*, 13, 677-691.
- Compas, B., Malcarne, V., Fondacaro, K.M. (1988). Coping with stressful events in older children and young adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56 (3), 405-411.
- Cooper, M. L., Collins, N. L., & Shaver, P. R. (1998). Attachment styles emotional regulation and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1380-1397.

- Coughlin, C. & Vuchinich, S. (1996). Family experience in preadolescence and the development of male delinquency. *Journal of Marriage and Family*, 58, 491-501.
- Coyne, J.C., Downey, G. (1991). Social factors and psychopathology: Stress, social support and coping processes. *Annual Review of Psychology*, 42, 401-425.
- Crick, N.R., & Dodge, K.A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115 (1), 74-101.
- Crick, N.R., & Dodge, K.A. (1996). Social information-processing mechanisms in reactive and proactive aggression. *Child Development*, 67, 993-1002
- Cuevas, C. C., Finkelhor, D., Turner, H. A., & Richard, K. (2007). Juvenile Delinquency and Victimization: A Theoretical Typology. *Journal of Interpersonal Violence*, 22 (12), 1581-1602.
- Çetin-Özden, E. (2010). *Polis meslek yüksek okulu öğrencilerinde algılanan stres düzeyi ile stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çelik, H. (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişilerarası şemalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, H. (2012). Bağlanma, saldırganlık ve şiddet. In T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi* (pp. 402-413). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çiftçi, H. (1997). *İslahevinde kalmakta olan ergenlerin empatik beceri düzeylerinin islahevinde kalmayan yaşlıları ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çocuk Koruma Kanunu, 03.07.2005, Sayı: 5395, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.t>

r/eskiler/2005/07/20050715.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715.htm adresinden 10.11.2014 tarihinde edinilmiştir.

- Çokdinleten, Ş. (1997). *Çocuk suçluluğu ve suçlu çocuklar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Daday, J. K., Broidy, L. M., Crandall, C. S., & Sklar, D. P. (2005). Individual, neighborhood, and situational factors associated with violent victimization and offending. *Criminal Justice Studies*, 18, 215–235.
- Daigle, L. E., Cullen, F. T., & Wright, J., P. . (2007). Gender Differences in the Predictors of Juvenile Delinquency: Assessing the Generality-Specificity Debate *Youth Violence and Juvenile Justice*, 5(3), 254-286.
- Davis, M.H., Morris, M.M., & Kraus, L.A. (1998). Relationship-specific and global perceptions of social support: associations with well-being and attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (2), 468-481).
- De Kemp, R.A.T., Scholte, R.H.J., Overbeek, G., & Engels, R.C.M.E.(2006). Early Adolescent Delinquency: The Role of Parents and Best Friends. *Criminal Justice and Behavior*, 33(4), 488-510.
- Decker, S. H., Katz, C. M., & Webb, V. J. (2008). Recent publications on organized crime. *Trends in Organized Crime*, 11(1), 93-97.
- Del Giudice, M. (2009). Sex, attachment, and the development of reproductive strategies. *Behavioral and Brain Sciences*, 32, 1 –67.
- Delen, K. Ü. (2003). *Erken ergenlerde bağlanma ölçeği geliştirme çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Demirbaş H. (1992) *Suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin karar verme davranışlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Ankara.
- Demirtaş, S. (2012). Suç ve bağlan-ma!. In T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi* (pp. 414-422). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Dishion, T. J., Patterson, G. R., Stoolmiller, M., & Skinner, M. L. (1991). Family, school, and behavioral antecedents to early adolescent involvement with antisocial peers. *Developmental Psychology*, 27, 172-180.
- Dodge, K. A. (1993). Social-cognitive mechanisms in the development of conduct disorder and depression. *Annual Review of Psychology*, 44, 559-584.
- Dodge, K. A. (2006). Hostile attribution styles and the development of aggressive behavior problems. *Development and Psychopathology*, 18, 791-814.
- Dodge, K.A., & Coie, J.D. (1987). Social-information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1146-1158.
- Dodge, K.A., Coie, J.D., Pettit, G.S., & Price, J.M. (1990). Peer status and aggression in boys' groups: Development and contextual analyses. *Child Development*, 61, 1289-1309.
- Dodge, K.A., & Frame, C.L. (1982). Social cognitive biases and deficits in aggressive boys. *Child Development*, 53, 620-635.
- Dodge, K.A., & Pettit, G.S. (2003). A Biopsychosocial Model of the Development of Chronic Conduct Problems in Adolescence. *Developmental Psychology*, 39(2), 349-371.
- Dodge, K.A., Price, J.M., Bachorowski J.A. ve Newman, J.P. (1990). Hostile attributional biases in severely aggressive adolescents. *Journal Of Abnormal Psychology*, 99, 385-392.
- Dodge, K.A., & Somberg, D.R. (1987). Hostile attributional biases among aggressive boys are exacerbated under conditions of threats to the self." *Child Development*, 58, 213-224.
- Dolan, M., Holloway, J., Bailey, S., & Kroll, L. (1996). The psychosocial characteristics of juvenile sexual offenders referred to an adolescent forensic service in the UK. *Medicine, Science and the Law*, 36(4), 343-352.

- Dönmez, E. (2007). Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenlerin ailelerinin özellikleri. In K. Ögel (Ed.), *Riskli davranışlar gösteren çocuk ve ergenler* (pp. 73-85). İstanbul: Ajans Plaza Tanıtım.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Duclos, C. W., Beals, J., Novins, D. K., Martin, C., Jewett, C. S., & Manson, S. M. (1998). Prevalence of common psychiatric disorders among American Indian adolescent detainees. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 37(8), 866-873.
- Dumont, M., & Provost, M.A. (1999). Resilience in adolescents: Protective role of social support, coping strategies, self-esteem, and social activities on experience of stress and depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(3), 343-363.
- Düvenci, Ş. (1995). *Suç işlemiş ergenlerle suç işlememiş ergenlerin kişilik yapılarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- D'Zurilla, T.J., Chang, E.C. (1995). The relations between social problem solving and coping. *Cognitive Therapy and Research*. 19, 547-562.
- Edleson, J. L. (1999). Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(8), 839-870.
- Eitle, D. J. (2002). Exploring a source of deviance-producing strain for females: Perceived discrimination and general strain theory. *Journal of Criminal Justice*, 30 (5), 429-442.
- Eitle, D., Gunkel, S., & Van Gundy, K. (2004). Cumulative exposure to stressful life events and male gang membership. *Journal of Criminal Justice*, 32(2), 95-111. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2003.12.001>.
- Eitle, D. J., & Turner, R. J. (2002). Exposure to community violence and young adult crime: the effects of witnessing violence, traumatic victimization, and other

stressful life events. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 39(2), 214-237.

Elibol, S. (1998) *11-15 yaş grubundaki mala yönelik suç işlemiş çocukların sosyodemografik özellikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

Engels, R. C. M. E., Luijpers, E., Landsheer, J. A., & Meeus, W. (2004). A longitudinal study on associations between attitudes and delinquent behavior of adolescents. *Criminal Justice and Behavior*, 31, 244–260.

Erden, G. (2006). *İslahevinde ve tutukevinde kalan ergenlerin stresle başa çıkma örnektüleri*. Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Erdoğan, M. Y. (2005). Suça yönlendirilen ve yönlendirilmeyen çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 106-114.

Ergin, B. E. (2009). *Kişilerarası problem çözme davranışı, yetişkinlerdeki bağlanma biçimleri ve psikolojik rahatsızlık belirtileri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erkan, R. (1995). *İstanbul çocuk mahkemelerine sevk edilen çocukların sosyo-kültürel çevresi üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Esbensen, F., Deschenes, E. P., Winfree, L. T. (1999). Differences between gang girls and gang boys: Results from a multi-site survey. *Youth and Society*, 31(1), 27-53.

Esbensen, F., Huizinga, D., & Weiher, A. W. (1993). Gang and non-gang youth: Differences in explanatory variables. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 9, 94-116.

- Estrada, F. (1999). Juvenile crime trends in post-war Europe. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 7, 23-43.
- Fassnacht, G.M., (2013). The association between hostile attribution bias, social intelligence and relational aggression in detained boys. *University of New Orleans Theses and Dissertations*. Paper 1735.
- Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van Ijzendoorn, M. H., Lapsley, A. M., & Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: A meta-analytic study. *Child Development*, 81(2), 435-456.
- Feyzioğlu, S. E. (2008). *Bağlanma stilleri, problem çözme becerileri ve hükümlülük özellikleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Finzi, R., Ram, A., Har-Even, D., Shnit, D., & Weizman A. (2001) Attachment styles and aggression in physically abused and neglected children. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(6), 769-786.
- Fitzgerald, C.S. (2011). Theories of crime and delinquency: Findings from an analysis of textbooks on human behavior and the social environment. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 21, 212-225.
- Fondacaro, M. R. & Kenneth, H. (1990). Attributional styles in aggressive adolescent boys. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18, 75-89.
- Folkman, S. (1984). Personal control and stress and coping processes: A theoretical analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 839-852.
- Folkman, S., & Lazarus, R.S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21, 219-239.
- Folkman, S., & Lazarus, R.S. (1985). If it changes it must be a process: Study of emotion and coping during three stages of a college examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 150-170.

- Folkman, S., & Lazarus, R. (1986). Appraisal, coping, health status and psychological symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 571-579.
- Frydenberg, E., & Lewis, R. (2004). Adolescents least able to cope: How do they respond to their stresses. *British Journal of Guidance and Counselling*, 32(1), 25-37.
- Frick, P. Y., Lahey, B. B., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Christ, M. G., & Hanson, K. (1992). Familial risk factors to oppositional defiant disorder and conduct disorder: Parental psychopathology and maternal parenting. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 49-55.
- Froggio, G., & Agnew, R. (2007). The relationship between crime and “objective” versus “subjective” strains. *Journal of Criminal Justice*, 35, 81–87.
- Fuendeling, J. M. (1998). Affect regulation as a stylistic process within adult attachment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 291–322.
- Furman, W., Simon, V.A., Shaffer, L., & Bouchee, H.A. (2002). Adolescents' working models and styles for relationships with parents, friends, and romantic partners. *Child Development*, 73, 241-255.
- Futa, K.T., Nash, C.L., Hansen, D.J., & Garbin, C.P. (2003). Adult survivors of childhood abuse: An analysis of coping mechanisms used for stressful childhood memories and current stressors. *Journal of Family Violence*, 18(4), 227-239.
- Garcia, C. A., & Lane, J. (2012). Dealing with the fall-out: Identifying and addressing the role that relationship strain plays in the lives of girls in the juvenile justice system. *Journal of Criminal Justice*, 40, 259–267.
- Godleski, S. A., & Ostrov, J. M. (2010). Relational aggression and hostile attribution biases: Testing multiple statistical methods and models. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 38(4), 447-458.

- Gönültaş, M. B. (2009). *Adana ilinde mala ve şahsa karşı suç işleyen çocukların sosyo-demografik özelliklerinin ortaya konulması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Gudjonsson, G. H. & Jon, F. S. (2007). Motivation for offending and personality: A study among young offenders on probation. *Personality and Individual Differences*, 42, 1243-1253.
- Gürdil, G. (2007). *Üniversite öğrencilerinde travma yaşantısı, stresle başa çıkma tarzları ve iç-dış odağı inancı ile riskli alkol kullanımı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürler, A. (2005). *Çocuğun suça yönelmesinde aile faktörünün ve akran gruplarının rollerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Güven, H. (2011). *Suç işlemiş ergenlerle suça karışmamış ergenlerin düşmanca niyet yükleme yanlılıkları ve bazı ailesel özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Hagan, J. (1999). A power-control theory of gender and delinquency. In F. T. Cullen & R. Agnew (Eds.), *Criminological theory: Past to present* (pp. 199–206). Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Hall, S., French, D. P., & Marteau, T. M. (2003). Causal attributions following serious unexpected negative events: A systematic review. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 515-536.
- Hawkins, D., Herrenkohl, T., Farrington, D., Catalano, T., Harachi, T. & Cothorn, L. (2000). Predictors of youth violence. *Juvenile Justice Bulletin*, U.S. Department of Justice.
- Hay, C. (2003). Family strain, gender, and delinquency. *Sociological Perspectives*, 46, 107–135.

- Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Davis-Crump, A., Saylor, K., Yu, K., & Simons-Morton, B. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at risk youth. *Journal of Early Adolescence*, 21, 29–49.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1990). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 270-280.
- Hernandez, J. T., Lodico, M., & DiClemente, R. J. (1993). The effects of child abuse and race on risk-taking in male adolescents. *Journal of the National Medical Association*, 85(8), 593-597.
- Hill, K.G., Howell, J.C., Hawkins, J.D., & Battin-Pearson, S.R. (1999). Childhood risk factors for adolescent gang membership: Results from the Seattle Social Development Project. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 36(3), 300–322.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hoeve, M., Stams, G. J. J. M., van der Put, C. E., Dubas, J. S., van der Laan, P. H., & Gerris, J. R. M. (2012). A Meta-analysis of Attachment to Parents and Delinquency. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40, 771-785.
- Hoffmann, J. P., & Cerbone, F. G. (1999). Stressful life events and delinquency escalation in early adolescence. *Criminology*, 37(2), 343-374.
- Hoffmann, J. P., & Johnson, R. A. (1998). A national portrait of family structure and adolescent drug use. *Journal of Marriage and the Family*, 60(3), 633-645.
- Hoffmann, J. P., & Miller, A. S. (1998). A latent variable analysis of strain theory. *Journal of Quantitative Criminology*, 14, 83-110.
- Hoffmann, J. P., & Spence, K. R. (2010). Who's to blame? Elaborating the role of attributions in general strain theory. *Western Criminology Review*, 11 (3), 1-12.
- Hoffmann, J. P., & Su, S. S. (1997). The conditional effects of stress on delinquency and drug use: A strain theory assessment of sex differences. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 34(1), 46-78.

- Hollahan, C., Moos, R.H., Holahan, C.K., Clonk, R.J., & Randall, P.K. (2001). Drinking to cope, emotional distress and alcohol use and abuse: a ten year model. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 62, 190-198.
- Hovardaoğlu S (1997) Stres belirtileri ile durumsal ve sürekli kaygının yordanması. *Kriz Dergisi*, 5, 127-134.
- Howard, M., S., & Medway, F. J. (2004). Adolescents' attachment and coping with stress. *Psychology in the Schools*, 41 (3), 391-403.
- Ireland, T. O., & Smith, C. A. (2009). Living in partner-violent families: developmental links to antisocial behavior and relationship violence. *Journal of Youth and Adolescence*, 38 (3), 323-339.
- İmamoğlu, S. (2003). *Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İşman, Ş. (2003). *Çocukluk çağı istismarı ve ihmalinin çocuk suçluluğuna etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Jang, S. J., & Johnson, B. R. (2003). Strain, negative emotions, and deviant coping among African Americans: A test of general strain theory. *Journal of Quantitative Criminology*, 19, 79-105.
- Jang, S. J., & Lyons, J. A. (2006). Strain, Social Support, and Retreatism Among African Americans. *Journal of Black Studies*, 37(2), 251-274.
- Janssen, C.G.C., Schuengel, C., & Stolk, J. (2002). Understanding challenging behaviour in people with severe and profound intellectual disability: a stress-attachment model. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46 (6), 445-453.
- Jenkins, P. H. (1995). School delinquency and school commitment. *Sociology of Education*, 68, 221-239.

- Jennings, W. G., Park, M., Tomisich, E. A., Gover, A. R., & Akers, R. L. (2011). Assessing the overlap in dating violence perpetration and victimization among South Korean college students: The influence of social learning and self-control. *American Journal of Criminal Justice*, 36, 188–206.
- Johnson, V., & Pandina, R. J. (1991). Effects of the family environment on adolescent substance use, delinquency, and coping styles. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 17, 71-88.
- Johnson, M. C., & Morris, R. G. (2008). The moderating effects of religiosity on the relationship between stressful life events and delinquent behavior. *Journal of Criminal Justice*, 36, 486–493.
- Kaner, S. (1996). *Anababa denetimi ile ergenlerin suç kabul edilen davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kantarcıoğlu, A. (2004). *Suç işlemiş erkek ergenlerin bağlanma davranışları, kişilik boyutları ve kimlik gelişimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Karabulut, S. (2006). *Suçlu çocukların Türkiye profili*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi-Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. 6.Basım.
- Katz, R. S. (2000). Explaining girls' and womens' crime and desistance in the context of their victimization experiences. *Violence Against Women*, 6, 633-660.
- Kaya, M. (1993). *13-18 yaşları arasındaki suç işlemiş ergenlerdeki psikopatolojik belirtilerin araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keklikkırın, M. (1999). *Türkiye'de çocuk suçluluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kesebir, S., Kavzoğlu, S., & Ustündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Kierkus, C.A., & Hewitt, J.D. (2009). The contextual nature of the family structure/delinquency relationship. *Journal of Criminal Justice*, 37, 123-132.
- Kolbaşı, H. H. (1995). *Suç işlemiş çocukların suça itilme nedenlerini algılama durumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Konya.
- Koposov, R.A., Ruchkin, V.V., Eisemann, M., & Sidorov, P.I. (2002) Alcohol use in adolescents from Northern Russia: The role of the social context. *Alcohol and Alcoholism*, 37, 297-303.
- Kosterman, R., Hawkins, J. D., Guo, J. İ., Catcilano, R. E., & Abbott, R. D. (2000). The dynamics of alcohol and marijuana initiation: Patterns and predictors of first use in adolescence. *American Journal of Public Health*, 90, 360-366.
- Kunt, V. (2003). *Suç ve çocuk*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, D. (2010). *Algılanan psikolojik kontrol ile gencin psikososyal işlevselliği arasındaki ilişkiler: Kişilerarası güven inancı ile güvenli bağlamanın rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kutlu, F. (1998). *Can aggressive children be taught to understand intentions of others*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Küçüker, H. (2001). *Suç davranışında bulunan çocukların sosyodemografik özellikleri ve olası suça itilme nedenleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Elazığ.
- Lauritsen, J. L., Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1991). The link between offending and victimization among adolescents. *Criminology*, 29, 265-292.
- Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *Annual Review of Psychology*, 44, 1-21.

- Le, T. N. & Stockdale, D. (2008). Acculturative dissonance, ethnic identity, and youth violence. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 14*, 1-9.
- Leary, M. R., Kowalski, R. M., Smith, L., ve Phillips, S. (2003). Teasing, rejection, and violence: Case studies of the school shootings. *Agressive Behavior, 29*, 202-214.
- Lin, W. (2011). *General strain theory and juvenile delinquency: a cross-cultural study*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of South Florida, ABD.
- Lin, W., Cochran, J. K., & Mieczkowski, T. (2011). Direct and victimization violent victimization and juvenile delinquency: An application of general strain theory. *Sociological Inquiry, 81*, 195-222.
- Listwan, S. J., Sullivan, C. J., Agnew, R., Cullen, F. T., & Colvin, C. (2013). The pains of imprisonment revisited: The impact of strain on inmate recidivism. *Justice Quarterly, 30*, 144-168.
- Littleton, H., Horsley, S., John, S., & Nelson, D. (2007). Trauma coping strategies and psychological distress: A meta analyses. *Journal of Traumatic Stress, 20*, 977-988.
- Loeber, R. & Farrington, D. P. (2000) Young children who commit crime: Epidemiology, developmental origins, risk factors, early interventions, and policy implications. *Development and Psychopathology, 12*, 737-767.
- Lopez, F. G., Mauricio, A. M., Gormley, B., Simko, T., & Berger, E. (2001). Adult attachment orientations and college student distress: The mediating role of problem coping styles. *Journal of Counseling & Development, 79*, 459-464.
- Lowe, N. C., May, D. C., & Elrod, P. (2008). Theoretical predictors of delinquency among public school students in a mid-southern state: The roles of context and gender. *Youth Violence and Juvenile Justice, 6* (4), 343-362.
- Lundahl, B. W., Tollefson, D., Risser, H., , & Lovejoy, M. C. (2008). A meta-analysis of father involvement in parent training. *Research on Social Work Practice, 18*(2), 97-106.

- Marinus, H. I. (1997). Attachment, emergent morality and aggression: toward a developmental socioemotional model of antisocial behaviour. *International Journal of Behavioral Development*, 21(4), 703-728.
- Marsa, F., O'Reilly, G., Carr, A., Murphy, P., O'Sullivan, M., Cotter, A., & Hevey, D (2004). Attachment Styles and Psychological Profiles of Child Sex Offenders in Ireland. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(2), 228-251.
- Marsee, M. A., & Frick, P. J. (2007). Exploring the cognitive and emotional correlates to proactive and reactive aggression in a sample of detained girls. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 969-981.
- Matheson, K., Skomorovsky, A., Fiocco, A., & Anisman, H. (2007). The limits of "adaptive" coping: well-being and mood reactions to stressors among women in abusive dating relationships, *Stress*, 10, 75-91.
- Maxwell, S. R. (2001). A focus on familial strain: Antisocial Behavior and delinquency in Filipino society. *Sociological Inquiry*, 71(3), 265-292.
- Mazerolle, P. (1998). Gender, general strain, and delinquency: An empirical examination. *Justice Quarterly*, 15, 65-91.
- Mazerolle, P., Burton, Jr., V. S., Cullen, F. T., Evans, T. D., & Payne, G. L. (2000). Strain, anger, and delinquent adaptations: Specifying general strain theory. *Journal of Criminal Justice*, 28, 89-101.
- Mazerolle, P., & Maahs, J. (2000). General strain and delinquency: An alternative examination of conditioning influences. *Justice Quarterly*, 17, 753-778.
- Mazerolle, P., & Piquero, A. R. (1997). Violent responses to strain: An examination of conditioning influences. *Violence and Victims*, 12, 323-343.
- Mazerolle, P., & Piquero, A. R. (1998). Linking exposure to strain with anger: An investigation of deviant adaptations. *Journal of Criminal Justice*, 26, 195-211.
- Mazerolle, P., Piquero, A., & Capowich, G. E. (2003). Examining the links between strain, situational and dispositional anger, and crime: Further specifying and testing general strain theory. *Youth & Society*, 35, 131-157.

- Menard, S. (2002). Short-and long-term consequences of adolescent victimization. *Juvenile Justice Bulletin*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- Mikami, A.Y., Steve S. L., Stephen P. H., & Benjamin C. M. (2008). Relationships between social information processing and aggression among adolescent girls with and without ADHD. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 761-771.
- Mikulincer, M. (1998). Adult attachment style and individual differences in functional versus dysfunctional experiences of anger. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 513-524.
- Mikulincer, M., & Florian, V. (1995). Appraisal and coping with a real-life stressful situation: The contribution of attachment styles. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 408-416.
- Mikulincer, M., Hirschberger, G., Nachmias, O., & Gillath, O. (2001). The affective component of the secure base schema: Affective priming with representations of proximity maintenance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 305-321.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2001). Attachment theory and intergroup bias: Evidence that priming the secure base schema attenuates negative reactions to out-groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 97-115.
- Moeller, A. A., & Hell, D. (2003). Affective disorder and psychopathy in a sample of younger male delinquents. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 107, 203 – 207.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.
- Moon, B., & Morash, M. (2004). Adaptation of theory for alternative cultural contexts: Agnew's general strain theory in South Korea. *Journal of International and Comparative Criminal Justice*, 28, 77-104.

- Moon, B., Blurton, D., & McCluskey, J. D. (2008). General strain theory and delinquency: focusing on the influences of key strain characteristics on delinquency. *Crime and Delinquency*, 54, 582-613
- Morris, R. G., Carriaga, M. L., Diamond, B., Piquero, N. L., & Piquero, A. R. (2012). Does prison strain lead to prison misbehavior? An application of general strain theory to inmate misconduct. *Journal of Criminal Justice*, 40(3), 194-201.
- Möller, I., & Krahé, B. (2009). Exposure to violent video games and aggression in German adolescents: A longitudinal analysis. *Aggressive Behavior*, 35(1), 75-89.
- Muehl, K.A. (2006). Supportive and Unsupportive Responses from Parents as Moderators of the Relationship between Stressful Events and Negative Outcomes in Adolescents. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Virginia Commonwealth Üniversitesi, Virginia.
- Nalbant, A. (1993). 15-22 yaşları arasında bulunan ıslahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyum düzeylerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nickerson, A., & Nagle, R. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 25, 223-249.
- Nix, R. L., Pinderhughes, E. E., Dodge, K. A., Bates, J. E., Pettit, G. S., & McFadyen-Ketchum, S. S. (1999). The relation between mothers' hostile attribution tendencies and children's externalizing behavior problems: The mediating role of mothers' harsh discipline practices. *Child Development*, 70 (4), 896-909.
- Novy, D.M., & Donohue, S. (1985). The relationship between adolescent life stress events and delinquent conduct including conduct indicating a need for supervision. *Adolescence*, 78, 313-321.
- Ok, A. (1989). *Kurumlar ve suçlu çocuklar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Onur, N. (2006). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öter, A. (2005). *Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri (Antalya örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özen, Ş., Ece, T.A., Oto, R., Tıraşçı, Y. & Gören, S. (2005). Juvenile delinquency in a developing country: A province example in Turkey. *International Journal of Law and Psychiatry*, 28, 430–441.
- Özer, İ. (2001). *Ergenlerin stres yaşantılarında kullandıkları başa çıkma stratejilerinin benlik imajı ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özgüle, E. T. (2011). *Mediating role of self-regulation between parenting, attachment, and adjustment in middle adolescence*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, H. (1995). *Ailenin bazı özelliklerinin çocuğun suça yöneliminde etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Öztürk, M. (2007). *Sokakta çalışan ve suç işlemiş çocukların toplumsal ve bireysel uyum ve davranış bozukluklarının ölçülmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, Ö. (2005). *İstanbul H tipi cezaevinde kalan ergenlerde suçluluk-utanç duygusunun değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Palancı, M. (2000). *Algılanan kontrol düzeyine bağlı olarak farklılaşan stresle başa çıkma davranışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Paternoster, R., & Mazerolle, P. (1994). General strain theory and delinquency: A replication and extension. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 31, 235-263.

- Patterson, J. M., & McCubbin, H.I. (1987). Adolescent coping style and behaviors: conceptualization and measurement. *Journal of Adolescence*, 10, 163-186.
- Pekel-Uludağı, N. (2011). *Suçta karışmış ve karışmamış ergenlerin aile, akran, mahalle özellikleri ile psikolojik ve akademik niteliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Peterson, D., Taylor, T. J., & Esbensen, F. (2004). Gang membership and violent victimization. *Justice Quarterly*, 21 (4), 793-815.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development*, 72, 583-598.
- Piquero, N. L., & Sealock, M. (2000). Generalizing general strain theory: An examination of an offending population. *Justice Quarterly*, 17, 449-484.
- Piquero, N. L., & Sealock, M. D. (2004). Gender and general strain theory: A preliminary test of Broidy and Agnew's gender/GST hypotheses, *Justice Quarterly*, 21(1), 125-158.
- Pisanti, R., Lombardo, C., Lucidi, F., Lazzari, D. ve Bertini, M. (2008). Development and validation of brief occupational coping self-efficacy questionnaire for nurses, *Journal of Advanced Nursing*, 62, 238-247.
- Pizarro, J. M., Zgoba, K. M., & Jennings, W. G. (2011). Assessing the interaction between offender and victim criminal lifestyles and homicide type. *Journal of Criminal Justice*, 39, 367-377.
- Pliszka, S., Sherman, J., Barrow, M., & Irick, S. (2000). Affective Disorder in Juvenile Offenders: A Preliminary Study. *American Journal of Psychiatry*, 157 (1), 130-132.
- Polat, O. (2000). *Adli tıp*. İstanbul: Der Yayınları.
- Pornari, C. & Wood, J. (2009). Peer and cyber aggression in secondary school students: the role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. *Aggressive Behavior Journal*, 36, 81-94.

- Powell, K. M. & Rosen, L., A. (1999). Avoidance of responsibility in conduct disordered adolescents. *Personality and Individual Differences*, 27, 327-340.
- Raaijmakers, Q.A.W., Engels, R.C.M.E., & van Hoof, J.T.C. (2005). Delinquency and moral reasoning in adolescence and young adulthood. *International Journal of Behavioral Development*, 29(3), 247-258.
- Rebellon, C. J., Manasse, M. E., Van Gundy, K. T., & Cohn, E. S. (2012). Perceived injustice and delinquency: A test of general strain theory. *Journal of Criminal Justice*, 40, 230–237.
- Recktilis, C. J., & Noam, G. G. (1999). Clinical and developmental perspectives on adolescent coping. *Child Psychiatry and Human Development*, 30(2), 87-101.
- Regan, P. C. (1996). The search for family: Adolescent males' motives for joining gangs. *Free Inquiry in Creative Sociology*, 24, 25-27.
- Riggs, P., Baker, S., Mikulich, S., Young, S., & Crowley, T. (1995). Depression in substance-dependent delinquents. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34(6), 764-771.
- Rivera, B., & Widom, C. S. (1990). Childhood victimization and violent offending. *Violence and Victims*, 5, 19-35.
- Rosella, J.D., & Albrecht, S.A. (1993). Toward an understanding of the health status of black adolescents: An application of the stress-coping framework. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 16, 193-205.
- Rosenstein, D.S., Horowitz, H.A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 64, 244–253.
- Roth, S., & Cohen, L. J. (1986). Approach, avoidance, and coping with stress. *The American Psychologist*, 41, 813-819.
- Ruchkin, V., Eisemann, M., & Haggelöf, B. (1999). Coping styles in delinquent adolescents and control: The role of personality and parental rearing. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(6), 705-717.

- Ruchkin, V., Eisemann, M., & Hagglöf, B (2000). Coping styles and psychosomatic problems: Are they related? *Psychopathology*, 33, 235-239.
- Ruchkin, V., Schwab-Stone, M., Kuposov, R., Vermeiren, R., & Steiner, H. (2002) Violence exposure, posttraumatic stress, and personality in juvenile delinquents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41, 322-329.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1992). Crime and deviance in the life course. *Annual Review of Sociology*, 18, 63-84.
- Schmitt-Rodermund, E., & Silbereisen, R. K. (2008). The Prediction of Delinquency among Immigrant and Non-Immigrant Youth: Unwrapping the Package of Culture. *International Journal of Comparative Sociology*, 49, 87-109.
- Schuengel, C., & Van IJzendoorn, M. H. (2001). Attachment in mental health institutions: A critical review of assumptions, clinical implications, and research strategies. *Attachment & Human Development*, 3(3), 304–323.
- Scaramella, L. V., Conger, R. D., Spoth, R., & Simons, R. L. (2002). Evaluating a social contextual model of delinquency: A cross-study replication. *Child Development*, 73, 175-195.
- Sealock, M. D., & Manasse, M. (2012) An uneven playing field: The impact of strain and coping skills on treatment outcomes for juvenile offenders. *Journal of Criminal Justice*, 40, 238–248.
- Seiffge-Krenke, I. (1995). *Stress, coping, and relationships in adolescence*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N., & Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.

- Shen, A. C. (2009). Long-term effects of interparental violence and child physical maltreatment experiences on PTSD and behavior problems: A national survey of Taiwanese college students. *Child Abuse and Neglect*, 33, 148–160.
- Shulman, S. (1993). Close relationship and coping behavior in adolescence. *Journal of Adolescence*, 16, 267-283.
- Sharp, S. F., Terling-Watt, T.L., Atkins, L.A., Gilliam, J.T., & Sanders, A. (2001). Purging behavior in a sample of college females: A research note on general strain theory and female deviance. *Deviant Behavior*, 22(2), 171-188.
- Sharp, S. F., Peck, B. M., & Hartsfield, J. (2012). Childhood adversity and substance use of women prisoners: A general strain theory approach. *Journal of Criminal Justice*, 40, 202–211.
- Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2002). Attachment-related psychodynamics. *Attachment and Human Development*, 4, 133-161.
- Shaver, P. R., & Mikulincer M. (2005). Attachment theory and research: resurrection of the psychodynamic approach to personality. *Journal of Research in Personality*, 39, 22-45.
- Shi, L. (2003). Facilitating constructive parent-child play: Family therapy with young children. *Journal of Family Psychotherapy*, 14(3), 19-31.
- Sigfusdottir, I. D., Farkas, G., & Silver, E. (2004). The role of depressed mood and anger in the relationship between family conflict and delinquent behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(6), 509–522.
- Sigfusdottir, I.D., Kristjansson, A.L., & Agnew, R. (2012). A comparative analysis of general strain theory. *Journal of Criminal Justice*, 40, 117-127.
- Siqueira, L., Diab, M., Bodian, C., & Rolnitzky, L. (2000) Adolescents becoming smokers: The role of stress and coping methods. *Journal of Adolescent Health*, 27, 399-408.

- Simons, R. L., Chen, Y., Stewart, E. A., & Brody, G. (2003). Incidents of discrimination and risk for delinquency: A longitudinal study of African American adolescents. *Justice Quarterly*, 20, 827-854.
- Simpson, J. A., & Rholes, W. S., & Phillips, D. (1996). Conflict in close relationships: An attachment perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(5), 899-914.
- Siyez, M.D. (2006). *15-17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışların koruyucu ve risk faktörleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Smith, A. E. M., Msetfi, R. M., & Golding, L. (2010). Client self rated adult attachment patterns and the therapeutic alliance: a systematic review. *Clinical Psychology Review*, 30, 326 –337.
- Spaccarelli, S., Coatsworth, J. D., & Bowden, B. S. (1995). Exposure to serious family violence among incarcerated boys: Its association with violent offending and potential mediating variables. *Violence and Victims*, 10, 163-182.
- Sroufe, L. A., Carlson, E. A., Levy, A. K., & Egeland, B. (1999). Implications of attachment theory for developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 11, 1 –13.
- Steiner, H., & Feldman, S.S. (1995). Two approaches in the measurement of adaptive style comparison of normal, psychosomatic ill, and delinquent adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34, 180-190.
- Steiner, H., & Garcia, B.A. (1997). Posttraumatic stress disorder in incarcerated juvenile delinquents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36, 357-365.
- Steward, R. J., Jo, H. I., Murray, D., Fitzgerald, W., Fear, F., & Hill, M. (1998). Psychological adjustment and coping styles of urban African American high

- school students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 26 (2), 70-82.
- Straus, M. A., & Mouradian, V. E. (1998). Impulsive Corporal Punishment by Mothers and Antisocial Behavior and Impulsiveness of Children. *Behavioral Sciences and the Law*, 16, 353-374.
- Styron, T., & Bulman, R. J. (1997). Childhood attachment and abuse: Long-term effects on adult attachment, depression, and conflict resolution. *Child Abuse and Neglect*, 21(10), 1015-1023.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.
- Şahin, N. H. (1994). *Stres nedir? Ne değildir? Stresle başa çıkma: Olumlu bir yaklaşım*. Türk Psikologlar Derneği Yayınları No:2. Ankara.
- Şahin, N. H., & Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: Üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 56-73.
- Tan S., (2006). *Ergenlerde stresle başa çıkma davranışlarının atılganlık düzeyi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tartar., G. (1993). *Metropoliten alanda çocuk suçluluğu istanbul çevresinde yapılmış bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , İstanbul
- Taylor, T. J., Peterson, D., Esbensen, F.-A., & Freng, A. (2007). Gang membership as a risk factor for adolescent violent victimization. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 44, 351–380.
- Tennen, H., & Affleck, G. (1990). Blaming others for threatening events. *Psychological Bulletin*, 108, 209-232.

- Terzi, Ş., & Cihangir Çankaya, Z. (2009). Bağlanma stillerinin öznel iyi olmayı ve stresle başa çıkma tutumlarını yordama gücü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 31, 1-11.
- Thaxton, S., & Agnew, R. (2004). The nonlinear effects of parental and teacher attachment on delinquency: Disentangling strain from social control explanations. *Justice Quarterly*, 21(4), 763-791.
- Tolan, P. (1988). Socioeconomic, family, and social stress correlates of adolescent antisocial and delinquent behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16, 317-331.
- Turner, R. J., Wheaton, B., & Lloyd, D. A. (1995). The epidemiology of social stress. *American Sociological Review*, 60(1), 104-125.
- Türk Ceza Kanunu, 26/9/2004, Sayı: 5237, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> adresinden 10.11.2014 tarihinde edinilmiştir.
- Türkçapar, Mehmet H. (2002). *Anti sosyal kişilik bozukluğunda suç ve şiddet eylemlerine göre sosyal ve psikolojik özellikler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkeri, S. (1995). *Çocuk ıslahevleri ve çocuk cezaevlerindeki çocukların suç işleme nedenleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uğur, Z. (2010). *Bipolar affektif bozuklukta bağlanma biçimleri, çocukluk çağı travmaları ve agresyon ilişkisi*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü çocuk ve yeniden toplumsallaşma*. Ankara, Bizim Büro.
- Uluman, Ö. (2011). *Lise öğrencilerinde bağlanma biçimleri ve kuraldışı davranışlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- van IJzendoorn, M. H., Feldbrugge, J.T.T.M., Derks, F.C.H., de Ruiter, C., Verhagen, M.F.M., Philipse, M.W.G., van der Staak, C.P.F., Riksen-Walraven, J.M.A. (1997). Attachment representations of personality-disordered criminal offenders. *American Journal of Orthopsychiatry*, 67(3), 449-459.
- van IJzendoorn, M. H., Schuengel, C., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (1999). Disorganized attachment in early childhood: meta-analysis of precursors, concomitants, and sequelae. *Development and Psychopathology*, 11, 225-249.
- Vázquez, C., Jiménez, F., Saura, F., & Avia, M. D. (2001). The importance of 'importance': A longitudinal confirmation of the attributional-stress model of depression measuring the importance of the attributions and the impact of the stressor. *Personality and Individual Differences*, 31, 205-214.
- Vermeiren, R., De Clippele, A., & Deboutte, D. (2000). A descriptive survey of Flemish delinquent adolescents. *Journal of Adolescence*, 23(3), 277-285.
- Vitale, J. E., Newman, J. P., Serin, R. C., & Bolt, D. M. (2005) Hostile attributions in incarcerated adult male offenders: An exploration of diverse pathways. *Aggressive Behavior*, 31 (2), 99-115.
- Walters, G. D. (2007). Measuring proactive and reactive criminal thinking with the picts: correlations with outcome expectancies and hostile attribution biases. *Journal of Interpersonal Violence*, 22, 371-385.
- Waters, E., Wenfield, N.S., & Hamilton, C. E. (2000). The stability of attachment security from infancy to adolescence and adulthood: General discussion. *Child Development*, 71(3); 703-706.
- Wei, M., Heppner, P. P., & Mallinckrodt, B. (2003). Perceived coping as a mediator between attachment and psychological distress: A structural equation modeling approach. *Journal of Counseling Psychology*, 50, 438-447.
- Weist, M. D., Paskewitz, D. A., Jackson, C. Y., & Jones, D. (1998). Self-reported delinquent behavior and psychosocial functioning in inner-city teenagers: A brief report. *Child Psychiatry and Human Development*, 28(4), 241-248.

- Wells, L.E., & Rankin, J.H. (1991). Families and delinquency: A meta-analysis of the impact of broken homes. *Social Problems*, 38, 71-93.
- Williams, R.A., & Hollis, H. M. (1999). Health beliefs and reported symptoms among a sample of incarcerated adolescent females. *Journal of Adolescent Health*, 24, 21-27.
- Woke, A.B., Thomas, J.O., & Candela, K. (1996). Attachment styles and violent image in thematic stories about relationship. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(10), 1030-1034.
- Yakışıklı N. (1997). *11-15 yaş gurubundaki suç işlemiş çocukların sosyo-kültürel özelliklerinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz, A. E. (2003). *Tutuklu ya da hükümlü erkeke ergenlerde kriminolojik öykü ile madde kullanımı ve aile yapısı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Yazıcıoğlu, G. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki: ODTÜ örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, T. (2000). *Ergenlerde risk alma davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yörükan, T. (2011). *Bağlanma ve sonraki yaşlarda görülen etkileri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zavala, E., & Spohn, R. E. (2013). The Role of Vicarious and Anticipated Strain on the Overlap of Violent Perpetration and Victimization: A Test of General Strain Theory. *American Journal of Criminal Justice*, 38, 119–140.
- Zegers, M. A. M., Schuengel, C., Van Ijzendoorn, M. H., & Janssens, J. M. A. M. (2008). Attachment and problem behavior of adolescents during residential treatment. *Attachment & Human Development*, 10(1).

Zimmermann, G. (2006). Delinquency in male adolescents: The role of alexithymia and family structure. *Journal of Adolescence*, 29(3), 321–332.

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU (Cezaevi Örnekleme İçin)

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kız ☐ Erkek
2. Doğum Yılıınız:
3. Cezaevi/tutukevine girmeden önce yaşadığınız il:
.....
4. Yaşadığınız şehre göç ederek mi yerleştiniz?
☐ Evet, ...köy/kentinden göç ettik. ☐ Hayır, göç etmedik.
5. Birlikte yaşadığınız anneniz: ☐ Öz ☐ Üvey
Birlikte yaşadığınız babanız; ☐ Öz ☐ Üvey
6. Öz anneniz: ☐ Sağ ☐ Vefat etti ☐ Bilmiyorum
Öz babanız: ☐ Sağ ☐ Vefat etti ☐ Bilmiyorum
7. Anne ve babanız sağ ise;
☐ Birlikte yaşıyorlar ☐ Boşandılar ☐ Boşanmadılar, ama ayrı yaşıyorlar ☐ Bilmiyorum
Aşağıdaki soruları birlikte yaşadığınız anne babanızı düşünerek cevaplayınız.
8. Annenizin eğitim durumu nedir?
☐ Okur-Yazar Değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Bilmiyorum
Babanızın eğitim durumu nedir?
☐ Okur-Yazar Değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Bilmiyorum
9. Annenizin mesleği nedir?
☐ Çalışmıyor/Ev hanımı ☐ Düzenli bir işte çalışıyor
☐ Günübirlik para getiren işte çalışıyor (temizlik, vb) ☐ Diğer (lütfen belirtiniz.....)
Babanızın mesleği nedir?
☐ Çalışmıyor/İşsiz ☐ Düzenli bir işte çalışıyor
☐ Günübirlik para getiren iş (inşaat, hamallık, vs.) ☐ Diğer (lütfen belirtiniz.....)
10. Sana göre gelir durumunuz (ekonomik durumunuz) nasıldır?
☐ Çok kötü ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok iyi
11. Sen dâhil kaç kardeşsiniz?
Sen ailenizin kaçınıcı çocuğusun?

12. Cezaevine girmeden önce kimlerle beraber yaşıyordun?

- ☐ Ailemle (Anne, baba, kardeş) ☐ Yakın akrabalarım (dede, teyze, amca gibi)
☐ Kendim ayrı bir evde ☐ Sokakta ☐ Arkadaşlarımla
☐ Devlet Kurumunda (Yurt, vb.) ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

13. Cezaevine girmeden önce okula gidiyor muydun?

- ☐ Evet ☐ Hayır

14. Cezaevine girmeden önce bir işte çalışıyor muydun?

- ☐ Evet → Hangi işte çalışıyordun?
☐ Hayır, çalışmıyordum.

15. Cezaevine girmeden önce, annen ya da baban senin dışarıdayken nerede ve kiminle beraber olduğunu bilir miydi?

- ☐ Hiç bilmezdi ☐ Bazen bilirdi ☐ Çoğu kez bilirdi ☐ Ailem ile yaşamıyordum

16. Cezaevine girmeden önce, ailen arkadaşlarını tanır mıydı?

- ☐ Hiç tanımazdı ☐ Bazılarını tanırdı ☐ Hepsini tanırdı ☐ Ailem ile yaşamıyordum

17. Hiç evden kaçtın mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

18. Yakın arkadaşların arasında alkol ve/veya madde (esrar, bali ve hap gibi) kullanan var mıydı?

- ☐ Alkol kullanan vardı
☐ Madde (esrar, bali ve hap gibi) kullanan vardı
☐ İkisini de kullanan yoktu

19. Arkadaşların arasında tutuklanmış ya da polisle başı derde girmiş olan var mıydı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

20. Cezaevine girmeden önceki dönemde alkol ya da madde (esrar, eroin, bali, hap gibi) kullanır mıydın?

- ☐ Alkol kullanırdım
☐ Madde (esrar, bali ve hap gibi) kullanırdım
☐ İkisini de kullanmazdım

21. Şimdiye kadar psikiyatrik bir tedavi gördün mü?

- ☐ Evet ☐ Hayır

Cevabın evet ise; tedavi nedenin nedir?.....

22. Ne kadar süredir cezaevinde bulunuyorsun?

- ☐ 0-6 ay ☐ 6 ay-1 yıl ☐ 1 yıl-3 yıl ☐ 3 yıl-5 yıl ☐ 5 yıl ve daha fazla

23. Cezaevindeki durumun aşağıdakilerden hangisidir?

- ☐ Tutuklu ☐ Hükmen tutuklu ☐ Hükümlü

Cezaevinde hangi suç veya suçlar nedeniyle bulunuyorsun?

.....

.....

.....

Daha önce cezaevinde (bir suç nedeniyle) bulundun mu?

- ☐ Evet ☐ Hayır

KİŞİSEL BİLGİ FORMU (Okul Örnekleme İçin)

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kız ☐ Erkek
2. Doğum Yılıınız:
3. Okulunuzun Adı:
Kaçınıcı sınıfta öğrenim görüyorsun?
☐ 9. Sınıf ☐ 10. Sınıf ☐ 11. Sınıf ☐ 12. Sınıf
4. İzmir'e göç ederek mi yerleştiniz?
☐ Evet, ...köy/ilçe/ilinden göç ettik. ☐ Hayır, göç etmedik.
5. Birlikte yaşadığınız anneniz: ☐ Öz ☐ Üvey
Birlikte yaşadığınız babanız; ☐ Öz ☐ Üvey
6. Öz anneniz: ☐ Sağ ☐ Vefat etti ☐ Bilmiyorum
Öz babanız: ☐ Sağ ☐ Vefat etti ☐ Bilmiyorum
7. Anne ve babanız sağ ise;
☐ Birlikte yaşıyorlar ☐ Boşandılar ☐ Boşanmadılar, ama ayrı yaşıyorlar ☐ Bilmiyorum
Aşağıdaki soruları birlikte yaşadığınız anne babanızı düşünerek cevaplayınız.
8. Annenizin eğitim durumu nedir?
☐ Okur-Yazar Değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Bilmiyorum
Babanızın eğitim durumu nedir?
☐ Okur-Yazar Değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Bilmiyorum
9. Annenizin mesleği nedir?
☐ Çalışmıyor/Ev hanımı ☐ Düzenli bir işte çalışıyor
☐ Günübirlik para getiren işte çalışıyor (temizlik, vb) ☐ Diğer (lütfen belirtiniz.....)
Babanızın mesleği nedir?
☐ Çalışmıyor/İşsiz ☐ Düzenli bir işte çalışıyor
☐ Günübirlik para getiren iş (inşaat, hamallık, vs.) ☐ Diğer (lütfen belirtiniz.....)
10. Sana göre gelir durumunuz (ekonomik durumunuz) nasıldır?
☐ Çok kötü ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi ☐ Çok iyi
11. Sen dâhil kaç kardeşsiniz?
Sen ailenizin kaçınıcı çocuğusun?
12. Kimlerle beraber yaşıyorsun?
☐ Ailemle (Anne, baba, kardeş) ☐ Yakın akrabalarım (dede, teyze, amca gibi)
☐ Kendim ayrı bir evde ☐ Sokakta ☐ Arkadaşlarımla
☐ Devlet Kurumunda (Yurt, vb.) ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

13. Herhangi bir işte çalışıyor musun?

☐ Evet → Hangi işte çalışıyorsun?

☐ Hayır, çalışmıyorum.

14. Annen ya da baban sen dışarıdayken nerede ve kiminle beraber olduğunu bilir mi?

☐ Hiç bilmez ☐ Bazen bilir ☐ Çoğu kez bilir ☐ Ailem ile yaşamıyorum

15. Ailen arkadaşlarını tanır mı?

☐ Hiç tanımaz ☐ Bazılarını tanır ☐ Hepsini tanır ☐ Ailem ile yaşamıyorum

16. Hiç evden kaçtın mı?

☐ Evet ☐ Hayır

17. Yakın arkadaşların arasında alkol ve/veya madde (esrar, bali ve hap gibi) kullanan var mı?

☐ Alkol kullanan var

☐ Madde (esrar, bali ve hap gibi) kullanan var

☐ İkisini de kullanan yok

18. Arkadaşların arasında tutuklanmış ya da polisle başı derde girmiş olan var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

19. Alkol ya da madde (esrar, eroin, bali, hap gibi) kullanır mısın?

☐ Alkol kullanırım

☐ Madde (esrar, bali ve hap gibi) kullanırım

☐ İkisini de kullanmam

20. Şimdiye kadar psikiyatrik bir tedavi gördün mü?

☐ Evet ☐ Hayır

Cevabın evet ise; tedavi nedenin nedir?... ..

21. Hiç polisle başın derde girdi mi?

☐ Evet ☐ Hayır

Cevabın Evet ise; hangi suç veya suçlar nedeniyle başın derde girdi?

Lütfen yazınız.....

22. Hiç cezaevi/tutukevinde bulundun mu?

☐ Evet ☐ Hayır

Cevabın Evet ise; cezaevi/tutukevinde bulunma süren ne idi? (Birden fazla ise toplam süre)

☐ 0-6 ay ☐ 6 ay-1 yıl ☐ 1 yıl-3 yıl ☐ 3 yıl-5 yıl ☐ 5 yıl ve daha fazla

EK 2: Olumsuz Yaşam Olayları Listesi

Yaşam Olayları Listesi

Birçok kişinin başından, yaşamının herhangi bir döneminde, oldukça stresli ve travmatik bir olay geçmiş ya da böyle bir olaya tanık olmuştur. Aşağıda belirtilen olaylar içinde, **(Ceza İnfaz Kurumu örneklemleri için) cezaevine girmenize sebep olan olaydan önceki bir yıl içinde / (Örgün Eğitim Kurumu örneklemleri için) son bir yıl içinde** başınızdan geçen ya da tanık olduğunuz olayları yanındaki kutuyu işaretleyerek belirtiniz.

1	Ciddi bir hastalık ya da yaralanma geçirme	25	Başka bir şehre taşınma
2	Ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı yaşama (trafik kazası, iş kazası, vb.)	26	Aynı şehirde yeni bir mahalleye/semte taşınma
3	Doğal afet (büyük bir deprem, sel baskını, vb.) yaşama	27	Aile üyelerinden birinin ciddi bir hastalık geçirmesi
4	Askeri bir çarpışma ya da savaş/terör alanında bulunma	28	Aile üyelerinden birinin psikolojik problemleri nedeni ile tedavi görmesi
5	Suç/kazaya tanık olma	29	Aile üyelerinden birinin ölümü
6	Aile üyeleri tarafından sık sık aşağılayıcı, kırıcı ya da saldırganca sözlere maruz kalma	30	Aile üyelerinden biri tarafından fiziksel bir saldırıya/dayağa maruz kalma (darp, silahlı saldırı, bıçaklama, vb.)
7	Aile üyeleri tarafından ayrımcı davranışlara maruz kalma (eşit/adil davranılmama, dışlanma, vb.)	31	Tanıdığınız bir kişi tarafından fiziksel bir saldırıya/dayağa maruz kalma (darp, silahlı saldırı, bıçaklama, vb.)
8	Arkadaşlar tarafından sık sık aşağılayıcı, kırıcı ya da saldırganca sözlere maruz kalma	32	Tanımadığınız bir kişi tarafından fiziksel bir saldırıya/dayağa maruz kalma (darp, silahlı saldırı, bıçaklama, vb.)
9	Arkadaşlar tarafından ayrımcı davranışlara maruz kalma (eşit/adil davranılmama, dışlanma, vb.)	33	Aile üyelerinden biri tarafından cinsel istismara maruz kalma (taciz, tecavüz, vb.)
10	Öğretmenler tarafından sık sık aşağılayıcı, kırıcı ya da saldırganca sözlere maruz kalma	34	Tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel istismara maruz kalma (taciz, tecavüz, vb.)
11	Öğretmenler tarafından ayrımcı davranışlara maruz kalma (eşit/adil davranılmama, dışlanma, vb.)	35	Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel istismara maruz kalma (taciz, tecavüz, vb.)
12	Sevilen/yakın birinin ciddi hastalığının olması ya da yaralanması	36	Anne ve baba ile eskisinden daha fazla tartışma yaşama
13	Sevilen/yakın birinin beklenmedik ölümü	37	Anne ve babanın kendi aralarında eskisinden daha fazla tartışması
14	Aile üyelerinden birinin suç işlemesi/cezaevine girmesi	38	Anne ve baba arasında fiziksel şiddet (dayak) olması
15	Aile üyelerinden birinde alkol/madde kullanımı sorunu olması	39	Anne ve babanın ayrılması veya boşanması
16	Annenin/babanın veya evin geçimini sağlayan kişinin işsiz kalması	40	Anne veya babanın yeni bir evlilik yapması
17	Ailenin ciddi ekonomik sıkıntı (yoksulluk) yaşaması	41	Aile üyelerinden birinin evi terk etmesi

18	Kız/erkek arkadaş ile büyük tartışma yaşama		42	Bunların dışında travmatik bir olay (Lütfen kısaca açıklayınız	
19	Kız/erkek arkadaşından ayrılma				
20	Okulda disiplin cezası alma				
21	Ders başarısında düşüklük				
22	Sınıfta kalma				
23	Okul değişikliği				
24	Okulu bırakma				

- **Bu sayfada işaretlediğiniz olaylardan sizi en fazla etkileyen hangisi oldu?**

(Lütfen yukarıda işaretlediğiniz olayın yanındaki numarasını yazınız. Sadece bir tane olay belirtiniz.)

1. Önceki sayfada belirttiğiniz sizi en fazla etkileyen olay kaç kez başınıza geldi?

☐ 1 kez ☐ 2-3 kez ☐ 4-5 kez ☐ 6-10 kez ☐ 10'dan daha fazla defa

2. Bu olayı isteseydiniz engelleyebilir miydiniz?

☐ Evet ☐ Hayır

3. Bu olayın sizde **ne kadar öfke yarattığını aşağıdaki ölçek üzerinde işaretleyiniz.**

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
Hiç Çok az Biraz Epeyce Çok fazla
öfkelenmedi öfkelenirdi öfkelenirdi öfkelenirdi öfkelenirdi

4. Bu olayın sizce **ne kadar adil/adaletli olduğunu aşağıdaki ölçek üzerinde işaretleyiniz.**

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
Hiç Çok az Biraz Epeyce Tamamen
adil değil adil adil adil adil

EK 3: Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği

Aşağıda sizin anne-baba ve arkadaşlarınızla ilişkileriniz hakkında bazı maddeler yer almaktadır. Her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve **son altı ay içerisindeki** durumunuzu göz önünde bulundurarak, her bir maddenin size ne derece de uygun olduğunu yanındaki kutucuklara (x) işareti koyarak belirtiniz. Lütfen aynı maddeye birden fazla işaret koymayınız. Hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

	Bana Uygun Değil	Bana Kısmen Uygun	Bana Uygun
1. Anne-babamın bildiğinden daha fazla problem yaşıyorum.			
2. Hiç kimseyle yakınlık kuramam.			
3. Anne-babam problemlerimi onlarla paylaşmam için beni cesaretlendirirler.			
4. Anne-babam yapmak istediklerimi engellerler.			
5. Arkadaşlarımın bana güvenmesinden rahatsız olurum.			
6. Anne-babamın beni anlamadığını düşünürüm.			
7. Arkadaşlarıma güvenmem.			
8. Anne-babam sorunlarımla yakından ilgilenir.			
9. Arkadaşlarımın benimle yaklaşmasından rahatsız olurum.			
10. Anne-babam ev ile ilgili kararlarda benim görüşlerimi alırlar.			
11. Anne-babam sorunlarımı çözmemde beni cesaretlendirirler.			

EK 4: Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği

Bir genç olarak çeşitli sorunlarla karşılaşılıyor ve bu sorunlarla başa çıkabilmek için çeşitli duygu, düşünce ve davranışlardan yararlanıyor olabilirsiniz. Aşağıdaki ifadeler, günlük yaşantılarınız içerisinde bir sıkıntınız olduğunda, bu sıkıntılara karşı göstermiş olduğunuz tepkiler ile ilgilidir. Aşağıdaki seçeneklerden sizce en uygun seçeneği her bir soru maddesinin karşısına seçerek işaretleyiniz.

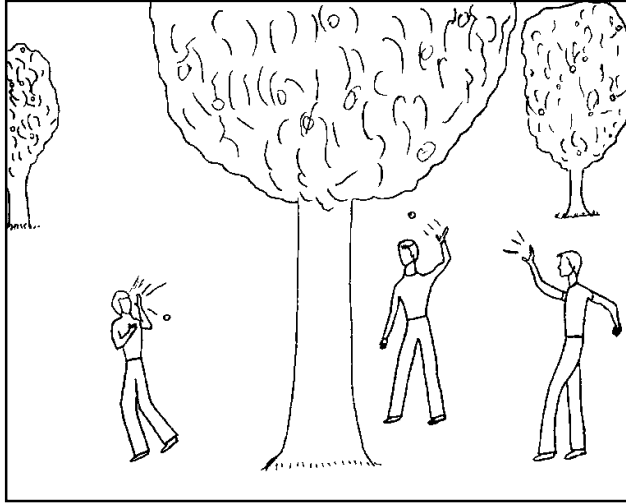
Bir sıkıntım olduğunda,	Hiç bana uygun değil	Kısmen bana uygun	Çoğunlukla bana uygun	Tamamen bana uygun
1. Kimsenin bilmesini istemem.				
2. İyimser olmaya çalışırım.				
3. Bir mucize olmasını beklerim.				
4. Olayı/olayları büyütmeyip üzerinde durmamaya çalışırım				
5. “Başa gelen çekilir” diye düşünürüm				
6. Sakin kafayla düşünmeye, öfkelenmemeye çalışırım				
7. Kendimi kapana kısılmış gibi hissedirim				
8. Olayın/olayların değerlendirmesini yaparak en iyi kararı vermeye çalışırım				
9. İçinde bulunduğum kötü durumu kimsenin bilmesini istemem				
10. Ne olursa olsun direnme ve mücadele etme gücünü kendimde bulurum				
11. Olanları kafama takıp, sürekli düşünmekten kendimi alamam.				
12. Kendime karşı hoşgörülü olmaya çalışırım				
13. “İş olacağına varır” diye düşünürüm.				
14. Mutlaka bir yol bulacağıma inanır, bunun için uğraşırım.				
15. Problemin çözümü için adak adarım.				
16. Her şeye yeniden başlayacak gücü kendimde bulurum.				
17. Elimden hiçbir şeyin gelmeyeceğine inanırım.				
18. Olaydan/olaylardan olumlu bir şeyler çıkarmaya çalışırım.				
19. Her şeyin istediğim gibi olmayacağına inanırım.				

20. Problemi/problemleri adım adım çözmeye çalışırım.				
21. Mücadeleden vazgeçerim.				
22. Sorunun benden kaynaklandığını düşünürüm.				
23. Hakkımı savunabileceğime inanırım.				
24. Olaylar karşısında “kaderim buymuş” derim.				
25. “Keşke daha güçlü bir insan olabilseydim” diye düşünürüm.				
26. Bir kişi olarak iyi yönde değiştiğimi ve olgunlaştığımı hissedirim.				
27. “Benim suçum ne” diye düşünürüm.				
28. “Hep benim yüzümden oldu” diye düşünürüm.				
29. Sorunun gerçek nedenini anlamak için başkalarına danışırım.				
30. Bana destek olabilecek kişilerin varlığını bilmek beni rahatlatır.				

EK 5: Resim Anketi

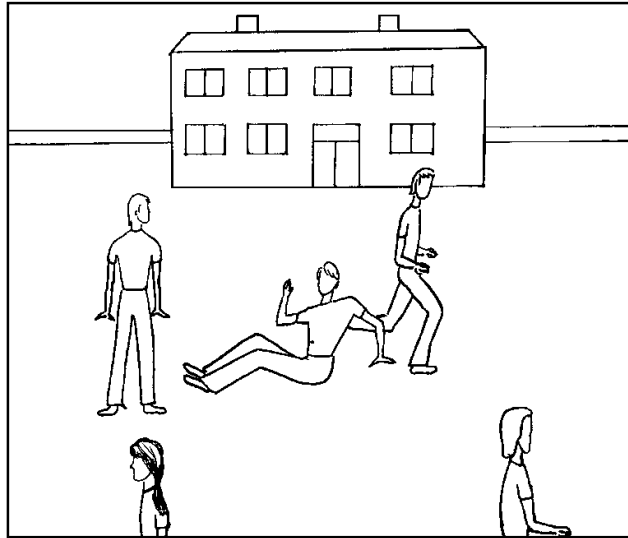
RESİM ANKETİ (Erkekler İçin)

Lütfen her soruyu yanındaki resme bakarak cevaplayın.

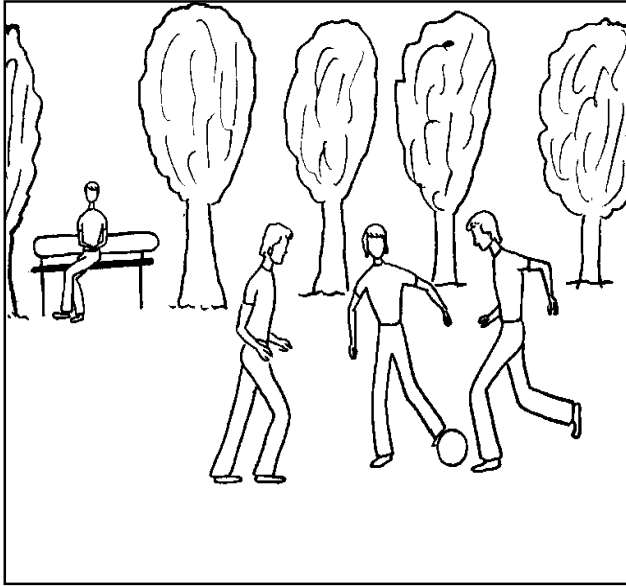
1 - Sizce bu resimde ne oluyor?

- a) Resimdeki iki çocuk diğer çocuğa taş atıyorlar.
- b) Diğer iki çocuk ağaçtan elma düşürmek isterken attıkları taş kaza ile diğer çocuğun kafasına isabet ediyor.

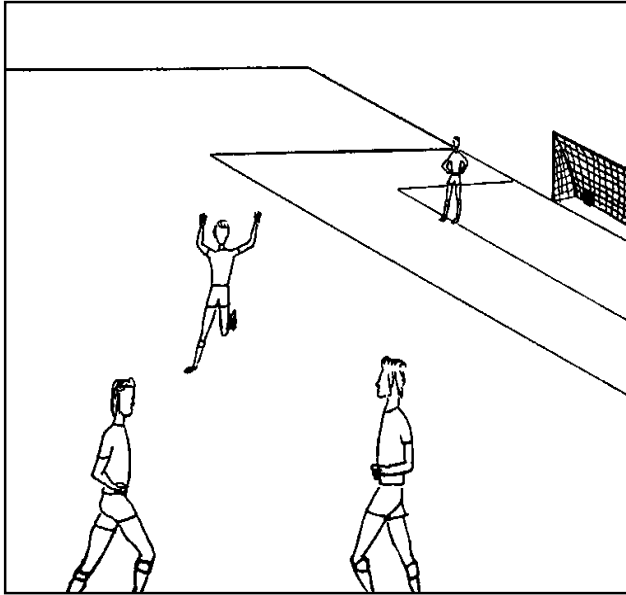
2 - Resimdeki çocuk sizce neden yere düşmüş olabilir?

- a) Koşan çocuk kazayla ona çarptığı için.
- b) Koşan çocuk bilerek ona çarptığı için.

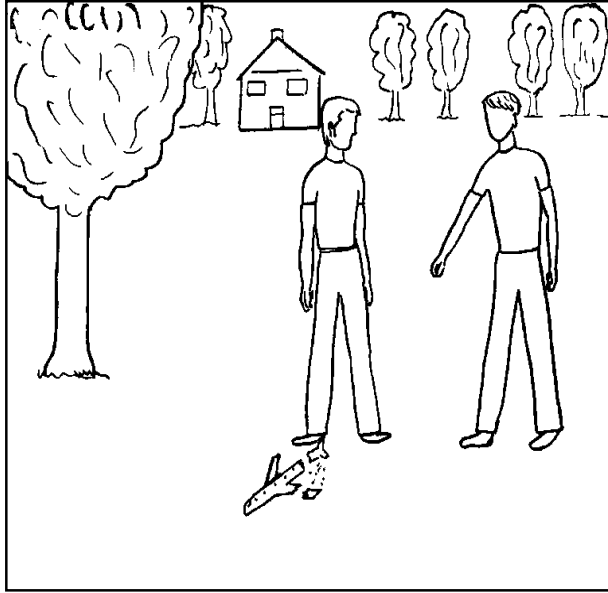
3 - Sizce bankta oturan çocuk neden diğerleriyle top oynamıyor?

- a) Diğer çocuklar onunla oynamak istemiyorlar.
- b) Bankta oturan çocuk onlarla oynamak istemiyor.
- c) O geldiğinde diğerleri zaten oyuna başlamıştı.

4 – Yandaki resimde biraz önce bir gol atıldığı görülmektedir. Sizce öndeki iki oyuncu ne yapıyorlar?

- a) Aynı takımdalar. Gol attıkları için birbirlerini kutluyorlar.
- b) Rakip takımdalar ve kavga etmek üzereler.
- c) Gol yiyen takımdalar. Oyunculardan biri diğerini yaptığı hata için suçluyor.
- d) Gol yedikten sonra tekrar oyunu başlatmak için sahadaki yerlerine yürüyorlar.

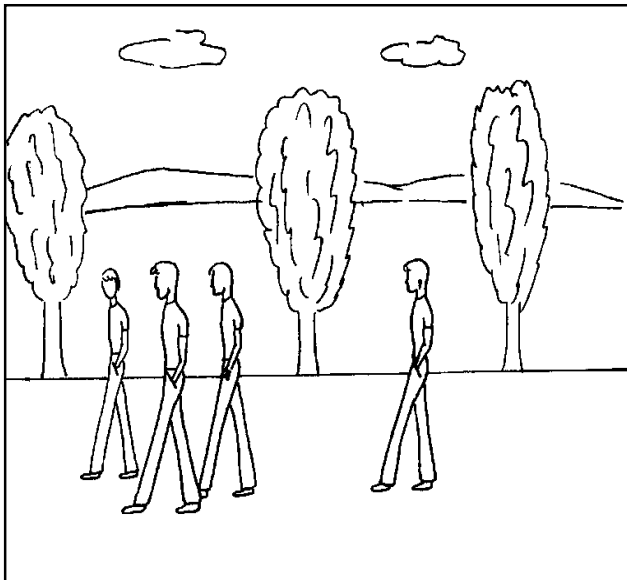

5 – A) Bu resimdeki oyuncak uçak sizce neden kırılmış olabilir?

- a) Çocuklardan biri uçağı kasıtlı olarak kırdı.
- b) Çocuklar oynarken uçak kazayla kırıldı.

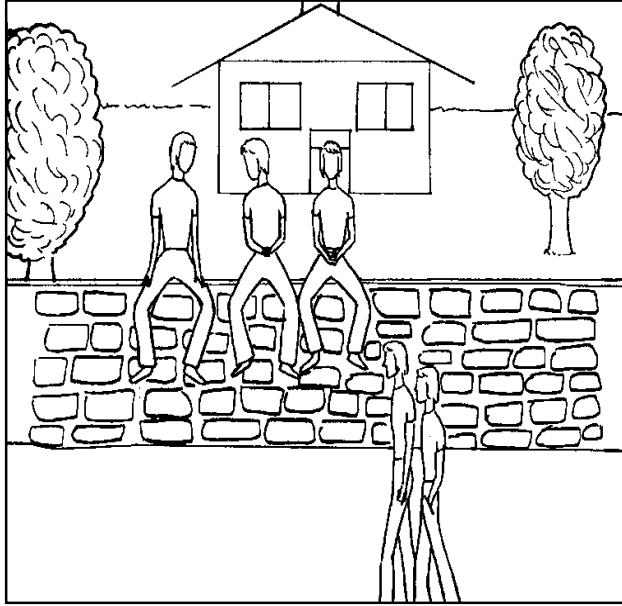
B) Peki şimdi ne oluyor?

- a) Kavga ediyorlar.
- b) Uçağın sahibi diğerine “daha dikkatli olmalıydın” diyor.
- c) Uçağı kıran çocuk üzgün olduğunu söylüyor.
- d) Uçağın sahibi diğer çocuğa üzülmemesini söylüyor.

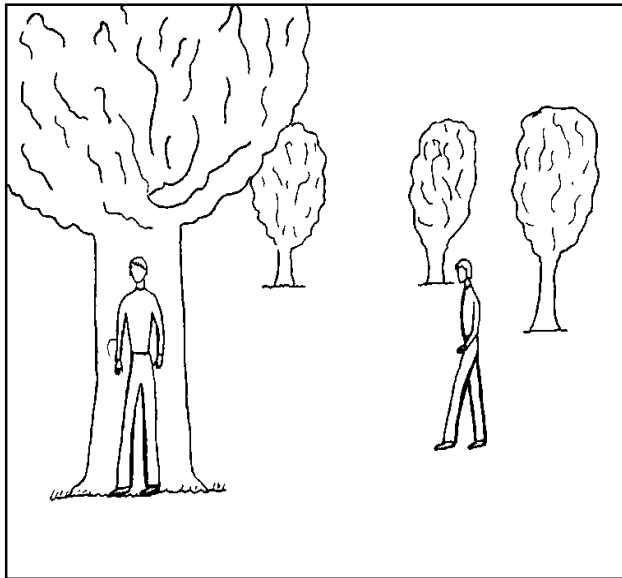
6 – En gerideki çocuk sizce neden diğerlerinin arkasından yürüyor?

- a) O, diğer çocuklarla yürümek istemiyor.
- b) Diğer çocuklar onu aralarında istemiyorlar.
- c) Gerideki çocuk öndeki arkadaşlarına yetişmeye çalışıyor

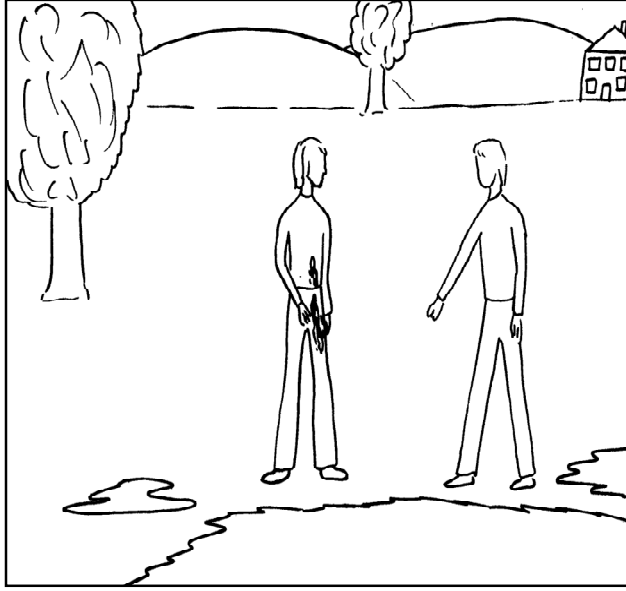
7 – Bu resimde ne oluyor?

- a) Duvarda oturan çocuklar yürüyen çocukları kendileriyle oynamaya çağırıyorlar.
- b) Duvarda oturan çocuklar yürüyen çocuklara saldırımayı planlıyorlar.
- c) Duvarın üzerindeki sadece oturuyorlar, diğer iki çocukla hiçbir ilgileri yoktur.
- d) Duvarın üzerinde oturan çocuklar diğerlerine sataşıyorlar.

8 – Bu resimde ne oluyor?

- a) Çocuklar saklambaç oynuyorlar.
- b) Yürüyen çocuk, dövmek için ağacın arkasına saklanan çocuğu arıyor.
- c) Çocukların birbirleriyle hiçbir ilgisi yok.
- d) Ağacın arkasındaki çocuk, diğer çocuğa saldırmak için saklanıyor.

9 – A) Sizce resimdeki çocuğun pantolonu nasıl çamur oldu?

- a) Diğer çocuk kazayla çamur sıçrattı.
- b) Diğer çocuk kasıtlı olarak çamur sıçrattı.

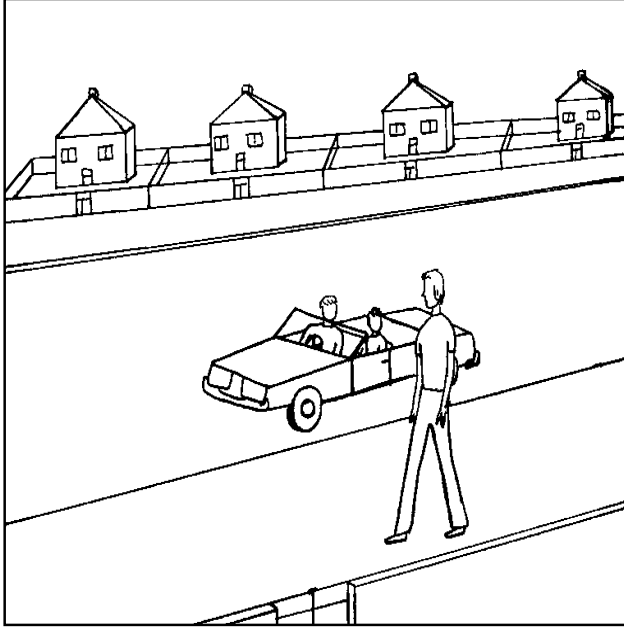
B) Peki şimdi ne oluyor?

- a) Kavga ediyorlar.
- b) Pantolonu çamur olan çocuk diğerine daha dikkatli olmasını söylüyor.
- c) Çamur sıçratan çocuk üzgün olduğunu söylüyor.
- d) Pantolonu çamur olan çocuk diğerine üzülmemesini söylüyor.

10 – Bu resimde ne oluyor?

- a) Köşedeki çocuk, uyuyan çocuklardan bir şey çalacak.
- b) Köşedeki çocuk, uyuyan çocukları uyandırıp geç olduğunu ve eve gitmeleri gerektiğini söyleyecek.
- c) Köşedeki çocuk, uyuyan çocuklara bir şekilde kötülük yapacak.
- d) Köşedeki çocuk, uyuyan çocukları oyun oynamak için uyandırmak istiyor.

11 - Bu resimde ne oluyor?

- a) Arabadaki çocuklar kaldırımdaki çocuğa sataşıyorlar.
- b) Arabadaki çocuklar kaldırımdaki çocuğa yol soruyorlar.
- c) Arabadaki çocuklar kaldırımdaki çocuğun arkadaşlarına haber vermesini bekliyorlar.
- d) Kaldırımdaki çocuk arabadakilere sataşıyor.

EK 6: İzmir Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

**T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 12018877/604.01.01/2178664

Konu:Ebru TEZCAN

Araştırma İzni

30/05/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13)
b) Ege Üniversitesi Rektörlüğü Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nın 21/05/2014 tarih ve 1950 sayılı yazısı.

Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Psikoloji Anabilim Dalı Sosyal Psikoloji doktora öğrencisi Uzm. Psk.Ebru TEZCAN'ın "Ergenlerde Suça Sürüklenmenin Sosyal Psikolojik Arka Planı " konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Bornova, Konak, Buca, Karşıyaka İlçelerinde bulunan ek listedeki Anadolu ve Meslek Liselerinde öğrenim gören 9-10-11. sınıf öğrencilerine uygulamak istediği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasının, yukarıda adı geçen İlçelerin ek listede bulunan okullarında, 2013-2014 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınızı arz ederim.

Vefa BARDAKCI
Müdür

OLUR
30/05/2014
Mehmet Suat İLHAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

*Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynadır.*

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Hükümet Konağı C Blok Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak-İZMİR
Elektronik Adı: izmir.meb.gov.tr
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Tel: (0 232) 477 21 38
Faks: (0 312) 477 21 07

EK 7: Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 85138863-203.02-403/100620
Konu : Doktora tez çalışması izin talebi

18/06/2014

..... CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Anabilim Dalı Sosyal Psikoloji doktora öğrencisi Uzm. Psk. Ebru TEZCAN'ın "Ergenlerde Suça Sürüklenmenin Sosyal Psikolojik Arka Planı" konulu doktora tez çalışmasını Ankara, İzmir Çocuk ve Gençlik, Ankara, İzmir Kadın Kapalı ve Ankara Çocuk Eğitiminde yapılabilmesi için izin verilmesi talep edilmiştir.

Doktora tez öğrencisi Ebru TEZCAN'ın söz konusu doktora tez çalışması; çocuğun yüksek yararı ve özel hayatın gizliliği ilkesine dikkat edilmesi, kurumların işleyişinin aksatılmaması için kurum müdürlükleri ile birlikte çalışma takviminin belirlenmesi, kurum idareleri ve psiko-sosyal yardım servisleri refakatinde gerçekleştirilmesi, ölçekte yer alan 24 ve 25 inci soruların kurum uzmanları eşliğinden kurum infaz biriminden alınması, çalışma tamamlandıktan sonra sonuçların ve varsa önerilerin bir rapor halinde Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi ve yürütülen çalışmanın Genel Müdürlüğümüzün izni olmadan yazılı ve görsel basın organları ile paylaşılması koşuluyla yukarıda belirtilen kurumlarda doktora tez çalışması yapması uygun bulunmuştur.

Bilgi ve gereği ile adı geçen öğrenciye gerekli kolaylığın sağlanmasını rica ederim.

Ali YILDIZ
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

DAĞITIM :
Ankara, İzmir Cumhuriyet Başsavcılıklarına

Konuşma Yolu No: 70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0312) 204 16 38 - 204 13 57 Faks: 223 43 91 - 223 60 07
Ayrıntılı bilgi için irtibat: H. KANOĞLU Şb.Md.
e-posta: ete.adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalet.gov.tr

UYAP Bilgi Sistemi ile yer alan bu dokümana <http://vatandas.uyap.gov.tr> adresinden Q1JNpLK - hTaL/D7 - 9In9rS+ - sr+2/Y= kodu ile erişebilirsiniz

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Ad-Soyad: Ebru TEZCAN

Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir, 1982

E-posta : ebrutezcan@gmail.com

Eğitim:

Lisans

Psikoloji, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir, Türkiye, 2004.

Yüksek Lisans

Sosyal Psikoloji, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, Türkiye, 2008.

İş Deneyimi:

Ekim 2012 – Devam T.C. Adalet Bakanlığı İzmir Adliyesi 13. Aile Mahkemesi – Psikolog

Ocak 2007 – Ekim 2012 T.C. Adalet Bakanlığı İzmir Adliyesi 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi – Psikolog

Mayıs 2006 – Ocak 2007 Ege Üniversitesi Rektörlüğü Strateji ve Planlama Koordinatörlüğü İnsan Kaynakları Birimi – İdari Çalışan

Ekim 2004 – Mayıs 2006 Ege Üniversitesi Rektörlüğü Strateji ve Planlama Koordinatörlüğü Planlama ve Araştırma Birimi – İdari Çalışan

Akademik Çalışmalar:

Tezcan, E. (2008). *Örgütsel Kimliğin İfadesi Olarak Kolektif Bellek: CHP Delegelerinde Kolektif Belleğin Çeşitli Boyutları İle İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.

Tezcan, E. ve Bilgin, N. (2008, Eylül). Örgütsel Kimliğin İnşasında Kolektif Belleğin Rolü. 15. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde sunulmuş bildiri, İstanbul.

Tezcan, E. (2009, Mayıs). Identity and Collective Memory: A Study on the Republican People's Party. "Facing The Past Facing The Future: History, Memory and Literature" Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, İstanbul.

Karakuş, P., Tezcan, E., Koucheh, M. R. & Göregenli, M. (2009, Haziran). Nefret Suçlarına Yönelik Tutumların Sosyal Psikolojik Arkaplanı. III. Psikoloji Lisans Üstü Öğrencileri Kongresi'nde sunulmuş bildiri, İstanbul.

Tezcan, E. (2013). Adliyede Psikolog Olmak: Kim? Ne? Ne zaman? Nerede? Nasıl? Neden?. 18. Ulusal Psikoloji Öğrencileri Kongresi'nde yapılmış atölye çalışması, İzmir.

Tezcan, E. ve Bilgin, N. (2013). Örgütsel Kimliğin İfadesi Olarak Kolektif Bellek. In N. Bilgin, *Tarih ve Kolektif Bellek* (pp. 73-88). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Diğer Mesleki Faaliyetler:

Eğitici: “Çocuklar İçin Adalet” Projesi – Adalet Bakanlığı & UNICEF (2013-2014)

ÖZET

TEZCAN, Ebru. Ergenlerde Suça Sürüklenmenin Sosyal Psikolojik Arka Planı. Doktora Tezi, İzmir, 2015.

Bu çalışma, Genel Gerilim, Bağlanma, Stresle Başa Çıkma ve Düşmanca Yükleme Yanlılığı kuramları çerçevesinde hareket ederek, ergenlerin suça sürüklenmesinde etkili olan sosyal psikolojik faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, araştırmanın örneklemini, İzmir ve Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında kalmakta olan 382 suça sürüklenmiş ve 2013-2014 öğretim yılında İzmir ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde öğrenimleri devam eden ve herhangi bir suça karışmamış 237 erkek ergenden oluşmaktadır.

Analizler sonucunda, suça sürüklenmiş ergenlerde, deneyimlenen olumsuz yaşam olayı sayısının ve güvensiz bağlanma paternlerinin daha yüksek olduğu, başa çıkma tarzlarından boyun eğici, çaresiz ve kendine güvenli yaklaşımın suça sürüklenmiş ergenlerde, sosyal destek arama yaklaşımının ise suça sürüklenmemiş ergenlerde daha yüksek olduğu bulunmuş, iyimser yaklaşım açısından ise farklılaşma bulunmamıştır. Her iki grupta da olumsuz yaşam olayı sayısının güvensiz bağlanma, etkili olmayan başa çıkma ve düşmanca yükleme eğilimi ile ilişkili olduğu, güvenli bağlanma ile etkili başa çıkma, güvensiz bağlanma ile de etkili olmayan başa çıkma tarzları arasında pozitif ilişki bulunduğu, etkili başa çıkma tarzını kullanımının düşmanca niyet yüklemeyi azalttığı görülmüştür. Yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda, kaçınan ve kaygılı bağlanma, boyun eğici yaklaşım, sosyal destek arama, olumsuz niyet yükleme ve toplam olumsuz yaşam olayının suça sürüklenmiş ya da sürüklenmemiş ergen olmayı belirlemede anlamlı yordayıcılar olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, gerilim, güvensiz bağlanma, problem çözme becerilerinde yetersizlik ve düşmanca yükleme yanlılığının ergenin suç davranışına yönelmesi açısından birbirini besleyen bir döngü oluşturduğu ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Suç, Suça sürüklenen çocuk, Genel Gerilim Kuramı, Bağlanma, Başa Çıkma, Düşmanca Yükleme Yanlılığı

ABSTRACT

TEZCAN, Ebru. The Social Psychological Background of Delinquency in Adolescents. Ph.D. Dissertation, İzmir, 2015.

The aim of this study was to reveal the social psychological factors that are effective on adolescent delinquency, with the help of General Strain, Attachment, Coping and Hostile Attribution Bias Theories. In line with this aim, the sample of the research consisted of 382 delinquent male adolescents who stayed at Juvenile Detention Centers in İzmir and Ankara and 237 nondelinquent male students who studied at different high schools in İzmir.

The results of the analyses revealed that, the number of experienced negative life events and insecure attachment styles were higher in delinquent adolescents. Also, in terms of coping, it was found out that delinquent adolescents had higher scores in submissive, desperate and self confident approach and nondelinquent adolescents had higher scores in seeking social support approach. But there were no difference between the groups in optimistic approach. In both groups, the number of experienced negative life events were found out to be in significant relation with insecure attachment, ineffective coping styles and hostile attribution bias. While secure attachment had positive relation with effective coping styles, insecure attachment had positive relation with ineffective coping styles. Besides, in both groups, using effective coping styles decreased hostile attribution bias. As a result of the logistic regression analyses, anxious and avoidant attachment styles, submissive coping approach, negative intention attribution and total negative life events were identified to have significant roles in the determination of being in delinquent or nondelinquent adolescent group. In conclusion, strain, insecure attachment, ineffective coping and hostile attribution bias were found out to be creating a cycle that leads the adolescent to criminal behaviors.

Key words: Delinquency, Delinquent adolescent, General Strain Theory, Attachment, Coping, Hostile attribution bias